

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MARINUS LANGELAND

Ad sandede Veje

DET DANSKE FORLAG

KØBENHAVN

Ad sandede Veje

*En gammel Hedebondes
Liv og Minder*

Marinus Langeland.

MARINUS LANGELAND

Ad sandede Veje

En gammel Hedebondes

Liv og Minder

DET DANSKE FORLAG

København

1949

DET DANSKE FORLAG . VESTRE BOULEVARD 47 . KØBENHAVN V

PEDERSEN & LEFEVRE KØBENHAVN V

Fra min tidligste Barndom.

MINE Forældre havde købt 20 Td. Land Hedejord og herpaa faaet bygget et Hus af Kampesten. Huset var indrettet til Beboelse samt Stald og Laderum. Jorden var en afsidesliggende Lod fra en gammel Hedegaard og var næsten tilgroet med Lyng og meget forsulten eller udpint. Faders Besætning var en Hest og en Ko. Meget af Foderet maatte han bjerger fra den nære Hede.

Gødningen, han kunde producere af den Besætning, havde næsten ingen Værdi for de 20 Tdr. Land forsulten Hedejord. Jordkøbet blev da ogsaa skæbnesvangert for mine flittige Forældre. De begyndte med dette Hedelandbrug ca. 1867. Landbrugets Mænd vidste ikke paa den Tid, at Planterne for at trives og leve skulde have Kali, Fosforsyre, Kvælstofgødning og Kalk m. m. Man savnede landbrugsmæssige Oplysninger. Vi havde ingen Konsulenter som landbrugsmæssige Raadgivere. Staldgødningen var paa den Tid hos Hedebonden af ringe Kvalitet, særlig naar den var stærkt blandet med Lyng, og den blev som Regel daarligt opbevaret. Ajlens Værdi som Gødning kendte man ikke. Landbruget savnede paa den Tid Roer, Kartofler og Oliekager. Nu kan vi jo tænke os den Tanke, at

vor Tids Landbrug skulde klare sig uden de nævnte Fodermidler og Kunstgødning; men det maatte den længst forsvundne Tids Landbrug undvære. Kornsalg var jo næsten vore Forfædres eneste Indtægtskilde, og det var blevet til Rovdrift, særlig var den Driftsform slem ved den daarlige Sandjord og Hederne. Jeg mindes fra den Tid den nu frugtbare Kærjord i Lindenberg Aadal. Der havde man gennem Tiderne bjerget Hø uden at give Gødning. Dette, stadig at tage uden at give, var mere, end den gode og frugtbare Jord kunde taale. Resultatet blev, at der kun groede det daarlige Fløjelsgræs og Rødknæ paa Engjorden, endogsaa Lyngen kunde vise sig der. Havde Landbruget fortsat med Rovdriften, vilde vel selv den gode Engjord efterhaanden være blevet en gold Ørkenflade. Det var derfor paa høje Tid, da Landbruget lagde sine Driftsmetoder om fra Kornsalg til vore nuværende Driftsformer, særlig den bedre Fodring af vort stadig stigende Husdyrhold og den bedre Pleje af den nu værdifulde Staldgødning. Saa kom senere Ajlens Opsamling og gødningsmæssige Anvendelse. Men særlig stor Betydning for hele Landbrugets Udvikling gennem Tiderne fik den videnskabelige Fremstilling af den alsidige Kunstgødning. Dette Hjælpemiddel for Landbruget har i høj Grad øget Jorden Ydeevne, men der gik dog Aartier, før Landbruget lærte at anvende Kunstgødningen paa den rigtige Maade.

I Aarene omkring 1870 førte Bonden paa vore magre og tørre Sandmarker og Hedejorder en fortvivlet Kamp med Lyngen. Senere Tidens Hededyrkere kan fortælle om de mange Agerrener og lyngdækkede Hustomter, der var efterladt som Spor af henfarne Slægters fattige og nøjsomme, men haabløse Bonde-

færd. Ja, Lyngen havde i mange Tilfælde i den Tid sejret over Bonden. De brune Lyngagre blev nogle af mine tristeste Barndoms minder.

Min Moders Forældre havde en god Landejendom i Østjylland. Det var en frugtbar Jord, Moder var meget interesseret i Landbrug og ventede sig meget af den ny Ejendom, de havde købt, selv om det kun var Hedejord.

Det, jeg her vil fortælle, er særlig, hvad Moder har fortalt mig, ogsaa det, jeg selv kan huske fra min tidligste Barndom. Moder var en god Fortæller og Lærermester for vi Børn. Hendes Moder døde fra sin Børneflokk i en ung Alder, og saa fik de Stedmoder, og det blev ikke godt for dem. Børnene maatte rejse fra Hjemmet saa snart som muligt og blev spredt for alle Vinde. Moder kom af den Grund til at holde særlig meget af sin Fader, hun var den mindste af Flokken. Bedstefader var ofte hos os de sidste Aar, han levede, han blev ved med at holde mest af sin yngste Pige. Han var en interesseret Landmand, fortalte os gerne om sin landbrugsmæssige Virksomhed og var Hjemmets Raadgiver paa Landbrugets Omraader; men Bedstefader glemte, der var stor Forskel paa den Jord, han var kendt med at dyrke, og saa den Hedejord, som hørte til vort Hjem. Han mente, at ved god Dyrkning og Jordbehandling kunde Hedejorden hurtig sættes i Kultur, men her tog han desværre grundigt fejl. Trods Omhu og Arbejde blev Jorden ved at være gold; den manglede den rette Gødning. Bedstefader opdagede ogsaa senere, at Opgaven som Hededyrker var umulig med de Midler, der var til vor Raadighed paa denne Tid. Og Heden bredte sig sejrstolt over store Dele af Danmarks fattigste Agre.

Der blev nu lagt en Driftsplan efter Bedstefaders Metode, den, han benyttede paa sin gode Jord. Sædskiftet blev en 8 Marks Drift, 4 Skifter med Korn og 4 med Græs. Fader vilde dog prøve med lidt Roer og Kartofler, og disse to nøjsomme Planter kunde virkelig i gode Aar give et lille Udbytte paa Heden. Man brugte paa den Tid Helbrak, det meste af Gødningen for hele Aaret blev saa om Sommeren kørt ud paa Brakmarken til Rug. Vi vilde jo synes nu i vor Tid, at det var en meget daarlig Anvendelse af Staldgødningen, men heldigvis skiftes der jo Mening gennem Tiderne.

Bedstefader kunde med Begejstring fortælle om, da Snerlen bredte sig i Græsmarken, det var særlig i den tredie og fjerde Aars Græsmark, den kom. Ja, saa faar vi Mælk og Smør, og Dyrene trives godt, og det Hø, vi faar, er et godt Foder til alle Husdyrene. Men han føjede til: Snerlen kommer af sig selv, men naar den lykkes og gror, vil vi faa Regn med Grødevejr og frugtbare Aar. Naar Snerlen først breder sig, saa faar vi gode Aar for Landbruget.

Snerlen er en vildtvoksende Hvidkløver og rig paa Frø, som kan ligge i Jorden i mange Aar og kommer, naar der bliver gunstige Aar for dem.

Bedstefader vidste sikkert ikke paa den Tid, at Snerlen var en kvælstofsamlende Plante, og at det var derfor, den havde de mange gode Egenskaber for Landbruget, som han havde opdaget. Snerle, som de kaldte den paa den Tid, var vel ikke dens rette Navn.

Nu var det saa Familiens lønlige Haab, at Snerlen med de undergørende Virkninger skulde brede sig paa Hedejorden, men det blev kun til den brune Lyngflade.

Bedstefader var den første i sin By, som købte sig en moderne Svingplov. Det vakte stor Opmærksomhed, at han avlede et helt Vognlæs Kartoffler.

Mine Forældre var to meget forskellige Naturer. Fader var til Tider meget tungsindig og tog Livets forskellige Tilskikkelser meget tungt, særlig kunde det blive slemt, naar det kneb med at skaffe Familien det nødvendigeste til Livets Behov.

Fader hed Niels Pedersen, men blev kaldt Langeland, naar han ikke hørte det, muligvis stammer han langt tilbage i Tiden fra Langeland. Vi Børn har nu faaet Navnet som Døbenavn. Fader var meget politisk interesseret og talte ofte om Sammenhold og Organisation af Arbejderklassen. Vel var han Husmand af Navn, men maatte tjene det meste af Familiens Underhold ved Lønarbejde. Han lavede ogsaa en Del Træsko, men mest som Fritidsarbejde. Hans Jord gav ringe Vederlag for Slidet, var vist nærmest til Besvær. Fader var muligvis en af de første svage Repræsentanter eller tidligste Forposter paa Landet for det senere hurtigt voksende Socialdemokrati, han var en sikker Mand paa Valgdagen og kritiserede sine Standsfæller, dersom de ikke mødte paa den Dag. Lønarbejderne stemte i den Tid paa Venstre.

Fader nævnede aldrig sit Hjem for os Børn. Jeg antager, han har været hjemløs, saa længe han husker, og fristede Livet paa bedste Beskub. Han sagde, vi var Børn af Tiden, man kunde gøre os Uret, men det kunde blive værre. Vi havde jo ingen Midler til at værge os. — Men engang, naar vi i Arbejderklassen vaagner og bliver os vor Styrke bevidst, saa er vi de mange og kan hjælpe hinanden at reformere og da skaffe gode og sunde Samfundsforhold for alle. Jeg

vil saa haabe, at vi aldrig skal misbruge vor Magt; vort Maal maa være Ret og Retfærdighed for alle.

Moders Barndomshjem var i Haals, hendes Navn var Mette Johanne Poulsen, hun var født 6. April 1845. Fader kaldte hende Hanne. Hendes Slægt havde haft Landbrug langt tilbage i Tiden, hendes Stamtræ kender jeg kun efter hendes Beretning, men har ofte tænkt paa at faa det undersøgt nøjere og bevaret for Slægten, men et travlt Landmandsliv giver sjældent Stunder til den Slags Ting. Moder var modsat Fader og havde næsten altid et straalende Humør. Hun var Fader en trofast Medhjælper og var en god Type paa den solide Bondekvinde, som nu var havnet i et lille Landbrug, der var blevet Landarbejderhjem, men hun tog Livets Tilskikkelser, som de kom, paa sin egen friske Maade; selv under de fattigste Kaar kunde hun strø sin Hygge omkring sig og faa den fattigste Kost til at blive tiltalende, maaske kun Rugbrød med Sirup paa eller amerikansk Svinefedt som eneste Paalæg paa Brødet; Kartofler med Vandsovs, hvori der var Løg og Salt, som eneste Ret til Middagsmad var meget almindeligt. Det blev budt os med et smilende: Værsaa-god, paa en skinnende ren Tallerken. Faders Dag-løn var som Regel ca. 33 Øre for en 12 Timers Arbejdsdag om Vinteren, og 1 Kr. om Sommeren paa egen Kost, men saa var Arbejdsdagen længere. Arbejderne havde ingen Indflydelse paa, hvor lang Arbejdsdagen skulde være. Vi var ofte til daglig 6 à 7 Mennesker i mit Hjem, saa der vankede ikke lækre Retter paa vort Bord hver Dag. Jeg forstaar ikke nu, hvorledes Moder fik det til at strække til til de mange Munde. Trods disse fattige Kaar for vore Forældre har vi Børn saa mange gode og smukke Minder om

festlige Stunder fra vort Hjem. Dette fattige, men slid-somme Liv var blevet os saa tilvant, saa det tog vi vist som en Selvfølge. Naar vi nu i vor Tid ser tilbage paa vor Slægts trælsomme og fattige Liv, synes vi jo, at det maa have været strengt, men jeg tror, at disse vore henfarne Slægter har levet som vi i en stadig Drøm og Haab om bedre Kaar og Tider.

Det hører jo til Sjældenhederne, at Husmændene har en høj Levefod. Og der var og er saa mange Om-raader, hvor knugende Fattigdom, maaske ogsaa Mangel paa Kundskaber, kunde faa alvorlige Følger for vore Fædre.

Moder var plaget af et ondartet Slagtilfælde eller Besvimelsesanfald, det var vi Børn meget bange for. Jeg formoder, hun havde faaet den Sygdom, fordi hun saa ofte skulde være Moder. Kvinderne har jo i disse Perioder af deres Liv Trang til god og rigelig Næring af den rette Slags; men hvorledes skulde hun faa det? Jeg havde en Broder, der døde som lille Barn, den mindste af Flokken paa den Tid. Vi mente, det var Tæring, men det kunde muligvis ogsaa have været Mangel-syge; vi første af Børnekuldet var ved at blive store og skulde have mere til Føden, saa blev der vel mindre til Moder og de smaa, det var sandsynligvis Aarsagen til Moders Sygdom. Den lille syge, magre Broder er et af mine tristeste Barndoms minder.

Hjemmet paa Heden var Rammen om et meget fat-tigt Afsnit af vort Liv. Hedejorden tog vist mere, end den gav, og brugte en Del af min Faders elendige Løn-arbejderfortjeneste. Vi Børn var altid sultne og spiste vor Skolegriffel; vi fortærede store Mængder af Syre-blade, et surt Ukrudt, som groede i Grøften; en Tur-nips var et herligt Maaltid. Vi var altædende, Skov-

æbler, Slaaen, som var sure, kunde ogsaa bruges. Vi var stadig paa Farten efter Skovens og Hedens Bær. Heldigvis havde mine Forældre mange Venner paa Egnen; man opdagede hurtigt paa den Tid, naar det enkelte Hjem var ude i uforskyldt Vanskelighed; Folk kendte hinandens Kaar, der var intet Klassehad paa den Tid mellem Mennesker, man hjalp hverandre. Jeg husker særlig en Mand, der hed Jørgen, han gav mine Forældre mangan en Haandsrækning. Og der var en anden Mand, som hed Tyge, han var fra Fræer. Tyge hjalp os over mange Vanskeligheder med Sædekorn og Halm m. m., han følte det vist som en Glæde at træde hjælpende til. Der kom i vort Hjem saa mange gode og hjælpsomme Venner. Man kendte paa den Tid Hededyrkernes Kaar. Der var mange, som maatte bukke under i Kampen mod Heden, og særlig var det jo strengt at være Nybygger den Gang. Jeg mener, den Godhed og Hjælpsomhed, vi da havde, kaldte paa det gode og bedste hos Menneskene, noget, vi nu maa savne i denne Klassehadets Tid. Vi skal ikke ønske den fattige Tid tilbage, men maa dog erkende, at det paa saa mange Omraader var en sund Tid. Folk blev hærdede, flittige og selvhjulpne og kom til at stole paa sig selv. De sidste 50 Aars stærke Udvikling af vort Land paa alle Maader er vel baaren frem af disse stærke og hærdede Bondeslægter fra vore Fædres Dage og dannede vel i nogen Grad Grundlaget for, at det lønarbejdende Folk kunde skaffe sig bedre Levevilkaar.

Mine Forældre sled, som Aarene gik, med deres Hede, de havde deres Ungdoms lyse Tro og Forhaabninger og friske Mod. Bedstefader kom ofte og deltog

i Arbejdet, han havde et langt Livs Erfaringer i at dyrke Jord. Denne Viden vilde han nu omplante paa sine Børns Jord, nu skulde saa den Hedejord med et rask Snuptag i Drift og Kultur efter Bedstefaders Driftsmetode. Fader begyndte saa smaat at dyrke lidt Roer og Kartoffler. Disse to Kulturer var enkelte Steder ved at holde deres Indtog i Landbruget, det var Turnips, man begyndte med. Kartofflen, som vel nu er Landbrugets betydeligste Afgrøde, var mange Aar om at faa Rodfæste paa Danmarks Jord. Man dyrkede særlig to Sorter: en, som blev kaldt Skotlænderen, og saa Rosenkartofflen, der kun benyttedes til Spisebrug og ingen nævneværdig Betydning havde til Foderbrug. Kartofflen var paa den Tid ingen Handelsvare og var vanskelig at sælge. Jeg mener, den kostede som Regel 125 Øre pr. Td., og saa vidt jeg husker, kunde Kartofflen kun give 35 à 40 Td. pr. Td. Land paa den daarlige Jord, saa det var ingen god Forretning at dyrke Kartoffler paa Heden. Det blev til en næsten haabløs Kamp mellem Fader og Lyngen. Allerede det første Aar, Jorden blev lagt ud til Græs, kunde Lyngen vise sig, og i den tredje og fjerde Aars Græsmark var Ageren dækket af et tæt Lyngtæppe, og det kunde ske, der kom Hvidmos, den Mosart, der er vort Lands fattigste Ørkenplante. Den gjorde Lyngen daarlig som Foder.

Det var ikke almindeligt paa den Tid at saa Græsfrø i sin Udlægsmark, Græsset skulde helst komme af sig selv. Det kunde saa nogenlunde gaa paa den gode Jord; her var Marken, som i 4 Aar var dyrket med Korn, efterhaanden blevet saa fyldt med Ukrudt af mange Slags Kvikgræs, maaske med Snerler m. m., saa

der kunde blive Græs til Aftøjring og ogsaa til Hø. Særlig blev det jo nogenlunde, naar Snerlen eller Hvidkløveren kom. Den gode Jord er jo altid gavmild. Men saaledes var det ikke med Heden, her kom kun Lyn-gen, og den har alle Dage kun været brugt som et Nødfoder i tørre og daarlige Aar, og Bonden brugte nødig Lyn-gen, man vidste, den havde Skadevirkning. Senere blev det imidlertid Skik paa den daarlige Jord at saa noget Opfejningsfrø fra Høloftet, men Fader havde intet frøgivende Hø paa sit Loft. Saa fik han noget Opfejningsfrø fra en Gaard, han arbejdede paa, det hjalp vel lidt, saa kom der en Del Fløjelsgræs, Rødknæ og andet Ukrudt, det var dog bedre end Lyn-gen, men ogsaa over dette sejrede Lyn-gen tilsidst.

Saa gik der nogle Aar. Mine Forældre ældedes hurtigt og blev tidligt duknakkede af Slidet med den kar-rige Jord. Hvor længe de boede paa Heden, ved jeg ikke bestemt, men fra min tidligste Barndom mindes jeg deres slidsomme Færd med Lyngheden. Efterhaanden som Børneflokken voksede, blev det nødvendigt for dem at tjene Føden i Skoven eller Mosen eller ved andet Arbejde, ogsaa Moder maatte ofte ud paa Ar-bejde for at tjene en Dagløn; meget tidlig som Barn fulgte jeg deres slidsomme Livsfærd og forstod Alvoren derved.

Jeg saa og vidste, at Jorden gav mindre, som Aarene gik. Der var mange Aarsager dertil; f. Eks. brugte vi Hvidmoslyng som Strøelse, der var ikke andet at faa, og Gødningen fra Hest og Kø, som maatte finde en stor Part af deres Føde i Heden og Mosen, var tør og daarlig. Den Gødning, som blev blandet med den fat-tige træagtige Lyngstrøelse, havde jo liden Gødnings-værdi, maaske kunde den gøre Skade. Det var vel en

af Grundene til, at Heden saa ofte sejrede over Menneskene.

Fader saaede en Del Spergel i Stedet for Korn. Denne nøjsomme Hedeplante kunde gro paa vor Jord og i fugtige, grødefulde Somre give saavel til Aftøjring som Hø. Han var glad ved sin Spergelhøst og mente, den var bedre end mislykket Korn. Men Spergelen blev en Fare, den bredte sig overalt i Marken som Ukrudt og tog Magten fra Kornet. Saa maatte vi kæmpe saavel med Lyngen som Spergelen. Vi dyrkede jo lidt Korn og Kartoffler, og det blev et haardt Slid for Mor og os Børn at holde Spergelen borte fra disse to Afgrøder.

Bedstefader blev tvivlende over for Heden, han mente, Lyngen var Gift for Korn og Græs, og vilde derfor have Lyngen brændt af, saa troede han, den døde. De blev saa enige om at brænde Lyngen af et Stykke Hede, som skulde pløjes. Vore Naboer hjalp os og stod Vagt med Vand og vaade Sække; det var jo farligt, hvis Ilden skulde brede sig til de store Heder og Skove, som vi var Naboer til. Der blev truffet alle Forsigtighedsforanstaltninger, og det hele gik godt. Jeg kan endnu mindes den Hedebrand som et mægtigt Baal paa en stille, varm Foraarsdag. Da saa den afbrændte Hedejord blev dyrket op, groede der godt Korn og Kartoffler, det bedste vi havde haft paa Heden. Det gav godt Humør i Hjemmet, — nu kan du da se, Niels, at Lyngen maa brændes, triumferede Bedstefader, det var jo hans Raad, der var blevet fulgt.

Den afbrændte Hedejord havde der ikke været Plov i før, og saa gav den af Skjolden og de hundrede Aars Hvile. Men ogsaa den nybrudte Jords Urkraft var

snart brugt, da den ikke kunde faa den tilstrækkelige og alsidige Gødning. Der sker ikke Underværker paa Heden.

Fader maatte stadig bjerge Foder, der var sparsomt med Straa og Kærner paa hans Jord. Jeg mener, han sjældent høstede Korn, som kunde bruges til Sædebrug, han maatte derfor købe sit Sædekorn. Han bjergede Hø i Hedemoserne, det var mest Siv. Vi hentede al den Lyng i Hederne, vi kunde overkomme. Det skulde bjerges i September, naar Lyngen var i Blomst. Fader kaldte det for sit Kløverhø, den soltørrede, blomsterfyldte Lyng var et godt Vinterfoder. Jeg mindes ogsaa, at vi bjergede en Del købt Hø fra fjerne Skovenge, det var vist en daarlig Kvalitet, maaske ikke bedre end den blomsterfyldte Lyng.

Ja, Hedebonden havde mange Besværligheder at kæmpe med. Naar Høsten endelig med Flid og Møje var bjerget, saa var det vel en Lykke for vore Fædre, at de ikke havde lært at regne med Foderenheder, for dem var der ikke mange af i en saadan Hedehest. Fader maatte anskaffe sig en Stud som Trækraft, den gamle Hest kunde ikke ene trække Ploven i den tunge, stenfyldte Hedejord. Man talte ogsaa i videnskabelige Kredse paa den Tid om at bryde Hedens Al. Og Far var lydhør for alle Raad, naar det gjaldt Heden. Vor Besætning var en Hest, en Stud og en Ko. Det var ikke noget rentabelt Husdyrhold i et Husmandsbrug. Jeg husker, at Moder og vi Børn, saa snart vi kunde gøre Nytte, plukkede Bøgeløv om Foraaret. I Heden var der mange Risbøge, som tegnede sig som lysegrønne, kuplede Høje over de vidtstrakte, mørke Foraars-Heder. Naar disse Purkebøge var sprunget ud i Maj, var deres Løv et velmagende Foder, og Træets

Grene var lette at naa, de laa ned mod Jorden. Vi plukkede en Sæk stopfuld daglig. Naar vi tog et Stykke ind paa Grenene med Haanden og trak til, fik vi en hel Haandfuld af de friske, grønne Blade. Det var et lækkert Foder, alle Husdyrene aad det med Begærlighed, og Koen gav mere Mælk, naar hun fik af det friske Bøgefoder; men det var et besværligt Arbejde for os og Moder at faa dette Løvfoder bjerget, særlig i Regnvejrdsdage.

Moder havde to Søstre og en Broder. Der var et smukt og godt Venskab i den Søskendeflok. De hjalp gerne hinanden, for de havde jo Stedmoder. Det var uforglemmelige Familiefestdage, naar disse Søskende mødtes i vort Hjem. Et smukt Bevis for den Søskendegodhed har jeg som et godt Barndomsminde fra vort Hjem paa Heden: En Dag kom min Morbroder med et godt Læs Hø til mine Forældre. Han boede paa Hadsundegnen, og nu havde han kørt de mange Mil med sit Hø, som han havde taget fra sit eget righoldige Høloft. Jeg mener, det var i Marts og en bidende kold Dag. Onkel havde besøgt os om Julen og da set, det vilde blive galt for os med Foder. Der blev Glæde den Dag i vort Hjem, det var paa høje Tid, Hjælpen kom, der var kun Lyng tilbage i vor Lade. Husdyrene taaler det ikke som eneste Foder ret mange Dage. Den lange Vej med Hølæsset havde taget det meste af Dagen for min Morbroder. Saa skulde han da paa Hjemturen, og det paa en kold, mørk Martsaften. Moder vilde overtale ham til at blive til næste Morgen, men det kunde der ikke være Tale om, saa blev de urolige derhjemme. Derefter kørte han, den stærke Bonde, den lange Vej i den mørke, kolde Nat til sit Hjem. Saaledes hjalp disse Søskende altid hinanden,

jeg mener, de gjorde dette som en Selvfølge. Naar jeg traf min gamle Morbroder senere hen i Livet, mindedes jeg altid med Ærbødighed hans lange og besværlige Høkkørsel for at hjælpe sin fattige Søster.

Moder var en god Fortæller for os Børn. Hun tog os gerne med ud i Mark og Hede og fortalte os om Dyr og Fugle. Deres Reder skulde vi være gode ved og værne deres Unger. Hun lærte os at kende Markens og Hedens Blomster, naar hun en enkelt Gang havde Tid dertil. Vi skulde gerne have friske Blomster til Søndag Morgen, saa skulde vor Stue pyntes, ellers var der ikke den rigtige Søndagsstemning. Blomsterne skulde vi Børn finde fra Mark og Hede og gerne vide Navnet paa. Haven paa Heden gav kun sparsomt med Blomster. De første Foraarsblomster fra Lyngens Land var Virebusken og Gæslingepil, saa kom Porsen og Birkens friske Grene med deres herlige Duft, mod Midsommer kom Kærulden fra Moserne saa blændende hvid, naar den lige var sprunget ud, dens rene Farve var festlig, men uden Duft. Ogsaa Lyngen i Blomst ved Høsttid var kærkommen hos Moder til hendes Stuer. Paa den Maade lærte Moder os at kende de vilde Blomster paa Mark og Hede. Men desværre gik mange af Moders gode Egenskaber efterhaanden paa retur, hendes Tid blev saa rastløs optaget i Kampen for vort daglige Brød, og naar hun engang imellem tog os Børn med ud i Naturen, var hun blevet saa tavs og stille og kunde se med Bekymring og Ængstelse paa sit blege og ofte gustne Børnekuld. Saa kunde Mor sidde med drømmende Øjne, og hendes Tanker var da andre Steder end ved Leg og Barneglæder og saa vist med Frygt mod Fremtidsdage. Som vi Børn groede og blev større, stillede vi større Krav

til Føden og Klæderne, men hvorledes skulde disse Fordringer vel blive opfyldt? Ja, saa kunde det hælde, Moder sagde: Det er galt, Niels, vore Børn gror for lidt, de faar vist for daarlig Føde. Men hun sagde det nødig, for saa blev Fader tungsindig og vred, maaske fordi han vidste, at det, Moder sagde, var alt for sandt, men han kunde jo desværre ikke ændre noget ved den Sag. Han løftede ofte paa os Børn i Smug, naar Moder ikke saa det. Han bemærkede en Gang: — Vi har vist faaet for mange Børn rinket sammen, lille Hanne. Men det gav Anledning til en hel Familiestrid.

Det kunde ofte være strengt paa denne Tid for et fattigt Hjem med mange Børn, det var ikke let at skaffe dem Føden. Naar Livet blev alt for besværligt for Mor, kunde hun let blive irriteret, og vi Børn kunde godt risikere at faa en paa Kassen, dersom vi glemte vor Pligt; men lige meget holdt vi af hende. Moder var en Hersker i sit Rige, men hun søgte altid at øve Retfærdighed. Hun vilde sikkert have faaet langt mere og god Indflydelse paa os Børn, dersom Livet ikke havde været saa fattigt for hende og givet hende de mange haarde Kryst. Dog, en enkelt Gang, naar der var et lille Lyspunkt i Tilværelsen, tog hun sig Tid til at beskæftige sig med os Børn, vi skulde lege og synge. Naar det var mere alvorligt, skulde vi lære Fadervor.

For at en Moder skal kunne udfylde sin Plads i Livet, maa der være sikre og gode og trygge Kaar i Hjemmet, og Arbejdspligterne, som fordres af en Husmoder med mange Børn, maa have sine rette Rimeligheder, det savnede vor Moder i sit fattige, lyngbræmmede Arbejderhjem. Hun havde sjælden Tid til at læse

i de unge Aar, og Hjemmet savnede ogsaa godt Læsestof, men hun havde Lyst til Læsning. Jeg opdagede det paa hendes gamle Dage, da Kaarene i Hjemmet var blevet bedre. Hun naaede at faa en Del af Skjoldborgs Bøger læst. De Mennesker, Digteren her fortalte om, kendte hun, det var noget af hendes eget Liv. Hun sad ofte med Taarer i sine Øjne under Læsningen og bemærkede stille: — Man er i godt Selskab, naar man læser en god Bog. Moder blev stadig mere interesseret de sidste Aar, hun levede, det var, ligesom om der skød nye og friske Skud paa en gammel Stamme. Hun kunde ofte spøgende sige: — Jeg er kommet alt for tidligt til Verden, nu bliver det bedre at leve.

Vi samledes ofte paa en Høj ved vort Hjem i Skørping om Sommeraftenerne eller Søndag Eftermiddag.

Der var altid godt Humør, naar Fader kunde faa Tid at være med. Den lyngklædte Høj var næsten som vore Forældres Kirke, herfra var der en vidunderlig Udsigt over den stille, gamle og næsten uberørte Urtidsnatur. Vi havde herfra til alle Sider de vidtstrakte Heder og Skove, og mellem de høje, brune Hedebanker laa de dybe og mørke Moser, som ved Midsommer kunde blive snehvide, naar Kærulden klædte Moserne i sin lyse Dragt. Sælsomt smukt var Landskabet i Maj, naar Bøgen sprang ud før Skovens andre Træer og lyste med sine lysegrønne Kupler saa viden om; saa kunde Risbøgene komme til at ligne lysegrønne Kæmpehøje spredt over de stille, vilde Heder. Ogsaa Landskabet skulde vi gerne se i August, naar Lyngen blev klædt i sin lyserøde Blomsterpragt, medens Tusinder af brune Hede-Bier sankede Honning hjem til deres Kuber. Jeg ved jo ikke, hvor meget

mine Forældre saa af disse Naturens Skønheder, den haarde Kamp for det daglige Brød ansprede dem vel ikke til at nyde disse Skønhedssyner. Som daglig Nabo var Heden jo ogsaa et træls, vildt og vejløst Øde, og i kolde, mørke, korte Vinterdage kunde der ruge en knugende kold Stilhed over det fattige Land, da blev der ofte Tungsind paa Heden blandt Menneskene, det var saa svært at bjerge Føden.

Naar jeg nu senere hen i Livet kommer til disse Hjemegne, søger jeg altid til min Barndomshøj, og herfra ser jeg saa over mine Fædres Jord og Heder og finder stadig dette Landskab skønnere, som Aarene gaar, men nu er det ogsaa bedre at være Bonde.

Markvandring.

Mine Forældre gik ofte en lille Aftentur efter endt Dagværk og saa til deres Afgrøder, og vi Børn fulgte altid med. Jeg mindes disse Markture med blandet Glæde eller Vemod og maa vel have forstaaet af mine Forældres Samtaler, at det var vort Livsens Brød, det gjaldt, det, som de gik og talte om. Det var sjældent et opmuntrende Syn, der mødte os, det var fattige Afgrøder paa de lyngbræmmede Agre. Moder bemærkede: — Jeg synes, vort Korn bliver ringere Aar for Aar, Niels, det gaar jo snart i Jorden igen. Fader tog hende det ilde op, og Hjemturen foregik i Tavshed. Det var snart det værste, der kunde overgaa Fader, naar Moder tvivlede paa hans Duelighed som Landmand, han holdt saa meget af sin Hanne. Jeg mener, den Opgave, mine Forældre havde faaet med at dyrke den forsultne Hedejord, paa den Tid var umulig og paa Forhaand dømt til at mislykkes. De savnede alle

Hjælpemidler dertil. Og som Aarene er gaaet, har jeg faaet en dyb Medfølelse med mine Forældre for deres næsten nytteløse Slid med den karrige Jord. Der er ingen Tvivl om, at med den Flid og Nøjsomhed, mine Forældre var i Besiddelse af, vilde de under noget bedre Vilkaar hurtigt have faaet sig et godt Landbrug.

En Søndag Morgen kom Fader hjem fra Marken, han var i særlig god Stemning, vi skulde en lille Tur paa Markvandring. Jeg mener, det var i September Maaned. En Købmand havde raadet Fader til at saa meget Rug og anbefalede ham at købe 2 Sække Patentgødning, som han kaldte det. Det var muligvis en Slags Fosforsyregødning eller Benmel. Maaske var det den første svage Begyndelse til at fremstille Kunstgødning. Saa havde Fader nogle Dage før saaet Rug i ca. 2 Tdr. Land, Rugskiftet var, i god Tro til den købte Gødning, blevet fordoblet. Nu var Rugen løbet op, og det var dette smukke Syn, vi skulde ud at se. De Tusinder af lyseblaa Rugspirer stod med Dugperler paa hvert lille spædt Straa, vor Rugmark funkede som Sølv i den solfyldte, skønne Efteraarsmorgen. Rugen kom saa jævnt og smukt op. Fader var en Mester til at saa. — Jeg tror, Hanne, at det Patentgødning er godt, saa flot har vor Rug aldrig staaet før, sagde han. Han glemte vel, at Kornets Kærner har Oplagsnæring i sig til den første Tid af Plantens Liv, derfor kan Kornet se saa frisk og lovende ud, naar det er løbet op, selv paa fattig og stenet Grund. Inden Efteraarets Slutning var vor Rugmark blevet bleg, gul og pisten og led vist af Mangelsyge. Der var jo knyttet store økonomiske Forventninger til den kommende Rughøst, fordi Sæderug og Gødning var købt paa Kredit hos Købmanden, det var et Vovespil

paa den Tid, det var en stor Bet, saaledes kaldte man Gæld dengang. Hedebonden skulde være forsigtig med sine Forpligtelser.

Vinteren var en haard Tid paa Heden, der var jo næsten ingen Indtægter, maaske lidt Æg, naar Vinteren ikke var for haard. Jeg mindes ogsaa, Moder solgte lidt Smør, naar Koen havde kælvet. Fader var næsten altid paa Arbejde i Skoven eller paa Tærskearbejde, maaske i Grusgrave.

Jeg husker ham tydeligt, naar han næsten segnefærdig vendte hjem sent paa Aftenen fra de fjerntliggende Arbejdspladser. Han kom over den vejløse Hede ad de lyngbræmmede Stier ofte alkende i Sne til sine Knæ; maaske havde den lange, haarde Arbejdsdag givet ham 30—35 Øre eller mindre i Dagløn. Naar Træheden var rystet lidt af, tog han fat paa at lave Træsko i sene Aftentimer og om Morgenen ved Lys. Han havde nogle Kunder, han forsynede med Fodtøj.

For Moder blev det trælse Aar paa Heden, hun maatte ene passe Hjemmet og Besætningen. Børneflokken krævede megen Pleje under de fattige Forhold. Jeg forstaar ikke nu, hvorledes hun kom over alt dette. Hun maatte ofte have Hesten spændt for og i Skoven efter Brændsel, det var Kviste, hun havde faaet Lov at hente. Disse Grene skulde hun saa have hugget og siden tørret ved Kakkellovnen eller paa Loftet. Dette vaade Vinterbrænde forvoldte Moder mange Sorger og Bekymringer, og Taarerne kunde staa i hendes Øjne, naar det ikke vilde brænde. Det var jo en alvorlig Sag for Moder med en pylrende, frysende Børneflok, naar Ruderne var bræmmet af Is midt i Vinterens Hjerte. Mine Forældre var efter-

haanden blevet saa fattige, at de ikke havde Tid eller Raad til at bjerger deres Vinterbrænde om Sommeren, mens Tiden var. Jeg husker saa ofte min flittige Mor i barske Vinterdage, med Svedperler paa sin Pande for at bjerger lidt Oplag af Brændsel, hvis Vinteren skulde blive for langvarig og streng. Det var ikke noget sjældent Fænomen paa den Tid i de fattigste Hjem, at man maatte bjerger sit vaade Vinterbrænde fra Dag til Dag. Det var Moder, det gik værst ud over med det vaade Vinterbrænde. Hun søgte saa vidt muligt senere at faa noget bjerget om Sommeren, det var Tørv fra Mosen eller Hedetørv og lidt Brænde fra Skoven. Moder mente, at hellere maatte vi sulte lidt om Sommeren, medens vi sankede Brændsel til Vinteren, for naar Brændet om Vinteren er grønt og vaadt, skulde vi jo bruge det dobbelte; hun sagde: — Det er snart det værste, der kan overgaa et Hjem, at have vinterkolde Stuer fyldt med frysende, ludende smaa Børn, det skal der en stærk Moder til at se paa. Jeg mindes endnu med Ærbødighed min store, stridende Mor med det tunge, snefyldte Vinterbrænde paa sin Ryg. Mange Læs har hun baaret hjem paa sin Nakke. Da Hjemmet maatte sælge sin Hest, spændte hun sig selv for sin Brændelast.

Det tørre Brænde, hun med store Anstrengelser fik bjerget om Sommeren, var altid for lidt. Det var strengt for os at undvære Daglønnen i den Tid, vi arbejdede med Brænde til Hjemmets Forbrug. Men saa supplerede hun det tørre Brænde med det vaade, som blev hentet fra Skoven, og paa denne slidsomme Maade skaffede hun sine smaa Varme og Hygge.

Landbruget har haft mange velmenende Raadgivere gennem Tiderne, men ikke altid lige kloge. Paa den

Tid, min Fader var Hededyrker, var det blevet højeste Mode at kulegrave sin Jord. Det var næsten en sikker Kilde til Velstand i Livet. Ja, man præmierede ligefrem Landbrugets Mænd for Slidet. Et Aar fik vi en mild og næsten frostfri Vinter. Fader vilde saa benytte nogle Dage til at kulegrave et Stykke Jord, dels til Landbrug, dels til Have, han var altid grundig. Jorden blev gravet en Alen i Dybden, det var et haardt Slid, men han saa med Arbejdsglæde over sit Graveværk, det saa smukt ud med de snorlige, røde Jordvolde.

Mine Forældre hjalp saa hinanden med at anlægge en Have. Der blev plantet Lætræer, nogle Frugttræer og Buske, men de gik desværre ud, kun et Par Pil og Hyldebuske fristede for en Tid Livet i den mishandlede, raa Jord. Vore Forældre havde vel tænkt at avle lidt Frugt og andre Havesager til de mange sultne Barnemunde, men heller ikke dette Havearbejde skulde Fader have Held med. Havebruget var vel ogsaa paa den Tid kun i sin Vorden. Jeg mener, Fader havde bjerget sine Haveplanter i velvillige Naboers sammengroede Haver.

Der var altid saa stille og ensformigt paa Heden, derfor var Gæster saa hjertelig velkomne. Vi længtes efter Mennesker. En Søndag fik vi Besøg af Jørgen og hans Hustru fra Gerding, de kom kørende med deres Stude. Det var mine Forældres bedste Venner, og Jørgen var Faders Raadgiver paa Landbrugets Omraade. De fulgte vor Landmandsfærd paa Heden med spændt Opmærksomhed. De var vist parat efter Evne til at træde hjælpende til, om det skulde gaa os galt. Mine Bedsteforældre var ogsaa kommet paa Besøg, saa vi fik en god og hyggelig Søndag sammen. Moder for-

stod altid at gøre det saa festligt selv med smaa og fattige Midler saavel i Hjemmets Hverdag som i Familiens Vennelag. Ved en saadan Lejlighed, naar Familien og Venner kom sammen, var det gammel Sæd og Skik, at Mark, Bedrift og Besætning skulde vises frem. Fader var ikke begejstret for den Parade, han søgte at trække Tiden ud ved en Kaffepunch, det var jo en national Drik paa den Tid, men altid med Maade i vort Hjem.

Der var ikke noget smukt Landbrug at vise frem. Fader havde kun Søndagen til sin Raadighed for sit Landbrug, og fattige, forsultne Kulturer og Lyngagre er jo landbrugsmæssigt ikke seværdige, men nu var der ikke længere noget Raad for Fader til at slippe uden om Præsentationen, for Jørgen sagde: — Saa maa vi ud at se paa Landbruget, Niels. De fulgtes saa ad. Kvinderne og vi Børn var ogsaa med. De gik tavse og stille omkring, i mine Forældres Ansigter var der Bekymring, der var ikke noget at være stolte af. Vore Gæster var kloge og erfarne Landmænd og Hjemmets Vejledere, men her vidste de ikke længere noget Raad. Bedstefader siger stille: — Lyngen er en Hersker i sit Rige, naar den har Overtaget. Jørgen roder i en Plovfure med sin Stok: — Ja, jeg kender og forstaar ikke den Jord, den ser godt nok ud, men der er ingen Kraft i den. Heden er et Armodsrige.

Efter endt Markvandring samledes Selskabet i Kostalden. Jørgen gaar op til Studen, han havde hjulpet Fader at købe den, muligvis ogsaa med Penge. Han bemærker: — Den er blevet noget forknorket, Niels. Den er ikke saa meget værd nu, som dengang vi købte den. Det var almindelig Skik paa den Tid hos Hedebonden at køre med Stude

som Hjemmets eneste Trækraft. Disse skiftede man ud hvert tredie Aar og købte saa et Par nye og yngre Stude. Man var altid god ved sine Stude og fodrede dem godt, saa var det et stærkt Spand, som gav en god Tilvækst, og kunde senere ved Salg give en god Skilling. Dette Studeskifte blev altid gjort, naar Avlen var i Jorden om Foraaret. Jørgen havde nu lige skiftet sine Stude og vilde saa benytte den lille Bytur til at gøre sine nye Stude kørevante. Han havde taget ca. 50 Rigsdaler fra paa den Studehandel, det var en god samlet Skilling for det mindre Landbrug. Derfor var Jørgen interesseret i Faders Stud og saa en Fare i, at mine Forældre skulde gaa Glip af den Indtægt, som en velfodret Stud kunde give. Udtrykket forknorket brugte man, naar Landmandens Husdyr var smaa og magre. Den Bonde, som kom til Marked med den Slags magre Dyr, regnede man ikke for meget paa den Tid, han var maaske drikfældig og en daarlig Landmand, der var ved at gaa fallit, han kunde ofte blive en kendt Mand og Stamgæst paa Egnens Markeder med sine daarlige Dyr, han fik sjælden solgt og maatte til Markedet mange Gange, inden han fik solgt.

Fader blev i nedtrykt Sindsstemning, han følte vist, at Heden var ved at sætte ham ned i almindeligt Omdømme som Landmand. Det var jo ogsaa daarlige landbrugsmæssige Sager, han maatte vise frem i Dag. Det var imod hans Natur, for han var Ordensmand. Han siger saa: — Hør nu, Jørgen, er det mig, eller er det Jorden, der er noget i Vejen med. Svar mig ærligt paa dette Spørgsmaal. Jørgen tøver lidt og famler ved sin Pibe, saa siger han: — Det er, heldigvis for dig, Jorden. Den er for mager, Niels, og det, som gror paa den, er der for lidt Kraft i. Jeg har først rigtig set det

i Dag — og dersom det var mig, der havde den Jord, vilde det gaa, som det gaar dig. Lyngen vilde sejre. Jeg vilde ikke kunne klare mig paa den her Ejendom, den er for ringe. Derfor vil jeg raade dig til at sælge, dersom det er muligt, for Jorden tager noget af det, du saa møjsommeligt tjener i Skoven. — Det har jeg vidst længe, sagde Fader, men det bliver strengt for Hanne og en stor Skuffelse, for hun tror fuldt og fast paa, at denne vor Jord kan give os Brødet og det meste af Føden. Nu herskede der en tung og trykkende Stemning i det lille Landbrugsselskab. Men Moder var altid Situationens Herre, nu skulde vi spise til Aften, og i hendes Stuer var der altid Hygge trods Fattigdommen. I Gangen og Forstuen var Gulvet pikket af smaa Kampesten, i Sovekammeret var der Lergulv, i Bryggerset og Køkkenet var der lagt store Kampesten. Disse Gulve havde Fader selv lagt med sine stærke, barkede Hænder, ogsaa Møblerne, det hvidskurede Bord og Bænken, nogle Træstole og en Vidiestol flettet af Halmsimer var Faders Husflidsværk. Der var altid saa sirligt rent i Moders Stuer, der var strøet hvidt Sand paa Gulvene, og Ruderne var blanke. Et Par Stueblomster i Vinduerne gav Hjemmet sin egen Hygge. Kasselarier og Kristiblodsdraaber med sine stærke, smukke Farver var Moders Yndlingsblomster. Moder havde en egen Evne til med smaa og fattige Midler at gøre sit Bord festligt, maaske med lidt Syltetøj fra Skov og Hede som Blaabær, Kryslinger eller andet; disse lækre Ting gav selv de tarveligste Retter Velsmag. Moder havde igen sat god Stemning i Vennelaget ved Afskeden.

Vinteren var gaaet sin vante Gang, det var altid en streng Tid at komme over. Saa var det atter Foraar.

En Dag var hele Familien paa Markvandring. Jeg antager, det var sidst i Maj Maaned. Vaaren er jo Haabets Tid for Landmanden, saa gaar man i Forventning om, hvad Sommeren vil bringe os. Vi gaar paa vor Markvej. Moder har den mindste paa Armen. Vi gaar et Par Smaapurke foran hende. Hun græder. Det er nok hendes bitre Graad, der for første Gang i Livet gør mig min Tilværelse saa helt bevidst. Ja, Barndomsaarene er jo Livets Vaar, da faar man ofte Minder, som bliver bevaret for hele Livet, det kan være gode Minder, men ogsaa det modsatte. Moders Graad kunde vi Børn ikke taale. Vel var hun vor Revser, men ogsaa vor gode Beskytter, hun kunde til Tider straffe haardt, men lige meget holdt vi af hende. Hendes Befalinger blev respekteret, hendes Vilje var en Lov. Aarsagen til Moders Bekymring og Graad var Synet af den Rugmark, som vi beundrede sidste Efteraar, da den var løben op af sin Moderjord. I Dag var det et andet Billede, vi saa; den lovede os nu kun Fattigdom, Sult og Mangel paa Brød. Fader havde været en Tur inde over Rugmarken og kom med nogle spæde Lyngplanter i sin Haand. — Lyngen er tidlig paa Færde, sagde han, den kommer før Rugen, og jeg tror, Kornet gaar i Jorden igen. — Du taler altid om den Lyng, sagde Moder vredt, det kan man blive træt af at høre paa, og det maa vel blive en Landmands Sag at faa Lyngen til at forsvinde. Hun saa over den fattige og halvdøde Rugmark og tvivlede øjensynlig paa Faders Duelighed som Landmand. Det var det værste, der kunde overgaa ham, for han holdt saa meget af Moder. Som det gamle Ord siger: Naar Krybben er tom, bides Hestene. Ja, saa fulgte der et hvast Ordskifte mellem mine Forældre, det var heldigvis

sjældent i vort Hjem. — Saa maa vi jo hellere sælge Skidtet, sagde Far. Jørgen raadede mig forresten til det den sidste Gang, de besøgte os. Moder havde sat den lille fra sig paa Jorden. Vi Børn krøb nu tæt sammen i en Klump. Menneskenes Børn har det vist som Fuglene. Naar Uvejret kommer, søger vi sammen for i Fællesskab at møde det, som skal ske. Vi havde vel forstaaet, der var noget paa Færde, som ikke var godt og havde muligvis ikke oplevet en saadan Forældrestrid før. Moder peger nu ned paa sit blege Børnekuld, som var løbet sammen i en Klump, og sagde: Hvad skal vi saa gøre ved dem, som vi har faaet rinket sammen, og hvorledes vil du nu faa det Patentgødning og Sæderug betalt, som du fik paa Kredit. Ja, Købmanden kan jo tage Rugen for sine store Løfter. Moder gav os Børn et haardt Puf: — Vi skal hjem, jeg har andet at bestille end at staa her og glo. Fader gaar med lange, faste Skridt, vist uden Maal, hen over den fattige, syge Rugmark. Moders Kummer og Taarer og den bitre Forældrestrid gør vel, at jeg endnu saa tydeligt kan huske det. Jeg glemmer aldrig denne min Barndoms Markvandring og Rugmark. Der var store sorte Pletter næsten uden Planteliv, der var Strækninger, hvor der kunde være tynde, gule, svage Straa, der ikke saa ud til at kunne blive Kærner. Aarsagen til, at Rugen var slaaet helt fejl, forstaaer jeg ikke. Vel ved vi, at den udpinte Hedejord manglede Fosforsyre, Kali, Kvælstof og som Regel Kalk, men alligevel, trods disse Mangler plejede Rugen at give en lille, men nogenlunde sikker Høst paa Heden. Jeg tænker mig, at den købte Patentgødning har været Fosforsyregødning, og den ret store, men ensidige Gødningsmængde à 100 kg pr. Td. Land har virket som Gift paa den

fattige Rugmark. Muligvis kan en haard Vinter ogsaa have været en medvirkende Aarsag. Trods alt blev der alligevel noget til Mennesker og Dyr, saavel til Brød som til Foder. Men for mine flittige Forældre var den mislykkede Rugmark en alvorlig Sag. Det var Familiens Livsens Brød, det gjaldt. Da Rugen var høstet, kørte Fader den ind paa sin Hjulbør ad nogle faa Gange. Vor Hest var paa Græs paa en Eng langt borte, han syntes ikke, det var Ulejligheden værd at hente den hjem for at køre den Smule Rug ind.

Fader var nu sjældent hjemme, alle Aarets Arbejdsdage maatte udnyttes, for Lyngen gik sin Sejrs gang, og Landbruget gav kun sparsom Indtægt. Moder havde en Del Høns, disse kunde i Foraarsmaanederne give mange Æg, for Heden var en god Tumbleplads, vist med mange Insekter, og Hønsegaarden var uden Grænser. Men Æggene var vanskelige at sælge, der skulde byttes med Varer. Æg kunde sjældent sælges for kontante Penge, det var endnu ikke blevet en almindelig Handelsvare.

Moder udnyttede alle Muligheder. Naar der var gode Aar for Spergelen, gav Koen godt med Mælk, saa blev der kærnet Smør og lavet Ost, her kom Moders Properhed hende til Nytte. Hun fik faste Kunder til sit Smør. Det hændte engang, det var umuligt for Moder at faa Smør. Hun kærkede Dagen lang med Taarer i sine Øjne, men der var ingen Raad. Saa trak Fader i sit Bryllupstøj, tog Kæppen i sin Haand og gik fra Skørping til Vindblæs, der boede en klog Kone, som vistnok hed Maren Haanning. Det var en lang Spadseretur, han startede fra Hjemmet Kl. 3 Morgen og var hjemme næste Dags Formiddag. Han beklagede sig over, at Støvlerne havde gnavet saa neder-

drægtigt i hans Ben, af den Grund maatte han sove en Tid i en Høstak om Natten. Den kloge Kones Raad var meget omstændeligt og omgivet af Mystik, bl. a. var der nok Tale om Jord fra en Gravtue paa Kirkegaarden. Fader udførte vist de givne Raad punktligt. Vi Knægte var lige ved at sprække af Nysgerrighed, men ikke Tale om at vi kunde faa Lov at løfte en Flig af Hemmeligheden. Moder smilede, men næste Gang, hun kærnedede, laa den sædvanlige hvide Bold Smør paa Køkkenbordet. Ja, ved et saadant Tilfælde steg jo den kloge Kones Prestige. Der skulde ikke saa meget til den Gang, naar der var lidt Held med i Spillet.

Bærplukning.

Moder havde en ukuelig Arbejdsenergi. Da Lyngen efterhaanden tog Jorden i sin Besiddelse, søgte hun at skaffe Hjemmet Indtægt paa anden Maade. Uden hendes Energi forstaar jeg ikke, hvorledes det vilde have gaaet os. Moder begyndte om Foraaret at plukke Mysiker, nu kaldes de Skovmærker, og siden kom Liljekonvallen, disse Blomster vil jeg ofre et Par Blade paa senere. Men det var særlig ved at plukke Bær, hun skaffede Hjemmet Indtægt. Ja, selv en barsk Natur kan godt være gavmild. I Skoven og Heden samt Moserne var der mange Bær, først kom Blaabærrerne, Skovens og Hedernes, den vilde Naturs fineste Frugt, saa kom Hindbærrerne, sidst Kryslinger, nu kaldet Tyttebær. Vi Børn var altid med i Bærtiden, og Naturen dækkede sit overdaadige og velmagende Bord for os. Vi spiste af Øjnenes Lyst med god Appetit af Hedens eller Skovens livssunde Retter. Naar vi var

store nok, fik vi et Pottemaal og skulde plukke i Moders Kurv, der vankede Ros og Anerkendelse til dem, som kom med de fleste Maal, hun var en Mester til at lære os at bestille noget og havde snart en dygtig Stab af Plukkere. Vi fik efterhaanden mange Kunder, som skulde forsynes med Bær. Det gav en ret god Fortjeneste, Moder kunde i Bærtiden tjene mere end Fader og sagde en Dag til ham: — Du skulde give dig til at plukke Bær, Niels, det giver mere end det grove Slid, du gaar og bøvler med. Han prøvede en Dag, men syntes vist, det var for ringe en Haandtering for en stærk Mand. Fattigdom og Forfængelighed kan godt slaa Følge. Moder smilede. Vi lod Menneskene mene, hvad de vilde; for os var det bedst at arbejde, hvor vi tjente mest; og maaske var Faders Fingre ogsaa blevet for stive til dette nipre Arbejde. Bærtiden kunde vare længe, først kom Blaabærrene. Disse Ris groede altid i Kolonier, og et saadant Blaabærstykke kunde i gode Bæreaar være helt blaat af de fristende Bær. Naar vi kom til en saadan Blaabærskov, skulde vi begynde at plukke fra Siden af Stykket og saa plukke rent, det kneb for Moder at holde den rette Orden, hun taalte ikke, der gik noget til Spilde. Naar Blaabærrene var forbi, kom Hindbærrene og senere Kryslingerne. Vi Dreng skulde finde gode Bærstykker. De bedste Bær var i Skovene og Hededalene; paa den gode Jord paa de høje Hedebanker var Bærrene først modne, men som Regel for smaa. Vi levede højt i Bærtiden i vort Hjem. Moder kunde lave mange herlige Retter af Skovens og Hedens Bær.

Ja, snart stod den paa Blaabærgrød eller Suppe. Hindbærgrød var særlig lækker. Fader kunde blive i godt Humør, naar Moder satte en stor Tallerkenfuld

af Blaabær med Mælk og Sukker paa hans Bord. Saa kunde han klappe os paa Kinderne eller stryge os over vor Manke! — Naa, I glemmer nok at blive friseret i denne Tid. Jeg maa nok til at være Haarskærer. Han ser nøje paa os. — I gaar og faar tykke Kæber i denne Tid, der maa være megen Kraft i disse Hede-bær. Moder smiler. — Du kan tro, de glemmer ikke at tage fra af Bærrene, men de er nogle Slughalse, de æder, saa de er lige ved at sprække; det er den første Gang, de har sagt nej, naar jeg vilde give dem noget at spise, men i Aften vilde de nu ikke have Blaabær. De er ligegodt dygtige til at hjælpe mig at plukke Bær, men først naar de har faaet dem, de kan spise. Moder lukker Døren op til den anden Stue og viser med Stolthed Fader Dagens Høst. Paa et Bord ved et aabent Vindue mod Nord staar Bærrene i smaa, rene Kurve, de skal have Nattens Kølighed og Dug og skal leveres tidlig næste Morgen. Fader klapper venlig Moders Haand: — Det giver mere end det, jeg har tjent i Dag, Hanne.

Men Bærtiden var ikke saa let for Moder, hun sagde altid: — Det er et stort Besvær med at faa alle disse Unger rinket ud hver Dag. Vi kom i lange Strømper og Træsko til Værn mod Hugormene, der er en Fare for Bærplukkerne. Der gik fantastiske Historier om dette giftige Krybs Hurtighed; det kunde blandt andet rulle sig sammen i et Hjul og næsten flyve hen over Heden, og dersom vi blev bidt, var vi saa godt som redningsløst fortabte. Vi kunde faa Angstens Sved paa vor Pande, naar vi saa det grumme Kryb forlade sin Solskinsplads paa Tuen og stille og lydløst skjule sig ved Lyngens Rod. Det angriber vist aldrig, men bider, naar vi træder paa det eller plukker Bær, hvor det har sit Leje ved Bærbusken; det flygter altid, men kan

det ikke komme bort, ruller det sig sammen i Hjul, med Hovedet i Midten, saa det kan beskytte sig ved at bide; saa er det i Forsvarsstilling. Det er et hjælpeløst Kryb, et Slag med en Kæp kan lamme det, saa det næsten ikke kan flytte sig. Moder var meget bange for Hugormene, derfor fik vi saa mange Klæder paa, for man mente ikke, at Krybet kunde bide gennem Tøjet.

Men engang var det nær gaaet galt. Min mindste Søster raabte: — En Blomst! maa jeg plukke den? Moder sprang til, saa laa der en Hugorm rullet sammen i et Hjul. Den lignede bestemt en Blomst, og Søster stod og rakte Haanden ud for at plukke. Moder greb hende i sidste Øjeblik, hun var meget bange for det lumske Kryb og rystede af Skræk. Bærplukningen blev indstillet for den Dag. Og saa fik vi en grundig Forklaring om Hugorme; vi maatte aldrig plukke uden at spørge ad. Ja, siden blev vi vel mere forsigtige og saa os godt for, naar vi satte os ved Bærrene.

Moder havde travlt i Bærtiden, vi skulde passe Morgentimerne. Dyrene skulde fodres og Hjemmet være i Orden. Naar vi lukkede Dørene, saa maatte alting klare sig, til vi kom hjem. Vi rykkede ud, saa snart Duggen gik af Lyngen. I Bærtiden blev der maa-ske betalt lidt af paa Gælden, som stadig truede os, Tøj blev der sjælden noget til, og at holde Tøjet samlet om os tog meget af Moders Tid og stjal hendes Nattesøvn. Ja, Skovene og Hederne blev Moders Have, hun gik ofte derud i Foraarstiden for at se, hvorledes Bærhøsten vilde blive. Men naar de sidste Kryslinger var plukket, var Fattigdommen igen lige naadeløs.

En Høstdag paa Heden.

Mine Forældre er ved at høste Havre. Det er ned mod Mosen og vor bedste Jord, det er graa Havre og Vaarrug og Landbrugets daarligste Kornarter. Der var som sædvanlig meget Spergel i Kornet, Fader maatte stadig saa Spergel for at faa noget til Aftøjring og Foder om Sommeren, men det blev til Ukrudt i Kornet. Alligevel var Fader stolt af det Korn, og intet Arbejde i Landbruget kan jo som Høstarbejdet give Humør og Stemning. Og mine Forældre sled da ogsaa af Hjertens Lyst. — Det neger godt, Hanne, sagde Fader glad. — Ja, Gudskelov, sagde Moder, men det er alligevel kun Flueben, og den Spergel maatte jo heller ikke være her. Hun kunde hitte paa at dryppe lidt Malurt i et Glædens Bæger. Fader tog hende det ilde op og gik til Knagen, saa det hven, saa kunde hun ikke følge med. Fader vender sig om og siger: Der er maaske heller ikke nok til dig, men tag nu fra, Moder. Det var lidt at blive vred af, men den lille Kurre paa Traaden gaar straks over, og mens Arbejdet skrider frem, ser de igen høstglade til hinanden. Da Høstarbejdet var tilendebragt, blev Negene sat sammen i to snorlige Rader med ti Neg i hver Kærv. De havde to River med og kunde naa at faa Stubbene revet, før de gik hjem. Rivelsen blev samlet mellem Kærvene. De var Ordensmennesker begge to. Stubbene skulde straks rives, for at Rivelsen ikke skulde falde i Jorden og blive jordslaet. De staar saa lidt og ser over deres Dagsværk med Arbejdets Glæde. Det var bleven sent, og Solen var forlængst dukket ned bag Skovene i Vest, og Høstnattens Skumring bredte sig over de stille Heder. Den mindste af mine Søskende var faldet i en

blid Søvn i den lumre Høstaften. Fader tager et søvn-drukkent Barn paa Nakken, Moder bærer den mindste.

Men endnu er Dagens Gerning ikke endt. Fader ordner Dyrene for Natten, mens Moder sørger for Nætteren. Faders Tanker er ved hans Høst: Vil Vorherre nu give godt Vejr, saa kan der blive noget rigtigt Foder, Spergelen gør trods alt Negenes Rod god. Moder beder Fadervor sammen med os Børn, og saa gaar Hjemmet til Hvile.

Fader bliver Jæger.

Et Par Dage efter den travle Høstdag kommer Fader op for at se til sin Hayre, men da møder der ham et mistrøstigt Syn. En Hjorteflok havde om Natten aflagt Besøg og taget sig et godt Foder i Havrenegene, og efter at den havde forsynet sig, har den været oplagt til Leg og spredt Havren for alle Vinde, saa der var næsten ikke et helt Neg tilbage; nogle af Negene var baaret langt ind i Heden. Fader kommer hjem, han er i daarligt Humør og fortæller Moder, hvad der er sket. Det bliver et stort Arbejde at faa Kornet samlet igen, der bliver meget Svind i Straa og Kærner.

Saa tager han sin Stok i Haanden og gaar til Skovridergaarden; men den Affære regnede man ikke her for saa meget. Dyrene løber jo frit om og kommer saa viden omkring, man kan næsten ikke sige, hvem der ejer disse Dyr. Snart er de paa een Mands Grund og snart paa en andens. Vi har ingen Midler til at erstatte den Slags smaa Uheld, dersom det er det, De er ude om. Dyrene kan vel heller ikke gøre stor Skade i den Spergelhøst. Men det klogeste er at

jage Dyrne væk, naar de kommer, og det er ogsaa lovligt. En Skræmmemand kan ogsaa gøre god Virkning. Fader takker for de gode Raad, men bemærker: — Ja, saa var Dyrene altsaa mine, den Nat, de var i min Spergelhøst, og saa maa jeg vel skyde dem? — Nej, Dyrene hører jo hjemme i Skovene, saa det vil jeg paa det bestemteste raade Dem fra, for det kommer der ikke noget godt ud af. De arbejder jo ofte i Godsets Skove, Mand. Fader gaar. Han kommer hjem og er tavs og indesluttet. — Naa, hvorledes gik det saa? spørger Mor. — De høje Herrer mente vist, det var ret naturligt, at Dyrene havde ødelagt vort Korn, de kaldte det for Resten en Spergelhøst.

Mine Forældre hjalp nu hinanden at faa Kornet samlet sammen igen saa godt som muligt; men det var ikke saa let, for Top og Rod var blevet blandet sammen i en planløs Uorden. Korn, som er blevet saa grundigt sammenrystet, staar daarligt for Regnvejr. Vi fik fugtigt og ustadigt Høstvejr, og Kornet tog megen Skade, inden vi fik det bjerget. Mine Forældres næsten haabløse Kamp med den fattige, ufrugtbare og golde Hede gjorde mig meget tidlig vaagen for alt, hvad der skete i Hjem og Bedrift. Jeg var i mange Maader næsten voksen som Barn, og det, som mit Barneøje har set af godt og ondt, staar endnu saa levende for mig i min Alderdom. Jeg var med ved Arbejdet, saa snart jeg magtede det. Ja, der er mange Ting, som man aldrig glemmer, f. Eks. den døde Rugmark, den hjortspredte Havre, Moders Taarer eller Glæder, den fine himmelblaa Blaabærskov mellem Hedens vindblæste Risbøge. Ja, ogsaa den rødbrøgede Hugorm, som skyndsomst forsvandt for mig mellem Tyttebærrisenes frugttyngede Grene, den kunde spille og hvisle med

sin Tunge. Denne bugtende Slange var min Barndoms Skræk.

Som før nævnt begyndte jeg tidlig at gøre Nytte og blev snart Moder til Hjælp paa mange Maader. Jeg flyttede Koen og trak med den i Grøfter og andre Steder, hvor den ikke maatte tøjres, og plukkede Græs til den. Det var min Stolthed, naar jeg kom hjem med den, saa viste jeg Moder, hvor tyk den var blevet, og hvor spændt dens Yver var. Saa hjalp jeg med at luge og plukkede Spergel til Grisen og fandt gode Bærsteder i Heden m. m.

Fader tænkte stadig paa sin ødelagte Havre, og en Lørdag Aften kom han hjem med en Bøsse. Den blev nøje efterset og pudset. Dette Gevær havde min højeste Interesse. — Jeg er saa bange for det Skidt, Niels, sagde Mor, vi har de mange Børn, pas endelig paa, den ikke er ladt, naar den er hjemme, og Børnene maa ikke komme til den. Vi Børn saa den sjældent, det var mig en Skuffelse. Naar vore Forældre ikke var hjemme, prøvede jeg paa at finde den, men det lykkedes mig aldrig. Saa husker jeg en Søndag Morgen, der drønedes et Skud. Jeg sprang op af Sengen og fandt Far med Bøssen. — Skød du en Hjort? spurgte jeg. — Nej, hvor kan du dog tro det, svarede han. Han havde været ved at prøve den købte Bøsses Skydefærdighed. — Jeg tror, vi var heldig med Købet, sagde Fader; den slaar godt og rækker langt.

Saa er det en Aften, jeg kan mærke, der er noget usædvanligt paa Færde, mine Forældre er borte en Tur, saa kommer de hjem, men de har saa travlt, vi Børn kom tidlig i Seng, længe før vi plejede, og Lyset blev slukket. Moder klapper os paa Kinden, hver faar sit Kærtegn, saa gaar de. Jeg forstaar, der er noget

mærkeligt, der er Hemmeligheder, og jeg kan ikke falde i Søvn. Saa staar jeg op, det er mig umuligt at blive i Sengen, jeg maa se, hvad det er for Hemmeligheder, der skal skjules, og famler mig saa frem i Mørket gennem Stue, Køkken og Bryggers. Dørene lukkes op saa lydløst som muligt; jeg staar tilsidst i Laden. Der er mine Forældre, de staar og taler sammen. Der hænger en Lygte over et Bord, og paa Gulvet ligger der en stor Kronhjort. Jeg gaar saa stille paa de bare Ben, og kun i Skjorte. Mine Forældre er saa optaget af Hjorten, at de ikke opdager mig, før jeg stikker min Haand ind i Faders Næve. Han ler hjertelig: — Naa, der kom nok en lille Haand. Der er vist Jægerblod i Kløren, han vil gerne hjælpe os, Mor. — Du tager alting saa letsindigt, siger Moder, han fortæller det jo. — Nej, han gør ej, forresten saa er den skudt paa lovlig Grund.

Den Hjort havde i min Barnefantasi og ved Lygtens Skær faaet en vældig Størrelse. Mine Forældre benyttede Natten til at ordne deres Jagtbytte og saa vidt muligt udslette Jagtens Spor. Næste Morgen var jeg tidlig paa Færde og stillede i Laden for at se Hjorten paa mere lovlig Vis, men nu var den der ikke. Jeg søgte og fandt Moder i Køkkenet. Der var nu Dyngen af Kød. Hun var i Færd med at salte og stege, og jeg blev sendt ud for at flytte Koen.

Nu kom der gode Dage med Dyresteg, Suppe m. m., senere saltet og røget Dyrekød. Moder var ikke mere saa nøjeregnende med Kødstykkerne, maaske i Haab om, at Fader sagtens kunde skaffe nye Forsyninger. Moder var en Mester i at lave god Mad, naar der var noget at lave af. — Det var godt, Niels, siger hun

en Aften, om vi kunde have Dyrekød i Saltekarret hele Tiden. Jeg kan se paa Børnene, det er god Føde, de ser saa sunde og friske ud.

Lignende Nattescener gentog sig med et passende Mellemrum, naar der blev for lidt i Spisekammeret. Jeg vidste god Besked, naar Moder pakkede Fader godt ind om Aftenen med Halmbaand om Benene og fik ham til at se næsten ukendelig ud. Saa var jeg paa Vagt for at se, om Jagten havde givet Udbytte. Det slog desværre ofte fejl, men naar der en enkelt Gang var godt Resultat, blev der igen gode Dage med herlige Retter paa vort Bord. Skovenes Sturvildt var kloge og forsigtige Dyr, de mærkede snart, det var livsfarligt at komme paa vor Jord, og kom saa sjældent, men søgte andre og mere fredelige Græsgange. Jagten paa vor Jord var for usikker og gav ikke ofte Udbytte.

Fader var i alle Livets Forhold ærlig, men nu var Moder bleven vant til at faa et lækkert Dyr til sit Spisekammer, og hun saa i Forhaabning og Tro hen til Fader, naar Spisekammeret var tomt. Han havde saa Valget, enten at lade Børnene sayne, eller at hente sig et Dyr i Skoven. Det sidste kunde han, og der var Dyr nok. Saa blev han da Krybskytte for en Tid. Men det var imod hans Natur, for han var lovlydig. Han sagde altid: — Naar jeg er i Skoven med min Bøsse, synes det mig en daarlig Færd, men naar Vildtet endelig er bjerget hjem, føler jeg alligevel Glæde ved at skaffe min Familie den livssunde Næring, og jeg har ogsaa vanskeligt ved at se, hvem jeg har taget Dyret fra. Han talte dog ofte om at holde op med den Jagt. Han skød ikke mere end til Hjemmets Behov

og udslettede saa vidt muligt sine Jagtspor. Han pralede aldrig af sin Jagt eller omtalte den til nogen og kom aldrig i Konflikt med Jagtloven.

Grevelige Klapjagter.

En Efteraarssdag kom der et imponerende Luksus-Vogntog forbi vort Hjem og kørte ind over Heden, der skulde holdes Klapjagt i Godsets store Skove og Heder. Her fandtes vist vort Lands største Vildtbestand, der var Flokke af Kronhjorte, Raadyr og andet Vildt, her var de milevide Skove, der strakte sig over Tusinder af Tønder Land, paa dette store Omraade var der den rette Stilhed og Fred for Skovens Dyr, her saas sjældent Mennesker. Nu blev Freden brudt for en Dag, der skulde skaffes Vildt til Grevens Bord. Her i det store Vogntog var der adelige Herrer fra Øst og Vest, Godsejere fra mange Egne af vort Land, og i Spidsen for Karavanen kom Greven med Kusk og Tjener. Efteraarssolen blinkede i Seltøjets Sølv og andre ædle Metaller, der var pelsklædte Herrer i fine og lette Jagtvogne. Disse tunge, velnærede Jægere havde prægtigt Jagtudstyr, fine, kostbare Geværer, Klapstole m. m. Der fulgte en Vogn med Mad og Drikkevarer. Efter endt Jagt var der fin Middag, hvor Vinen flød i Strømme. Ja, her i dette Selskab fra den svundne Tid saa man rigtig den store økonomiske Ulighed mellem Mennesker; paa den ene Side de velnærede, adelige Herrer, som ejede vort Lands bedste Jorder, Marker og frodige Enge samt de mægtige Skoves endeløse Værdier, og paa den anden Side Klapperne, det vil sige Hede bønderne og Skovarbejderne med deres Dreng. Børnenes og Mændenes

Tøj og Ansigter vidner om Savn; de er Landets stille, graa Slidere.

Efter endt Jagt samler Klapperne sig til Hjemturen. — Greven var ikke kneben, siger Per, en gammel Skovarbejder, han gav os en hel Krone, jeg har ikke bestilt andet i Dag end at bære en Snes Harer ned til Vognen. Den Krone tjente jeg sgu let. Greven er flink, han kendte mig og sagde: — Goddag, Per. Ja, og saa den Pakke Mellemmad, jeg fik, det er snart det bedste, en har smagt. Jeg har levnet et Par Stykker, de skal med hjem til Maren. Saa bemærker en ung Mand, Jørgen: — Ja, Livets Goder er daarligt fordelt. Grever og Godsejere har det for godt, men vi har det skidt. — Vi maa være glade for Greven, siger Per, det er dog ved ham, vi tjener vore Penge. — Eller ogsaa er det os, Per, indskyder Fader, som tjener Penge til Greven, han er maaske glubsk og beholder det meste selv. Vi maa haabe, den Tid maa komme, da Greven skal afstaa noget af sin gode Jord til Husmændene. Per raaber højt: — Dette med Jord har du jo prøvet, Niels, og det synes jeg ikke, der var noget at prale af. — Nej, siger Fader, det var der ikke, det var ligefrem noget Skidt. Men tænk dig nu, Per, at Greven skulde have tyve Tønder Land af Heden her og leve deraf, mener Du saa ikke, han vilde komme til at se noget anderledes ud. Det er det, jeg synes, at Husmændene skulde have noget af Grevens gode Jord i Stedet for at sulte paa Heden. Per siger: — Det var noget ondt at ønske, at Greven skulde blive Husmand paa Heden. — Men jeg tror og haaber, siger Fader, den Dag kommer, da vi Arbejdere forstaar at holde sammen, for saa kan vi skaffe os langt bedre Kaar, og Greven kan ogsaa være her. Saa gaar Klapperne hver til sit.

Det var ret naturligt, at der blandt Skørpingegnens Hedeboender og Arbejdere blev fostret et Jægerfolk, de saakaldte Krybskytter. Mange af disse Jægere havde Slægtleds Erfaringer i Jagt paa Skovens Sturvildt, drev den som Sport med fine Resultater, og søgte tillige at værne deres fattige Afgroeder for Grevens eller Godsejerens store og graadige Dyreflokke. Skoven og Heden gav daarligt nok Føden til Dyrene, og derfor blev disse en Plage paa Hedebondens dyrkede Jord. Ja, Bondens Rugmark kunde i Foraarstiden blive helt ødelagt af de graadige Dyr.

Der blev paa den Tid hverken læst Blade eller Bøger. I de fattige Bondehjem paa Skørpingegnen var det mest Jagthistorier, der blev fortalt, og det var nogle af min Barndoms bedste Stunder, naar jeg i lange Vinteraftener sad andægtigt og lyttede til, hvad disse brave Jægere fortalte om deres eventyrlige Oplevelser og Jagtglæder, men det var vist de gode Jagtresultater, man helst dvælede ved. Naar Jagtudbyttet maatte afleveres, eller der vankede braadne Pander, talte man sjældent derom. En livlig Fantasi kunde jo gøre Historierne spændende. Jeg husker en kraftig Jæger, som hed Anders, han havde staaet og mejet Kronhorte ned en Nat i Snestorm, saa det blev til et helt Læs. For Landets Fauna var det vel ikke godt.

Da mine Forældre maatte sælge vort Hjem.

Saaledes gik det mange danske Hedeboender i Aarene omkring 1870—80. Som før nævnt kan senere Bondeslægter, som dyrker Hede, finde henfarne Slægters

Spor saavel i jordsunkne Hustomter som i Spor af Ploven. Ja, ofte sejrede Lyngen over Bonden paa denne Tid. Fader havde en Del Klatgæld, det er noget af det mest generende, en Landmand kan faa, og ikke mindst gjaldt det paa den Tid. Vi kunde ikke købe det mindste, uden at vi havde Pengene i Haanden. Fader var Husmand af Navn, men var efterhaanden bleven Landarbejder, og Arbejdet for andre var bleven hans Hovederhverv. Hans Landbrug var vel saa hans Bierhverv. Og jeg mener, at Jorden næsten var bleven mine Forældre som en Klampe om Benene. Vi havde haft et Par gode Aar med megen Regn og Fugtighed om Sommeren, og Lyngens Frodighed var uden Grænser. Saa fattig var Jorden, at der snart ikke var andet, der kunde drage Nytte af Regnen, end Lyngen.

Fader havde nu gjort sit Regnskab op, og det viste, at naar han havde betalt enhver sit, havde han kun ca. 50 Kr. i Behold, saa det var paa høje Tid, han fik Ejendommen solgt, dersom vi ikke skulde rejse derfra og efterlade Gæld. Mine Forældre var saa redelige i al deres Færd, at det vilde være dem en Ulykke, dersom de ikke kunde betale, hvad de skyldte bort. Den gamle Hest og Koen var deres eneste Husdyr, og de blev paa Ejendommen. Studen var forlængst solgt, og der var ikke bleven Raad til at købe en anden. Det har næsten altid været et sikkert Kendetegn i dansk Landbrug, at naar man forringede sin Besætning, saa gik det tilbage for Manden, og omvendt, naar Besætningen forøgedes, saa var han paa Vej til at sidde lunt inden Døre, var maaske ved at blive en holden Mand. Ja, saadan bedømte man hinanden økonomisk landbrugsmæssigt set paa den Tid. Jeg mindes ikke, der

var Aviser med Tvangsauktioner og slige Ting, som spredte den Slags Ulykker for Landbruget saa viden om; man ordnede sine Affærer i Stilhed.

Det var en Foraarsdag om Eftermiddagen, at den ny Ejer holdt sit Indtog. Det var en ung, kraftig Mand, der hed Thomas, og hans Hustru hed Amalie. De havde et lille Barn, kun nogle Maaneder gammelt. Thomas havde sin Fader med, han skulde nu være hos de unge. Han havde været Slagter, men Forretningen var vist gaaet til Grunde, muligvis paa Grund af Drik. Han var meget svær og gik og pustede og havde store Poser under Øjnene. Han gik i udtraadte Sko, og Tøjet glinsede af Fedt, det var vel nok et Minde om Professionen. Paa Hovedet havde han en Skindhue, der var graa af Ælde og saa ud, som den var hund-gnavet.

Sønnen Thomas var i mørkegraa, moderne Klæder af fint Stof, Købstadsklæder, Jakken havde Spændetamp, han var i lange Støvler med blanklakerede Kraver, havde hvid Krave paa og en grøn Hat med stor Skygge paa Hovedet, i Haanden havde han en svær Stok og en Træpibe i Munden. Han gik tungt, for nu var han jo Bonde.

Saa var der to Gaardmænd, det var jævne, solide Bønder, den ene var Morbroder til Thomas og hed Jens Nørgaard, den anden hed Hans Nielsen. De to var Naboer. De var i sorte Vadmelsklæder, hjemmævvet, solidt Tøj; det var gammelt, lidt luvslidt, men smukt og velholdt, og havde vist været deres Stadstøj i mange Aar, maaske deres Bryllupsklæder. De havde hjemmestrikkede Mundklæder om Halsen, deres Huer saa ud til at være hjemmegjorte, syet af øvede Bondekvinder. Paa Fødderne havde de Fedtlædersstøvler. Sel-

skabet var kørende i to Vogne. Deres Køretøjer stod endnu uden for Huset og var ikke spændt fra.

Jens Nørgaard havde et Par velnærede, fuksrøde Heste for. De var blankpudsede, et Par meget værdifulde Dyr; deres Haler var smukt knyttet op, det saa festligt ud, og det velholdte Seletøj klædte de fyrige Heste godt. Stadsvognen var gammel, havde maaske tilhørt samme Gaard i to Generationer, men var endnu solid og næsten som ny. Den havde været Genstand for varsom og kyndig Bondepleje i mange Aar. Vognens Forlæder var blødt og sort og faldt saa beskyttende om dens to Passagerer. Saaledes handlede den Tids solide Bønder med deres Vogne og andre Redskaber, saa sparede man de dyre Reparationer.

Det andet Køretøj tilhørte Slagteren, Thomases Fader, og han var Kusk. Hesten, en lille, radmager Russer, var halt paa det ene Bagben, Seletøjet var grønt af Ælde og havde vist aldrig været smurt. Det var sammenbundet med Rebstumper, som var en stadig Plage for det arme Dyr og havde givet det Saar og mange haarløse Steder. Ogsaa Vognen var i en sørgelig Forfatning, den var uden Maling og havde vist aldrig været under Tag og var nu pilraadden; den peb, fordi den manglede Smørelse, og den ene Vognstang var bunden sammen med Reb. Dette Køretøj var ikke mange Kroner værd, det var alt, hvad Slagteren havde tilbage af Værdier efter et langt og omtumlet Liv. Han havde været den gamle, trofaste Hest en haard Svend og havde nok ligefrem spist fra den. Paa Vognen havde Thomas anbragt en Seng, noget Sengetøj og andre Sager, særlig Køkkengenstande; de flyttede jo.

Fader kom ud og hilste paa de fremmede, og de stod nu alle og betragtede de to Køretøjer, som var

saa forskellige. Slagteren med sin Hest var den yderste Grænse for Forfald og menneskelig Elendighed, mens Jens Nørgaards Køretøj var et Skønhedsbillede, som vakte berettiget Opsigt, hvor det færdedes, og vidnede om en god Forstaaelse af solidt og grundigt Bondevirke. Dette indgaaende Eftersyn berørte øjensynlig Thomas pinligt, og han tog saa fat paa at faa Jens Nørgaards de to fuksrøde spændt fra. Vor Hest blev lukket ud, den blev kurage, maaske af at se de andre Heste, den plejede jo at være alene. Den satte Halen lige ud og sprudede; den var foraarsglad. Saa slog den Bagbenene ud i Luften og slog en Skid, saa løb den mod Mosen, den vilde paa Græs. Fader lo, saadan plejede den ikke at skabe sig. Jens Nørgaards de to røde blev sat ind i vor Stald, de fyldte godt og naaede næsten op til Raanen. De saa alt for velhavende ud til det fattige Rum. Fader gav dem en lille Gift Hø. Han bemærkede: — De passer ikke til disse Omgivelser, her vilde det gaa dem ilde. Slagterens Hest blev staaende, hvor den var spændt fra, den stod med krumme, rystende Forknæ og overkørte Bagkoder, og Vandet løb den ud af Øjnene. Min Broder stod hos den, han raabte til Fader: — Hesten græder, giv den lidt Hø!

Thomas henvendte sig til Fader: — Nu er vel alle Effekterne her efter Kontrakten, jeg havde egentlig paatænkt en kritisk Gennemgang af alt. Fader svarede: — Du tror da vel ikke, vi vil stjæle? — Nej, gudbevares, men jeg vil have det hele bogført. — Naa, saadan. Thomas fortsatte: — Vil du ikke vise os dit Sædskifte, Niels, jeg antager det kan interessere D'Herrens, som jo har økonomiske Forpligtelser i dette Foretagende. Saa gaar de.

Nu kommer de omkring Stalddøren, Fader havde gravet en Tønde ned ved Siden af Døren. Der var Fald og Udløb fra Stalden, saa Vandet fra Gris, Hest og Ko kunde løbe i Tønden. Fader forklarede nu: — I kan tro, naar Jorden faar af den Tøndes Indhold, saa kan Sagerne gro. Han pegede paa en lille Rugager, der stod saa frodig grøn. — Den har faaet af Tønden to Gange, jeg bærer det ud hver Søndag Morgen med en Spand. Vi havde fire smaa Agre ved Huset, som fik af Tønden, og nu groede der godt med Korn og Gulerødder m. m., og Lyngen var forsvunden. Disse fire Agre var ved Tøndens Indhold bleven til god Jord. Fader kaldte altid det, der var i Tønden, for Pes, man havde endnu ikke opfundet det pænere Navn Ajle. Hans Nielsen undersøgte Tøndens Indhold nærmere: — Det er vist godt, for det lugter saa kraftigt.

Saa gik de i Marken. Thomas er langt forud, han svinger med sin Stok og gaar tilbage igen, han gør Turen to Gange, han er urolig. Slagteren ser med Beundring paa sin fine Søn. Nu kommer de til den Vang, som skulde være Græs, men var bleven til Lyng. De standser, men saa kommer Bedstefader til, han hilser paa Selskabet, han vil være til Stede, var maaske bange, hans Børn skulde blive snydt.

Thomas har igen været forude, men da han kommer tilbage, kan han ikke undgaa at lægge Mærke til, at Morbroderen og Hans Nielsen ser meget betænkelige ud ved at gaa i dette Lyngøde, han vil derfor give dem en lille Opmuntring: — Ja, som D'Herrer ser, er Landbruget meget forsømt. Ja, forsømt er vist ikke for stærkt et Udtryk at bruge, selv om Niels ikke ynder det, men jeg har selvfølgelig mine Planer med Virksomheden her og mener, at paa ca. fem Aar kan

denne Ejendom fordobles i Værdi, naar den drives paa den rette Maade. Jeg har dog tænkt at begynde lidt smaat og forsigtigt foreløbig, kun med fire à fem gode Køer og et Par stærke Heste, og kun een Karl, foreløbig vil jeg selv være Fodermester. Det hele skal dybpløjes, og Lyngen kvæles, og saa vil jeg blandt andet dyrke Gulerødder, maaske et helt Skifte, denne Rodfrugtart er et aldeles fortrinligt Foder saavel til Heste som Køer og Svin, og saa er det tillige et meget federe Foder. Slagteren ser med Beundring paa sin Søn. Thomas ser sig om i Forsamlingen, der er bleven saa stille, der er Tavshed, det er erfarne Landmænd, der er tilstede.

Hans Nielsen rømmer sig nu: — Dersom jeg havde vidst, at det var saadan noget Skidt, du havde købt, Thomas, saa vilde jeg ikke have prentet mit Navn paa det Papir. Og han tilføjer: — Du skal være varsom med at tale om forsømt Landbrug, prøv nu først, om du kan gøre det ligesaa godt som Niels der, det tvivler jeg paa. Men nu vil jeg give dig et godt Raad, Thomas. Dyrk nu kun et Par Tønder Land af den bedste Jord nede ved Mosen og saa de smaa Agre ved Huset, lad den øvrige Jord ligge uberørt hen, den er idag med de Midler, du har til Raadighed, værdiløs til Landbrug. Du kan leje til at faa det lille Stykke Jord dyrket, saa kan du sælge Hesten. Din Fader og Amalie kan passe Bedriften, han har saa inderlig godt af at komme til at røre sig, han kan godt blive en dygtig Husmand endnu, naar først han kommer i Træning. Han fortsætter: — Den Lynghede her kan godt faa stor Værdi engang, Stationen er jo lige herved, der bliver maaske engang stor Trafik, der kan opstaa en Handelsby inden længe. Saa kan der muligvis til den Tid købes

Gødning, saa Jorden kan sættes i Kultur eller maaske sælges som Byggegrunde til gode Priser. Men byg nu endelig ikke Luftkasteller, Thomas, Ejendommen her kan muligvis en Gang i Fremtiden gøre dig til en holden Mand, men du maa taalmodigt vente, til Tiden kommer, og det bliver da heller ikke mere end en almindelig Husleje, du kommer til at betale aarlig her. Men indtil den Tid maa du arbejde, som Niels har gjort, i Skov og Moser. Nu kan du tænke over mit Raad. Jeg mener, der vil komme en god Tid paa denne Egn.

Faderen gaar nu hen til Thomas og ser med Bekymring paa sin Søn, saa raaber han ophidset: — Jeg vil ikke arbejde personlig med Jord, og det kan du heller ikke være bekendt at byde mig. Naar jeg tjente en Skilling ved at handle, saa fik du jo Pengene til Tøj, for det har du jo aldrig selv kunnet tjene til. Skal jeg nu til at arbejde med Jord, maa jeg gaa igen. Du taler om at ville fede Stude, dem kan jeg jo købe og sælge for dig, jeg har jo Kendskab til Handel. Og sig os nu, Thomas, hvor meget var det, den Mand, du tjente hos paa Lolland, solgte fede Stude for et Aar, det viser jo, at Landbrug kan give meget. — Det husker jeg ikke saa nøje, siger Thomas, men du maa hellere gaa, Far. Dette her har du ingen Forstand paa. Gaa nu hjem til Amalie og sig hende, vi skal have noget at spise. Kan det passe Selskabet om to Timer? — Nej, siger Hans Nielsen, jeg maa køre hjem om en god Time. — Naa, saa sig om en Time. Du kan nok passe paa Ungen, mens hun laver Maden. Faderen gaar.

Vi er to Drengene med, vi bliver sendt hjem efter en Spade. Hans Nielsen vil undersøge Jorden lidt nøjere.

Omsider siger Jens Nørgaard: — Jeg kan helt slutte mig til min Nabos Udtalelser, jeg har ogsaa selv stor Betænkelse ved min Underskrift paa den Handel. Jeg burde have undersøgt Sagen nøjere, men jeg havde jo Tillid til dig. Nu vil jeg gerne spørge dig, Thomas, har du opsparret kontante Penge, saa du kan gennemføre dine store Planer, som du kalder dem? Svar mig nu ærligt paa dette Spørgsmaal, og sig mig saa, hvem der var din Raadgiver, da du købte Ejendommen her. Jeg blev saa ængstelig, men fik for sent at vide, at I drak Lidkøb i to Dage, og det kostede dig 50 Kr., som ikke alle er betalt endnu. Saaledes maa vi Bønder ikke bære os ad, og det var smukkere, om du var kommen til os om Raad, naar vi alligevel skal betale. Thomas siger: — Jeg synes, Morbroder, at du tager alting for højtideligt og smaat, skulde saadan en Ejendomshandel virkelig ikke kunne bære, at vi holdt os en glad Dag. Min Hjælper ved Køb af Ejendommen er en betydelig og erfaren ung Landmand, han er for Tiden Forvalter paa en større Gaard paa Fyn, ham behøver du ikke at være ængstelig for, han er landbrugskyndig. Angaaende de kontante Penge, du højtideligt spørger om, mener jeg, det er en privat Sag, og jeg maa desværre bedrøve dig med, at jeg har ingen og for Øjeblikket er helt blanket af. Det havde selvfølgelig ingen Skade været til, om der havde været lidt Grunker, men det er ikke absolut nødvendigt, for jeg anser min landbrugsmæssige Viden for at være langt mere værd end Penge. Jeg har ogsaa i de sidste Aar været ude for meget store Belastninger. Da jeg blev forlovet med Amalie, foretog vi en større Rejse, det kostede mange Penge, men gav til Gengæld et større og videre Udsyn.

Derefter blev vi gift, den Historie var ikke billig, og endelig kom saa Ungen, det var ogsaa dyrt.

Af den Grund har jeg desværre faaet en Del Gæld; men saa meget kender jeg til Landbrugets Afkastnings-evne, at man med god Samvittighed kan trække en Veksel paa dets Fremtid. Nu har jeg meget grundigt gennemtænkt min Landbrugsplan, men maa have Kapitalforbindelse ret hurtigt. Derfor har jeg tænkt paa, om I to ikke kunde udvide jeres Forpligtelser, lad os sige med nogle Hundrede Kroner, det vilde hjælpe godt til at gennemføre min Landbrugsplan. Jeg mener, det er i jeres egen Interesse, derved bliver der mere Sikkerhed, og det er jo dog kun en Formssag; men vil I ikke det, maa man søge Penge andre Steder, det kan sikkert ikke blive saa vanskeligt.

Hans Nielsen er ved at grave et Hul i Jorden, han undersøger dens Kvalitet, hans Haand er grov og bar- ket af haardt Slid og støder haardt til. Spaden kan ikke gaa ned i den stenfyldte Jord. Han bemærker nu: — Der er desværre Al, den skal brydes. Han er vist allerede ved at tænke paa, hvordan han bedst kan slippe skadesløst fra den letsindige Pengehistorie.

Far vil gaa nu: — Jeg antager, der ikke er Brug for mig mere, nu har jeg vist jer det hele. Han vender sig til Thomas: — Nu fodrer du vel Dyrene, nu, da jeg har afleveret. — Jeg skal have en Foderplan lavet i Aften, bemærker Thomas, den skal bogføres. — Den Ulejlighed behøver du ikke at have, Thomas, mener Fader, det kan du sagtens huske. Nu skal jeg sige dig, hvad Dyrene plejer at faa:

— Jeg fodrer Kl. 4 om Morgen, for at være færdig til at gaa paa Arbejde i rette Tid; vor Mor laver

Davre saa længe. Først faar Dyrene en Bøtte Hakkelse med et Maal malet Korn i, saa faar de Vand, derefter en halv Spand Gulerødder, igen Hakkelse, men uden Korn, og saa tilsidst en Gift Halm i Hækken. Om Middagen faar de Vand, en Gift Spergelhø og Lyng. Om Aftenen fodres som om Morgenens, men den sidste Gift er Lyng. Om Aftenen faar Koen desuden som Tilskud en Spandfuld Affald fra Køkkenet, heri kan der være alle Slags Levninger af Mad. Ja, Hovedet af en Spegesild kan ogsaa gaa med, Kartoffelvand og Mælk ligeledes, men Spandens Indhold maa være frisk og rent. Vor Mor har lært Koen at fortære alle Slags Madlevninger, Brød og Mælk er dens Livret. Spanden bliver gjort passende varm med kogende Vand. Dette Aftenfoder er vor Mors Opfindelse og Stolthed, det giver hun selv Koen. Den skal kælve om tre Maaneder og giver endnu 2 Potter Mælk daglig. Men pas nu endelig paa den Spand, Thomas, uden den er hun gold om otte Dage. Foderet maa du bruge sparsomt, Halmen og Kornet har jeg jo købt, og Høet er bjerget ude i Skovengen, Lyngen slaar jeg om Søndagen. Gulerødderne har vi avlet paa de smaa Agre ved Huset, de har to Gange i Løbet af Sommeren faaet af Tønden ved Stalden, jeg viste dig, derfor er de bleven saa gode. Vi giver det af en Spand langs Rækken og hakker det straks ned i Jorden. Der er stor Værdi i den Tønde, der avler vi vore bedste Afgrøder.

Thomas stod ligegyldig og hørte paa Faders grundige Forklaring: — Den Spand, du talte om, kan ikke bruges i min Foderplan, for den kan ikke bogføres. Men nu spiser vi Aftensmad om en lille Time, vil du ikke være saa venlig, Niels, at spise sammen med os, nu har vi jo næsten bemægtiget os Huset. Fader siger:

— Det kan jeg ikke saa godt, Thomas, Bedstefader er her. Thomas siger flot: — Kom endelig alle og spis og tag Børnene med. Saa gaar vi.

Fader vil hjem og hente Mor og de mindste Børn, vi skal alle paa Højen den sidste Dag, vi er her, ogsaa Bedstefader. Saa er hele Familien da samlet paa den gamle, smukke, lyngklædte Gravhøj, dette stolte Fædreminde, det er som min Barndoms Trone. Der er Foraar i Luften. Dagen er saa solrig, men nu gaar den snart paa Hæld. Solen er ved at dukke sig bag Skovenes nøgne Kroner mod Vest. Viben slaar sine behændige Styrtesving ude over Moserne, det er dens Elskovsleg i Vaaren. Foraaret er ikke Hedens smukkeste Tid, da er den saa vintertør og askegraa, og Lyngen støver, naar vi gaar i den.

Nu sidder vi saa alle her i den herlige Vaaraften paa min Barndomshøj, vi Søkende, vore Forældre og Bedstefader, som omfatter os med deres rørende Kærlighed. Disse tre kære er jo nu forlængst lagt under Mulde. Det er en alvorlig Stund for mine Forældre, det er sidste Gang, de sidder og ser over deres Ejendom, som de havde stillet saa store Forhaabninger til, Forhaabninger, som nu helt er bristet.

Men mine Forældre var saa tavse, der var kommen en Kurre paa Traaden mellem dem, Fader havde vist solgt uden Moders Vilje. — Hvordan skal vi faa Mælk, naar vi ikke er her mere, klagede hun. Heden var en god Tumbleplads for Hønsene, og vi vil komme til at savne Skovenes og Hedernes livssunde Bær. Ja, Moder havde vist Ret. Men nu var det jo sket.

For sidste Gang sidder vi og ser over dette ejendommeligt smukke Landskab, de høje, brune Banker, de dybe Dale og de endeløse Skove, den vidunderlige

Natur. Jeg mener, som jeg har nævnt, ikke, at mine Forældre saa den storladne Natur, de var lagt i Fatigdommens Lænker. Dog tror jeg, at Foraaret paa mange Maader gav Glæde og Stemning i vort Hjem. Saa begyndte Hedens og Skovens Fugle at flyve rastløse omkring, de byggede Reder i Lyngen og Stilheden. Og snart blev vort Hjem ombrust af det tallose, jublende Fuglekor. Da hændte det, at Far og Mor sang med. Saa blev der Liv i Ødemarken.

Naar Moder en enkelt Gang tabte Humøret, varede det ikke ret længe, hun havde et let Sind. Hun spredte da ogsaa sin muntre Stemning i Familiens Kreds selv denne sidste Dag her paa vor Høj.

Nu havde hun forsonet sig med Tanken om at flytte, og saa skulde der ikke tales mere derom. Da saa de igen saa mildt til hinanden. Han tager hendes Haand: — Det gaar nok altsammen, Hanne. Du skulde lige have været med paa vor Marktur, lille Mor, for der var saa mange morsomme og pudsige Scener med den fine, men forlorne Thomas. Moder siger: — Bedømmer du ham nu ikke forkert, han ser saa tiltalende ud. — Ja, det er derfor han har saa let ved at lave de mange Numre, han har stor Gæld og skylder ogsaa for det fine Tøj, han gaar i. Bedstefader bemærkede: — Jeg har meget ondt af det for de to Kautionister; for nu er den forskruede Pralhals ved at tage en Part af deres Livs flittige Virke. Det var to solide Bønder, det kunde man se paa deres barkede Hænder. Fader siger: — Thomas var flot, han bød os alle til at spise til Aften. Moder siger: — Men Gud, hvad skal vi dog gøre? Jeg havde tænkt at give dem Kaffe, Amalie har vist ingen Forberedelser gjort til at give Aftensmad og har vist ikke Føde i Huset. Hun har

siddet og sunget for Barnet hele Eftermiddagen. Men saa kom Svigerfaderen hjem. De sad og skændtes paa Kraft, da jeg gik herop til Højen. Nu maa jeg hjem og hjælpe hende. Selv om vi nu staar paa Falderebet, og det er den sidste Dag, vi er her, maa de fremmede ikke tage bort uden at faa en Forfriskning, anderledes har vi jo aldrig behandlet dem, der kom i vort Hjem. Saa løber Moder.

Nu gaar vi ogsaa hjem, men det gaar langsomt. Fader og Bedstefader er i fortrolig Samtale om Hans Nielsens Forslag til Thomas om at sælge Hesten og kun dyrke lidt af den bedste Jord. — Det skulde du nok have gjort, Niels, for der kan komme den Tid, da Ejendommen kan faa Værdi. — Maaske, siger Fader, men mens Græsset gror, dør jo Horsemor.

Nu kommer ogsaa de andre fra Marken, der er Strid iblandt dem. Jens Nørgaard raaber: — Du gaar og fylder os med Pral og Løgn, Thomas. Men Thomas svinger ivrigt med sin Stok og damper paa sin Pibe. Nu gaar de rundt og ser paa Huset. Kvinderne har travlt derinde, der var jo ikke givet dem lang Tid til Forberedelser. Men Moder var altid forberedt, hun havde lidt paa Lager af Brød og Madvarer, nu vi skulde flytte. Fader gaar ind for at se, hvorledes det gaar til med at give Aftensmad med saa kort Frist. Han kommer ind i godt Humør og smiler til Bedstefader. Naar Hanne er ved Roret, gaar alting.

Nu skal min ældste Broder til Høkeren i en Fart og hente en Flaske Brændevin, de vil have en Snaps til Lidkøb. Kort Tid efter kommer Moder og kalder, hun har Svedperler paa sin Pande. Mændene kommer saa langsomt ind, Slagteren Frits er i Spidsen. Bordet er dækket, der er hvid Dug, ikke mange Retter, men

fristende. Der er røget Dyrekød, Æg, frisk, hjemmebagt Brød, Smør og Sild. Karaffelflasken staar midt paa Bordet, den er fyldt. Moder byder til Bords. Slagter Frits tager først Plads. Han stirrer paa Flasken, hans Øjne er sløvet af mange Aars overdreven haard Svir, hans Hænder ryster og er famlende, hele hans Opmærksomhed er henvendt paa Karaffen. Moder siger værsgod, og Selskabet begynder at spise.

Amalie ser kritisk paa Manden, hun har Graad i Øjnene og er vred, hun vender sig nu mod Thomas: — Du sendte Bud, vi skulde spise om en Time, og du vidste jo godt, vi ikke havde Mad i Huset. Det er saa meningsløst, at vi maa spise ved andres Bord, nu synes jeg, det gaar for vidt. Thomas siger: — Jeg troede, du havde Mad i de Kasser og Krukker, vi havde i Vognen, da vi kørte herhen. — Nej, det vidste du godt, vi ikke havde, du skulde jo købe i Morges, men gjorde det ikke! — Nej, for Købmanden var kostbar, næsten flabet, vi kunde ikke faa paa Klods, han mente, vi skyldte for meget, og du er vist ogsaa for haard, Amalie, til at købe ind. Jeg forklarede ham ret grundigt om min Ejendomshandel med de gode Muligheder, men det forstod den Fyr sig ikke paa. Amalie græder: — Jeg kan ikke holde det ud, det er jo snart Humbug det hele. — Nu sidder vi jo ved et godt Bord, siger Thomas, saa maa vi være tilfreds foreløbig. Du spoler os jo Hjemmefreden. Amalie siger: — Ja, det er jeg ogsaa selv saa angst for, men jeg ved snart ikke, hvad jeg skal gøre. Ham der, hun peger paa Svigerfaderen, han har haft Dilerium i tre Dage, saa vi hverken havde Natte- eller Dagro. Jeg skal snart gøre ham ren, som det var et lille Barn. Jeg kan ikke blive ved at holde det ud.

Fader havde under den Familiescene glemte at skænke. Slagteren rejser sig nu, tager Karaflen og skænker sin Tekop fuld af Flasken. Han drikker det hurtigt, han er vred og siger: — Det er da vel Meningen, vi skal have en Dram til Maden. Jeg kan ikke synke Brød uden Snaps, men vi har desværre ikke haft Brændevin hos os de sidste Dage. Det maa da forhaabentlig blive bedre her ved Landbruget. Fader kommer nu i Tanker om sine Værtspligter, han tager Karaflen, men har kun eet Glas, det maa saa gaa Kredsen rundt paa Omgang, det varer noget, Folk er langsomme. Slagteren fulgte Glassets sindige Gang med misfornøjet Opmærksomhed. Endelig kommer Glasset til ham. Fader tøver: — Kan du taale en til? Koppen var en stor Slurk. Frits griber Glasset: — Jo, jo, han drikker hurtigt Snapsen, det er et lille Glas, han rækker Glasset frem: Maa jeg faa en til. Han faar den, saa gaar der en lille Tid. Snakken gaar, der bliver godt Humør, men saa kommer Glasset paa Omgang igen, de skulde have to Snapse hver. Fader er Maadeholdsmænd. Og atter kommer Turen til Frits, han sluger Drammen og siger: — Det er et elendigt lille Glas, du holder dig, Niels. Han vil igen have to Snapse. Fader siger: — Lad os nu se, om det kan strække til. Og han faar ingen Dram.

Saa er vi færdig med at spise. Gæsterne havde forsynet sig godt ved Moders beskedne Bord. Og nu var der god Stemning blandt de fremmede. Slagter Frits ser saa venligt til Karaflen, der er endnu en Slant tilbage i Flasken. Han griber igen sin Tekop, fylder den og tømmer den hurtigt i eet Drag. Saa vender han atter sine gridske Øjne mod Flasken. Nu kommer Amalie stille og tager den, hun giver Moder den: — Sæt

den nu til Side, ellers faar vi ingen Nattero. Frits ser med onde og hævngerige Øjne paa sin Svigerdatter. Nu bryder Mændene op, tager Afsked med Kvinderne og gaar ud.

Saa er Kvinderne og vi Børn bleven ene, og nu tager Graaden Overhaand for Amalie, hun bliver saa grænseløst fortvivlet, slynger sine Arme om Moders Hals og trykker sig ind til hende ligesom et Barn, der søger Beskyttelse ved en Moders Bryst: Aa, nej, jeg er saa ulykkelig, hvad skal jeg dog gøre, en er saa bange for, at Thomas skal blive ligesom sin Fader, for han slægter ham vist paa. Tænk, Johanne, de svirede en hel Nat og Dag sammen, og jeg og lille Søster maatte se paa det uden at faa Nattero. Det morede Thomas at drikke sin gamle Fader under Bordet. Det var en trist Dag.

Moder stryger Amalie over Haaret og trøster hende: — Stakkels Barn! Det, du der siger, maa vi ikke tro paa. Thomas er jo saa tiltalende, og han og Faderen er jo vidt forskellige, og fordi vi Mennesker laver noget forkert en Gang, behøver det ikke at gælde for hele Livet. Men naar der er noget, som du vil tale med din Mand om, maa du ikke gøre det i Vrede som i Dag og heller ikke, naar der er andre til Stede. I maa være alene, ellers kan der let gaa noget i Stykker. Der-som vi Kvinder skal sejre og faa god Indflydelse, maa det være ved Venlighed, Godhed og Forstaaelse; kun paa den Maade kan vi bevare Kærligheden og blive Hjemmets gode Aand, som jo kan sejre næsten overalt. — Det maa jeg prøve, sagde Amalie; bare du kunde blive hos os, Johanne.

Da Mændene kom ud, havde Slagterens Hest lagt sig, hvor den var spændt fra, eller maaske var den

falden, og nu kunde den ikke rejse sig. Mændene stod og sled med den, men det lykkedes ikke at faa den op. Nu kommer Slagteren til, han ser, hvad der er sket. Det gaar hans Ære for nær, at man skal rejse hans Hest op, og han griber sin Pisk og raaber: — Din Rallik. Og Pisken hviner i Luften. Der gaar en sitrende frygtsom Bevægelse gennem det arme Dyr, og med store Anstrengelser tumler det op ved egen Hjælp og staar der paa sine rystende Ben, et Billede paa Elendighed og Frygt. Slagteren raaber: — Jeg kan i et Minut udrette, hvad I Bondeklodser skal have en Time til. Frits hæver atter sin Pisk, nu skal det hagle ned over det sølle Dyrs Ryg. Snapsene havde vel øget hans Kraft og bødlende Mod. Hans Nielsen springer lynsnart til og griber Slagterens Arm med Kraft: — Fordi du er et sølle Vrag, behøver du da ikke at være en Bøddel. Frits brøler: — Dersom det havde været for Aar siden, du havde budt mig det, din Bondelaps, saa skulde jeg have behandlet dig. Hans svarer roligt: — Jeg ved nok, hvad du trænger til; men jeg er ikke øvet i at straffe, det besørger du vist ogsaa selv.

Nu bliver de to fuksrøde spændt for, de er kaade, næsten ustyrlige, men Jens Nørgaard har en sikker og øvet Haand, han forstaar at tumle fyrige Heste.

Det er Morgen og Dagen, vi skal flytte. Vi er alle tidlig oppe, mine Forældre er saa rastløse og urolige. Det er saadan en trist Dag for os. Der er kommen et Lag Sne om Natten, det er maaske det sidste Brydetag mellem Vinter og Vaar. Den nyfaldne Sne laa saa blændende hvid og ren, men Viben fløj saa tungt og klagende over Mosen. Det havde været en haard Nat for den at beskytte sit Hjem og Rede, med sin lille fattige, dunede Krop. Det havde været en vindstille

Nat, og nu laa Sneen jævnt over det hele og dækkede alt, hvad Vinteren havde søndret og gjort grimt, ja, sely Slagterens Vogn saa smuk ud, nu den var dækket af den rene, hvide Kaabe.

En saadan kold, ren, naturskøn Foraarsmorgen rejste vi fra vort Hjem paa Heden. Vi var bleven færdig med at pakke vore Sager og gik og ventede paa de tre Køretøjer, som skulde køre vort Flyttegods og hele Familien til vort nye Hjem.

Nu kom Thomas og Slagteren op, Klokken var 9 Formiddag. Den nye Ejer er i lange Støvler og har Piben i Munden. I Klæder og Væsen ligner han mere en Forvalter end en Husmand paa Heden.

De gaar rundt og ser paa Sagerne. Fader siger: Jeg tog og fodrede, striglede og gjorde rent i Stalden, for Dyrene er ikke vant til at vente saa længe. — Jeg vil ikke gøre meget Stads af det Skidt, siger Thomas, men vente, til jeg paa en eller anden Maade faar mig nogle flere og bedre Dyr, min Foderplan skal ogsaa være færdig.

Slagteren gaar op i Baasen til vor Hest, som hed Trine, han giver den et Rap med sin Stok. Hesten lægger Ørene tilbage og slaar bagud, hun var vant til venlig Behandling. Han giver hende saa et kraftigt Slag med Stokken og raaber: Du kan vel lade mig kommandere, din Pillik! Nu slog Hesten kraftigt ud og havde nær ramt Frits. Koen faar en lignende Behandling, han trykker sin Haand brutalt i dens Ryg, saa Dyret næsten synker i Jorden af det haarde Greb. Da han gaar ned fra Koen, faar den et kraftigt Spark over det ene Bagben, saa den staar og ømmer sig. Slagteren staar og bryster sig, nu havde han givet Dyrene et handelskyndigt Eftersyn og Behandling, han

vender sig nu til Sønnen: — Har du købt disse Dyr for redelige? Krikken der vil baade bide og slaa, og Koen er en lungesyg Rallik; det kan du faa Erstatning for. Nu skal du ikke undlade at tage ved, for det er Kæltringestreger. Du maa være vaagen. Saaledes skal du ikke lade dig snyde.

Moder havde overværet Slagterens raa Mishandling af de bundne og værgeløse Dyr. Hun gaar op og klapper Hesten paa dens Hals. Den lægger saa trygt sin Mule mod hendes Haand. Hun undersøger ogsaa Koens ømme Ben; der er bleven et Saar af det haarde Spark, som Frits gav den. Moder bader Saaret med Vand. Koen slikker hende; det er dens Maade at være elskværdig paa. Moder vender sig til Thomas og Amalie: — Disse to Dyr er vore gode Venner og Medarbejdere, Hesten med sit Slid, den har næsten Selen paa hver Dag, og Koen med sin Mælk og Smør, den kælver regelmæssigt hvert Aar, og naar Spergelen er god, har hun ofte givet en hel Spand Mælk. Vi har solgt meget Smør af den Ko, vi kærner Smør af hende endnu, og hun har kun tre Maaneder, til hun kælver igen. Pas nu endelig paa at være god ved Dyrene, det betaler sig. Og lad ikke jeres Fader passe dem, for han er ikke dyrevenlig. Det Spark, han gav Lise, kan blive dyrt, for nu har hun et Pot Mælk mindre de første Dage.

Frits spørger Fader, om han kan faa en Snaps. — Nej, det kan du ikke, for vi er ikke Kæltringer eller Snydere, og det raaber du jo efter os. Hesten, I har købt, er ingen Pillik, og Koen er ingen Rallik; men det er sunde og fejlfrie Dyr, som det gør os saa inderlig ondt at skille os af med, ikke mindst min Hustru og mine Børn.

Moder kalder nu paa Thomas og Amalie og viser

dem Koens Morgenmælk, den staar paa Køkkenbordet, den skal de beholde. Saa viser hun dem Koens Affaldspand. Den er blankpudset og ren, der er allerede lidt Affald i den fra Davren. — Den Spand maa du passe paa, Amalie, ellers holder Lise op med at malke, og hvad vil I saa gøre?

Thomas siger hovent: — Jeg har jo sagt, at den Spand kan ikke bogføres.

Saa var omsider Tyge, Hans og Ole kommen med de tre Flyttevogne. Vore Sager kunde godt have været paa to Vogne, paa Heden samler man ikke paa Møbler eller andet Indbo. Jorden er for karrig til at give den Slags Ting, her maa man være fornøjet med at bjerge Føden. Ole har Moders Køkkeninventar, han var bekendt for sin Forsigtighed; alt er omhyggeligt pakket i Kasser med Lyng eller Halm imellem. Nu henvender hun sig ængstelig til Ole: Kør endelig forsigtigt, for det er skøre Sager, du har i din Vogn, det maa jo nødvendig gaa i Stykker; det er en lang og daarlig Vej. Paa Hanses Vogn blev der gjort Plads til hele Familien. Han kørte med Stude. Fader var kommen i straalende Humør, og hans muntre Stemning bredte sig til alle paa Vognen. Jeg mener, han alligevel var glad, fordi han nu endelig var sluppen bort fra Heden.

Vort nye Hjem.

Vejen til, hvor vi skulde bo, var to dybe Hjulspor gennem Skove, Heder og Marker. Disse dybe Vejspor var bleven dannet af sindigt kørende Heste- og Stude-spand gennem Aarhundreder. Naar saa Vejens Hjulspor blev for dybe, kørte man ved Siden af og lavede paa den Maade en ny Vej ved Siden af den gamle.

Derfor har vi de mange Hjulspor i Hederne. Man kostede ingenting paa Vejvæsenet i disse Tider. Vi kørte igennem en Plantage, de unge Grantræer ud mod Vejsporene havde kraftige, hængende Grene, som var fyldt af den om Natten faldne Sne. Men nu havde Martssolens varme Straaler løst Sneen, og saa styrtede et saadant Sneskred ned over Oles den gamle Hest. Den blev saa bange for det kolde Snestyrte, at den lynsnart sprang op af de dybe Hjulspor med det Resultat, at Ole med hans Læs laa væltet i en synderlig Forvirring. At det kunde hænde den forsigtige Mand, var jo en Gaade. Vi samlede alle hurtigt om den væltede Vogn, nu gjaldt det at faa den paa ret Køl igen. Ole, som var en Ordensmand, blev helt fortvivlet og klagede sig: — Jeg har ikke haft rigtig fat i Tømmen. Men han trøstede Moder: — Jeg har en Broder, som kan klinke, ham skal jeg sende ned og gøre det i Stand, som er gaaet i Stykker.

Vi fik snart Vognen paa ret Køl igen, det viste sig da, at der ikke var sket saa stor Skade, som vi havde frygtet. Mine Forældres Omhu med Pakningen havde gjort sin Nytte. Værst var det gaaet ud over en stor Krukke med syltede Blaabær, den havde i Faldet ramt en Sten og var gaaet i Stykker, og nu laa Skaarene og Syltetøjet i et Hul i Lyngen. Moder forsøgte med en Potte at bjerge noget af Syltetøjet i en tom Krukke, men maatte opgive det, da det var snavset. Vi var snart færdig til at fortsætte den afbrudte Kørsel. Fader vilde se, om vi havde faaet det hele med, og fandt saa en Pakke; det var vore Skeer. Han kommer omkring de forliste Blaabær, saa tager han en Ske og lader min Søster smage. Hun er ikke Kostforagter, men tager godt fra. Snart samles hele Børneflokken om ham, og

vi faar hver en Ske. Han siger: — Spis saa, Børn! og vi brugte vort Spiseredskab med Flid, dette her var saa enestaaende, ja, næsten utroligt; men i Smug fulgte vi Moder med Øjnene, for hun sagde ikke et Ord. Fader søger at bjerge noget af Velsignelsen til vor mindste Søster, som ikke rigtig kan manøvrere med sit Spiseredskab og har Besvær med at klare sig i Laget, Fader har altid Omsorg for os. Nu kommer han til at le saa hjerteligt af vor Iver for at finde alle Bærrene. — Naa, saa er I vist ikke lækkersultne længer; I fik nok Maven fyldt før Øjnene. Vi sukker, det kniber os at klare den store Velsignelse af Blaabær. — Jeg synes ikke, det er noget at staa og flegre af, siger Moder; det ser snart ud til, du er ligeglad, hvorledes det gaar. Fader mener, det hjælper ikke at staa og flæbe, det gør ikke Sagen bedre, og han fortsætter: — Se nu til Flokken der. Og han smiler til os Børn. Vi staa der saa tykke og forspiste, det var saa sjældent, det passerede; det var da ogsaa en Skam at lade saadant et herligt Maaltid gaa tabt. Moder spørger: — Tror du nu ogsaa, det bekommer dem godt? Det var for meget paa een Gang, de har ogsaa faaet en hel Del Skidt brokket i sig. — Blaabær skal jo være saa sunde, siger Fader, og der var snart ikke andet at gøre, som Bærrene laa, end at lade Knægtene spise. Jeg tror ikke, det gør saa meget, om der er kommen et Par Lynggrene med i det Maaltid. Moder opdager saa, at vi er bleven ligesaa blaa i Ansigtet, som naar vi plukkede Blaabær en Julidag i Heden; hun tager sit Lommetørklæde og vil gøre os rene, men det er stærke Farver, og hun maa opgive det. Hun sukker: — Jeg kan ikke være bekendt at komme til vort nye Hjem med saadan en Flok grisede Unger. — Vi siger bare,

vi er kommen langvejs fra fra fjerne Heder, hvor man plukker og spiser Blaabær i Marts, siger Fader, Knægtenes Ansigter fortæller jo, vi taler Sandhed! Moder siger opgivende: — Lad os nu køre.

Saa kører det lille Vogntog langsomt videre ad de kringlede Hjulspor, hvor Slægt efter Slægt har sneget sig afsted. Vort Forspand, Hanses Stude, gaar saa roligt og tygger Drøv. Da Heden hører op, kører vi omkring grønne Marker. Der var ikke falden ret megen Sne, og Solen har snart smeltet den. Rugen var her saa grøn, og Dagen saa smuk. Moder lægger sin Haand paa Faders Arm: — Det var den Slags Jord, vi skulde have haft, Niels, saa havde vi ikke haft nødig at lave denne her Karavane, for nu gaar vi ud i det uvisse, maaske helt paa gyngende Grund. — Ja, men den Jord her koster mange Penge, og dem har vi jo ingen af, og den er ikke tilgængelig for os og vore Lige. Vi maa klare os med det, som de andre ikke vil have. Heder og Sandagre er vor Boplads.

Vi er endelig naaet til vort nye Hjem, det er kun et Lejehus og i en daarlig Forfatning. Der gaar et Par stivsyge Grise og roder, og alt omkring Huset er Rodehuller. Der staar nogle store Drengene og ser paa vort Indtog. Fader spørger: — Hvis er disse Grise? — Det er Klauses. — Kan I jage dem hjem? — Nej, det vil vi ikke, der gaar de hver Dag, det har Grisene Lov til. Moder er fortvivlet: — Hvad er det dog for et Kag til Hus, du har faaet fat i, Niels, det er jo næsten ikke til at bo i. — Jeg kunde desværre ikke faa andet; naar vi ingen Penge har og omtrent er gaaet fallit og har en stor Børneflokk, saa staar Dørene ikke aabne for os.

Fader fortsætter: — Du ved jo ogsaa, Hanne, jeg har søgt længe efter Husly. Du skal se, det kommer

nok til at gaa, naar vi nu tager det hele med Ro, nu skal vi først have Sagerne i Orden. Du kan tro, der er et godt Stykke Jord her bag ved Huset, der kan blive en god Have, naar jeg faar det rensat for Ukrudt. Han vil altid trøste Moder, naar hun er utilfreds. Moder siger: — Det er ogsaa forfærdeligt, som Jorden her er oprodet af Svin, vi kan næsten ikke komme til Huset for Grisehuller. Vi maa da kunne blive fri for at have disse Svin til at gaa her. En stor Knægt siger: — Nej, det bliver ikke let; for her har altid gaaet Grise. Drengene fniser.

Huset var af Bindingsværk, dels af klinede Vægge, dels kasset op af smaa Sten. Der var to smaa Stuer og en lille Forstue, som vi kaldte Gang, et Køkken med et Aandedsted med Trefod til at fyre under, og som Indgang var der to Halvdøre, som hang skævt paa deres Hængsler. Vinduerne var brøstfældige og havde vist aldrig faaet Maling, mange af Ruderne var slaaet ind. Taget var af Straa og Lyng, og her var der mange Huller. Ja, det var en meget forfalden Hytte.

Endelig fik vi vort Flyttegods ind, men ingen Ting kunde staa lige, fordi Gulvet var i Huller og Banker overalt. I Lergulvet var der to dybe Huller inden for Dørene, slidt af de mange Trin gennem Aarene. Rotter og Mus havde ogsaa hærget. I Moders Øjne glimtede en Taare. — Nu bliver jeg hjemme nogle Dage og faar Sagerne gjort i Stand, siger Fader. Ole lovede ogsaa at komme og hjælpe til, han var Altmuligmand blandt Hedebønderne.

Saa tænder Moder Ild under Trefoden og laver Kaffe, hun havde Hedetørv i en Sæk. Dem havde hun gravet paa Heden Aaret før, det var Skjolden af Heden. Vort Bord stod saa midt paa Gulvet, der var en

jævn Plads. Saa drikker vi Kaffe. Moder er altid godt forberedt og tænker paa alt, hun havde skaaret gode Mellemmader Dagen før, for at det kunde være parat paa Flyttedagen, hun havde det lækre, røgede Dyrekød og Ost som Paalæg og saa den rene, hvide Dug paa Bordet, og der var ogsaa en Snaps til Maden, som var reddet fra Dagen før. Moders Kaffebord var selv under disse triste og skumle Omgivelser kommen til at se saa tiltalende ud. Hun havde sine egne Evner til under alle Forhold at faa det smukke frem. Hans bemærkede: — Vi ved jo alle, som er her, hvor svært det maa være for Johanne at byde paa Mad under disse Forhold, hendes Hjem plejer at straale af Hygge, men vi kan vist ogsaa alle være enige om, at det virkelig er lykkedes for hende, for det smager os godt. Maaske var det Hanses anerkendende Ord, eller var det Løftet om Hjælp fra Fader og Ole til at faa Huset gjort i Stand, der atter fik Mor til at smile, og hendes gode Humør bredte sig til de andre.

Hans fortsætter: — Jeg mener, det er godt, I slap fra Heden, den tog af jeres Arbejdsfortjeneste, her kan I beholde det, I tjener, til Familiens eget Behov. Og et forsømt Hus er taknemligt at arbejde med, her kan alle Forbedringer ses. Jeg glæder mig til at besøge jer i Sommer. — Ikke før om tre Maaneder, siger Moder, vi skal først prøve, om vi kan faa en Have.

Saa kører de tre Vogne hjem.

Dagen efter tog Fader og Ole fat paa at gøre Huset i Stand. Det var et stort Arbejde og tog dem en hel Uge. Ejeren var gaaet ind paa at betale Sten og Kalk, og hvad der ellers skulde til. Der kom en ny Dør, og Taget blev gjort tæt, vi fik Mursten til Gulv i den ene Stue, og endelig blev der sat nye Ruder i Vin-

duerne, som Drengene havde moret sig med at slaa ud. Men saa maatte Arbejdet indstilles. Fader maatte paa Arbejde, og Ole havde heller ikke Tid længere, men Huset havde ogsaa faaet et mere tiltalende Udseende.

Saa vilde Fader bruge sin Fritid om Søndagen og andre frie Stunder til en videre Pudsning af Hjemmet. Han fik jo ogsaa bedre Tid nu, da han ikke havde Hedejorden at stride med. Fader undte sig næsten aldrig Frihed eller Hvile. Det ret store Stykke Havejord, som hørte til Huset, blev gravet og rensat for Ukrudt. Og Jorden fik et godt Lag Gødning. Ved den ene Ende af Huset laa der Aske og Høsegødning m. m., vistnok for mange Aar, man havde vel ikke gidet køre det ud; men nu kom det vor Havejord til gode. Jorden dér var god, dyb Muldjord, og Fader fik her Lejlighed til at vise, han kunde dyrke Jord, naar den duede noget. Ved Huset laa der en Del Ingenmandsjord eller Gadejord, som vi uhindret kunde bruge, og Fader udvidede stadig vor Have.

Huset havde tidligere været beboet af en gammel, drikfældig Smed og hans Hustru, som ogsaa ved Lejlighed kunde tømme sit Bæger; disse var begge døde, men Huset blev stadig kaldt Smedehuset. Det var efterhaanden bleven Tilflugtssted for Vagabonder og andre, som vilde tømme et Bæger. Byens Ungdom og Børn kom der ogsaa, alle var lige velkomne, Smedekonen havde lidt Hvedebrød at sælge.

Men det var et grimt Liv, der blev ført i Smedehuset. I Byen og Omegnen var der nogle Drankerhjem, og Mændene derfra var ofte Stamgæster hos Smedefolkene. I disse Hjem, hvor der var Drikfældighed, voksede der efterhaanden Drengbander op, som lærte af Livet i de daarlige Hjem eller hos Smedefolkene,

og det var ingen god Børnelærdom. Brændevin var paa den Tid billig, ca. 25 Øre Potten, det var muligvis en daarlig Kvalitet, for det kunde gøre Folk til Vane-drankere. Der var ikke saa faa Bondehjem, som var falden for Fristelsen til at drikke. Nu kom af og til nogle af disse Gæster til Moders Dør, men de saa straks Forandringen, der var sket, og rystede vel paa Hovedet. Nu var det gode og gæstfrie Hjem ødelagt for dem, Moders Dør var ikke aaben for et saadant Liv.

En Dag kom der en Kvinde, som var Vagabond; dem fandtes der enkelte af. Hun var langt nede og var en Allemandstøs. Hun kom ind og satte sig paa en Stol og saa sig forundret omkring: — Her plejer jeg at være nogle Dage og hjælper saa Smedekonen lidt tilrette. Det gik altid lystigt til her, det var saa morsomt, det hændte, jeg fik mig en ny Kæreste. Ja, Herregud, jeg ved snart ikke, hvorledes det er, En er bleven, jeg har kendt bedre Dage; men her er bleven for fint for mig at være. Hun lister saa stille ud igen.

Da der var gaaet et halvt Aars Tid, kom der dog ikke flere af den Slags Gæster. Men Drengeflokken blev desværre ved at komme, og den var efterhaanden bleven til en slem Bande. Moder søgte at tage Børnene med det gode, hun var Børneven, og lukkede Døren op: — Kan I saa gaa, Børn, jeg skal til at gøre rent. Hun klappede dem paa Kinden. I er jo nogle flinke Dreng, I kan godt lege ude. Men naar hun saa paa sin venlige Maade fik dem listet uden for, saa lavede de Skarnstreger paa en eller anden Maade, særlig var Haven ømtalelig for deres Hærgen; i Drankerhjem var der sjældent Have. Og ved første Lejlighed var de inde i Stuen igen.

Vi Børn skulde sætte vore Træsko i Gangen, naar vi vilde ind i Stuen; vor Moder havde lavet Skiftesko, vi skulde bruge. Men en Dag, det var Regnvejr, kommer hele Drengeflokken stormende ind, nogle i Træsko, andre barfodede, men alle slemt tilsølet af Skidt. — Skal I ikke sætte jeres Træsko i Gangen derhjemme, naar I vil ind? spørger Moder. — Nej, det behøves ikke. Hun ved ikke, hvad hun skal gøre. De griser alting til; hun er fortvivlet, men saa er der en Dreng, som knapper sine Bukser ned og lader sit Vand i Stuen. Moder udbryder: — Du er da en slemme Gris, gør du saadan noget i Stuen. — Det har jeg vel Lov til, for det har jeg gjort saa tit. Det er denne her Smedehytte vel ikke for god til. Drengene fniser. Moder lukker saa Døren op og skubber dem stille foran sig ud: — Kan I saa gaa Børn, saadan nogle Grise kan jeg ikke have her inde, nu maa I ikke komme her mere. Hun laaser saa Døren efter sig.

Saa gaar der en lille Tid, de begynder da at banke paa Døren, de vil ind igen. Tilsidst tager de deres Træsko og banker med, og gør et voldsomt Spektakel. Moder aabner Døren og gaar ud til dem, hun ser paa den tilsvinede Dør. — Kom nu her og se, Børn, og hjælp mig at gøre den ren. To af Børnene gaar hen til hende. — Tror I, Døren har taget Skade, Børn, jeg har jo lige malet den. Nu ser de nøje til, ja, den er bleven slemt medtaget. — Det er jeg meget ked af, den var saa smuk. Nu tager den største af Drengene en Sten og slynger den med stor Kraft gennem en Rude, saa raaber han: — Det er en Fandens Finhed, der skal være her, der er snart ikke til at komme mere i den Smedehytte. Og saa løber Flokken grinende bort.

Da Fader kommer hjem, fortæller Moder, hvorledes

det er gaaet hende med de fremmede Børn, hun har Taarer i sine Øjne. — Sig mig nu, Niels, er det mig, der er noget i Vejen med, eller er det Børnene, som er bleven umulige. Jeg plejer da altid at kunne komme omkring ved Børnene med det gode, og det vil jeg ogsaa gerne med disse Børn; men jeg tror desværre, de er næsten helt ødelagt, de mangler Barnets Tryghed og Tillid, de Drankere har vist helt ladet dem skøtte sig selv, og pryglers og mishandler dem vel jævnlige, naar Rusen har taget deres Forstand; for de har saa bange og frygtsomme Øjne. Hvor er det dog strengt at se ind i disse ulykkelige, skulende, utrygge Barneøjne. Du skulde høre et Sprog, de fører, det er saa frygteligt. Det er Eder og Forbandelser, ikke Børnetale, men Raahed uden Lige. Dersom vore Børn skal være sammen med dem, kan de vist ikke undgaa at blive paavirket deraf. Jeg tror ikke, vi kan opdrage dem til det, vi har tænkt os; at gøre dem til gode Børn. Moder er bekymret: — Det er særlig slemt for vore Piger. Jeg kan ikke sige dig, hvad de store Drenges byder dem af Sjofelheder, det er ikke Børnesnak, men noget, Børnene har lært i Drikkelagene blandt Mænd og Kvinder her i Smedehuset eller i andre Drankerhjem. Mændene har dog været deres bedste Læremestre. Jeg er bange for, at dersom det er muligt, kommer vi til at flytte alene for vore Børns Skyld, ellers skal vi til at føre Kamp med de andres Børn, vi kan ikke have dem her i Huset. Og vi kommer til at tage disse Børn med haard Haand, det er vist det eneste, de respekterer, for Venlighed kender de ikke til.

Nu gaar der saa en Tid, Børnene holder sig hjemme, maaske af Frygt for den mishandlede Dør og den

knuste Rude. Vi Børn blev ogsaa holdt hjemme, og naar Flokken nærmede sig, blev vi kaldt ind, og Døren lukket. Moder tænkte vel, hun paa den Maade kunde ordne Sagen paa fredelig Vis. Men saa en Dag gik det alligevel galt. Moder havde begyndt at faa en Del Arbejde paa Gaarden. Konerne havde vel opdaget, hun var en god Hjælper at faa, og hun var glad for Fortjenesten, som mest bestod af Fødevarer. Konerne var gode ved hende, naar de betalte hendes Arbejde med Varer, særlig var det godt, naar der blev slagtet. Det var langt bedre end rede Penge.

Min største Søster skulde passe Sagerne, naar Moder var paa Arbejde, særlig skulde hun passe paa at lukke Dørene, dersom Drengflokken kom, det var hun meget interesseret i, for hun var bange for dem, og hun havde trofast vogtet paa dem i flere Dage.

Men nu var Flokken kommen bag paa min Søster og stormede ind, og saa gik det lystigt til. De havde blandt andet Hyldebøsser, som blev ladet med Propper af Hør. Disse Propper blev vædet med Spyt; naar de saa blev skudt ud, blev der graa, vaade Steder, hvor Propperne ramte. Nu blev Moders smukke, hvidkalkede Vægge beskudt, saa de blev graabrogede af Skydemærker og alt i Huset tilsvinet. Der blev ogsaa slaet en Rude ud.

Da Moder kom hjem, saa hun paa Hærværket. Min Søster gik fortumlet og pjusket omkring og græd. Den største af Drengene, Per, havde lært af Livet i Smedehuset og i Drankerhjemmene, hvorledes man behandle Kvinderne under Rusen, han var næsten bleven som voksen Mand paa disse Omraader, og havde saa været efter min Søster, men hun havde under Kampen givet ham en Bule i Panden med en Ildrager.

Saa kom min Fader hjem. Han blev opbragt over at se, hvad der var sket, og Drengemanden kom hurtigt ud af Døren. Saa gik han over til vor Nabo, han hed Klaus og havde en stor Gaard lige ved Siden af vort Hjem. Det var ham, som havde de Grise, der gennemrodede vor Havejord.

Klaus var Pers Fader. Han var Drunker, og naar han var beruset, var han meget brutal i sit Hjem, men overfor fremmede et godmodigt Vrag. Han tog venligt mod Fader, da han kom og klagede over Drengegenes Hærgen, han vilde saa følge med hjem og se paa Skaden og tog en Sæk med sig. Da han saa den knuste Rude, pillede han Glasset op, lagde Sækken sammen og satte den omhyggeligt ind i Rudens Plads. — Ja, den Sæk skal sidde saadan, at Blæsten eller en Sten ikke kan tage den, nu kan den sidde der altid. Der er ikke andre, der kan sætte en saadan Sæk rigtigt, her er jeg bleven en Mester. Fader foretrækker nu Glasset. — Det bliver dyrt, mener Klaus; her er mange Knægte og Sten, og en Sæk luner godt, og den er billig. Nu kommer han ind, han er svirende, han har ofte besøgt os, siden vi kom til Smedehuset, og med Interesse fulgt vore Anstregelser med at pynte paa den gamle Hytte. — Der er bleven saa fint her, siger han; kan det nu ogsaa betale sig? Naa, saa har Børnene altsaa været inde at tumle sig her. Sig mig, har Børnene egentlig gjort nogen Skade med deres Leg? Jeg synes da, alt ser saa godt ud her; maaske kan I ikke lide Børn. Her i Smedehuset har Børnene altid haft deres gode Tumbleplads, de gamle Smedefolk var saa gode ved dem, saa det bliver ikke let for jer at holde Børnene fra Huset her. Moder bemærker: — Vi vil nu ikke have dine Børn her, mine Piger kan

ikke være i Fred for Per. — Ja, siger Klaus, jeg har nok set, at Knægten begynder at kro sig, naar han ser Kvinder, forresten havde han da faaet sig en god Bule i Panden. Men Børn er jo ikke anderledes, forhaabentlig bliver Tøsen klogere. Moder siger fortvivlet: — Hvad skal vi dog gøre? — Jeg synes ikke, vi skal gøre saa meget ud af den Sag, mener Klaus; har Børnene slæbt lidt Skidt ind, kan der da gøres rent igen. Børnetrætte skal man helst undgaa, saavel med sine egne som med andres. Det maa jeg bekende; mine egne Knægte har snart taget Magten fra mig. I Gaar gav jeg Per et godt Lag Klø; men han gav mig igen, og jeg døjede med at klare mig. Jeg var godt nok meget svirende; men jeg fik da Bugt med ham og vilde saa gaa ind, men fik en Sten i Nakken. Jeg satte mig paa alle fire og fik Stjerner for Øjnene, og Knægtene grinede af mig. Det gaar ikke at slaa, naar man er fuld. Derfor maa vi helst undgaa Strid med Børnene. Nu vil jeg give en Skæppe Korn, fordi Børnene har været inde hos jer, og lad os saa være lige gode Venner bag efter. Og kommer Børnene saa igen paa Besøg, og I ikke synes, I kan have dem, saa kan I give dem nogle Klø; men saa maa I ikke lægge Fingrene imellem, for saa slaar de igen, og de kan hitte paa at bruge Sten. Jeg er saa bange, Per skal blive en skidt Knægt.

Klaus fortsætter: — Sig mig, Niels, har du aldrig Brændevin i Huset? — Nej, siger Fader, det er meget sjældent. — Det hverken kan eller vil jeg undvære, ja, hver har jo sit at drages med, siger Klaus. De gamle Smedefolk kunde vi alle saa godt lide, de var saa gæstfrie, Børnene havde næsten deres Hjem her, det er vel ogsaa derfor, Børnene blive ved med at søge hertil. Smedekonen Gjertrud var saa god ved dem,

hun forstod rigtig at omgaas Børn, hun gav dem alt, ja, det var for meget af det gode, hun gav dem Sukker, Sirup og andre lækre Ting, og fik de det ikke, saa tog de selv, de var, som de var hjemme, og vidste, hvor Spisekammeret var; men Knægtene drev det nu alligevel for vidt. Det blev til Skarnsstreger. En Vinterdag væltede de deres Kakkelovn. Det morede dem at gøre de to gamle gale. Jeg maatte have Sine til at hjælpe mig at rejse Kakkelovnen igen. Ja, Børnene morede sig godt i Smedehuset, det kunde gaa saa lystigt til, at de blev der hele Natten, særlig naar Smedefolkene havde deres store Sviregilder. Men saa en Dag kunde de snart have drevet deres Spas for vidt. Smedekonon sad paa en Stol og var saa fuld, hun kunde ikke gaa derfra. Saa finder Knægtene paa at hente Vand nede fra Brønden og hælde det over det sølle, elendige, værgeløse Kvindemenneske, men saa kommer en Tøs hjem og fortæller, hvad der er paa Færde. Jeg og Sine gik derned; det saa grimt ud, den gamle Kone var helt sort i Hovedet af Kulde. Vi fik hende af Tøjet, der var ikke en tør Trevl paa hendes Krop. Hun laa i Sengen mange Dage efter den Vandgang. Sine spørger saa Drengen: — Hvorfor gjorde I det ved Gjertrud, det er jo Synd. Per svarer: — Hun var saa fuld og var kommen til at svede, saa syntes vi, hun skulde svales lidt, det var saa morsomt. Hun blev heller ikke gal over Dukkerten, men sad ganske stille. Hun var efter den Tid meget bange og laasede Dørene og lukkede Vinduerne, men Knægtene brækkede snart ind igen. Ja, det blev en streng Tid for de to gamle; de kunde ikke begaa sig for Drengene. Klaus maatte tilbringe meget af sin Tid i Smedehuset for at værne og redde de gamle for Knægtenes Overlast, men

Tiden gik godt for ham, der manglede sjældent Brændevin.

I den nu længst forsvundne Tid var der, som før nævnt, megen Drikfældighed. I nogle Bondehjem var der Vanedrankere, og saa havde vi Landevejens faren-de Folk og de besiddelsesløse paa Landet, og var man af en eller anden Grund bleven slaaet ud, var det meget vanskeligt at faa Hjælp, man henvistes saa til Fattiggaard eller Fattighus, naar en ikke kunde klare sig selv, og disse Bopladser var ikke eftersøgte, her tyede Folk ikke til uden i den yderste Nød. Men Smedehuset eller andre Hytter var bleven de Hjemløses Tilflugtssted. Og der blev drukket meget; man kaldte ofte disse Hjem for Sutter.

Klaus var en grundig Fortæller, han dvælede længe ved Minder om skønne og glade Dage i Smedehuset. Smedefolkene var saa afholdte og gæstfrie, ja, det vil da sige, det var mest Gæsterne, som maatte betale Gildet, for Smedens var ludfattige, og det var strenge Dage, naar der ikke var fremmede i Smedehuset. De var saa prægtige Folk, disse navnløse Landevejsmænd, de kom, naar de havde tjent lidt Penge, og de var ikke nøjsomme, der kom noget paa Bordet, saalænge der var Penge, og man savnede ikke Brændevin, og saa levede Smedefolkene godt. Naar Pengene var brugt, forsvandt Gæsterne igen. Der kunde ogsaa komme enkelte Kvinder, det var ikke af den bedste Slags; der kom en, der hed Trine, men blev kaldt Smut. En Dag kom hun med en Kurv Hvedebrød, som hun gik og solgte; Brødet blev sat i en mørk Krog af Stuen og dækket til med et Klæde, nu vilde hun lige have et Par glade Timer hos Smedens. Hun fik nogle Kaffe-punche, men faldt saa i Søvn. Saa blev Bordet dækket

med de lækre Kager, vi spiste godt, og der kom snart mange Børn, som tog godt fra, og Kurven tømtes hurtigt. Saa vaagnede Trine, hun saa, Kurven var tomt, og græd saa sine salte Taarer. En af Gæsterne, som hed Tørve-Niels, spurgte deltagende: — Hvor meget anbelanger den Kurv Brød? — 6 Kr., sagde Trine. — Naar jeg nu vil laane dig de 6 Kr., vil du saa være flink med mig, naar jeg møder dig? Smutten gav ham et Kys midt paa Munden, og blev saa her i det glade Lag.

Klaus fortsætter: — Men jeg blev daarlig efter dette Gilde; for Hvedebrød, Kaffepunch og Brændevin er alligevel en daarlig Føde. Og det er nu nok det bedste for os, at Smedehuset er bleven lavet om, selv om jeg har haft mange morsomme og fornøjelige Timer her; for det var meget dyrt for os. Naar Spisekammeret var tomt, og her var Gæster, da saa de alle saa bønligt efter mig, da var jeg den eneste, som kunde skaffe Føde. Jeg gik saa hjem og tog af Saltekarret, fandt Æg, Brød og andet; men jeg skulde passe paa at hente, naar Sine var ude at malke eller i Marken, for hun var ved at tabe Taalmodigheden og kunde let blive vred. En Gang kom der en Slagter, han var en brutal Slagsbroder, han tvang mig til at gaa hjem og hente et Lam, som han slagtede, det blev spist her i Huset. Ræven fik Skylden. Da tænkte jeg oprigtigt paa at blive fra Smedens, men jeg magtede det ikke.

Klaus er en omstændelig Fortæller, han fortsætter sin Beretning til mine Forældre og vi Børn; han sidder paa en Stol i vor Stue og ser sig om. — Ja, her er sket stor Forandring, det er bleven et smukt, lille Hjem. Han sidder som i sine egne Tanker.

Mine Forældre og vi Børn havde siddet stille og

hørt paa Klaus. Han lægger sit Hoved ned paa sine Arme, som hviler paa vort Bord. Han sover straks. Fader vækker ham. Nu skal jeg følge dig hjem. — Det er saa mørkt, maa jeg ikke nok sidde og sove her i Nat, sagde Klaus. Moder fandt nogle Puder, han kom til at ligge paa en Slagbænk og fik en Frakke over sig.

Næste Morgen gik han hjem.

Klaus i Sousgaarden.

Naar jeg nu har brugt et Par Blade af mine Erindringer om Klaus, saa maa jeg fortsætte med endnu nogle Blade om hans Hjem, Sousgaarden. Det er ikke, fordi det interesserer mig at beskæftige mig med det daarlige, jeg har mødt i Livet, men fordi mine Forældre havde saa mange Ærgrelser og Bekymringer af det nære Naboskab til denne Gaard. Klaus havde faaet to Øgenavne, »Sous« eller »hej do«. Det første Navn, fordi Gaarden altid flød i en Søle, man skulde være i Træskostøvler for at komme ind i Gaarden, det andet Navn, fordi han var saa doven og ugidelig, han raabte »hej do« til Sine eller Børnene, at de skulde komme og tage og give ham alting, han gad ikke bukke sig.

Gaarden var under Klauses Ledelse bleven et af vort Lands grimmeste og mest forsømte Landbrug. At beskrive den Gaards Uhumskhed vilde føre for vidt. Gaarden laa paa en Skraaning mod Nord og Vest, den mest udsatte og omblæste Plads af Gaardens ca. 100 Tdr. Land gode Jord. Der var i sin Tid bleven bygget saa nær paa Naboens Jord mod Nord og Vest, at der ikke var levnet Plads til et eneste Træ til Læ, og saa suste Blæsten naadeløst fra de store Flader mod

den gamle og frønnede Gaard. Stormenes Hærgen havde da overalt sat sit Spor. Straataget var blevet saa forrevet og hullet overalt, der var lagt Dele af gamle Harver, Træklodser og Rafter og andre tunge Ting op for at holde paa det flyvende Tag. Alt i Gaarden var forsømt, Lemme og Døre hang skæve paa deres Hængsler. Klaus var sin egen ubehjælpssomme Haandværker, han havde en gammel Økse og en Søm-kasse, det var det eneste Værktøj, han ejede i sin Gaard. Skulde han bruge et Brædt, brækkede han det gerne fra et andet Sted, saa sømmede han en Klat paa her og en anden der, men de kom næsten altid til at sidde skævt og var flossede. Ja, alting var vindt og skævt i den Gaard. Blæste der en Lem eller et Vindue ud, blev Hullet stoppet med et Knippe Halm eller en gammel Sæk, og Lemmen blev ofte brugt som Træde-brædt. Møddingen var snart det værste i Sousgaarden, den laa spredt over Størstedelen af Gaardspladsen. Den blev aldrig jævnet og sjældent tømt, den var i i Banker og Dale, og her laa der døde Grise og Høns, der var saa meget, der maatte bukke under for Klaus, han kaldte det Uheld, og der var altid Stank i den Gaard. Vognen stod ude i Sommerens Tørke og Vin-terens Væde. Gaardens fire Længer var langsomt sun- ket i Syld og Sokkel. Lag efter Lag, Aar efter Aar laa nedblæst Tag og Spild af Halm og Hø; nedblæste Lemme blev ofte liggende; man ejede sjældent en Lime eller Kost i Sousgaarden, saa der blev aldrig gjort rent.

Ogsaa inde i Husene var alting i Forfald, her havde Dyrene rumsteret. Spiltov og Skillerum mellem Dyrene var væltet, og Besætningen gik planløst og rodede mel- lem hinanden, selv Heste og Grise kunde godt forliges.

Faarene gik altid ude og optraadte som Skadedyr paa Naboens Marker, og Klaus havde altid Faarestrid; men blev Vinteren for haard, søgte de hjem til Gaarden og blandede sig med de andre Husdyr, saa fandt de sig Føde i Laden eller i Kornstakke og Kuler, ogsaa paa den Maade kunde de fortrædige Naboer. En Dag var Klaus ude at lede efter Faarene, han havde ikke set dem i fjorten Dage. De var snart lige saa vilde som Harer, da han endelig fandt dem. Folk anskaffede sig bidske Hunde til at beskytte sig mod Faareplagen. Markfredloven gav kun Ret til nogle faa Øre for Dyr, som var taget i Hus, og hvem kunde vel fange de vilde Faar.

Pers Landmandsliv.

Per havde vist faaet en daarlig Arv fra sin Slægt, han lignede paa mange Maader sin Fader i sin grænseløse Ligegyldighed og Magelighed. Han var en Grovæder og grisk Slughals, men smagte sjældent Brændevin. Han havde udviklet sig til Pranger og Spiller, og her var han dygtig, det gav Penge uden nævneværdigt Arbejde. Hans Interesse var kun Penge og atter Penge. Han havde stort Besvær med at holde sig inden for det lovlige med sin Begærlighed. Med denne sin Slægtsarv begyndte Per saa sit Herskerliv i de unge Aar paa Sousgaarden. Naar Husdyrene fra Sousgaarden i Klauses Tid krænkede Markfreden, var det altid af Vanvare. Aarsagen var den store Ligegyldighed. Han ønskede at leve i Fred med sine Naboer. Per var ikke saaledes indstillet, han brugte gerne sine Husdyr til at tage Rov hos andre, han kunde fra et Gavlvindue kontrollere, om Faarene nu var sluppet ind paa Naboens

Rug, og om nogle Køer eller Heste fik gratis Foder i anden Mands Korn eller Græs. Han tog det heller ikke saa nøje med Løsdrift i sit eget Korn og Græs, det, der var blevet ædt paa Pladsen, var han fri for at høste.

Det var godt for Pers Dyr, det vagabonderende Friluftsliv, de trivedes godt, enten Foderet var taget som Rov paa anden Mands Marker eller paa Sousgaardens egen Jord. Naar Dyrene var fede, blev de solgt. Per passede godt paa Pengene, det var ham lige meget, paa hvilken Maade han havde faaet dem.

Smedehuset var ved mine Forældres Flid og Ordenssans med Tiden blevet forandret til et lille smukt Hjem trods den knugende Fattigdom. Om Søndagen og Sommeraftenerne havde de saa myretravlt med at pynte om Hjem og Have, som var blevet ret stor efter den Tids Forhold. Der laa en Del herreløs Jord ved Huset, saa Fader udvidede stadig. Moder holdt af Blomster med stærke Farver og Duft, hun mente vist ved sine Blomsterdufte at kunne tage det værste af Sousgaardens Stank. Mit Barndomshjems Vægge var altid gule, Vinduer og Døre var malet, og bagved de blankpudsede Ruder var der Blomster med smukke Farver. Her var Kasselarier, Kristiblodsdraabe, stærkt duftende Muskater og andre af den Tids Stueplanter. Nu havde mine Forældre mere Fritid, saa Hjem og Have blev velholdt. Folk stod stille og saa paa vor Have, vore Nabokoner kom og fik Aflæggere af Moder til Plantning i deres egen Have. Min Interesse for Havebrug er en god Arvepart efter Moder.

Men vort Hjem laa jo desværre lige ved Siden af den vanrøgtede Sousgaard, og det var nu særlig under Pers griske Regimente næsten daglig udsat for Over-

greb. Selv det lidet, der kunde være i vor Have, havde ikke undgaaet hans bjergsomme Øjne. Vi Børn var daglig paa Vagt som afværgende Hyrder ved vort eget Hjem og brugte stadig vore Hybenkæppe. Maaske gjorde mine Forældre til Tider Uret mod Per; for han kunde vist ikke forstaa, at hans Dyr ikke kunde gaa i Fred for de værdiløse Blomsters Skyld, han betragtede det vist som unødvendig Stridbarhed fra vor Side. Men det var Skønhedssansen og Arbejdsglæden, der aldrig kan slaa Følge med Ligegyldighed og gridsk Begær. Fader og Moder led meget under dette, for her kunde de ikke undgaa Strid, skønt de holdt af Fred og Venskab. Det staaer endnu saa levende for mig, hvordan Sousgaardens Dyr kom paa Rov i vor Have.

Det var en Lørdag Aften ved Midsommer. Vi Børn og Moder havde revet og skuffet Haven, og nu var der ikke et Ukrudt. Vi havde et Stykke Jordbær, det var sjældent paa den Tid. Vi havde givet det en særlig god Pleje og vandet det grundigt et Par Dage, og nu laa de store, modne Bær saa fristende røde. Det blev saa bestemt, at Bærrene skulde plukkes Søndag Morgen, og vi skulde spise Jordbær til Middag. Vi havde god Gedemælk. Moder mente, der var fem Pund Bær. De, der ikke blev spist, skulde syltes. Det var spændende for os alle. Vi Børn fik ikke Lov til at gaa i Haven og plukke, hvad vi vilde, det hele blev plukket paa een Gang og delt ligeligt mellem os alle. Moders Bud var Hjemmets Lov, og det var sjældent, den blev overtraadt.

Vi gaar saa i Seng Lørdag Aften, Fader gaar den sidste Runde i Haven for at se, om der er Fare fra Sousgaarden, men der er roligt. Han er oppe at se efter et Par Gange i Løbet af Natten. For naar Haven

er i Flor, maa vi være paa Vagt. Pers Grise er blevet som Rotter af at gaa i Brændnælder og Søle. Naar de kommer til Haven, kan de lugte Planterne, og saa bryder de alle Hegn, de er Grovædere.

Mine Forældre falder i dyb Søvn, de maa slide haardt om Dagen. Moder vaagner ved Morgengry, hun hører Grisegrynt. Vi kommer alle paa Benene. Alle Jordbærrene er grisespist, de røde som de grønne, og Buskene er rodet op. Da vi kommer ud, flygter to store Søer og nogle Grise over i Sousgaardens Søle. Der er endnu Stilhed paa Gaarden. Der sover man altid længe.

Vi gaar rundt og ser paa Ulykken, den er fuldkommen. Grisene har rodet og gaaet overalt. Den tidlig plantede Hvidkaal var topnavet, de smaa Kartofler og Gulerødder var rodet op og spist, hele Haven var gennemsøgt, Dyrene havde taget deres Rov og holdt det lækre Maaltid i Stilhed. — Jordbær og ny Kartofler er vel nok sjælden Føde for Pers forsultne Grise, bemærker Fader. Han begynder at rette paa de væltede og mishandlede Planter, men Moder sagde: — Skal vi ikke lade det ligge og faa Per til at se paa Haven, det her er dog for galt. — Jeg bryder mig ikke om at komme derover, svarede Fader; det har vi jo prøvet saa ofte, det nytter ikke noget. Per hverken kan eller vil forstaa det. — Saa gaar jeg, sagde Moder, dette her maa vi ikke finde os i.

Jeg synes aldrig, jeg har oplevet saa trist en Søndag Morgen som denne, det er muligvis, fordi jeg har set den med Barneøjne. Men trods denne mit Hjemms Havesorg husker jeg, det var en straalende smuk Sommermorgen. Mosekonens Bryg laa saa taagefin over Engen, da Solen sendte sine Straaler ind over det. Guds her-

lige Natur er altid den samme, saa ren og uforfalsket, men en Per og en Sousgaard er saa grimt for vort lille Land.

Moder gik saa til Sousgaarden, hun tog mig i Haanden, jeg skulde altid hjælpe hende. I Gaarden var der en slem Søle. Vi maatte gaa paa Tærne eller træde paa Stene for at komme ind med tørre Strømper. Karlen Ras stod ved en død Ko, der var gaet til af Trommesyge. Sine, Pers Moder, kom og skulde malke. — Er der noget i Vejen, Johanne? siger hun. Jeg kan se, du er i daarligt Humør. Hun og Moder var blevet gode Venner. Nu kom Fader og Søn til. — Hvad Satan er her sket? bandede Per, da han saa den døde Ko. Ras fortalte, at Koen havde ædt en hel Sæk Grutting; det var mere, end den kunde taale. Per saa strengt paa Karlen: — Du er en Klovn, hvorfor satte du den Sæk her? — Det har du selv gjort, svarede Ras. Per gik rundt om den døde Ko og bandede atter fælt: — Det er et slemt Uheld, det var vor bedste Ko.

Moder sagde, henvendt til Per: — Dine Grise har været ovre og ødelagt vor Have i Nat, de har ædt alle vore Jordbær. Per grinede: — Har I Jordbær? Kan en Pjalt Gris gøre nogen Skade ved den Smedehytte? Jeg har forresten sagt til Niels, at I kan tage dem i Hus; for det er maaske Penge, du er ude efter? Jeg ved godt, Klaus plejede at slænge jer en Slant Korn, naar I trængte til at faa noget til Føden, han gav jo af sit Korn, det Drog, saa længe at vi snart var kommet i Fattighuset, men de Dage er heldigvis forbi. — Det er en Skam, sagde Sine; Johanne har saa mange smukke Ting i sin Have, du skulde lave den Dør i Stand. — Gaa du nu ind og malk, dit Pjok, svarede Per, og hold din Næse fra mine Sager. Moder sagde, henvendt

til Per: — Vil du ikke se paa den ødelagte Have, ellers maa vi melde jer. — Jeg har selv tænkt paa at anmelde jer, svarede Per, fordi I bruger Pigkæppe til vore Svin; nu er de blevet saa vilde som Rotter, vi har stort Besvær med at fange dem.

Per siger nu til Faderen: — Kan du saa skrubbe af ned at flytte Hestene. — De gaar løse, du vil ikke engang give Penge ud til Tøjr, svarer Klaus. Han følger nu med os, han vil over at se vor Have. Per er gaaet syngende i Marken. Klaus er mest modig, naar der er fremmede; han viser os, hvor vi kan gaa for ikke at komme i Bløde. Vi kommer langs et Hus, han advarer os: — Se jer godt for, ellers kan I skære jer. I Sousgaarden er der W. C. langs Husene. Byens Folk kan altid se, fra hvad Kant Vinden blæser, for Sousgaardens Folk sidder paa Hug i Læsiden. Som W. C.-Papir bruger de en Tot af det frønnede Tagskæg eller Græs. Der er ingenting i den Gaard, der maa koste Penge. Skræpper og Brændnælder er gennem Aarene blevet saa høje, at de overalt naar til Sousgaardens Tagskæg. Jorden omkring Husene er kommet i god Gødningskraft.

Klaus ser nu paa den grisemishandlede Have: — Ja, det er jo slemt, men kan det nu ogsaa betale sig for jer med de Blomster? De visner jo alle, naar Vinteren kommer. Jeg forstaar ikke, at I vil have det at tumle med. Kaal og alt det andet kan være godt nok, men det er alligevel ikke saadan Føde som Kød og Flæsk og Grød. Vi smager aldrig Kaal og den Slags, jeg mener, det er som Luft; alligevel er det kedeligt, at de Grise skulde komme til at gaa og snage her; men jeg er bange for, I ikke bliver fri for Grisene, for Per er fornærmet paa jer. I skulde bøje jer og se at tage ham

med det gode, det har jeg gjort, og saa gaar det noget bedre. Det er ikke saa let at tage Grisene i Hus. Der-
som I faar dem ind i Tørvehuset, vælter de store Søer
de tynde Mure med det samme, og saa er I lige vidt.
Det kan gaa, saa længe Per er noget bange for dig,
Niels, men naar det er forbi, bliver det langt værre.
Han vil raade, naar han kan. — Der maa vel være
Lov og Ret her i Landet, mente Fader. — Det er der
maaske; men jeg kan vist aldrig faa min Ret. Prøv
at tage Per med det gode, for han er ingen Dumrian,
og han er ikke saa slem, naar han faar Lov til at
raade. Men nu skal jeg se, om der ikke kan blive en
Skæppe Rug til jer, skønt det er ikke saa let, for Per
er altid paa Vagt og regner alting ud i Penge. — Det
skal du ikke sætte dig i Forlegenhed for, sagde Fader,
en Skæppe Korn er ingen Erstatning for, hvad her er
sket. Og kedeligt er det, at vi har faaet den smukke
Søndag ødelagt. — Det forstaar jeg ikke, sagde Klaus,
Korn har Værdi, det ved man da, hvad er, og Per
faar I nu ikke noget af, saa meget kender jeg ham;
men jeg haaber, vi kan være lige gode Venner for det.

Klaus vendte sig nu til Moder: — Det kunde vel
ikke lade sig gøre, at en af dine Drengs maatte hente
mig en Flaske Brændevin i Morgen, jeg har samlet
mig en Snes Æg til at betale med, I skal nok faa et
Par Æg for Ulejligheden, og saa vilde jeg gerne,
om jeg maatte have Flasken staaende her i Huset
hos jer; for hjemme kan jeg næsten ikke have den.
Sætter jeg den ved Jorden, finder Grisene den og spil-
der det hele, og naar jeg skjuler den paa Høstængerne,
opdager Per snart mit Besvær med at komme op til
Flasken. Den anden Dag tog han en hel Flaskefuld
fra mig. Ja, I maa være glade for, I ikke har det saa-

ledes med jeres Børn, for det er strengt. Jeg og Sine er kommet til at holde noget mere sammen, hun tager mig ofte i Forsvar overfor Per, naar han driver det for vidt. I kan tro, han er en haard Søn ved os begge to. Vi har snart ikke Pjalter paa Kroppen og gaar dog og slider for ham hver Dag. Sine vilde have nogle faa Kroner af ham den anden Dag til Undertøj, men I kan tro, han tog paa Vej. Det var haardt at høre paa, særlig for hans Moder. Jeg forstaar ikke, hvor han har faaet det Væsen fra, for saadan har jeg og Sine da ikke været. Ja, det er slemt for vi to gamle, vi maa gaa og stjæle i vor egen Gaard. Vi maa samle lidt Æg for at faa nogle Øre at bruge, det er den eneste Maade, vi kan faa lidt Penge paa, for det med Æggene kan Per nu alligevel ikke opdage. Jeg skal jo bruge nogle Skillinger til Brændevin, og Sine har ogsaa haardt Brug for Penge, hun mangler næsten alt. I Gaar holdt Per næsten en Slags Forhør, han vilde have mig til at bekende, hvor jeg fik Penge til Brændevin fra, men det fik han alligevel ikke ud af mig. Klaus sukkede: — Der maa vel være en Aarsag til vort Livs Kummer. Saa vendte han sig for at gaa og sagde godmodigt: — Ja, I skal nok faa den Skæppe Korn, saa vil vi være lige gode Venner for det.

Fader havde anskaffet os en lille Gravhund. Den halsede, naar Pers Dyr kom om Natten. Saa maatte Fader op og drive Dyrene bort. Ja, vi havde Vagt ved vort Hus og vor Have Dag og Nat, men der skete alligevel Ødelæggelser paa den ene eller anden Maade.

Mine Forældres Have trivedes godt under deres stadige Pleje. Nu var det Efteraar, vi havde et lille Stykke Hvid- og Rødkaal med store, faste Hoveder. Det var Moders Stolthed og Seværdighed og et sjæl-

dent Syn paa den Tid. Vi solgte altid noget fra Haven. Men saa kom Ulykken. Mens mine Forældre var paa Arbejde, kom der en Del løse Kreaturer fra Sousgaardens Marker, der var en Tyr og seks andre Kreaturer. Per lod, som han ikke saa dem. Dyrene drev nu hen til vor Have, de kunde nok lugte Kaalen. Vi Børn var paa Vagt med vore sædvanlige Kæppe, og vor Vagthund gæde og halsede, saa Børsterne stod stive og strittede langs dens Ryg. Men saa kom Tyren med løftet Hale og fnysende Næsebor springende efter Hunden, som skyndsomst maatte søge Skjul i Huset. Nu maatte vi Børn gaa til Angreb paa Dyrene, men Tyren var rasende, brummede, fnyste og skrabede i Jorden og gik med krum Hals til Angreb mod os. Vi flygtede rædselsslagne efter Hunden ind i Huset og laasede Døren efter os. Saa gik Tyren løs paa Havehegnet, der var af flettede Grankviste, som blev spredt til alle Sider, og hele Dyreflokken stormede ind i den fristende Kaal. Hunden Smut sad i Vindueskarmen og halsede edderspændt gal og viste Tænder. Vi flygtede Vogtere stod ved dens Side og saa de glubske Dyr skraase vor gode, faste Kaal med deres brede Muler.

Per fulgte Dyrenes glubske Færd fra en skævt hængende Halvdør i Gaarden. Da al Kaalen var maset og ædt, kom han og jagede Dyrene hjem, han fløjtede og var i straalende Humør, for nu havde Dyrene faaet et godt Foder. Det var et vellykket Rov og Per en Glæde.

Da mine Forældre kom hjem, sad vi Børn i en Klump ved Enden af Huset og græd, Hunden gik dem halvt krybende i Møde med slæbende Hale. Jeg tror, den forstod, vi havde svigtet vor Pligt. Saa saa de paa den ødelagte Have. — Vi maa flytte, Niels, sagde

Mor, dette her kan vi ikke blive ved at holde til. Saa kom der en ung Landmand, Holm, hans Gaard laa paa den anden Side af Sousgaarden. Han gik ind i Haven til mine Forældre og saa paa, hvad der var sket. — Kan du ikke bruge Stokken, Niels, for det er det eneste, som kan hjælpe paa Per. — Nej, sagde Fader, det hverken kan eller vil jeg, jeg slaar aldrig mine egne Børn, og der er mange Maader, han kan hævne sig paa. Vi kommer til at flytte ved første Lejlighed. — Jeg bruger da Stokken med god Virkning, sagde Holm, saa bliver Per føjelig, for han er en stor Kujon, han tør ikke engang slaa igen, og nu har jeg da faaet Fred paa mine Grænser.

Holm gik over til Sousgaarden og vilde tale med Per, men Per havde mærket Faren og var borte. Klaus fulgte med og vilde se paa Haven: — Det er kedeligt, for den Kaal stod saa godt, dog er det jo den Slags Uheld, der kan indtræffe; men nu skal jeg prøve, om jeg kan give jer en Skæppe Rug. Og Klaus tilføjer godmodigt: — Jeg haaber da, vi kan være lige gode Venner for det.

Per Nielsen er durkdreven, erfaren, ufølsom, en Snylter i det smukke danske Bondesamfund, men heldigvis af den sjældne Slags; han har vagtsomme, lurende Øjne, og han er stadig paa Jagt efter Rov og Udbytte og bjerger, ribber og tager fra flittige og virksomme Menneskehænder. Han vil gaa under Navnet Bonde, men er det ikke, han er lig en Rotte alle Steder, hvor han har øvet sin gridske Handelsfærd i flittige og nøjsomme Hjem. Han bruger alle Fif og Midler til at tage Rov. I hans Kølvand bliver der Vrede og Bekymring hos forurettede Mennesker. Der

blev altid saa grimt, hvor han slog sig ned, han manglede stadig en Kost. Hans Livsvandring er næsten sporløs, han har sjældent frembragt eller skabt Værdier, han har ikke plantet et Træ eller bygget et Hus; Blomster kunde ikke trives, hvor Per færdedes.

Per blev aldrig gift, han frygtede, det skulde koste Penge, her maalte han ogsaa med Møntens Alenmaal. Han forsøgte ofte at lave Kup i rige Hjem med Døtrene, men disse var saa heldige at gennemskue Prangeren, saa der blev intet Rov. Han havde et glubsk Begær. Hans Tanker og Omtale af Kvinder kan ikke beskrives. Han havde nok aldrig tænkt over eller vidst, at Kvinderne er den ene Halvdel af Menneskeslægten og ingenlunde den daarligste. Det vilde vist have været umuligt for ham at værne og værdsætte en god, flittig og ærlig Kvinde som Hustru og Kammerat.

Og nu gaar Per Nielsen ud af mine Erindringer.

Livet hos mine Forældre i Smedehuset gaar sin vante Gang. Den ny Ejer af Sousgaarden hedder Søren Andersen, og hans Hustru hedder Inger. Han er ikke af Pers Slags, er en god og medfølelse Bonde, han kommer over i vort Hjem og præsenterer sig som den nye Ejer af Sousgaarden, han hilser paa os alle, selv den mindste i Vuggen faar et lille venligt Klap paa Kinden. Han beklager, at hans Svin allerede har været ovre i vor Have, den taaler ikke at faa Besøg af Svin. Han vil gerne se vor Have og vil have Fader til at hjælpe sig at anlægge Have. Fader smiler: — Det kommer Hanne til at gøre; for i vor Have staar jeg under hendes Kommando.

Da han gaar hjem, giver han os Drengene 25 Øre hver, saa skal vi hjælpe ham at passe paa Grisene.

Nu bliver vi ikke fornærmet, naar der kommer en Gris eller andre Dyr ind i Haven ovre fra Gaarden, vi ved, at Dyrene ikke kommer med Mandens gode Vilje. Naar vi saa kommer med Dyrene, faar vi Ros for vor gode Hyrdefærd, og Inger kommer ofte med en god Mellemmad eller anden Venlighed. Nu var det blevet en Glæde for os at komme over paa vor Nabo-gaard. Vi var saa taknemmelige for Godhed; før i Tiden vankede der kun Knubs eller en Sten i Nakken, om vi kom for nær.

Paa Mosegaarden, som Sousgaarden nu kaldtes, skete der store Forandringer. Søren og Inger tog fat med frisk Mod paa den mishandlede Gaard. Mange Steder i Husene laa der over en Alen Gødning, der havde vel gaaet Kalve, Faar eller andre Dyr. Der var ikke et Sted i Gaarden eller Udhusene, hvor man havde været ved Bunden i mange Aar. Og der fandtes mange forskellige Ting under Oprydningsarbejdet, der var Træsko, som var tabt i Sølen, halvfylde Brændevinsflasker ved Mure og Gavle, der var Skeletter af Grise, Høns og andre Dyr, som af en eller anden Grund var segnet paa Valpladsen. Der fandtes brudte og hele Redskaber og Dele af Seletøj, man havde været ked af at bukke sig, saa var det blevet liggende og var sunket ned i Skidtet. Langsomt og sikkert rejste Søren og Inger nu Mosegaarden op af sit gamle og sølede Leje. De var kommet til Bunds overalt, der var blevet mere Plads i Husene, og Gaardens Mure var blevet højere. Flid og Arbejde gør altid Underværker. Det var en god Gaard paa ca. Hundrede Tønder Land. Søren var i

godt Humør, nu havde han pløjet al Sousgaardens Søle og Skidt og daarlige Luft ned i den dybe Muld. I Klauses og Pers Tid rodede man kun i Jorden med sløve, stumpe og elendige Plove, hvis Skær aldrig blev tyndet. Tidselstængler og Senegræs blev kun skubbet lidt til Side ved dette Rod. Nu havde Søren købt nye Plove med brede, skarpe Skær, som blev tyndet eller skærpet hver Dag, og nu pløjede han den gode Gaards Jord fire à fem Tommer dybere end nogen Tider før, og den skarpe Plovklinge overskar alt Rodukrudt i den dybe, brede Plovfure; de mange Kornstakke omkring Gaarden fortalte om en god, solid Landmandsfærd.

En Dag kommer der Bud, at nu kunde vi faa min Onkels Hus i Skindbjerg, han vilde rejse til Amerika. Det var en Handel eller Aftale, der var truffet for lang Tid siden. Den Gang var vi glade ved Handelen, saa kunde vi slippe bort fra Sousgaarden, men nu var Sagen blevet en anden, nu vilde vi gerne bo ved Mosegaarden, for her var der blevet en anden Luft, og vort Hjem laa nu saa lunt og trygt ved den store Gaard, og der var Venskab mellem de to Hjem. Mine Forældre arbejdede med Glæde hos de to unge, som saa ofte rakte dem en hjælpende Haand, men alligevel blev det bestemt, at vi skulde flytte. Fader vilde ikke gaa fra Handelen med sin Broder, og der var maaske Muligheder for at faa det bedre i økonomisk Henseende, der kunde vi have en Ko.

Da vi tog Afsked med Søren og Inger, var der en vemodig Stemning.

Næste Dag skulde vi flytte. Søren vilde køre, Inger var med, hun vilde følge os til vort nye Hjem. Thyge og Jørgen med Studene var ogsaa med paa vor Ud-

færd denne Gang. Det var en kold Martsdag; vi kørte i Slæde ad bugtede Hedeveje; der laa et godt Lag Sne overalt, og der var store Snedriver. Huset i Skindbjerg ligger i en Sandgrav, som i strenge Snevintre helt kan fyldes af Sne. Og nu laa der store Snebjerge, saa vi ikke kunde køre til Huset, men maatte bære Flyttelæsset ind, det var spændende, for vi Knægte sank i Sne til midt paa Livet. Min Onkel og Familie skulde først flytte om nogle Dage, saa der var Varme og Hygge, Mad og Kaffe paa Bordet, de ventede os jo. Jørgen bemærker: — Det er noget andet, end da vi flyttede ind sidst, Johanne; for da vandede du Høns efter alle Kunstens Regler.

Der var en god og munter Stemning, da Flyttefolkene brød op og suste hjem over Sneødet.

Vort Hjem i Skindbjerg.

Navnet Skindbjerg har Byen nok haft fra Tidernes Morgen, fordi den var et Højdepunkt paa den Egn. Som vi alle ved, naar Morgensolens første lysende Straaler Højdedragene. Ogsaa i Aftenstunden faar de høje Steder vor varme Sols sidste venlige Smil, før den dækker sig bag Bankerne mod Vest. Skindbjerg er kun en lille Landsby med fire Gaarde og to Huse, beliggende i et bakket og bølget Landskab med ret god Jord. Mod Nord har vi Skindbjerglund, vistnok vort Lands ældste og ejendommeligste Egeskov. Herfra er der før i Tiden hentet en Del krogede Egestammer til Skibstømmer. Naturen har selv givet dem den rette Facon. Jeg har arbejdet i den Skov i ca. ti Aar og været med til at fælde mange af de hundreaarige Egekæmper.

Mod Vest har vi Lindenberg Aadal, her slynger den gamle Aa sig endnu bugtet og uberørt, som den er dannet fra Naturens Haand. Men en eller flere af vore talrige Afvandings-Kommissioner er allerede ved at se paa Sagen. Ja, her kan der være smukt en Sommeraften. Naar vi staar med en god Udsigt fra en af Omegnens Kæmpehøje, og Mosekonen fylder den store Aadal med sit Trylleslø, saa kan man skimte Aaen med dens Bugter og Sving som en Sølvstreng gennem Taagehavet. Aadalen er et af vort Lands naturskønneste Steder, her er Naturen næsten uberørt af Menneskehaand, her findes kratbevoksede Kridtbanker, der gror Slaaen, Skolen eller Enebær, Liljekonvaller, Mysiker, Kodriver og andre Kridtplanter. Andre Steder er Bankerne groet til med Lyng og Hede-bær, og der findes ogsaa skovklædte Skrænter. Somme Steder er Aadalen videt ud med brede Enge, andre Steder er Dalen snævreret ind næsten til en Slugt, og der findes et rigt Fiske- og Fugleliv, det er altid den samme uforfalskede Natur, et Skønhedsrige.

Her i disse naturskønne Omgivelser laa da vort nye Hjem i Skindbjerg. Det var et gammelt Bindingsværkshus, Stuer, Køkken, Lade og Stald i det samme Hus. I Stuerne, Køkken og Bryggers var Gulvet af Pikstene, i Sovekammeret var der Lergulv og Alkove-seng. Murene var kasset op af smaa Sten, som kunde falde ud i haarde Vintre; det var forbudt os Børn at komme til Murværket. Taget var af Straa og Lyng, det gav regelmæssige mørke og lyse Striber og var smukt, naar det var velholdt. Vore Stuer kunde være smukke, naar Mor stænkede det hvide Strøsand over Lergulvet og Topstenene, og hun lukkede sine Vinduer op, og den friske Morgenluft gik gennem Stuerne, og

der stod et Væld af Fuchsia, Kasselarier og mange andre Blomster i Karmen.

Til Huset var der $3\frac{1}{2}$ Tønde Land noget forskellig Jord. Der var mager Sandjord, som kunde fyge, men ca. Halvparten af Jorden var god nok. Denne Husmandslod var fra Naturens Haand blevet stedmoderlig behandlet, den var en Bakkeknude, der skraanede mod Nord og Vest; her kom Blæsten naadeløst og ubehersket fra den store, flade Aadal; dér kunde det storme som ingen andre Steder i vort Land.

En Dag, jeg kom i Marken, vi havde haft Storm i tre Dage fra Nordvest, da var Jorden blæst fra Kartofflerne, som lige var ved at løbe op, Stængler og Rod var sandsvedne, og alle Knolde laa oven paa Jorden. Vi dækkede dem med en Muldplov, men Høsten var nok halveret. Et Stykke Havre, som var løbet op, havde Stormen ogsaa taget, der var kun blevet enkelte sandsvedne Spirer tilbage, som hang fast med en Rod-trevel.

Naar de barske Stormdage havde hærget vor Jord, maatte vi ofte saa den mest hærgede Del af Marken om. Jorden havde saa stærkt Fald mod Nord og Vest, at Læplantning ikke vilde faa videre Betydning, men der var heldigvis ogsaa gode Pletter i den lille Bid Jord; der var en Sydskraaning, men den var saa stejl, at naar vi pløjede, maatte vi hente Furerne eller ogsaa grave Jorden, det gav forøget og besværligt Arbejde.

Det var den Slags kuperet og fattig Jord, man tildelede Husmændene, da Jorden blev udskiftet; det var den fattigste Del af Landbrugets Folk og den ringeste Del af Jorden, som var kommet i Forbindelse med hinanden. Det er disse smaa Landbrug, vi nu kalder de indeklemte Husmænd.

Ja, her var mine Forældre saa havnet paa en Bakkeknude. Jeg drev senere hen i Livet denne Ejendom i en Aarrække. Det samme lille Hus staar der endnu, selvfølgelig moderniseret. Manden ernærer sig vist nu mest ved Landarbejde eller anden Virksomhed. Man skulde mene, at naar der er fire Gaarde med tre à fire Hundrede Tønder Land, som ligger omkring dette Hus, saa maatte der kunne blive et Stykke Jord, saa den lille Ejendom kunde blive et selvstændigt Landbrug. Det var jo et beskedent Middel til at afskaffe lidt af Arbejdsløsheden.

Jeg mener, at den første Tid, vi var i Skindbjerg, var mine Forældre udsat for den mest forpinte Fattigdom i deres Liv. Det var en daarlig Arbejdsplads paa den Egn, og næsten alle Husmændene var dengang Landarbejdere. Som vi Børn voksede til og blev større, blev det mere vanskeligt for Moder at faa Føden til at strække til. Fader fik som Regel 33 Øre i Dagløn og saa Kosten om Vinteren, jeg mindes, der var en, som pressede ham ned til 25 Øre i Dagløn, men da blev han vred og kaldte ham en Fedtmikkel. Det hændte ogsaa, han havde Akkord, det var ca. 20 Øre for en Tønde Havre og ca. 25 Øre for Rug, det var meget bedre; men det var ikke saa let at faa. Han arbejdede to Timer Morgen og Aften ved Lys. Fader afleverede altid sin Ugeløn til Moder, jeg synes at se dem endnu, de tre à fire Kroner. Han lagde dem paa vort Bord, han beholdt aldrig nogen selv. Moder var hans Kassemester. Jeg forstaar ikke nu, hvorledes hun fik de faa Kroner til at strække til.

Jeg husker ogsaa, at meget af vor Føde var Sirupmellemmad eller amerikansk Svinefedt paa Brødet, det sidstnævnte havde ikke noget godt Ord paa sig, det

hændte ogsaa, det var uspiseligt. Vor Middagsmad var som Regel Vandsovs, som var lavet af Mel, Vand, Løg og lidt Svinefedt; hertil Kartofler eller Brød. Og der vankede kun den ene Ret. Naar jeg husker vor Middagsmad særlig godt, saa er det vel, fordi den kunde jeg lave, naar mine Forældre begge to var paa Arbejde. Kunde jeg faa lidt rigelig med Fedt og Salt, smagte det godt. Man havde paa den Tid ikke lært at regne med Kalorier i vor Ernæring, og ovennævnte Fødemidler, som var Hovedparten i vor daglige Mad, var jo ikke god Børneføde. Men det var umuligt for mine Forældre i nævneværdig Grad at skaffe andet, særlig om Vinteren med de 33 Øre daglig. Som et lille Lyspunkt en Gang imellem i vor Føde mindes jeg Sildene; saa vidt jeg husker, kunde vi købe en Ol Sild, 80 Stk., for 20 Øre. Moder lavede dem til paa mange Maader: stegte, spegede, røgede eller vindtørre. Børnene maatte klare sig med en halv Sild ad Gangen, Fader, mener jeg, fik en hel Sild. En Unnen, jeg ogsaa mindes med Barneglæde, var et Fadfuld varm, dampende Vandgrød. Midt i Fadet var der et Hul med Sirup. Vi søbede alle af det samme Fad og langede til Sirupshullet. Det sidstnævnte glemte vi ikke, det kunde hælde, Moder sagde: Naa, naa da, ikke fraadse, og det kunde ske, der var en Skaal Mælk ved Siden af Grødfadet, her langede vi saa til, men kun en lille Skefuld ad Gangen.

Vi skulde ogsaa bruge Penge til andet end Føde. Moder købte Uld, som hun kartede og spandt og lavede til Strømper, hun tjente ogsaa somme Tider Uld ved Arbejde, og den fik hun saa lavet til Vadmél eller Sengeklæder; af det solide Vadmél syede hun vore Klæder; ogsaa til Fader syede hun Tøj. Ligeledes syede

hun vore Huer selv. Den første Krambodshue, jeg fik, var til min Konfirmation, det var næsten overdaadigt. Til Huset var der et Hjørne fugtig Jord, her avlede Fader Hør, som Moder lavede til Lagner og Skjorter. Disse var noget skrappe, men saa var vi jo fri for at gaa og klø os. Det var holdbare Ting, min flittige Moder lavede, og det var Slid for hende; men saadan var den stræbsomme Bondekones Færd.

Der var paa saa mange Maader Bud efter Faders spinkle Ugeløn. Han havde paa en eller anden Maade købt en Ko, og jeg husker, der skulde med passende Mellemrum betales Afdrag paa den, hvad der ofte gav os økonomiske Vanskeligheder. Huset var et Fæstehus under Grevskabet Lindenberg; saa vidt jeg erindrer, var Fæsteafgiften ca. 20 Kr. halvaarlig, men det kan ogsaa være, det var aarlig. Den rige Greve sad paa sit Adelsslot, som en Edderkop i sit Spind, og sendte sine Fangarme ud over sit store Gods, og de fandt Vej selv til den fattigste Landarbejderhytte og tog deres Part. Det var lovligt, og der blev betalt til Punkt og Prikke, om ogsaa det gik ud over sultne Børn.

Bedst var jo Fortjenesten i Landarbejderens Hjem om Sommeren, men Vinteren var en streng Tid. I en Aarrække rejste Fader paa Tørvearbejde i ca. tre Maaneder, saa kom han kun hjem Lørdag Aften. Det var et haardt Slid, men gav jo bedre Fortjeneste. En Lønningaften kom han hjem med 18 Kr. for 6 Dage; det var overdaadigt. Han var i godt Humør og havde straks Planer om Forbedring af sit Landbrug. Moder tvivlede paa, om dette vilde blive ved at gaa, det var vist for meget af det gode, og hun raadede til at grave noget mindre. En Aften, Fader kom hjem, var han

vred og Humøret langt nede. Et Par af Tørvegraverne havde sviret i Ugens to første Dage og havde saa præsteret det Kunststykke at grave det samme Antal Tørv de sidste fire Dage af Ugen, maaske det var for at skjule deres letsindige Svir for Mutter derhjemme. Dette kunde Tørvefabrikanten ikke finde sig i, han maatte vist være kommet op i for høj Gravepris, og saa blev Prisen sat ned, vist 5 Øre pr. 1000 Tørv. — Det her vil vi ikke finde os i, sagde Fader, det kommer til at gælde en Styrkeprøve mellem os og Fabrikanten; vi forlader nok Mosen alle Mand, og det kan jo blive slemt nok for os. Graveprisen var vist ca. 40 Øre pr. 1000 Tørv. Fabrikanten sejrede dog; han forklarede Arbejderne, at han var lige glad, om der ingen Tørv blev gravet. Moder havde set rigtigt; det gode fik altid for tidlig Ende.

Naar Tørvearbejdet var forbi, blev det kun til nogle spredte Hø- og Høstdage. Saa vidt jeg erindrer, var Daglønnen ca. 75 Øre om Dagen og Kosten.

Moder hjalp til i Gaardene ved mange Lejligheder; paa en af dem var hun fast Høstkone i mange Aar, hun byttede gerne og fik Fødevarer for Arbejdet, særlig var det godt, naar der blev slagtet i Gaarden. Konerne i Skindbjerg var gode ved Moder.

Moder har fortalt mig senere hen i Livet, at hun kunde blive saa angst, saa Sveden perlede paa hendes Pande, naar hun ingen Udvej saa, og Spisekammeret var tomt. Ja, hvor saadanne Perioder kunde volde mine Forældre Bekymringer og Uro med søvnløse Nætter. Da kunde de to kære blive faamælt og haarde mod os Børn, naar vi saa hurtigt tømte baade Potter og Pander, og alt blev spist med glubsk Begær. Saa kunde de hitte paa at kalde os for Slughalse, der ikke

var til at fylde. Jeg mener, Fader ofte gik sulten fra vort Bord; han var saa god og følsom over for os Børn.

Det var dog særlig de første Aar, vi var i Skindbjerg, at Fattigdommen var saa knugende; senere blev det noget bedre; vi fik en Ko, og senere igen fik vi ogsaa en Gris, Faar og Høns.

Vi fik altid vor Avl i Jorden en Søndag Formiddag, saa kom Karlene fra Gaardene og gjorde os et Plovbed eller harvede, det var en hel Festdag for mig, naar vor Avl kom i Jorden; de muntre Karle og kraftige Heste gik hurtigt og sikkert over vore bakkede Agre. Plovkarlene fik en Kop Formiddagskaffe og en Snaps, her var Fader Maadeholdsmand: — I har jo Ansvaret for Hestene, plejede han at sige. Enkelte fik vist en Dags Arbejde for Plovbedet, men de fleste regnede det ikke for noget og vilde gerne gøre os den Tjeneste og sagde: — Kom bare igen, Niels, naar du trænger.

Vi Børn kom tidlig ud at tjene, i 8 og 9 Aars Alderen, for der skulde jo megen Føde til, og det var svært at skaffe den. Pigerne fik gerne Plads som Barnepiger eller med at vogte Gæs og maatte hjælpe til med alt det, de kunde udrette. Vi Drengene blev kaldt Flytteknægte eller Hjorddrengene, og nu var det saa min Tur til at komme ud at tjene. For Mennesker, hvis Liv maaske tilfældigt er blevet saaledes, at alt drejer sig om, at vi kan erhverve os saa meget, at vi kan leve, glemmes Tid og Sted i den spændende økonomiske Kamp. Jeg ved ikke, om min første Udfærd fra Hjemmet var fra Skindbjerg eller Smedehuset, men det var vist i Aaret 1881. Jeg mindes da en Vinterdag, der holdt en lille graa, gammel Bonde uden for vor Dør; han var kørende i Slæde og havde et Par røde

Heste for. Hestenes Haar var gaaet af Hals og Laar. Dyrene var urolige og slog Skankerne i Snekvaderet, saa Skidtet stænkede op over Moders Ruder. Jeg saa efter hende og tænkte vel paa, hvorledes det vilde gaa.

Nu raabte Manden støjende, om vi havde en Flytteknægt, der skulde ud at tjene. — Ja, vi har en Dreng, der skal ud at tjene, han staar der, sagde Moder. Hun tog mig venligt i Skulderen og vendte mig mod Manden. Manden saa paa mig: — Det kan vist ikke nytte noget. — Jeg tror, han er dygtig nok, sagde Moder stille; han er villig til at hjælpe herhjemme. — Her er ikke meget at rive i, larmer han. Han spørger om Lønnen. Moder svarer. — Ja, I forstaar da at kræve ind, snærrer han; men vi kan jo prøve. Han vil ikke love mig nogen Løn, for det er sku ikke Spøg at give saadan en Svend Kost og Løn, dersom han ikke kan bestille noget. Moder maatte nøle og nødtvungen gaa ind paa Mandens Krav, for det var vanskeligt at faa Plads til Drengene, som var smaa og spinkle. Jeg husker endnu Manden og Køretøjet tydeligt, da han kørte ud fra vort Hus. Jeg satte mig ved Bordet og græd; det krænkede mig at komme ud at tjene uden Løn.

Ja, saa kom den første April, det var saa spændende, det var jo min første Plads. Moder fulgte mig derhen, hun bar mit Rejsegods, en lille Bylt, under sin ene Arm og havde mig i den anden Haand; hun havde haft saa travlt med at sy og ordne alt til Turen, og det var blevet over Middag, inden vi kom afsted. Moder gav mig mange gode Raad og Formaninger om, hvorledes jeg skulde forholde mig i min Plads: — Nu maa du endelig huske at bede Fadervor Morgen og Aften, det er ogsaa godt at bede den Bøn, naar du

bliver bange, den kan hjælpe for mange Ting. Og saa maa du være lydig og hurtig, gøre, hvad man beder dig om. Og pas godt paa dit Tøj, børst det og læg det sammen, naar du skifter. Og saa maa du endelig huske at vaske dig, særlig bag ved Ørerne, og Fødderne, ja, overalt, ellers kan du komme til at lugte grimt, og saa er der ingen, der kan lide dig. Og endelig maa du huske at snyde din Næse. Ja, der var mange flere Gøremaal, jeg maatte huske; hun vilde saa gerne have os fuldt befarne, men her maatte vi vel selv prøve og erfare. Denne rørende Omsorgsfuldhed for os Børn, særlig naar hun saa ydmyg og lille fulgte os ud i den store og farefulde Verden, dette Vandreminde har jeg saa levende bevaret efter min gode og opofrende Moder.

Da vi naaede til Gaarden, hvor jeg skulde tjene, gik Manden og saaede paa nogle Toftagre ved Hjemmet. Vi gik over til ham, og da han saa os, sagde han barsk: — Naa, I er nok ikke Morgenfolk, saa sent I kommer; her plejer vi at begynde Dagen fra Morgenstunden, husk det en anden Gang; men nu kan I gaa hjem til Konen. Hun hed Kjesten, og Manden hed Kresten. Hun tog venligt imod os, vi fik Kaffe og god Behandling. Kjesten strøg mig over Haaret: — Det er slemt, om han skal komme til at gaa og længes, den lille Klør, det bliver noget ensomt og ensformigt; den første Tid skal han gaa ved Faarene, saa gaar de løse.

Jeg blev i min første Plads i 5 Aar som Hjorddreng. Jeg mener, trods Mangler og Haardhed i denne min første Plads, at den har haft Betydning for mig senere hen i Livet; her lærte jeg uden Skaansel at gøre min Pligt og deltog med Liv og Lyst og fik Færdighed i hele Gaardens Landbrugsarbejde. Ja, det var en stor

Forandring fra Moders og Landarbejderens fattige Spisekammer med Sirup, amerikansk Svinefedt, Vandsovs og gabende tomme Bøtter og Kar pludselig at komme til den madvelhavende Gaard og Kjestens vel-fyldte Spisekammer og Kælder med Sulekar. Heri laa den fede Galt med sine kvartertykke Flæskesider og fire à fem fede Faar eller Beder, og i Gaarden vral-tede velnærede Gaase- og Andeflokke, som ved Lej-lighed var parat til at fyldes i Kjestens Spisekammer, og her var ogsaa rigeligt af god Mælk, Smør og Ost, hjemmebrygget Øl m. m.

Men alt det, jeg vandt ved Kjestens Flid og Omhu med god og rigelig Mad, tabte jeg desværre ved Kre-stens glubske Krav, han levnede mig ofte kun Tid til ca. 5 à 6 Timers Nattesøvn og somme Tider mindre, det er der fortalt lidt om et andet Sted; han tog ogsaa næsten al min Barndoms Skolegang ind under sit om-fattende Arbejdsomraade, saa jeg var sjælden i Skole hele min Barndom igennem. Moder gav os i god For-staaelse alt, hvad hun kunde; vi fik altid 10 à 12 Timers Søvn i Døgnet, helst mere, inden vi i 9 Aars Alderen kom ud at tjene. Jeg vilde vist have været nogle Tommer højere og mange Kilo tungere ved min Konfirmation, om man ikke i sit Hjem havde været med til at leve for de 25 à 33 Øre daglig, og ligeledes været udsat for at klare sig med 5 à 6 Timers Søvn i Døgnet som Barn.

Jeg følte mig saa fattig og ribbet ved min Konfir-mation, saavel legemlig som aandelig. Jeg kunde hver-ken læse, skrive eller regne. Men jeg var aldrig bitter af den Grund. Man var Barn af Tiden, saa mange andre havde det paa lignende Maade. Men er man først blevet snydt for sin Skolegang og Børnelærdom,

kan det vanskeligt oprettes eller indhentes senere hen i Livet.

Min Husbond var en anset Mand paa sin Egn, vistnok ogsaa i Sogneraadet. Han betalte vist aldrig Skolemulkt og kunde holde mig hjemme, saa meget han vilde. Og kom man saa en enkelt Dag i Skole, saa tog Sønnen mig. Skolelæreren var en forstaaende Børnven; han spurgte mig ud om min Arbejdstid, saa lagde han mit Hoved tilrette paa mine Arme: — Kan I nu, Børn, være flinke og lade Marinus sove lidt; for han har været saa tidlig oppe og flytte Dyrene til Morgen, længe før vi andre stod op.

Saa længe der var noget at bestille om Efteraaret i min Plads, og Faarene ikke var bundet ind, blev jeg der; det var somme Tider næsten Jul, inden jeg kom hjem. Og jeg fik ogsaa Bud tidlig om Foraaret om at komme igen. Jeg var saa kun hjemme de værste Vintermaaneder. Vi havde hjemme ca. en halv Mil til Skolen, og blev det saa streng Vinter, var det ikke stort bevendt med Skolegangen. Jeg var meget ked af at gaa i Skole; mine Kammerater ansaa mig for at være Sinke eller dum. Det pinte mig, naar jeg ikke kunde klare mig i Laget. Jeg mener at være lærenem, men de fattige Kaar og Skæbnen holdt mig uden for Skolekundskaernes Livsgoder.

Alligevel skal man ikke tro, at Hjorddrengene gik og blev til Hængehoveder eller Martyrer, fordi vi blev udsat for Strabadser af forskellig Art, nej, vi var en vaagen, frisk og munter Hyrdeflok. Det var en stor By med mange Dreng, og det var ikke altid, vi rettede os efter det, som var foreskrevet for en Hjorddreng.

Det var blevet min Stolthed, naar Kørne skulde

hjem, at komme ridende paa Trækkoen Maren, hende havde jeg gjort ridetam; man blev højt anset for sin Ridefærdighed blandt de andre Dreng. Det gik endog saa vidt, at jeg fik Bestilling paa at komme og hjælpe til at gøre en anden Drengs Trækko ridetam. Det var en stor Ære. Min Husbond, Kresten, kunde ikke lide det »Rytteri«; naar jeg saa ham, gled jeg hurtigt ned ad Marens brogede Sider. Men en Formiddag med Varme og Tordenluft, da jeg havde faaet vore 14 Køer rinket og skulde til at trække dem hjem, saa blev de pludselig bissegale. Naar et Kobbelt Køer faar den Galsskab, saa skal der en før Karl til at tumle dem. Nu havde jeg vel nok indset min vanskelige Stilling med at følge et saadant farende Kobbelt og svang mig hurtigt op paa Ryggen af Trækkoen Maren, og saa gik det i en susende Fart med Hjemmet som Maal; Køernes duskede Haler stod ret op i Luften, ja, som et bissende Ko-Kobbelt dog kan løbe, den rasende Fart frembragte en Støvsy, min Hat blæste af. Mit Haar var blevet langt, der er ingen, der tænker paa at klippe en Flytteknægt, og derfor stod min store Paryk som en flagrende Manke bag ud i Støvtaagen.

Manden og Konen stod i Gaarden og saa deres Køer komme farende som en Støvhvirvel; Køerne standsede ved den lukkede Kohusdør, de var blevet trætte af den lynende Fart og stod nu stille og rolige. Jeg lod mig glide ned fra Marens Ryg. De to Tilskuere til Rideflugten kommer saa hen til mig og Køerne. Kjesten ser angst paa mig: — Tog du ingen Skade, for det saa farligt ud. — Nej, Maren er jo ridetam, og naar jeg sidder højt oppe paa hendes Ryg, saa kan Køerne ikke træde paa mig. Mine Øjne fulgte med Frygt Mandens Bevægelser. Jeg saa dog, han var i godt

Humør, og vendte mig til ham og sagde: — Dette her kunde jeg ikke have klaret, dersom Maren ikke havde været ridetam. Kresten holdt sig paa Maven og kluklo. Jeg forklarede ham videre: — Der var vist over tyve Bremsen efter Køerne, de var komplet taabelige, ja, en stod ligefrem paa Hovedet.

Da vi havde faaet Køerne ind, bemærkede han til Konen: — Det er mærkeligt, der ikke er gaaet et Tøj i Stykker, saa tummelumske Køerne var. Kjesten kunde undertiden hitte paa at drille sin Mand: — Ja, dersom det havde været dig, Kresten, der havde hentet Køerne hjem, saa havde der nok ikke været et helt Tøj, og Køerne havde været mørbanket i Hovederne, og du havde nok været baade taabelig og gal og stønnet og pustet værre end Køerne. Du skulde lade de unge tumle lidt mere frit med Sagerne, Kresten, for de kan bedst.

Min Husbond fortalte tit Historien om mit vilde Ridt, det skulde have set saa kosteligt ud, da jeg kom flyvende og havde haget mig fast i Tøjret om Marens Hals med den ene Haand og styrede Koen med den anden. Jeg sad deroppe og lavede store Øjne og var helt sort af Støv og Skidt; ogsaa mit vildt flagrende Haar var et morsomt Syn. Kresten var en god Fortæller. Jeg gik skyndsomst min Vej, naar han fortalte Historien; for den var ikke ens hver Gang.

En Hjorddreng i en stor Gaard paa den Tid stilledes der Krav til fra alle Sider. Manden og Konen i Gaarden stillede selvfølgelig de største Fordringer. Man kunde godt risikere at blive sendt til Høkeren efter en tung Byrde, naar alle andre sov til Middag. Man fortrøstede sig til, at Knægten sov jo ikke alligevel. Eller der var en Karl, som jog en afsted efter

Tobak. Pigerne skulde maaske have et Brev besørget. Og det kunde godt blive en fast Regel i de sene Aftentimer at blive sendt ud i den yderste Eng for at flytte Hestene til Natten, eller i en anden Mark og se efter, om Ræven var efter Lammene. Det var jeg bange for. Ræven regnede mig ikke for meget, han kunde finde paa at gø og galpe, saa gav jeg mig til at raabe og skrige og gøre stort Spektakel, men Mikkell flyttede sig kun langsomt; jeg var vist mere bange end Ræven. Og maaske skulde der ses til Kælvkøer, som stod nat-tøjret ved Ungkvæget; de maatte jo nødig kælv derude. Der var talløse Gøremaal, som maatte passes i Sovetimerne. Ja, alles Øjne lurede paa en, man vidste sig aldrig sikker paa, hvad Tid en skulde stikke i Løb. En lang Tid om Foraaret var jeg oppe Kl. ca. 3 Morgen og holdt Sækkene op for Mandens Sædekorn og strøg Skæppemaalet med et Strygebrædt. Jeg fulgte med i Marken med Kornet og kørte saa den gamle Hest hjem. Kresten var en flittig Bonde, han vilde benytte de stille Morgentimer til sit Saaarbejde, han saae nok fra sin Sædeløb med Haanden ca. 50 Tønder Land aarlig. Naar jeg kom hjem med Hesten, kom Gaardens Folk op. Saa havde man haft sin første Arbejdstime.

Jeg mindes en Morgen i Regn, vel ved Firetiden. Jeg var paa Vej til Faarene, men gik og faldt i Søvn og spadserede saa ind i en Harve og saarede mit ene Ben og slog min Næse til Blods. Jeg har endnu Mærker i mit ene Ben af det Harvesaar; det var en kraftig Maade at blive vækket paa, og jeg mindes ikke, at jeg oftere gik og sov. Man skulde passe paa ikke at sætte eller lægge sig ved Dagens Færd, for da faldt man hurtigt i Søvn, og saa kunde jeg sove længe. At sove

i Dagens Arbejdstimer var næsten en Forbrydelse, det blev betragtet som Dovenskab og straffet haardt.

Mange af mine Barndoms minder har jeg bevaret saa levende i min Erindring. Aarsagen kan dels være Frygt, dels Glæde og Forventning. Jeg husker f. Eks., naar jeg kom op henad Kl. 3 om Morgen, saa var jeg saa led og ked af det og følte det næsten som Smerte; maaske havde en først sluppet sine mange Pligter Kl. 10 eller 11 Aften. Kresten kaldte paa mig en Morgen Kl. 3, og jeg havde faaet Tøjet paa, men var saa kommet til at ligge paa Ryggen i Sengen og sov trygt; maaske havde jeg i min søvnige Nød tænkt: Lige et Minut endnu. Men den Maade, jeg blev vækket paa, gjorde, at jeg ikke prøvede det mere, og saa var Frygten over mig.

En Dag kom imidlertid Glæden. Jeg saa en Flok Graagæs som en pileformet Trekant komme flyvende gennem Luften. Saa faldt der et drønende Skud. En af Gæssene dalede langsomt ned fra Flyvekammerterne og kom i svag Glideflugt og nødlandede i en Bæk, jeg stod ved. Med nogen Anstrengelse blev den fanget, men før Gaasen kom, havde jeg fanget en god Gedde. Det var et stolt Øjeblik, da jeg stod i Kjestens Køkken med min gode Fangst. Hun klappede mig paa Kinden: — Du er en dygtig Brøj, som du kan fange, her har vi jo til fin Middag i to Dage. Saa var jeg Dagens Mand, man laante mig venlige Blikke de to Dage, min Fangst blev serveret. Den gode Kjesten gav mig rigelig Vederlag for min Fangst. Og min Husbond smilede til Maden. Til mig blev der et lyst Barndomsminde og Fangerglæden.

Min Barndoms Bonde var en tavs, ufølsom, graa Slider. Man saa aldrig, at han læste; men han var

flittig og sparede aldrig sig selv; han og Karlen høstede alt Kornet og slog alt Høet med Le og tærskede hele Gaardens Avl med Plejl; det tog det meste af Vinteren. Han stillede store Krav til sine Medhjælpere og ikke mindst til sin Flytteknægt. Gaardens vidtstrakte Marker og Enge laa fordelt paa fire Steder, og her stod saa de forskellige Husdyr tøjret; de skulde flyttes tre Gange daglig og vandes een Gang. Det blev mange Kilometers Løbetur daglig. Særlig var Efteraaret en haard Tid for os Flyttedrenge. De mange Husdyrs Tøjr var nu blevet skøre og raadne af Nattens Dug og Sommerens Regn, det gav mig ekstra Arbejde med at fange de løsslupne Dyr, saa det var strengt at klare de mange Forhindringer i den daglige Færd. Tyendet, Arbejderne, Tjenestedrengene havde liden Ret, men mange Pligter. Vi havde endnu ikke haft en Peter Sabroe eller andre til at tale Barnets Sag. Lønarbejderne havde paa den Tid endnu ikke lært Samarbejdets Betydning for i Fællesskab at beskytte sig. Vor Arbejdsdag maatte rette sig efter vor Husbonds mer eller mindre humane Indstilling. Vi havde ingen bestemt Arbejdstid; om Morgenen begyndte vi Dagen senest Kl. 4 om Sommeren. Husbond bestemte, naar vi maatte holde Aften, ofte blev det ikke før Kl. 9 à 10, vi blev fri.

Lad mig her fortælle lidt om mine Fritidssysler.

Jeg var fra min tidligste Barndom en interesseret Fisker. Denne Lidenskab har fulgt mig hele Livet, og jeg var ikke ret stor, før der kom Fisk i Tasken. Jeg tog Aal med Lyster og paa Kroge, fangede Gedder med Rendesnøre eller Stang og Snøre; der var en Mangfoldighed af Fangstmaader; Skaller og Aborrer fangede vi i et Bredegarn. Den Ungdom, som var vant

til at færdes ved Bække og Aær som Dreng, blev som Regel dygtige Fangere og lærte snart Naturens skiftende Luner at kende. Det gjaldt om at fiske paa de rette Tider, naar Fiskene søgte deres Føde. Aalene kunde man bedst fange i Maj og August paa varme Tordenluftdage med Regn. Laksen kom som Regel i November og December fra Fjord og Hav. I Vintermaanederne kunde vi fange de store Laks. Vi lærte at være behændige og kunde lande de store Fisk selv paa den spinkleste Gutsnøre. Det er en Kunst at blive en dygtig Laksefisker; man lærer det vist bedst i de unge Aar. Fangst af Fisk i Bække og Aær var i min Ungdom en betydelig Sport, og en Del af Ungdommen benyttede sin Fritid dertil; men det var ikke alle, der blev dygtige Fangere. Lindenberg Aa var vistnok i sin Tid vort Lands største og bedste Sportsplads. Noget af min sparsomme Fritid gik til dette Fiskeri.

I min Barndom lavede vi ogsaa alt vort Legetøj selv, saa vi Dreng var meget optaget; jeg maatte somme Tider stjæle nogle Minutter fra Husbonds lange Arbejdsdag; men det var ikke godt, dersom han opdagede det. En Dag kom han bag paa mig, mens jeg var ivrigt optaget af at lave en Hyldebøsse, han knuste Geværet for mig og raabte: — Prøv ikke paa det mere. Vi lavede og brugte mange Slags Legetøj dengang, der var Hyldebøsser, Flitsbuer, Stenslynger, Kilke og Skjøler m. m. Vi lavede ogsaa selv vor Kegelbane, og der var stor Kappelstrid imellem os om at lave de bedste og smukkeste Ting til vor Leg. De kunde ogsaa sælges eller bruges som Byttemiddel.

Ungdommen fra Aarene omkring 1880 passede sig selv; der var ingen, som i nævneværdig Grad beskæftigede sig med os, og vi maatte gaa vore egne Veje.

Der var ingen Husmands- eller Landboforeninger og Ungdomsforeninger med Konkurrencer m. m. Vi lærte af hinanden at bruge Hænderne til at skabe og frembringe, hvad vi vilde bruge og var saa rastløst optaget i vor Fritid paa saa mange Omraader.

Det var vistnok i Slutningen af Juni Maaned 1883, at følgende Begivenhed hændte mig. Jeg havde ved hurtigt Arbejdstempo vundet en lille halv Time, som jeg havde besluttet at bruge til en Fisketur; men Husbond havde vagsomme Øjne, som fulgte mig; han og Pigen var ved at sanke Sten af Brakmarken. Han kaldte paa mig: — Kan du rokke Kørne (flytte dem); der er saa lidt Græs, og kom saa hurtig og hjælp os at sanke Sten. Da vi blev færdig med Stenene, sagde Kresten: — Du kan vente lidt med at rinke Kørne, det er for tidlig. Nu var Fisketuren spoleret. Saa benyttede jeg det lille Pusterum til et Besøg ved en Lærkerede. De fire smaa Lærkebørn strakte de aabne, gule Munde imod mig. Jeg satte mig ved Reden og fodrede de smaa Slughalse med Spyt fra min Finger. Ja, saa sad jeg der, Rugen bølgede for de friske, lune Junivinde, mens Humler og Bier summede lystigt omkring mig, og Lærkemors glade Triller lød over mit Hoved. Men det er farligt for en Hyrdedreng med 16 à 18 Timers travl Arbejdsdag at sætte sig i Naturens herlige, milde Paradis; den saa haardt tiltrængte Søvn tog mig saa blidelig i sin trygge Favn. Efter den styrkende Søvn vaagnede jeg ved, at Lærkeparrets Sang var forandret til hidsige, bebrejdende Klagetoner. Lærken turde ikke gaa ned til sit nu sultne og jamrende Kuld, da jeg laa Reden saa nær. Jeg sprang op og saa mig fortvivlet omkring. Solen havde forlængst passeret Middag og var paa Vej mod Vest. En Flytte-

dreng passer sin Tid efter Solens Stilling paa Himlen og Menneskenes Færden, og det slog sjælden fejl; værst var det i Regnvejr. Dyrene reagerede hurtigt over for Forsømmelser, Køerne havde nu bisset, to af dem gik i Kornet, og nogle var løbet hjem. Jeg samlede grædende og fortvivlet de sørgelige Rester af Køerne og de sprængte Tøjr og nærmede mig saa i yderst daarlig Forfatning med mit havarerede Kobbelt den sovende Gaard. Først kom Pigen, fløjtende gal, og gav mig et velrettet Spark: — Skal du spolere en sin Middags-søvn, din Sovetryne. I min nu yderst fortvivlede Stilling maatte jeg lade denne Afstraffelse passere i Stillehed; havde det været under mere normale Forhold, havde hun næppe vovet det.

Det gik hurtigt med at faa Køerne paa Stald, medens jeg vagtsomt holdt Øje med Stuehuset. Nu stod jeg med de sidste fire ved Stalddøren, men saa kom Husbond ud af Bryggersdøren og styrede maalbevidst sine faste Skridt henimod mig. Jeg saa, han havde et af sine sædvanlige Raserianfald, saa var han ikke god for en Dreng at komme mellem Fingrene af. Ja, saa ubehersket kunde han blive, at man kunde mærke det i flere Dage, naar en havde været under hans Behandling. Naar jeg saa levende har bevaret disse Barne-minder i min Hukommelse, er det vel, fordi jeg var meget bange for ham. Nu da Manden kom mig nær, tog jeg den hurtige Beslutning at flygte og slap saa de fire Køer; en havde heldigvis de rappe Ben, her kunde han ikke klare sig; men den Manøvre fra min Side gjorde ham endnu mere rasende, og nu raabte han, saa det gjaldede i den gamle Gaard. De fire Køer blev saa bange, at de alle paa en Gang masede gennem den aabne Stalddør; ved det stærke Pres tog Køerne

den gamle, frønnede Dør og Karm med sig, saa Støv og Kalk stod som en Sky ud af det aabne Dørhul ud mod den gale Mand. Saa var min Ulykkesdag fuldkommen. Jeg fandt mig et Skjulested Vest for Gaarden i en Kornmark, og herfra fulgte jeg vagtsomt Slagets Gang. Et Par Gange kom Manden uden for Gaarden, han raabte bydende mit Navn, men jeg flyttede mig ikke fra mit Skjul; jeg sad som paa Naale, parat til en ny Flugt, om Husbond skulde opdage mig. Nu blev der atter Fred og Ro i Gaarden. Saa gik Manden og Karlen fra Hjemmet, med Tejne og Øldunk og Le paa Nakken. Det staalblanke Leblad stod som en krum, blinkende Bue op i den solfyldte Junidag. Der skulde slaas Hø paa Østmarken. Saa var der da Fred for Eftermiddagen, men Sagen var vist kun blevet udsat, Kresten havde ikke faaet Afløb for sin Galde.

Nu kom min Madmoder, Kjesten, Hjemmets gode Aand; hun kaldte paa sin egen blide Maade paa mig, og hurtig var jeg hos hende. — Men hvorledes er det dog, du ser ud, Marinus, du ligner jo en Morian. Hun saa lidt fornærmet ud. — Det var en grim Redelighed, du har lavet os, var du ved at fiske? — Nej, jeg var faldet i Søvn. Nu kom jeg til at tude, vistnok fordi Kjesten var ked af den Historie. Hun tog sit Forklæde og spyttede i det og tørrede det værste Skidt af mit Ansigt. — Du skal ogsaa noget før i Seng om Aftenen, sagde hun; du gaar jo og brokker næsten til Midnat hver Aften. — Jeg skal jo i Kæret og flytte Hestene, sagde jeg. — Aa, ja, Herregud, det er jo sandt. Men kom nu ind og faa din Unnen, jeg har sat noget til Side til dig.

Kresten var i sin Galskab demonstrativt gaaet fra

de sprængte Kotøjr og den væltede Stalddør. Det havde han ikke gjort under mere normale Forhold. Saa hjalp Kjesten mig; vi fik de brudte Kotøjr klinket sammen og Køerne ud. Og ved forenede Anstrebninger fik vi den væltede Stalddør saa nogenlunde paa Plads igen. Det gjaldt for os om at faa de værste Spor af Katastrofen udslettet. Jeg var urolig og tidlig færdig den Aften. Kjesten trøstede mig: Vær nu bare rolig, jeg prøver at hjælpe dig.

Saa kom Husbond, han var sort og beskidt af mange Dages gammel Sved; det var sjældent, han vaskede sig. Nu satte han sig træt og tung i sin Vidiestol. Saa fik han Øje paa mig: — Naa, du kan da passe at komme til Bordet, Mosjø. Naar han brugte det Ord, var han gal. — Du skulde have haft nogle gode Klin, men dem kan du da endelig faa endnu. Nu kom imidlertid Kjesten vimsende. Hun havde en lille, stegt Aal til ham, som jeg havde fanget. Han satte sig nu lidt blidere stemt til Fisken og spurgte: — Fangede han ikke mere end den ene Aal? — Nej, sagde Kjesten, han fiskede ikke i Middags, han var faldet i Søvn. Jeg er bange, Kresten, Drengen faar for lidt Søvn, han gaar jo og roder ved de Heste hver Aften til Midnat, kan Karlen ikke flytte dem? — Jeg kan bedst stole paa Knægten, sagde Kresten, saadan en Klør behøver vel ikke at faa saa meget Søvn; han skulde maaske ligge og snue hele Tiden. Du gaar ogsaa og forkæler den Knægt, Kjesten, saa er det ikke let for mig at faa ham til at lystre. Folk nu om Dage skal køres i stramme Tøjler, ellers tager de Magten. Du synes maaske, det var helt rigtigt, at han lagde sig til at sove i Stedet for at komme hjem med Køerne. Kresten var nu ved at blive hidsig. Kjesten gav mig et lille Vink; saa for-

lod jeg stille Stuen og gik en Tur i den lyse, grønne Juniaften for at flytte Hestene. Saaledes endte den Dag.

En lille Oprejsning.

Der hændte nu en Begivenhed, som bragte min Husbond fuldstændig ud af Ligevægt. Det var omkring første Oktober, da kunde det være yderst ubehageligt at komme ud paa de bare Ben om Morgen. Naar Græsset mange Gange var hvidt af Rim, saa søgte jeg at løbe langs Hjulspor og Plovfure, saa vidt det var muligt. Den kolde Rim gav mig hakkede og saarede Fødder. Træsko kunde jeg ikke faa Tid at slæbe rundt i.

En saadan rimhvid Morgen kom jeg i det begyndende Dagskær ud til seks Kobler Faar og en Vædder, som stod tøjret paa en Stubmark; her kunde de blive fede af det meget Ukrudt og Kornaks. Nu havde Vædderen slidt sig løs; paa den Aarstid er han særlig elskværdig ved Faarene. Vædderen havde saa efterhaanden paa sin hidsige Bejlerfærd faaet Faarene løse, der manglede kun et Kobbelt, som havde et særlig stærkt Tøjr, og nu stod der 12 Faar og en Vædder tøjret i en gennemfiltret Klump Tøjr, og Mellemtøjrene var blevet til snærende Baand, og mange af Faarene stod med Tungen ud af Halsen. En saadan gennemsnøret Faareklump er som en Baad paa et oprørt Hav. Faarene svajede frem og tilbage paa deres strittende Ben.

Jeg gik ufortrødent løs paa den strittende Faareklump, men dette her gik over en 11 Aars Drengs Kræfter. Jeg indsaa, det vilde tage mig mange Timer, og saa blev det ogsaa galt med Husbond. Jeg tog da

den fortvivlede Beslutning at flytte hele Klumpen. Efter store Anstrengelser fik jeg Faarene dirigeret paa et nyt Tøjrslag og travede saa morgenfrisk videre til andre Pligter og Græsgange.

Jeg var just blevet færdig med min Morgentur og sad nu ved Kjestens solide Davre: Øllebrød og Ost; men nu kom Manden kørende gennem Porten, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, saa Ilden gnistrede fra Hestesko og Hjul. Jeg var sønderknust; der anede mig en Ulykke. Han smed Tømmerne til Karlen og kom stormende ind i Stuen: — Naa, Mosjø, du vil ogsaa lade staa uflyttet. Han langede mig en kraftig Lussing. Jeg og Øllebrøden trillede under Bordet; her laa jeg i en sørgelig Forfatning. Han havde benyttet Morgenstunden til en Mølletur og var kommet forbi Faareklumpen.

Nu raabte han paa Kjesten, hun skulde altid staa paa Pinde for ham og finde, hvad han skulde bruge; han blev nu forsynet med Hammer, Reb m. m. — Naa, kan du saa komme. Vi skal til Faarene, de kvæles. Hurtigt kom jeg frem og var ved Faarene længe før ham. Nu gik vi begge i en god Mening løs paa den genstridige, strittende og gispende Faareklump, men nu skete der en kendelig Forandring med Mandens Sindstilstand. Han begyndte at fløjte, og saa var han altid i godt Humør. Jeg var ham langt overlegen i denne Haandtering, snart var man over Faarene, snart under dem. Slap der et Faar fra os, sad jeg øjeblikkelig paa Ryggen af det, til Kresten kom og fik Tøjret om dets Hals, men Sveden dryppede fra min Næse, og nu skete det uhørte, at han blev venlig imod mig, han kunde godt lide, naar hans Folk kom til at svede. Endelig var vi færdige, og Faarene stod

paa deres Plads, og saa siger Husbond: — Jeg synes, der er to sorte Tøjrslag. — Ja, jeg kunde ikke rede Faarene ud, saa flyttede jeg hele Klumpen, men det var ikke let. En saadan strittende Faareflok laver hurtig sit Tøjrslag sort som en Pløjemark med de mange trippende Faarefødder. — Nu maa vi hjem og have vor Davre, sagde Husbond, nu har vi fortjent den.

Og nu fik jeg min Barndoms bedste Oprejsning. Da vi kom hjem, gik han ud i Køkkenet til sin Hustru. — Jeg gjorde Kløren Uret, han havde ikke ladet staa uflyttet, men flyttet hele Klumpen. Jeg har aldrig set Faar saa indviklet. Dem tror jeg ikke, jeg kunde have klaret uden Drengens Hjælp. Han var for en Gangs Skyld venlig over for sin hjertensgode Hustru. Kjesten sagde stille: — Du skulde tænke dig om, før du slaar, Kresten, ellers kan du gøre Skade; det nye Fad, som vi lige har købt, gik jo ogsaa i Stykker. Han fortsatte i godt Humør: — Giv Drengen en Mellemmad af min Kage, for han er en Knop. Manden havde sit eget Brød af en særlig god Kvalitet. Kjesten gav mig den gode Mellemmad med sit venlige, tilfredse Smil. Det var godt at være under hendes Varetægt.

Denne min Barndoms Fæstebonde var præget af sin Tid. Gjorde han Fremskridt, blev det til Fordel for det rige, overdaadige Gods, som han var Fæster under. Han savnede næsten alle Hjælpemidler, ikke mindst Gødning, i sin Bedrift. Jeg mener, hans Afgrøder blev mindre Aar for Aar, Regn hjalp ikke synderlig. Hans Husdyr blev smaa og forkrøblede og var ikke lette at sælge. Et Aar mistede vi 10 Faar. Han sagde, det var af Ildgræs. Ja, maaske, men jeg tror ikke, Dyr kan leve en hel Vinter af daarlig Halm og lidt Hø. Han fik ikke meget ud af sit haarde Slid. Han var anden

eller tredie Mand til at høste ca. 50 Tønder Land Korn med Le og overragede store Arealer for at faa lidt daarligt Hø. Lyngen var ogsaa her overalt paa Færde paa de udpinte Sandagre. Dette var ham en Kilde til stadig Bekymring. Han var vist dygtig; men den Tids Landbrugsmuligheder var saare smaa, særlig da paa den daarlige Jord.

Han undte sig aldrig Frihed. Om Vinteraftener lavede han næsten alt, hvad han skulde bruge i sin Gaard: Kurve, Limer, Trægrebe, Halmløber, Simer, Skafter, Seletøj m. m. Han fulgte mig ofte om Sommersøndage paa mine Ture omkring til alle Gaardens Husdyr. Saa lærte han mig at spiske Reb og reparere Tøjr, og hvorledes jeg skulde flytte Dyrene. Var der lidt Græs, skulde Dyrene have helt Tøjrslag, var der godt Græs, da smaa Hager, det kaldte vi at hage i Græsset. Faarene med 3 à 4 Lam pr. Kobbøl skulde staa paa det bedste Græs, Køerne, som malkede, maatte staa paa Spergelen og faa smaa Hager. Overalt var han paa Færde i sin Fritid med Raad og Vejledning, han var en god Læremester. Det er mig en Gaade, hvorfor han ikke værdsatte sin hjertensgode Hustru mere.

Jeg tror, han kom til at holde af mig. De sidste Aar slog han mig aldrig; naar Galden tog ham, gik han sin Vej. Jeg blev til sidst syg og maatte flytte fra ham, men herom senere.

Tiderne skifter.

Det var en særlig haard Vinter med lidt Arbejde og daarlig Fortjeneste; vi havde haft smaat med Sul i Huset i længere Tid. Saa en Aften kommer Fader

hjem med en stor levende Tyrekalv. Manden, han var paa Arbejde hos, havde givet ham Kalven. Den skulde ikke lægges til, og saa var den værdiløs. Moder var ikke glad, man kaldte dem Rakkere, som spiste Spædekalve. Fader og vi Børn spiste imidlertid det lækre Kalvekød med godt Begær. Naar man har prøvet at savne Kød i længere Tid en haard Vinter, saa kommer man til at længes efter den Vare. Fader kunde skaffe flere Spædekalve, men Moder protesterede. Hun vilde ikke risikere at komme til at gaa med Rakker-navnet. Ja, saaledes kan det komme til at gaa. Nu er Kød af Spædekalve jo den kostbareste Steg i Slagtere-rens Bod. Fattigfrygt og Sædvane kan være slemme at faa Bugt med.

Tiden gik hurtigt i vort Hjem. Vi var en munter Børneflokk, naar vi vendte hjem om Efteraaret fra vor Hyrdefærd. Saa havde vi de mange Oplevelser at fortælle om. Mine Forældre deltog gerne i vore Oplevelser og Glæder. Fattigdom og Livsglæde kan heldigvis ofte slaa Følge. Men saa fik vi et Par daarlige og tørre Somre. Det var næsten ikke til at faa Arbejde om Vinteren, og det er jo strengt i et Arbejderhjem. Det blev særlig føleligt for vore Forældre om Efteraaret, naar vi større Børn kom hjem fra vore Pladser, for saa stillede vi store Krav til Moders Spisekammer. Og det lille fattige Landbrug var endnu ikke kommen til at give nævneværdig Indtægt. Den første lange Tid i Skindbjerg mener jeg ikke, vi selv havde Ko, saa vi havde altsaa ikke anden Indtægtskilde end Faders uregelmæssige Daglejerarbejde. Og saa hvad Moder kunde fortjene. Det lille Landbrug kom dog senere hen i Tiden til at give mine Forældre nogen Indtægt.

Af ovennævnte Grunde maatte Fader tage Røgter-

plads for Vinteren. Det var en haard og streng Plads. Han maatte begynde at fodre Kl. ca. 5 Morgen. Det var store Kreaturer, Stude og Køer, som blev fedet. Han kunde knap faa Tid til at komme hjem med sin Ugeløn Søndag Middag; jeg mener, det var $3\frac{1}{2}$ Kr. om Ugen. Han skulde helst være i Stalden hele Tiden. Om Natten laa han i et lille Røgterkammer i den ene Ende af Stalden; det var et grimt, usundt Hul. Det drev med Fugt og Stalddampe, et lille lufttæt Jernvindue gav sparsomt Lys, men ingen frisk Luft; der løb Fugt og Væde ned ad Væggene, det dryppede stadig fra Loftet, og de elendige Sengeklæder var gennemvædet af Fugt. Her i dette sundhedsfarlige Rum var Fader i sin Kamp for sit Hjems Tilværelse tvunget til at sove og tilbringe sin Hviletid. Men det var ogsaa mere, end hans Helbred kunde taale. En Dag kom de kørende med ham fra Gaarden, nu var han meget syg. Fader fortalte senere, at Forvalteren var rasende ved den Lejlighed og havde sagt, at det var noget flot, nu skulde de køre rundt med de havarerede eller fordrukne Røgttere. Stop dem ind i den lukkede Vogn, saa er det helt fuldkomment.

Ja, nu stod det meget daarligt til i Hjemmet. Humøret var langt nede, værst hos Fader. Jeg antager, han havde en Slags Gigtfeber, hans Ben og Fødder var saa tykke, at han ikke kunde komme i sine Træsko. Vi søgte Raad hos en klog Mand. Saa gik der en Tid, jeg ved ikke hvor længe. Fader maatte stadig holde Sengen. Jeg husker fra den Gang følgende Samtale mellem mine Forældre. Det var en Foraarsmorgen, vi Børn laa endnu i Sengen. Moder staar ved Faders Sygeleje. — Jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre, Niels, vi har ikke mere Brød i Huset, naar vi nu faar

spist vor Davre. Det var vist svært for Moder at faa det sagt. Hun havde allerede laant Brød tre Steder. — Ja, saa maa jeg op, sagde Fader; han kravler af Sengen med Besvær. Moder maa dog hurtigt hjælpe ham i Seng igen. — Jeg kan ikke endnu, sagde han, du maa gaa til Sognet; de maa vist ikke lade os sulte ihjel. Moder græd.

— Da vi havde faaet vor Davre, og Moder var morgenfærdig, gik hun hen og ordnede noget ved Faders Sygeseng: — Nu maa du ikke ligge og se sort. Jeg skal nok klare den Sag. Saa klædte hun sig paa og gik.

Det var blevet langt hen paa Eftermiddagen, da hun kom hjem. Hun var i godt Humør og tørrede Sveden af sin Pande og havde friske, røde Kinder. Hun saa skælmisk til Fader, det var hendes Maade at opmuntre ham paa. Saa gik hun hen til hans Seng, littede ved hans Puder og pyntede ved hans Haar. — Naar du nu er alene med Børnene, maa du kommandere; Stine kan godt lette ved dine Puder, ellers ligger du daarligt. Stine var min ældste Søster. — Ja, nu har jeg laant 10 Kr. hos Tyge, og Jørgen kommer i Morgen, han vil tale med dig om Jorden. Nu har jeg købt Føde for Pengene, der er Sild til dig, det er sund Mad til syge. — Nej, dem skal vi dele, sagde Fader; jeg ligger jo og bestiller ingen Ting og kan sagtens klare mig.

Moder havde nu saa travlt, hun var ene om alting. Dagen efter vilde hun bage, vi bagte altid Brød i en stor Ovn. Et bagt Brød plejede at strække til i ca. tre Uger; vi fik sjældent nybagt Brød, det var for udrøjt. Denne Bagedag var altid saa festlig for os Børn og hørte med til vore gode Barneminder. Naar Brødet

kom af Ovn, fik vi hver sin Kavring, dem havde Moder lavet som en And med Næb, den blev kaldt en Vakk' og var af Sigtebrød. Vi brugte Rævens Spisemetode og fortærede Vakken ved at gnave den, og den, som blev først færdig med at gnave sin And, blev kaldt en Slughals. Vi skulde nyde den. Næbbet gemte vi til sidst. Men ogsaa en anden Behagelighed knyttede sig til Bagedagen. Det varme Brød, som kom af Ovn, blev lagt i Sengen med Oversiden eller Ringsiden nedad, saa fik vi ikke Klæg i Brødet. Og Sengene blev saa fristende varme. En saadan Aften gik vi Knægte tidlig til Sengs for i saa stor Udstrækning som muligt at nyde den gode Sengevarme. Det var Lørdag Aften; Moder havde haft saa travlt med at vaske og gøre alting rent. Vi største Børn, som kunde hjælpe til, fik Lov at tage fat, hun forklarede os: — Naar Fader nu er syg, maa vi se at hjælpe hinanden, eller gaar det jo galt.

Det er bleven ved Tiden, vi skal gaa til Ro; Moder er ved at ordne ved Faders Seng og fortæller ham nu, næsten som en Selvfølge, at hun havde faaet Plantningsarbejde og faaet Lov at bruge Spaden; saa kunde hun faa en Krone om Dagen, og saa kunde vi sagtens klare os og faa Føden, til Fader kom over sin Sygdom. Hun fremstillede overfor Fader dette Arbejde, som var det legende let. — Nej, Niels, vi kan ikke tage Føden af andre, og saa tænke sig dig uden Stemmeret. — Jamen, det kan du ikke, Johanne, det er Mandsarbejde, som ingen Kvinde kan holde til; der er ca. 1 ½ Mil til den Arbejdsplads, det bliver ca. 3 Mil for dig at gaa daglig; tænk da over det, du kan jo fuldstændig ødelægge dig selv.

Nu talte de frem og tilbage om Sagen; men der var

ikke noget at gøre, Moder tog dette Plantearbejde og gennemførte det. Hun gik daglig fra Skindbjerg og ind i Skovene omkring ved Skørping, muligvis Syd for Byen i Skoven ved Jægersborg. Hendes Arbejdsdag var vist fra syv Morgen til syv Aften, helt sikker paa Arbejdstiden er jeg dog ikke. Vi Børn saa hende ikke, vi sov om Aftenen, naar hun kom, og om Morgen, naar hun gik. Men vi saa hendes Spor i Hjemmet, hun havde lavet Forberedelser til den Mad, vi skulde spise derhjemme, og havde udslettet de værste Spor af en Børneflokk, som daglig gik alene uden Moder. Jeg mindes altid disse Foraarsdage med vort Hjem uden Moder.

Det var en Søndag Eftermiddag, Moder havde endnu sit Plantearbejde. Hun havde haft saa travlt fra Morgenstunden, hun havde gjort rent og vasket, der var saa mange Gøremaal for hende, og saa var det blevet hen midt paa Eftermiddagen; hun kom ind og satte sig ved Bordet: — Jeg er saa træt og maa hvile et Øjeblik. Hun faldt hurtigt i Søvn. Fader var kommet op fra sit Sygeleje, han gik og ravede rundt ved en Stok. Han gik nu hen til Moder og vilde vække hende, han vilde have hende i Seng; men det var umuligt at vække hende, hun sov som en Sten. Han blev urolig, kaldte paa os Børn: — Dette er aldrig hændt mig før, jeg kan ikke kalde paa jeres Moder. Min store Søster blev sendt hen for at kalde paa vor Nabokone, der kommer to. De lagde stille Moder i Seng, hun vaagnede ikke, da de flyttede hende. Fader trippede urolig rundt paa sine daarlige Ben. Vor Nabokone, Kjerstin, sagde til Fader: — Du kan godt være rolig, Niels, hun sover kun; hendes Hjerte slaar godt, og hun sover trygt, det kan jeg mærke paa hendes

Aandedræt. Fader blev mere rolig ved de trøstende Ord. Kjerstin fortsatte: — Johanne er saa fuldstændig overkørt, det er for meget, hun byder sig selv. Jeg kan se ude i Køkkenet, at hun er gaaet fra sit Arbejde, det ligner hende ikke. Hun skulde prøve, om hun ikke kunde faa fri en Dag, men lad hende nu sove, saa længe hun kan, saa gør vi hendes Arbejde færdig i Køkkenet. Da de to Koner gik hjem, sagde Kjerstin: — Dersom der bliver noget i Vejen, Niels, send saa Bud efter os, vi skal hurtig være her.

Langt hen paa Aftenen vaagnede Moder af sin dybe Søvn og saa sig forundret omkring: — Men Gud, er jeg gaaet i Seng og har sovet. Fader saa vist paa hende: — Du sank næsten helt sammen for os, Johanne. Kjerstin sagde, du var helt overkørt. Du bliver vist nødt til at holde op med det Plantearbejde. Moder var ikke oplagt, havde heller ikke Tid til lang Forhandling om den Sag. — Jeg skal til at bestille noget. Hun gik rask ud til sit afbrudte Arbejde fra om Eftermiddagen, men nu saa hun, at hendes Arbejde var udført, og at der var gjort mere, end hun selv havde kunnet overkomme. Hun gik ind og spurgte Fader. Han maatte forklare hende, hvorledes det var gaaet til. Hun satte sig stille paa en Stol og viskede nogle Taarer bort fra sine Øjne. Saa ordnede hun nogle Smaating til Natten, og vi gik alle til Ro. Men næste Morgen var Moder atter paa sin Arbejdsplads.

Hun kom nu nærmere til Hjemmet med sit Plante-arbejde, vistnok til Skindbjerglund eller nære Heder. Min store Søster kom med paa Plante-arbejdet, det gav noget bedre Fortjeneste, derved kunde Fader faa bedre Forplejning, det trængte han saa haardt til med sin Sygdom. Trods Moders haarde Kamp for Tilværelsen,

med en syg Mand og en stor Børneflokk, saa hun altid lyst paa Livet og spredte Glæde og Haab ind i Faders Tungsind. Da hun om Foraaret var færdig med sit Plantearbejde, gav hun sig til at plukke Blomster, det var særlig Lilliekonvaller og Mysiker, vi fandt ogsaa en Mosart, som kunde sælges. De Børn, der var for smaa til at komme ud at tjene, maatte, saa snart de var i Stand til det, bruge Fingrene og hjælpe Mor med at plukke Blomster.

Jeg har før nævnt noget om Moders Bær- og Blomsterplukning som Redningsplanke for vort Hjem i trange Tider. Men nu var det blevet mere svært, nu skulde hun gaa den lange Vej fra Skindbjerg til Ellidshøj Station med sin Blomsterbyrde. Det var nok ca. halvanden Mil. Blomsterne solgte hun paa Torvet i Aalborg. Jeg ser hende endnu saa tydelig for mig, naar hun Lørdag Aften kom tilbage fra Ellidshøj Station, slæbende med sin tunge Byrde af Fødevarer og andre nødvendige Ting til Hjemmet. Saa stormede hele Børneflokken mod hende og vilde hjælpe hende at bære. Det kunde hænde, naar Priserne havde været gode, at der var en lille Kage i en Kurv. Saa satte Mor sin Byrde og delte ud af sine lækre Gaver med inderlig Glæde; men havde hun kun faaet lidt for Blomsterne, fordi Torvet var overfyldt, saa var der ingen Kager. Vi saa da efter Kurven, men hun rystede paa Hovedet: Nej, Mors Penge slog ikke til i Dag. Saa tørrede hun os om Næsen med et Hjørne af sit Forklæde. — Ja, I er nogle slemme Grise. Vi kunde godt nøjes med Moders Venlighed, ogsaa uden Kage. Vi havde faaet Nøjsomheden i Vuggegave. Naar Mor kom hjem efter en saadan anstrengende Dag og satte sig i sin Stue, saa kunde der et Øjeblik gaa mørke

Skygger over hendes Ansigt. Fattigdommen var ved at knuge hende. Det var ikke let at være Moder og Sygeplejerske og Forsørger for mange paa samme Tid. Moder var næsten paa Arbejde hver Dag. Og hendes Hjems Hygge var paa retur.

En Børneflokk, som tumler sig Dagen lang uden kyn- dig Opsigt, gør ikke et Hjem smukt og kan hurtigt udslette en flittig Moders Arbejde og Hygge. Jeg min- des altid med Ærbødighed og Tak min stærke og stridende Mor, hun reddede Hjemmet fra et økono- misk Forlis. Mine Forældre ejede Stolthed, det vilde være blevet strengt for dem og Slægten, om de var kommet under lovlig offentlig Forsorg. Men det vilde nok alligevel være blevet svært for Moder at klare Skærene, om hun ikke havde mødt Godhed fra den lille Bondebys Befolkning. Ja, Konerne kom listende saa stille bag om Gaarden ad Gyder og Stier; her kom Katrine, Stine, Kjerstin med flere, de havde Mælk eller Brød eller anden Føde, maaske et Stykke Sul fra Salte- karret med, naar de kom. De vilde helst have det ind til Moder uden at blive set, her skulde der ikke prales. Disse stærke, gode Bønderkoner havde set Moders for- tvivlede, næsten haabløse Kamp for at holde Hjemmet oppe. Bonden var ofte meget fattig paa denne Tid, men manglede sjældent Fødevarer. Og nu hjalp de paa forstaaende Maade Moder og vort Hjem over de svære Vanskeligheder.

Blandt de varmhjertede Bønderkoner fra Skindbjerg var ogsaa Stine fra Lunden, hun kom blandt andet med Ost, som var saa velsmagende. Under Tagskægget paa Nordsiden af deres Hus havde Stine sine Hylder, og her laa de lækre Oste i lange Rækker. Naar Stine kom, blev Huset fyldt med Hemmeligheder, hun satte

sig saa fortrolig nær ved Moder og hviskede hende saa meget i Øret. Vi Knægte var sprækfærdige af Nysgerighed; det var saa spændende. Vi vilde gerne høre og kom nær. Stine tav afværgende: — Smaa Potter har ogsaa Ører. Vi maatte ud. Vi lyttede ved Sprækker og Døre, men saa hviskede Stine næsten lydløst. Ogsaa naar Fader kom, blev hun tavs, han maatte ikke høre. Moder fulgte hende altid paa Vej og fik saa flere Hemmeligheder. Naar Moder gav hende Haanden til Afsked, hviskede Stine: — Du kan jo sagtens tie, Johanne. Naar Moder kom hjem, spurgte Fader: — Hvad var det for Hemmeligheder, Stine havde i Dag? Moder smilede: — Det maa jeg ikke sige. Men hun havde da solgt Smør for saa mange Penge og Æg for 10 Kr., hun havde 30 Kyllinger, Bierne havde sværmet, og nu var hun ved at faa en ny Kjole syet. Jens var svirende til sidste Marked for en Maaned siden, han var vrøvlevorn, da han kom hjem o. s. v., o. s. v., det kan du da sagtens tie med, Fader. Stine fortalte og hviskede vidt og bredt til sine talløse fortrolige Venner: — Det kan du sagtens tie med. Men hele Egnen kendte Stines mange Hemmeligheder. Dog, det var nu blevet Stines Livsglæde med de mange fortrolige, tavse Venner. Moder var glad for Hjælpen i denne trange Tid, for den kom fra varme og gode Kvindehjerter. Og hun kunde vel engang komme til at øve Gengæld og havde maaske allerede gjort det i enkelte Tilfælde.

Der blev ofte kaldt paa Moder, f. Eks. naar der skulde komme en lille Verdensborger, eller der skulde komme fremmede, eller ved anden Lejlighed, ved Sygdom og andre Ting. Saa der kunde sagtens blive Lejlighed for Moder til at betale noget af sin Gæld. Bøn-

derne var paa den Tid gode og hjælpsomme, naar det var nødvendigt.

Fader kom sig, men det gik langsomt. Og saa kom Hjemmet atter i sine gamle Folder.

Et Par Ord om Faders Doktor.

Faders Doktor, den kloge Mand, der gjorde sin Flid for at faa ham kureret, maatte aflægge os mange Sygebesøg. Fader kunde jo ikke rejse til ham. Han brugte en Del Mystik og Hemmeligheder, han læste og mumlede og gjorde Tegn over de syge Ben, han lavede stærkt duftende Salver, som Fader skulde smøres med. Der var ogsaa noget med Æggeskaller, jeg husker dog ikke, hvorledes det blev benyttet. Men han brugte ogsaa andre, vistnok kloge Lægemetoder; han var nok den fødte Naturlæge. Faders Ben og Fødder skulde jævnlig vaskes og Benene omvikles med uldne, varme Klude, der lugtede stærkt af Kamfer. Og han skulde have en varm Sten i Sengen. Saa snart han kunde støtte paa Benene, skulde han en lille Tur op hver Dag. Saa blev Køkkenet varmet, og han maatte jævnlig i Bad, helst saa varmt, som han kunde taale det.

En Dag var den kloge Mand kommet paa Sygebesøg. Fader skulde op og prøve at gaa. Da det var lykkeligt overstaaet, kom Fader i Seng igen. Men saa kom vor gode Nabo, Katrin, med Suppe; hun var i straalende Humør, fik Fader rejst op i Puderne og Skaalen sat til rette, det havde hun prøvet før. — Jeg maa løbe, sagde hun saa, Folkene derhjemme venter paa Suppe. Saa snart Katrin var ude af Døren, stormede Børneflokken ind og var hurtigt henne ved Sengen, og alles Øjne var vendt mod Fader; han satte

Skaalen lidt bedre til rette og sagde: — Kom saa, men ikke for voldsomt; for saa vælter vi Suppen. Ja, saa gik Skeen paa Omgang; Fader glemte sig selv. Børnene skulde nok passe, naar det var deres Tur. Skaalen blev hurtigt tom. Det var gaaet saa hurtigt med den Middagsmad, man havde næsten glemt, at Faders Doktor, Tøger, var der. Han gik hen til Sengen og smilede til Fader: — Bærer du dig saadan ad, hver Gang du spiser, Niels? for det maa du ikke. — Jeg døjer med at se paa, at Børnene staar og — — — og er sultne, sagde han, jeg behøver vel ikke saa meget at spise, naar jeg ligger her og driver; om Morgenen spiser jeg godt, saa er Børnene ikke oppe.

Nu tog Doktoren sig af Faders Kostplan. Han kom næste Dag med et lyst Pulver i et Glas, det skulde Fader have et lille Maal af i sin Mad tre Gange daglig. — Glasset maa endelig ikke staa, hvor Børnene kan komme, sagde Tøger, for det kan Børnemaver ikke taale. Fader skulde have to Æg daglig og en eller to Fisk, det maatte godt være røget eller saltet Sild, men dog helst fersk Fisk. Fisken sørgede Tøger for, han var Fiskehandler. For at tjene Føden, maatte Tøger ved Siden af sin Doktorvirksomhed handle med Fisk, han havde mest fattige Patienter. Moder blev grundigt sat ind i Faders Kostplan. En lang Tid efter at Fader var kommet over Sygdommen, kom Tøger med Fisk.

Mine Forældre vilde saa gerne have at vide, hvor meget de skyldte deres Doktor for hans gode Doktorarbejde. Tøger svarede: — Ja, jeg fik jo lidt Kendskab til Forholdene her i Hjemmet, og jeg beundrer dig, Johanne, men forstaar ikke, hvorledes du faar den lille Dagløn til at strække til de mange Munde. Jeg er saa glad for, vi fik Niels kureret, lad det saa være Løn

nok for mit Arbejde. Jeg skal være meget forsigtig med at kurere paa Folk, man kalder mig Kvaksalver. Min Slægt har i 3—4 Generationer været kaldt kloge Mænd. Denne Doktorgerning ligger os i Blodet, jeg var ikke ret gammel, før jeg begyndte at studere Faders, Bedstefaders og Oldefaders Lægeskrifter. Jeg kan se paa et Menneske, jeg møder paa min Vej, naar det er sygt, og ret ofte hvad det fejler. Dersom en af mine Patienter dør, er man parat til at straffe mig, og man kommer i Gabestokken. Der er Læger, der har studeret for deres Faders Penge, men ikke har særlige Evner, Lyst eller Anlæg. De er muligvis blevet rige og lever et Luksusliv; dør deres Patienter, er der intet ulovligt deri.

Jeg mener, Tøger fik Betydning for vor Slægt. Fader var overtroisk, han troede blindt paa sin Doktor.

Jeg faar mig en ny Plads.

Da jeg blev konfirmeret, vilde min mangeaarige Husbond klare sig med en mindre Hjorddreng. Der skulde jo spares i de Tider, og nu skulde jeg til at tage fat paa andet Arbejde ved Landbruget og havde saa faaet Plads paa en større Gaard, hvor Manden blev kaldt Proprietær; men den Plads hører ikke til mine gode Barndoms minder. Min nye Husbond havde nylig overtaget sin Faders store Gaard paa ca. 200 Tønder Land, og han var eneste Søn. Nu skulde der drives Landbrug efter alle Videnskabens Metoder. Talte vi med Manden, skulde vi sige Proprietæren eller Hr. Hansen. Det var meget slemt for os, dersom vi af Vanvare skulde komme til at sige du. Der var en Tid, det var blevet særlig moderne, at Proprietærens

og Storbondens Sønner skulde ud at lære Landbrug ved Grever, Godsejere eller andre store Landbrugere; her blev de saa Forvaltere, Ladefogeder eller lignende; man paastaar, det hændte, de gav Penge for at være der. Men det var sjældent, de fik lært at bestille noget. Nu havde Hr. Hansen saa været ude som Forvalter ved en Godsejer og var kommet hjem og havde overtaget Fædrengaarden. Han gik med et tykt Egespir, som altid fulgte ham. Der var paa den Tid i det store Landbrug blevet opflasket en ret haardhændet Forvaltertype, som skaanselsløst brugte Stokken. Og det viste sig, at naar den brugtes med Forstand og paa rette Maade, kunde den være et godt Middel til at frembringe næsten uhørte Arbejdspræstationer. En jysk Godsejer pralede med, at naar han stod som Tilskuer med sin Stok ved en Flok af sine Arbejdere paa ca. 20 Mand, kunde den daglige Vagtpost gøre det ud for fem Arbejdsdage i ekstra præsteret Arbejde. Ja, en kraftig Respekt forcerede Arbejdet. En kendt Godsejer fra den Tid sagde: — Folkenes Respekt er mere værd end deres Kærlighed. Med disse haarde Grundregler for Landbrug begyndte Hansen saa sin Landbrugsfærd. Han havde kun nedsættende Bemærkninger om sin Faders Landbrug, men nu skulde der drives Landbrug paa rette Maade, han havde højt-flyvende Planer for sin Fremtid. Det havde nok været bedre for ham, om hans Fader havde sendt ham ud at tjene ved forskellige dygtige Bønder i tre à fire Aar som almindelig Karl, saa han kunde have faaet lært at bestille noget, for ved praktisk Arbejde var han hjælpeløs. Det kan være svært for en Landmand, som ikke har praktisk Færdighed i Arbejdet; han skal helst have gode Evner, ellers faar han let Vanskeligheder.

Hansen kunde ikke undervise og retlede sine unge Medhjælpere paa den rette, kyndige Maade, og dog vilde han stadig gribe ind i Arbejdet og vejlede, men det blev kun til nytteløs Tidsspilde, som sinkede Arbejdet.

En af de første Dage efter November var jeg ved at pløje i min ny Plads. Dette Arbejde havde min gamle Husbond Kresten lært mig ret grundigt, særlig hvorledes man skulde stille Langjærnet paa den gamle Svingplov. De sidste to Aar havde jeg pløjet meget, han kunde ikke selv holde til at gaa bag Ploven og vilde hellere rokke Kørne. Det var min Stolthed at kunne pløje og drage min lige Plovfure. En Dag kommer Hansen og vil overtage mit Pløjearbejde. Jeg skulde saa hente nogle Faar fra Heden; naar det var sket, skulde jeg komme og pløje igen. Hansen havde rodet slemt i Jorden, og han siger nu paa en ond Maade: — Pas paa at spænde rigtig for, Ploven var ikke stillet rigtig, men nu har jeg sat den i Orden. Pløj saa bare. Kresten og jeg var vant til at drøfte Plov og Pløjearbejde ret indgaaende for at faa det bedste ud af det. Jeg gaar hen til Ploven og siger: — Langjærnet sidder galt, nu er Ploven alt for gerrig, den er ikke til at pløje med. Jeg ser derefter paa Hansens Pløjearbejde og siger: — Saaledes maatte vi ikke pløje nede hos Kresten. Han brøler: — Nu er du næsvis, pløj nu for Satan. Han svinger med sin Stok og gaar. Jeg stiller Ploven om og udjævner Hansens mange Sving og drager atter den lige Plovfure. Hansen kommer forbi mig ved Aftenstid, han har en Cigar i Munden og stikker Næsen imod Sky og værdiger ikke mine Plovfurer et Blik. Min Haand blev slap paa Haandsvinget, det følte, ligesom en blev ligegyldig.

Havde det været Kresten, der var kommet, var han gaaet til min Plovfure og havde mønstret den med Kendermine. Han kunde kritisere eller give anerkennende Ord. Det sidstnævnte stræbte man altid efter hos Kresten. Han kunde straffe, men ogsaa være opmuntrende god.

Vi var fire Karle og en ældre Staldkarl der ved Proprietæren. Første- og Andenkarlen gik mest i Marken, Trediekarlen var Røgter. Jeg hjalp ham i Stalden om Morgen, og om Dagen gjorde jeg andet Arbejde. Den første Søndag var vi alle ude at se paa Proprietærens Pløjning. Vi var en frisk, ung Flok, og vi holdt godt sammen. Nu var Vinteren snart gaaet, og vi var inde i Foraaret. Hansen havde endnu ikke rigtig vovet eller faaet Lejlighed til at bruge sin Magt og Myndighed, kun Staldkarlen havde faaet et Par mindre Afstraffelser, og det var alt for lidt efter Proprietærens Opfattelse; han mente vist, hans Gaards Ve og Vel var afhængig af, hvor meget han kunde tyrannisere.

Han havde den Vane at gaa og lure og passe os op for at se, om der var en Synder, der rettede Ryggen. Han kunde en enkelt Gang hitte paa at komme op om Morgen paa samme Tid som Folkene, det kaldte han for sin Kontrol. Proprietæren plejede dog som Regel at sove til Kl. 10 Formiddag. Men saa en Morgen gik han i Stalden, da vi kom. Forkarlen skulde sørge for, at vi kom op til den fastsatte Tid om Morgen, han var noget lad og doven af sig og kom først en Time efter den fastsatte Tid. Karlen var en ung, frisk Fyr og vejede nok ca. 170 Pund, han gik altid ved sit Morgenarbejde med bare Arme. Han foldede nu sine Ærmer op og lod sine stærke Muskler spille for Næsen af Proprietæren, som var meget bange for

ham. Det var jo en kedelig Fejl ved en Forkarl at sove over, og Hansen kunde ikke være tjent med det, og Sagen burde have været ordnet for enhver Pris. Men Hr. Hansen var vel saaledes indstillet, at der var ikke andre Maader at ordne den Sag paa end ved Hjælp af Stokken, og det turde han ikke, han brummede kun lidt om, at det var for sent. Forkarlen fløjtede blot muntert ved sit Arbejde. Men vi kunde se, Husbond var morgengnaven over den Sovemorgen, og det var jo ikke at undres over.

Nu gik han og lurede paa vi andre, han kredsede særlig omkring mig, jeg var jo Stordrengen. Vi havde et lille Lam, som stod i en Krog i Stalden, dets Moder var død, det var min Bestilling at give det lille Kræ Komælk af en Flaske. Jeg var kommet til at holde af det lille, værgeløse Lam med dets gode Øjne, det var blevet mit Kælebarn, men det kunde ikke taale ret meget Komælk, saa fik det Mavepine. Jeg lærte det saa efterhaanden at æde lidt kogte Kartoffler og Havremel, og saa plukkede jeg Græsspirer paa Sydsiden af et Dige. Det var blevet min Stolthed, det var bredt over Ryggen og næsten lige saa godt som Lammene, der gik ved Faarene; det fulgte mig i Hælene, naar vi var ude at bjerge Lammets Græsspirer, og fik sin Føde bestemt, selv om det var langt over Fyraften. Nu kommer Hansen hen til Lammet, det springer op af sit Spiltov og kræver Mælk. Det er en lille Slughals, der kræver Mælk af alle, der kommer i Nærheden af det. Saa har Husbond vel tænkt, at her var en Lejlighed til at vise sin Magt. Han kommer hurtigt og giver mig en kraftig Lussing, saa jeg triller ned bag ved et Par Køer, som slaar bagud. Jeg blev slemt tilsølet af Skidt, men springer op og græder. Nu kom imidlertid min

Medtjener Søren. Han spørger: — Hvad er der i Vejen med dig, Marinus. — Proprietæren har slaaet, han siger, at Lammet ikke har faaet Mælk. — Det har jeg set, det fik Mælk, siger Søren. — Er du næsvis? Og hurtig faar Søren en Næve i Ansigtet, saa Næsen kommer til at bløde. Dette Blod gør Søren fuldstændig rasende, og lynsnart langer han sin kraftige Næve i Synet paa Proprietæren, saa han nu triller ned bag ved Køerne, men han er snart paa Benene igen og farer ind paa Søren, men nu fik Hr. Hansen sig en god Dragt Prygl. Søren sendte ham fra sig, saa han trillede hen ad Grebningen. Da Husbond kommer paa Benene, griber han en Skovl, nu vilde han slaa Hovedet i Stykker paa os, om vi ikke øjeblikkelig forlod hans Gaard, han vil aldrig se os mere. Overfor en saadan Trusel var der jo ingen anden Udvej end at gaa.

Det var en særlig smuk Foraarsmorgen, den lille graa Lærke hang saa elskovsglad deroppe under Guds blaa Himmel. Nu stod vi to Menneskebørn her saa fattige og tilsølede af Blod og Skidt, vi græder begge to. Søren var hjemløs. Vor Ulykke var kommet saa uventet og meningsløs. Søren følger med; vi gaar hjem til mine Forældre. Moder græder, og Fader er ikke glad, han holder Forhør over os, han vil vide Besked, han var saa bange for, vi havde gjort noget forfærdelig slemt, saaledes som vi saa ud. Han trøster Moder: — Jeg tror, Drengene taler Sandhed, de er vist kommet uskyldig ind i den Affære. — Ja, du maatte nok ikke have slaaet, Søren, den Slags, vi er af, maa tage mod Uretten. Moder sukker. Vi blev saa vasket. Søren havde en tyk, opsvulmet Næse og Mund efter Mandens kraftige Næveslag. Jeg havde ikke taget nævneværdig Skade, men mit Tøj var snavset til. Moder gjorde mig

ren, saa godt det lod sig gøre. Søren blev vasket, og saa drak vi Kaffe. Jeg var en Tur ude hos Moder, mens hun lavede Kaffen, og eftersaa hendes Køkken og Spisekammer; for første Gang saa én rigtig sine Søskendes gustne Ansigter og vore Forældres Fattighed. Jeg spiste saa skaansomt den Foraarsmorgen af Moders Brød.

Fader pynter sig, han vil med os ned til Proprietæren for at prøve, om det, der var sket, ikke kunde laves om, saaledes at vi kunde blive i vor Plads. — Jeg frygter, siger Fader, at det vil blive vanskeligt for jer at faa Plads. Nu maa vi tage den Sag med det gode, selv om Proprietæren ikke giver Anledning dertil.

Fader var altid grundig i sin Færd. Nu vilde han se, hvor jeg pløjede. Vi gik forbi Marken der. Det var en trist Vandring, alles Øjne var rettet mod os, for det var jo uhørt at gaa og drive paa den travle Foraarsdag.

Vi kom ind i Kostalden. Fader vil se Lammet, som var Skyld i vor Ulykke. Vi gik saa stille og følte, det hele var saa knugende tungt. — Saa maa vi hellere gaa ind, sagde Fader, men det er nok bedst, jeg taler med Hr. Hansen; for nu gælder det om at være rolig og tage Sagen med det gode.

Fruen tager imod os og kalder paa sin Mand. Hun er gal og skælder os ud for Voldsmænd og meget andet slem. Selv da hun gik ud i Køkkenet, kunde vi høre, hun brugte Munden paa Skændevise. Vi havde ikke værdiget hende et Ord.

Efter en lang Tids Forløb kommer Proprietæren, han er tung og bred og har en svær Egestok i sin Haand. Han ser straks Søren og ligesom dukker sig. Han mønstrer Fader et Øjeblik. Hansen har Hovedet

bundet ind, det, vi kan se af Ansigtet, er slemt medtaget, han har faaet en haard Omgang. Han gaar med faste Skridt op og ned ad Gulvet, men siger intet. Endelig vender han sig mod os og spørger i en haard Tone: — Hvad ønsker d’Herrer? Jeg har allerede sagt, jeg vil ikke se jer i min Gaard mere, dette Paabud er overtraadt, og jeg burde gøre Brug af Stokken. Fader var lidt af en Skuespiller, han tager et underdanigt Ansigt paa og siger: — De to unge var saa glade ved at være hos Proprietæren, og jeg anser Gaarden her for at være et godt Lærested for unge Mennesker. Fader lod engang imellem det lille Ord »Godsejer« smutte ud, det virkede. — Ja, det er en anden Sag; naar d’Herrer stiller sig paa den forstaaende Maade, vil jeg nu høre paa, hvad de har at sige; men jeg har jo allerede for faa Timer siden sagt de to Lømler Besked, det staar selvfølgelig ved Magt, det er ved at gaa for vidt, naar man ikke kan give saadan en Hvalp en Lussing uden at risikere Overfald og Sammensværgelser. Han vender sig til Fader: — Kan du se, hvorledes jeg er blevet skamslaaet af de to Drabanter her i min egen Gaard, jeg kan ikke være det bekendt. Fader siger stille og ydmygt: — Jeg kan da se, I har trakteret hinanden godt, kan det nu ogsaa betale sig, Hr. Hansen? Jeg gjorde mig den Ulejlighed, da vi gik herhen, at se paa Drengens Pløjearbejde for i Gaar, og saa ogsaa paa Lammet, som er Aarsag til den onde Strid. Pløjearbejdet var ikke saa daarligt udført af en 15 Aars Dreng, og hvad Lammets Fodring angaar, kunde vi to, Hr. Hansen, ikke have gjort det bedre, det er jo lige saa godt som Lammene, der gaar ved Faarene. Drengen har haft en god Læremester i de sidste 5 Aar. Fader tilføjer underdanigt: — Kan det

døg ikke gøres om, Hr. Hansen, saaledes at de to unge kan blive i deres Plads, ellers bliver det slemt for dem. Søren er hjemløs, og vi kan næsten ikke have Drengen hjemme, det bliver ikke let for dem at faa Plads. Proprietæren raaber: — Forlad min Gaard! Fader forsøger endnu en Gang; men det giver Hansen mere Mod, han lukker Døren op og brøler: — Gaa! Og han svinger os nær med sin Stok. Søren vender sig til Proprietæren og siger stille: — Jeg vil raade Dem fra at slaa for Deres egen Skyld, for det bliver langt værre end sidste Gang, De prøvede det, Stokken vil komme til at danse paa Deres egen Ryg. Søren dirrede af Harme. Fader kalder: — Kom, Søren, gør nu ingen Dumheder. Han gaar. Hansen slaar Døren i med et Brag og laaser den for sig.

Nu gaar vi over og pakker vore fattige Ejendele. Fader spørger: — Hvor gaar du hen Søren. — Mod Syd, der finder jeg nok bedre Græsgange. — Nej, gaa hellere med os hjem, vi finder dig nok et Leje, til du faar Plads. — Tak for din Godhed, Niels, siger Søren, men jeg ved, I har det meget svært, jeg er ked af, at det var min Skyld, I fik den Bekymring. Søren tager Afsked og gaar.

En Tid efter fik jeg Brev fra ham; han rejste til Amerika. Det gjorde saa mange af Danmarks bedste Sønner i denne jernhaarde Tid.

Saa gik Rygtet over Egnen: Proprietær Hansen slaaet fordærvet i sin egen Gaard, et Par Tjenestekarle som Voldsmænd. Historien om igen, den lille Fjer blev til fem Høns. Et Rygte er som Ild i en foraarstør Hede, det farer fra Sted til Sted.

Næste Morgen gik jeg ud at søge om Plads, jeg kunde mærke paa mine Forældre, de var urolige. Blev

der ingen Plads, maatte jeg blive hjemme, det blev mere Sult til de andre. At komme af sin Plads paa den Tid var næsten en Forbrydelse, det var uhørt; man fik sin Plads ved November, og den maatte man passe paa og bevare; det skete ved at være flittig og pligttro. Lammet hos Hansen var min Stolthed. Det lille Dyrs gode Pleje var til Fordel for Husbond. Og man gjorde sit yderste for at drage den gode Plovfure. Men Proprietæren var raa og ufølsom, eller han forstod intet, og nu havde han næsten gjort mig umulig og hjemløs, det saarede mig i høj Grad, jeg var næsten hadefuld. At blive kaldt et daarligt Tyende var dengang en alvorlig Sag. Jeg var paa den Tid af mit Liv ved at udvikle mig til en lille, kraftig Friskfyr og kunde arbejde, saa Sveden drev af mig. Arbejde var mig en Glæde.

Det blev en træls Vandring for mig i disse travle Foraarsdage, den hidsige Jagt efter Plads var jo haabløs; alle havde Folk. Men en Dag kom jeg til en ung Mand, som manglede en Karl. Og nu var der ved at blive Haab. Han spurgte mig ud om tidligere Pladser. Vi var ikke i vort Hjem opdraget til at lyve, og jeg fortalte ham om Pladsen ved Hansen. Han smilede: saa var det dig, der slog ham. Jeg fortalte ham nu udførligt det hele, og da jeg kom til Lussingen, faldt der et Par Taarer ned paa Mandens Bord. Han saa det. — Ja, du bryder dig vel ikke om at slaas. — Nej, jeg var ked af, at Søren slog. — Jeg synes, det var Uret, sagde han. — Ja, det var det vel nok, men det er ogsaa strengt ikke at have Plads. Han gik ud i Køkkenet og talte med sin Moder. — Det skal du ikke, Fyren kan godt være et Stykke Skidt, hørte jeg hende sige. — Jeg er bange for, du er for ung, sagde han,

da han kom tilbage. Ogsaa her maa jeg saa gaa med uforrettet Sag.

Jeg fortsatte en Tid min hidsige Søgen efter Plads og kom rigtig til at forstaa mine Forældres store Bekymring. Ja, det var paa den Tid farligt at komme af sin Tjeneste.

I min fortvivlede Stilling fandt jeg paa at gaa ned at besøge min gamle Husbond Kresten, maaske han kunde hjælpe mig paa en eller anden Maade. Han havde faaet en Hjorddreng paa Prøve, men han magtede ikke Opgaven, og deres eneste Barn, en Søn, havde de saa rent forkælet; han skulde i de mange Aar, jeg tjente hos Kresten, hjælpe mig; men jeg maatte gøre Arbejdet. Nu var Kresten blevet daarligt stillet. Mine gamle Husbondfolk tog venligt imod mig og var glade for mit Besøg. Kjesten gav mig god Mad, hun kaldte Kresten ud i Køkkenet, og lidt efter kom de ind igen og spurgte, om jeg vilde være hos dem igen. Jeg holdt saa mit Indtog i min gamle kendte Plads.

De unge i Gaarden havde en Tid lang været plaget af en Sygdom, som man paa den Tid kaldte den ondartede Halssyge; den viste sig som Saar og Pletter i Halsen og paa Tungen, og blev det rigtig slemt, gik disse Saar i Lungerne. Lægevidenskaben var jo ikke naaet saa langt frem dengang, og Lægerne blev vist ikke benyttet ret meget paa Landet. Efter en Tids Forløb blev jeg haardt angrebet af Sygdommen. Smitten havde jo nok været i Hjemmet, maaske var der ikke gjort grundigt rent, dette tog man ikke saa nøje paa den Tid. Jeg fik ingen Lægehjælp, det var ikke saa let for en Hjorddreng, som ikke har Penge, for hvem skulde betale? Det var vel egentlig Sognet; men en Flytteknægt var ikke i høj Kurs den Gang, eller maa-

ske skænkede man det ikke en Tanke. Man gav mig noget Medicin, som de andre Patienter havde levnet. Men Sygdommen var meget slem ved mig, der var mange, der døde af den, det var mest Børn og unge, den angreb. Det var muligvis en helt ukendt Sygdom, som man paa den Tid ikke kendte det rette Navn til. Jeg har ofte tænkt paa senere, at det maaske kunde være en Slags særlig onskabsfuld Difteritis. Den angreb baade Mave og Lunger. I mange Aar efter spyttede jeg ofte Blod, og Maven kunde ikke rigtig fordøje. Min hjertensgode Madmoder Kjesten havde meget Besvær med mig. Da Sygdommen var paa sit højeste, laa jeg og tyggede hendes Sengeklæder. Uden Kjestens venlige og gode Pleje var en vel næppe kommet over Sygdommen.

Da jeg saa endelig kom op, var det kun som et elendigt og usselt Vrag, som gik og faldt over sine egne Ben. Moder kom ofte og saa til mig den Sommer, hun var bekymret og havde vel opdaget, at min Sygdom var af alvorlig Art. Det kunde hun se paa mine Skjorter, for disse var ofte tilsølet af Blod omkring Halsen.

Det var saa trist for mig og Moder, vi maatte stadig høre af Kresten, hvor ringe og doven jeg var blevet. Det vilde jo have været en let Sag for mig nu at være Krestens Hjorddreng, om Sygdommen ikke saa naadeløst havde ødelagt mig; men det gik nu sin skæve Gang. Dyrene lærte hurtigt at benytte sig af min Svaghed og kunde fuldstændig beherske mig. Dyrene er kloge, hensynsløse og herskesyge, de respekterer kun Magt og Underkuelse; Faarene kunde hitte paa, naar jeg skulde flytte dem, pludselig at løbe ind i Kornet slæbende mig efter sig, noget lignende med Ungkreaturerne; særlig Studene var nogle haarde Krabater

og løb i Kornet med mig som ingen Ting. Jeg kunde ikke faa dem derfra, før de havde faaet det, de vilde æde.

En Dag, da Kørerne skulde hjem, og vi kom ved Enden af en Havremark, saa gør den gamle, adstadige Trækko Maren pludselig omkring og slæber mig og hele Kobbelet ind i Havremarken. Saa kommer Kresten farende, han er i Oprør, maaske rasende, det var jo ikke at undres over, for et Kobbelt Kør i en Havremark er ikke lysteligt for en Landmand at se paa. Jeg blev bange, men nu kunde jeg ikke løbe, og maatte staa som en stakkels vingskudt Fugl. Det var jo et trist Syn for Kresten, en grædende Flyttedreng med Blod i Mundkrogen. Han ser Blodet og spørger: — Har Kørerne slaaet dig, du bløder jo. — Nej, det kommer af sig selv. Jeg er ikke kommet mig af min Sygdom, Kresten. Jeg er ked af, som det gaar, men kan ikke gøre for det. Dyrene er blevet stærkere end mig og regner mig ikke for noget. Husbond faar nu Kørerne af den nedtraadte Havre, og vi trækker hjem. Han henvender sig til Kjesten: — Det er galt med Drengen, han spytter jo Blod. — Ja, det gør han, og det har jeg sagt dig for længe siden, Kresten, at du kommer til at skaane ham, jeg er bange, det er alvorligt. — Det maa vi vel, sagde Kresten, Kørerne tog ligefrem Magten fra ham og gik ind i Havren, det har jeg aldrig kendt Mage til før. — Det skulde Kørerne have prøvet at byde Drengen sidste Aar, sagde Kjesten, saa var de snart blevet kureret.

Min Husbond havde aldrig været syg og var til Dels ufølsom overfor Sygdom, han kunde let forveksle det med Dovenskab; men den gode Kjesten gjorde meget for at faa mig rask. En Dag havde hun fundet

paa, jeg skulde ligge i Sengen et Par Dage og have god Sygemad; men Kresten stod ved min Seng med sin Lygte, jeg skulde op i de tidligste Morgentimer, og snart var jeg atter ude i Morgenkulden, som gik mig gennem Marv og Ben. Kresten regnede helst kun med Slid og mange Pligter, men kunde vanskeligt tænke paa Retfærdighed og Ret. Derfor blev hans Liv vel saa rigt paa graa og tunge Arbejdsdage, han følte vist aldrig Arbejdets Glæde eller lyttede til Lærkens Sang.

Det havde taget haardt paa mig at færdes i Efteraarets Kulde og Regn paa bare Ben. Husbond stillede vel sine Krav, men nu mere maadeholdent, han kunde finde paa at hjælpe mig, og han slog mig ikke mere. Men Hjemmets gode Aand, Kjesten, var min Værgе paa alle Omraader, saa godt hun kunde; hun hjalp mig somme Tider til en styrkende Morgensøvn eller listede mig tidligt i Seng om Aftenen; kom saa Kresten eller andre med deres Pligter og Gøremaal, sagde Kjesten stille: — Marinus var daarlig, han maatte gaa i Seng; men I kan jo ogsaa sagtens gøre jeres Pligter selv.

Endelig kom Novemberdag. Det Aar skulde jeg flytte til Tiden. Før jeg blev syg, var det somme Tider Jul, før en blev fri, men nu var det bedst at slippe af med mig snarest muligt. Her var det Kresten, som bestemte; havde det været Kjesten, var Sagen blevet en anden. Hun havde hele Tiden haabet at faa mig rask før Flyttedagen. Kjesten lavede ogsaa dette Aar en god Pakke til mig, der var varme Strømper, et Stykke Vadmel og en fin Lommekniv. Flyttedagen kom Moder og hentede mig, saa skulde jeg hjem en Tid og prøve paa at komme mig. Moder havde travlt, det gik hurtigt med at finde min fattige Bylt og for-

svinde. I Aar vankede der ingen Ros. Hun gaar saa rask til, jeg har Besvær med at følge med, hun maa stadig vente paa mig. Nu var man en lille slap Fyr, fladbrystet, rundrygget og et graat, magert Ansigt og blaa Rande under Øjnene. Jeg gaar og hoster. Vi har en lang Vej til Hjemmet, Moder maa stadig vente paa mig, men saa tager hun Bylten paa Nakken og mig i Haanden, hun maa næsten slæbe mig hjem. Denne Hjemkomst var ikke som tidligere Novemberdage eller senere Flyttedage, naar jeg kom saa stærk og straalende glad med Sommerens Løn i Behold. Kjesten havde altid givet mig en god Gave for Aarets Flid; dette lille Løntillæg viste en altid frem med en egen Stolthedfølelse. Ogsaa denne Gang havde jeg en Løngave fra hende, men en havde vist paa Følelsen, at den ikke var fortjent, og at det kun var en Almisse.

Da vi naaede hjem efter vor anstrengende Vandring, kom jeg i Seng, og nu fik jeg et længere Sygeleje. Med stort Besvær fik Moder gennemført, at vi fik Doktoren, han undersøgte mig grundigt og rystede paa Hovedet. Jeg husker ham endnu, det var en stor, gammel Mand med snehvidt Haar og med saa venlige, milde Øjne. — Det er en slem Medfart, den Dreng har været ude for, her skal der god Pleje og Omhu til. Og han klappede mig deltagende paa Kinden. Da Moder og Doktoren kom ud i den anden Stue, hørte jeg deres hviskende Samtale. — Hvad fejler Drengen? spurgte Moder. — Det er muligvis Tæring, svarede Lægen, jeg har ikke stor Tro til, at han kommer over det. Skal det ske, maa han have god Mad, frisk Luft, Ro og Hvile. Han nævnede nu en Del Føde, Moder maatte give mig, blandt andet Fisk, det sidste lagde jeg særlig Mærke til, det var det eneste, der var Ud-

sigt til at faa, og det forudsatte, at en kunde blive rask, staa op og selv gaa til Lindencborg Aa og fange dem. Og dertil var der jo foreløbig lange Udsigter. Før Doktoren tog Afsked, kom han ind til min Seng og gav flere Raad og Formaninger.

For mine Forældre blev det nu atter en streng og fattig Tid. Hjemmet taalte jo ingen ekstra Belastning, min yngre Broder havde haft et aarelangt Sygeleje, men var saa død, og nu laa jeg i hans Seng. Det var mere, end Hjemmet kunde bære, og Fader var desuden plaget af sit knugende Tungsind. Men ogsaa denne Gang kom Hjælpen ad Frivillighedens Vej. Det var vore gamle Kendinge fra før, Katrin, Kjestin, Stine med flere af vore gode Naboer; de hjertensgode Bønderkoner kom saa med Mad, Mælk m. m. Uden den Hjælp ved jeg ikke, hvorledes det var gaaet os. Vi kendte paa den Tid ikke til Klassehad. Folk hjalp hinanden, og det kaldte paa det bedste blandt Mennesker. Den gode Mad og Hvile samt Moders venlige og omhyggelige Pleje gjorde sin gode Virkning; men jeg fik alligevel et langt Sygeleje.

En Dag, Fader sidder ved min Seng, fortæller jeg ham om Doktorens og Moders Samtale. — Det er vist ikke Tæring, siger jeg, det er nok den Halspsyge, en ikke er sluppen af med. Fader trøster mig: — Ja, saadan er det nok. Vi maa se at faa dig saa rask, at du kan komme til at fiske dig nogle gode Aal og Ørreder, Doktoren mente jo, Fisk kunde kurere dig. Fader vilde købe nogle Kroge til mig. Dette Løfte fra Fader fri-stede mig, jeg var en ivrig Fisker, det var næsten blevet min Lidenskab at fiske. Saa snart det var muligt, begyndte jeg at staa op.

Som Tiden gik, kom jeg rigtig til at forstaa mine

Forældres vanskelige Stilling, og hvor svært og dyrt det er at være fattig. Som før nævnt var det næsten umuligt at faa Vinterbrændet bjerget om Sommeren i de fattige Landarbejderhjem, det havde man hverken Raad eller Tid til. Det var meget almindeligt paa den Tid, at der laa en Dynge Ris om Vinteren ved Landarbejderhyttens Gavl, her hentede man saa sit daglige Brændselsforbrug i al Slags Vejr. Værst var det, naar Risene var dækket af Sne. Jeg mener, det vintervaade Brænde krævede dobbelt Forsyning, nu maatte Moder igen hente vort Brændsel paa sin Nakke eller paa Hjulbør, det var altid Ris. Hun hentede dem i Skindbjerglund, der var ca. en km at gaa. Saa snart en kunde løfte Øksen, begyndte jeg at hjælpe Moder og lavede saa disse Ris til brugbart Brændsel og hjalp hende dem paa Loftet; der kunde de tørres.

Ogsaa paa anden Maade søgte en at aflaste Moder, hvor Kræfterne slog til. Efter en Tids Forløb begyndte jeg at fiske i Lindenberg Aa. Fader havde givet mig en let Bambusstang og nogle Kroge, og i min hjælpeløse Tilstand udvidede dette Fiskeri sig Tid efter anden til at blive mit Erhverv. Det eneste Arbejdsredskab, jeg saa nogenlunde kunde haandtere, var min Medegaj. Der var paa den Tid en Del Erhvervsfiskeri ved den gamle fiskerige Aa. Det var mest gamle Husmænd eller Landarbejdere, som ikke længere kunde holde ud til det haarde Slid, der fiskede. De lavede ogsaa noget Husflid, Kurvefletning eller lignende. Det kunde saa nogenlunde gaa, naar man var øvet i Haandteringen. Det var jo ikke moderne paa den Tid at være under Samfundets Forsorg. De gamle og syge klarede sig selv. Der blev ikke Raad til en høj Levefod, men som Lønarbejder var man jo ikke forvænt.

Og jeg havde tidlig paa Følelsen, at det gik ikke at spise fra mine mindre Søkende. Disse var blege og gustne nok i Forvejen. Af den Grund søgte jeg at faa saa meget ud af Fiskeriet som muligt. Man havde jo Øvelsen fra sin tidligste Barndom. Der blev brugt mange Fangstmetoder: Fluer, Orme, Ellebutter m. m. og ogsaa Snører med Krog, det kaldte vi Sætværker. Der blev fisket mange Steder paa samme Tid, det gav som Regel godt med Fisk i Tasken. En vaagen Dreng, som er groet op ved saadan en ejendommelig Natur som Lindenborg Aa, han lærer efterhaanden at kende dette Naturspil i sin Mangfoldighed. Aalens Vandretid er særlig i Maj og August; ganske vist foregaar Vandringen i det stille, men ved Behændighed kan der tages gode Fangster af disse lækre Fisk. Helt anderledes var Laksens Vandrefærd, den kom ikke stille og ubemærket, naar den i November og December Maaneder tog sine Kridt- og Stenbanker i Besiddelse til sin Elskovsleg. Der kunde være mange store og smaa Fisk mellem hinanden paa disse Banker, og Aaen kom i Oprør af de store Fisk, man kunde se og høre dem, før vi kom til Aaen; de er saa voldsomme i deres Elskovsleg, naar de har Hoved og Ryg over Vandet og slaar med kraftige Slag og Plask. Det er et smukt Syn, naar man en stille, maaneklar Aften i November ser Vandrelaksene komme i stort Følge og som Pile skyde sig gennem Aaens Vand og lynsnart forsvinde imod dens Strøm. Efter kort Tids Forløb kunde alle Sten- og Sandbanker i Aaen være besat af legende Laks. Jeg lærte efterhaanden, at dersom en skulde tjene noget som Fisker ved Aaen, skulde man camouflere sig eller gaa saa stille og ubemærket som muligt og muttersene. Aaens lækre Fisk er meget efterstræbt

af Rovdyr og Rovfugle og ikke mindst af Mennesker. Fiskene er bange og meget opmærksomme overfor deres mange Fjender. Naar de mærkede Faren, søgte de hurtigt Skjul under dybe, mørke Brinker eller i deres Huller. Dersom man vilde fiske i Aaen paa stille, varme Dage, var det kun muligt, hvis man kunde gaa lydløst og ubemærket, og kun i Aakrumninger med det dybe Vand. Disse Aasving kaldte vi Høl. Var vi saa heldige at faa en stor Laks paa Krogen, gjaldt det at lande den saa stille som muligt. Tog vi Fisken for voldsomt, slog den sine store Slag, som kunde komme til at ligne Odderens Kamp med sin Fisk, dette Rovdyr er Laksens værste Fjende, og Dramaet foregaar ikke i Stilhed. Der er saa mange Ting, der kan forstyrre Laksefiskeriet, en tung og klunget Gang eller Løben langs Aaen kan sætte den gungrende Aabred i Bevægelse og fortælle Fiskene, at nu er der Fare, og saa gælder det for dem at blive i deres Skjul.

Vi kunde paa denne Tid fiske, omtrent hvor vi ønskede. Det var Greven eller Lodsejeren, der havde Fiskeretten, men der var kun faa, som benyttede den. En Fredningstid for Laks hørte vi ikke noget om, maaske var Fredning ikke indført, eller den blev ikke respekteret. Der var ingen nævneværdig Kontrol med Aaen; jeg mener, at de, som havde Lyst, maatte fiske. Og Aaen var den Gang fyldt med Fisk. Jeg satte mig grundigt ind i de forskellige Fangstmetoder og de bedste Midler at fange med. Man havde vel paa Følelsen, at det var den eneste Maade, en kunde tjene Føden paa. Jeg var ikke meget værd og kunde falde over mine egne Ben, men havde heldigvis Energi og var ved Aaen tidlig og sent. Værst var det, jeg skulde gaa og hoste, det var en Advarsel til Fiskene, saa vilde de

ikke bide. Jeg maatte gaa fra Aaen en lille Tid, naar Hosteanfaldene var over mig, og det sinkede jo Arbejdet. Det var rigtigt, hvad den gamle Doktor havde sagt, at jeg skulde spise Fisk. Nu kom der mange gode Fisk i Moders Spisekammer, og jeg begyndte at faa flere Kræfter. Ogsaa hele Familien nød godt af min Fangerfærd. Det gik nu langsomt fremad med Helbredet, og saa snart det var muligt, begyndte jeg at gøre Nytte paa forskellige Maader. Mine Forældre var ofte paa Arbejde begge to, saa gjorde jeg mig nyttig derhjemme med, hvad jeg magtede. Fader havde et større Tørvearbejde. Jeg hjalp ham med at rejse og skrue Tørv. Jeg mener, jeg var flittig, naar Arbejdet ikke oversteg mine Kræfter. Og jeg var stadig paa Færde, hvor der var en Skilling at tjene, men passede frem for alt mit Fiskeri, for der var bedst Fortjeneste. Og ikke mindst for den tiltrængte gode Fødes Skyld.

Kunde jeg nu have faaet Lov til at leve mit Liv en længere Tid paa den' for mit elendige Helbred rigtige Maade, havde der vist været Muligheder for at overvinde Sygdommen. Moder sørgede for, at en fik rigelig Søvn i frisk og ren Luft, og der var sjældent Mangel paa Fisk. Moder var en Mester til at faa dem velsmagende. Men saa en Dag var Skæbnen over mig. Jeg havde solgt Fisk til en Læge for 2 Kr., og det var anden Gang i èn Uge; han fortalte det, og Rygtet kom ud, og det blev selvfølgelig overdrevet. Nu blev der saa for en Tid mange Fiskere ved Lindensborg Aa, det var Mænd, Karle og Dreng, de vilde alle have deres Part af Aaens Fisk, og saa hvinede tykke Fiskesnører med store, kulørte Propper over den gamle, fredelige Aa, og det kunde hænde, at den mindre øvede Fisker gav Aaspejlet et kraftigt Slag med sin tykke Medegaj.

Var der saa en lille letsindig Fisk, som lod sig fange, kunde det hænde, at hele Fiskerfolket stormede langs Aaen for at se Byttet, men Fiskene flygtede rædselsslagne bort til et mere fredeligt Sted i Aaen. Da der nu trods voldsomme Anstrengelser ingen Fisk blev fanget af de mange nye Opkomlinger i Fiskerfaget, slog man sig til Taals med, at jeg maatte have fare med Pral. Nu blev der imidlertid atter Fred ved Aaen.

Men saa en Søndag Morgen havde jeg været ude at røgte mine Sætværker, som havde ligget ude om Natten, og benyttede saa Morgentimerne til mere Fiskeri, og havde en særlig god Fangst, blandt andet en Ørred paa fire Pund. Saa paa Hjemvejen fra Aaen mødte jeg et Par jævnaldrende Kammerater, som vilde paa Fiske-tur. Jeg viste dem da min Fangst. Vi Mennesker har det ofte saaledes, at har vi noget, der er smukt og sjældent, vil vi gerne vise det frem til andre. Men det er jo at prale, eller kan let faa Udseende deraf. Og muligt var det ogsaa for at dokumentere, at mine gode Fiskefangster ikke var Løgn og Pral, for disse to Ting har altid været mod min Natur. Samme Formiddag gik jeg til Lægen og solgte to af mine bedste Fisk, og det gav atter Næring til Sladdereren om mine store Fiskefangster. Og det gjorde ikke Sagen bedre, at jeg havde faaet mig et Sæt nyt Tøj; man mente, at det ogsaa var tjent ved Fiskeriet; men det var et Stykke Vadmel, Moder havde tjent hos en af Gaardmands-konerne ved at vaske og arbejde for hende, og nu havde hun da syet mig dette Sæt Tøj. Ja, saa blev man misundelig, det var vist rigtigt nok med de mange Fisk, jeg gik og fangede. Nu skulde det Fiskeri forbydes, for det var jo deres Fisk, man tog. Det var slemt for mig, for det var blevet en stor Del af min

og Hjemmets gode Føde. Det var ogsaa blevet min bedste Fortjeneste og Indtægt. Nu er det heldigvis ikke saa let at forbyde en det, man har Lyst til; men siden maatte jeg saa vidt muligt skjule mit Fiskeri og gaa ad skjulte Veje. Jeg anskaffede mig en Stang, som kunde skilles ad; den røbede mig ikke. Nu blev der fisket i de tidlige Morgentimer, om Middagen, naar andre sov, eller paa Regnvejrsgade. I sene Sommeraftener kunde der tages mange Fisk med hvide Fluer eller kunstige Fisk. Men det var jo ikke saa godt, som naar man frit kunde fiske, hvor man ønskede; en kunde ikke saa godt passe det gode Fiskevejr og de rette Tider. Ja, man var kommet i Folkemunde ved det Fiskeri, og nu blev der mange andre Ting i Vejen med mig; den fattige og svage kan saa let komme under andres stærke Søgelys.

Og der kom meddelssomme Koner i vort Hjem. Der maatte gribes ind, hed det. Det var Kvinder fra det skarpe Hjørne, som nu fik Mundtøjet i Gang. Moder skulde dog vide i al Venlighed, hvad der blev fortalt om mig: — Han er ligefrem ved at blive en skidt Knægt, der kun vil gaa og drive med sin Medegaj og snylte paa sine hæderlige Forældre, han løber jo ogsaa paa Gaden om Natten, ja, han har et meget daarligt Rygte paa sig. Ogsaa dette med Slagsmaalet blev der mindet om. Og nu var han jo ogsaa fyldt med Tæring, han kan ligefrem smitte vore unge. Det var slemt, om mine Forældre skulde faa et daarligt Ord paa sig for min Skyld. Det var da derfor, de var kommet, de vilde os kun det bedste, de vilde advare os. Nu maatte de endelig se at faa mig ud at tjene snarest muligt, ogsaa for Drengens egen Skyld.

Jeg kom til at høre noget af Samtalen. Dette vir-

kede som et knugende Tryk paa mine svage Skuldre. Det er vel i saadanne bitre Stunder, man kommer til at føle sig ensom, men ogsaa kommer til at forstaa, at man maa tro og stole paa sig selv. Mine Forældre var blevet ængstelige for Sladderer og Rygterne. De fattige har altid meget at frygte og kan vanskeligt tænke og handle selvstændigt, som det passer bedst efter deres Interesser.

Skulde jeg virkelig blive til en Drivert, maaske en Vagabond, det vilde blive strengt. Mine Forældre blev virkelig ivrige for at faa mig ud at tjene igen. Havde de nu ladet Sladderer gaa ind ad det ene Øre og ud ad det andet, saa havde jeg rimeligvis overvundet min Sygdom. Men her er der noget, jeg aldrig har kunnet forstaa hos mine hjertenskære Forældre: Jeg følte det næsten, som de havde svigtet mig i al deres Fattigfrygt. Jeg mener dog, mine Fisk satte deres gode Spor i Hjemmet, saavel sundhedsmæssigt som økonomisk.

Mine Forældre var saa optaget af deres haarde, økonomiske Kamp og Omsorg for de andre og mindre Børn, at de ikke havde Tid at beskæftige sig ret meget med mig eller sætte sig ind i min Tilstand, som den egentlig var, og det var ogsaa saa indgroet hos vor Stand, at naar vi var konfirmeret, skulde vi forlade Reden. Ja, saa fattig var Tiden den Gang, at i mange af den Slags Hjem gik de store Børns lille Løn ret ofte med til Hjemmets Underhold.

Nu var jeg da bestemt paa at finde mig en Plads for enhver Pris. Mine Forældres Henstilling til mig om at se at komme ud at tjene virkede næsten som en Opsigelse. Ogsaa de meddelsomme Koners nedsættende Omtale og Bedømmelse af mig virkede saa saarende, og jeg følte det næsten som Kulde. Dette at

være en Dagdriver eller Vagabond, nej, det laa da vist ikke for mig; men noget maatte der vel være om det, naar det blev sagt af gamle og anstændige Koner. Jeg analyserede mig selv, jeg vidste godt, hvorledes en Vagabond saa ud, det var slemt og maatte ikke ske, nu maatte jeg have Plads, mine Fingre kriblede efter en saa attraaet Plads som Stordreng. Nu strejfedes man da rundt paa Egnen efter Plads, men overalt mødtes en med et Smil eller Skuldertræk, jeg saa daarlig ud og var jo Tæringspatient og vilde helst gaa med en Medegaj. De huskede ogsaa det med Slagsmaalet, ja, der var meget at udsætte paa mig.

Under alt det Strejferi efter Plads glemte jeg mit Fiskeri og andre lettere Hjemmets Sysler og følte den Løben omkring som Driverfærd. Det har altid ligget til mig, at Dagen skulde benyttes til Arbejde, og nu var det næsten blevet en Vane kun at trave rundt. Jeg kunde snart mærke paa mit Helbred, at jeg savnede de gode Fisk i Moders Spisekammer; man var blevet saa hidsig i det Pladsjag, og jeg glemte snart alt omkring mig. Til sidst tabte en Troen paa at finde en Plads.

Dagen før første November kommer jeg hjem med en ny Vadsæk og meddeler mine Forældre min Beslutning om at rejse: Der er ingen Plads at faa her paa Egnen, og en kan ikke blive ved med det Vagabondliv, og det er blevet saa kedeligt at gaa og fiske, naar man ikke maa. Moder siger ængstelig: Hvor vil du rejse hen, naar du ingen Plads har? — Der maa vel blive Plads, naar man vil gaa for det, Folk vil give i Løn; maaske faar en Lov at gaa helt gratis. Jeg tog et Friskfyransigt paa, men Modet var langt nede.

Den første November er mine faa Ejendele pakket,

og nu skal jeg rejse ud paa Lykke og Fromme. Moder følger mig paa Vej. Hun siger bedrøvet: — Faar du ingen Plads, maa du love mig at komme tilbage til dit Hjem, saa vil vi ikke regne den Sladder og Folkesak for noget, den Slags Smaating gaar snart over igen. Moder fortsætter: — Jeg ved, vi vil komme til at savne din gode Hjælp herhjemme og ikke mindst de mange Fisk i vor daglige Føde. Det var dumt af mig at høre efter Sladderen, det vil blive haardt for os at undvære dig. Men jeg er alligevel glad; for jeg kan se paa dig, Marinus, at du er ved at tænke selvstændigt og tro paa dig selv, bliv ved med det, saa skal det nok gaa dig godt. Og husk saa paa, at vort Hjem er ogsaa dit og staar altid aabent for dig. Moder græder, og der triller ogsaa en Taare ned ad min Kind. Saa gaar jeg ud i den kolde, taagede Oktoberdag.

Paa Folkemarkedet i Aalborg.

Den Ungdom, som maa sørge for sig selv, er dens Vej og Maal tilfældig, eller er den maaske planlagt helt ubevidst, driver vi som det lette Frø med Vinden?

I min Ungdom søgte jeg flere Gange at komme til Gartneriet, og nu vilde jeg saa benytte denne Novemberdag til at faa mig en Plads i et af de mange Gartnerier ved Aalborg. Jeg besøgte en Del Gartnere i Dagens Løb, men uden Resultat. Gartnerne antog mest deres Folk om Foraaret. Jeg havde vel nok tænkt, at det var lettere at være Gartner end at være Landmand.

Det var min Plan, dersom det ikke lykkedes mig at faa Plads som Gartner, at jeg vilde paa Aalborg Folke-

marked den 2. November. Rygtet fortalte, at her var det altid let at faa en Plads. Her handlede man paa raa Prangervis med unge Menneskeskæbner. Jeg var en uerfaren Rejsende, der for første Gang var i Aalborg med nogle faa Kroner paa Lommen. Jeg mindes kun dunkelt mit Natlogi i et Gartnerskur med halvvaade Maatter. Næste Formiddag, den 2. November, var en kold, silende Regnvejrsdag. Jeg var alt for tidlig paa Dagen til dette Marked, først efter flere Timers Forløb kom der Folk; om Eftermiddagen var der Trængsel. Dagen forud, Natlogiet og de vaade, kolde Formiddagstimer i Regn havde ikke pyntet paa min Person, og jeg var dog en Udstillingsgenstand. Vandet svuppede i mine Sko, Klæderne slaskede om de iskolde Ben, og Hosten pinte mig. Jeg vil altid huske den Dag som en af de triste i mit Liv.

Jeg var sulten og listede hen i en Port og spiste en Mellemmad, Moder havde givet mig med til Turen. Jeg pyntede ikke paa et Folkemarked, og var en daarlig Repræsentant for den store og hærdede Tyendestand fra Aarene omkring 1888, som jeg stod der i min yderste Elendighed, der næsten ikke kan fortælles, saa tyndklædt og med Tænderne klaprende i Munden af Kulde.

Først over Middag blev der rigtigt Liv paa Folkemarkedet. Her gik saa den Tids Bønder og Tyende mellem hinanden med deres modstridende Interesser. Mændene mente, Karlene skulde gaa nogle Dage, til de blev rigtigt sultne, saa blev de nok til at faa i Tale, for Lønnen skulde ned. Karlene mente noget helt andet, Bønder og Proprietærer skulde have Lov til at være derude paa Bulerne helt alene mindst i fjorten Dage, saa de kunde lære at bestille noget. Her blev

talt et kraftigt Sprog, det var to Parter, som ikke var særlig venlige over for hinanden.

Mig var der ingen, der skænkede en Tanke, man gik mig forbi med et Smil eller et Skuldertræk. Mit Mod var langt nede, min Selvstændighed paa retur, og jeg stod og tænkte paa, at der blev nok ikke andet Raad end at søge hjem til mine fattige, men gode Forældre. Som Dagen gik, steg Stemningen paa Markedet, Folk blev saa højrostede, der blev vist drukket meget.

Et Par raa Karle var særlig udfordrende, de var maaske fra en Herregaard: — Vi nedlægger Arbejdet mindst en Maaned, saa kommer der en stor Lønstigning, mindst 100 Kr. Slavepiskerne maa bøje sig. Og de raabte højt om Enighed eller Kamp og bandede fælt. Det saa farligt ud, de gik med bart Bryst, varme af den megen Drik. Mod Aften sad de to Pralhalse og sov paa en Trappesten, mens Regnen faldt afkølede over dem.

Jeg stod og blev efterhaanden mere og mere trist tilmode, der var stadig ingen, som spurgte til mig, og jeg kom vistnok til at forstaa, at jeg maatte se for daarlig ud til at staa paa et Folkemarked. Jeg var bange, det led mod Aften, saa ensom og fremmed i den store og ukendte By. Endelig kom dog et Par Mand hen til mig, de pustede og næsten dampede af indvendig Varme. Det var et Par værre Bamser. Tænderne klaprede i Munden paa mig. Den ene spurgte saa med et bredt Grin: — Søger du Plads? — Ja, jeg gør. Saa kom de nærmere, de var i løftet Stemning; de saa ud, som de var oplagt til Spøg, nærmest næsvise. Saa spurgte de mig ud, hvor jeg var fra, hvad jeg forlangte i Løn m. m. Det saa virkelig ud, som om de vilde fæste mig. Pludselig bliver den ene interesseret

og spørger: — Er det dig, der er Fisker og har tjent ved Proprietær Hansen? Jeg maatte indrømme Rigtigheden og følte det, som jeg skulde synke i Jorden. Vedkommende var Forvalter paa en stor Gaard i min Hjemegn og var ogsaa Fisker i Lindenberg Aa. Han havde hørt om mit daarlige Rygte, og saa blev der for Alvor Liv i Tyksakken, og han raabte højt: — Er det ogsaa en Mand at have til at staa paa et Folkemarked, det burde forbydes. Han havde hørt, jeg var Dagdriver og Slagsbroder. Den sidste Bemærkning lode nærmeststaaende af og saa smilende paa mig; nu vilde han staa paa Vagt hos mig hele Dagen for at advare ærede Kolleger imod at fæste mig; for jeg kunde vist ikke tjene Føden.

En lille, sirlig Herre med Fipskæg tog mit Parti og mente, det var Synd at behandle den sølle Knægt paa denne Maade, det samlede Opløb. Jeg fandt det klogest at forsvinde fra Skuepladsen og finde mig en anden Staaplads. Jeg saa senere paa Dagen min Forfølger, men da var han bleven saa fuld og overkørt, at han ikke kunde se mig.

Der blev nu noget mere Liv paa Markedet og Handel med Folk. Der kom ogsaa et Par Mænd og saa kritisk paa mig, men rystede saa paa Hovedet og listede bort. Endelig, da det gik mod Aften, standsede to Mænd ved mig og spurgte, om jeg søgte Plads. Ja, det gjorde jeg da. Man kunde vist ikke saa godt se mit daarlige Udseende nu. Det var af den Slags Folk, som ventede til sidst for paa den Maade at fæste sig billigt Folkehold. Det var to Brødre, de hjalp saa hinanden at mægle og prutte Lønnen saa langt ned som muligt. Nu underkastede de mig et længere Forhør om, hvor jeg var fra, om tidligere Pladser m. m.

Saa gik der en Forretningsmand i mig. Jeg fortalte om min Plads ved Kresten i de fem Aar, men nævnede ikke Pladsen hos Proprietær Hansen. Dette med de fem Aar gjorde sin gode Virkning; de blev interesseret i min Person. Nu spurgte de om, hvad jeg forlangte i Løn. — 40 Kr. Nej, det kunde der ikke være Tale om, det var alt for meget, men han vil give mig 30 Kr. Nu stod jeg tvivlraadig, det var første Gang, en skulde bestemme selv. Jeg sagde: — Moder syntes, at 40 Kr. passede. Manden slog en raa Latter op. Naa, skal din Moder bestemme det. Broderen og Mægleren traadte nu til: — Giv ham saa 35 Kr., saa regner vi ikke med, hvad Madammen mener. Vil han ikke det, lad ham saa rejse og ryge. Manden lod ikke særlig villig. — Jeg synes, Tænderne klapper i Munden paa dig, sagde han, er du en syg Skrædder? — Nej, jeg er gennemvaad og fryser. — Naa saadan, dig skal jeg sku nok faa Varme i Kroppen paa. Endelig rækker han Haanden ud paa Prangermaner og siger: — Saa brækker vi de 10 Kr., og du faar 35 Kr., er vi saa enige? Jeg havde ikke Raad til at være kostbar, men rakte ham stille min Haand. Saa havde man da endelig faaet sig en Plads, det, jeg nu havde stridt for i flere Maaneder.

Manden fortalte mig derefter, hvor han var fra, og at hans Navn var Morten Nielsen. — Du kan sagtens finde mig, fortalte han, hvad Dag møder du saa? — Jeg møder med det samme. Manden blev behageligt overrasket; for ved Novemberdagen var der altid ubønhørlige Krav om Fridage. Det var ikke saa let at undgaa; for man havde da endnu ikke rigtig Tag og Hold i Folkene. Manden fortsætter: — Ja, saa maa du hellere køre med mig hjem, vi kører straks. Vi gaar saa hen i en Købmandsgaard; jeg følger Manden i

Hælene, jeg er bange i den store, fremmede By. Det er ved at blive mørkt. Mændene standser ved en Dør, der straalers Lys ud derfra, og der er saa liflige Maddufte; der er en Summen af højroastede Menneskestemmer. Nu siger min ny Husbond til mig: — Har du et Sted at gaa hen, vi kører først om en god halv Time, vi skal her ind. — Nej, jeg har ingen Steder at gaa hen og er helt ukendt, men kan jo staa her udenfor saa længe. — Nej, saa maa du hellere følge med ind, der er saa koldt at staa herude. Det var første Gang i mit Liv, jeg var paa Værtshus, og jeg saa her, hvordan Livet kan udfolde sig, naar det er næsten meningsløst. Ved et Bord sad fire kraftige Karle og var næsten døddrukne. De var vel nu i Færd med at formøble deres surt fortjente Løn. Ved andre Borde var Rusen endnu paa sit første Stadium, og her var der Kraft. Der sad Husbønder og Karle mellem hinanden. Travle, svedige Opvartere asede sig frem imellem de støjende Mennesker for at bjerge saa meget til Dagens Profit som muligt. Jeg blev staaende inden for Døren og saa forbavset paa dette Liv. Man bar stadig Mad og Drikke til Bordene. Jeg stod vist og tænkte: Turen maa vel ogsaa komme til mig, Sulten nagede mig her i al denne Overflod. Jeg havde saa mange Penge, at der kunde være bleven til en Kop Kaffe, men jeg var jo helt ukendt med Værtshusforhold. Jeg syntes vel, at her maatte der være Rigdom over alle Grænser, saa meget Kød man spiste; den herlige Stegduft gjorde mig godt, saa sulten jeg var, mange Øjne søgte mig, som jeg stod der i al min vaade Elendighed og hostede. Men saa kom der en stor, tyk, svedig Mand i hvid Trøje hen til mig og spurgte: — Hvad ønsker Herren? Overrasket svarede jeg: Mad. — Hvad Slags Mad?

Jeg glemte helt at svare og var bange; for han saa meget bøs ud. Han bad mig øjeblikkelig forlade Lokallet, tog mig haardt i Armen, aabnede Døren og puffedede mig udenfor. Men nu havde min nye Husbond opdaget min uheldige Stilling og kom hurtigt til: — Det er en Karl, jeg har fæstet, han skal med hjem, vi kører straks; lad ham blive inde saa længe. Saa fik jeg Lov til at sidde paa en Stol inden for Døren. Husbond bemærker: — Vi faar noget at spise, naar vi kommer hjem i Aften. De to Mænd var kendeligt beruset og vilde have noget at varme sig paa inden Hjemturen. Nu sad jeg mere lovligt og frit og studerede det summende Menneskeliv, jeg har altid været en god Iagtager. Det varede ikke længe, inden jeg regnede ud, at her købte man Varer og betalte med det samme. Jeg sad saa og spekulerede paa at købe mig en Kop Kaffe, men havde ikke rigtig Mod dertil. Men nu blev der et vældigt Spektakel i et Selskab ved et af Bordene, to Karle og deres tidligere Husbond skulde til at opgøre et gammelt Mellemværende; han havde snydt dem for noget af Lønnen, da han jagede dem af deres Plads, og nu skulde han betale, ellers fik han Klø; det saa farligt ud for Synderen; men nu var der nogle Mænd, som holdt de to hidsige Karle; dette Øjeblik benyttede den bjergsomme Lønsnyder til at forsvinde, og Hævnen naaede ham ikke den Gang. Saa kom de to Mænd; nu skulde vi køre hjem; der blev da ingen Tid for mig til at drikke Kaffe. Morten Nielsen kom hen til mig og vaasede fuld Snak: — Nu er du vel nok frisk, ellers vil jeg ikke have dig. Du skulde have taget dig en rigtig Hybenkradser, det renses sgu hele Kallunet. Manden var nær faldet over mig, saa usikker var han paa sine Ben. — Ja, saa

kører vi hjem, du skal nok faa Varme i Kroppen i Morgen. Derefter gik vi til Købmandsgaarden. Jeg var aarvaagen og bange og tabte ikke de to berusede Mænd af Syne. Vi fik Hestene spændt for. Jeg blev anbragt paa en Sæk bag i Vognen, og vi kørte ud i den kolde og regnfulde Novembemat.

Den Samtale, jeg nu fik at høre, var ikke lystelig. De to Mænd glemte snart, de havde mig i Vognen, saa berusede var de; nu fik saa deres Tyende i Fortid og Nutid deres glatte Lag, der blev talt om meget haarde Afstraffelser, om sparet Løn ved for tidlig Bortrejse m. m. Saa siger Broderen: — Du skulde nok ikke have fæstet den Knægt, som ligger og triller bag i Vognen, han har nok Tæring, jeg kan høre, han hoster hele Tiden. Morten siger: — Det var da nærmest din Skyld, jeg fæstede ham, hvorfor advarede du mig ikke i Tide mod den Sygdom; nu faar man jo Spektakler med Trine. Men han har da tjent fem Aar paa den samme Plads. — Ja, det kan jo være Løgn, mente Broderen; men ham kan du da kommandere, eller jage bort igen. — Den Slags er der jo altid Ulejlighed ved, en saadan Fyr skulde heller aldrig staa paa et Folkemarked. Jeg bad nu stille mit Fadervor og græd. Kulden og Regnen havde næsten bedøvet mig.

Det var langt ud paa Aftenen, da vi naaede Gaarden. Morten var en forsigtig Kusk, han var skaansom mod sine Heste. Da vi fik spændt fra, kom vi ind og fik noget at spise. Husmoderen tog imod os og mønstrede mig med et kritisk Blik. Hun saa bebrejdende paa Manden: — Hvad er det for en Fyr, du kommer slæbende med, kunde du da ikke se og forstaa, at han er syg, hvad skal vi da gøre med ham.

Nu vil jeg fortælle lidt om de to Mennesker, som jeg nu var hos et Aar; Konen hed Trine og var en stor, kraftig, smuk Bondekone. Manden Morten har vi jo allerede stiftet lidt Bekendtskab med. Konen var en Dygtighed, men haard og fordringsfuld. Hun havde dog en Del Retfærdighedssans og raadede og herskede overalt i Gaarden, ogsaa over Manden Morten. Hun var klog og beregnende, uden hende kunde Morten ikke have drevet den ret store Gaard. I Kraft af hendes Dygtighed var de blevet velhavende. Morten var hjælpeløs paa mange Omraader, men dygtig som Arbejder; han var Gaardens uerstattelige Forkarl, en graa Slider, men en onskabsfuld Egoist, han sagde sjældent til Folkene om at gaa, men kun om at komme, han stod hver eneste Morgen parat til at gaa i Spidsen for sine Folk, som han udnyttede til det yderste. Han var et Jern, det var utroligt, det Arbejde han kunde præstere. Trine anerkendte hans dygtige Sliderfærd, men var ikke enig med ham i de Metoder, han brugte overfor sine Folk. Hun maatte altid med ham i Byen, og naar der skulde handles, ellers blev han snydt. Og man kunde ogsaa finde paa at gøre Nar af ham.

Trine havde faaet den Vane at skælde ham ud i alle Folks Paahør, og han fik sig næsten hver Dag en Omgang. Hun blev af den Grund betragtet som en Furie eller en Rappenskralle, men det var hun egentlig ikke, hun var snarere Hjemmets stærke, dygtige og herskende Aand.

Vi fik den Novemberaften en god varm Aftensmad; Trine var en Dygtighed og gav os altid en god Kost. Den gode varme Mad gjorde mig godt, saa sulten jeg var. Nu underkastede hun mig et grundigt Forhør,

og paa kort Tid kendte den stærke Trine hele mit Livs Tragedie, hendes skarpe, undersøgende Øjne kunde jeg ikke komme uden om, selv det mørke og hemmelige Punkt i mit Liv, Pladsen hos Hansen, havde hun listet ud af mig. Hun sidder lidt som i Tanker. Saa siger hun: — Vi kommer til at lade ham rejse i Morgen, jeg vil ikke have to Patienter. Hun havde nemlig faaet at vide, at en Pige, de ogsaa have fæstet, havde Tæring. Jeg kom til at græde, hun saa det; saa gaar der et Stænk af Godhed over hendes Ansigt: — Drengens Karakter er vist ikke helt ødelagt, nu ser vi Tiden an til i Morgen. Morten fortæller, vel som en formildende Omstændighed, om min Plads i de fem Aar. Trine spørger: — Var det derfor, du tog Knægten, som han var; du har da sørget for at faa noget at drikke, kan jeg se; men maaske det skal til at være en Skik. Nu føler Trine paa mine Klæder: — Du er jo helt gennemblødt, Dreng, er du vaad helt til Skindet? Saa skulde jeg trække mine Sko af, de var helt gennemvaade, ogsaa mine slaskvaade Strømper fik jeg af. Trine henter en Ballie med koldt Vand; heri skulde jeg vaske mine iskolde Fødder. — Hvor har du været, siden du er bleven saa gennemblødt? spurgte hun. — Jeg har jo staaet paa Folkemarkedet, svarede jeg. — Kunde du ikke have gaet i Læ der? — Nej, saa havde jeg ikke faaet Plads. Hun vender sig til Manden: — Saa du ikke den Forfatning, Drengen var i, da han blev fæstet? — Nej, jeg har aldrig brugt at gaa og tage Skankerne op paa Folk, naar de bliver fæstet, svarede han. — I er vist lige kloge begge to, siger Trine, forresten kunde I godt have siddet i Agestolen alle tre; Drengen var ikke kommen til at fryse, naar han sad mellem jer to pustende Brændevins-

tønder. Ja, det var en daarlig Behandling, I gav den sølle, forkomne Knægt, han laa jo næsten i det bare Vand, det kan godt give ham en Sygdom paa Halsen. Men det bliver jo mig, der maa tumle med at faa ham paa Benene igen.

Nu fulgte Trine mig ud i Karlekammeret og viste mig den Seng, jeg skulde ligge i. Skjorten maatte jo ogsaa skiftes, den var gennemvaad. Hun tog mine vaade Klæder med sig ind, de skulde tørres. Til Slut fik jeg en stor Kop god varm Hyldete og Kamferdraaber, saa pakkede hun mig ned: — Du skal svede! Det sidste Ord lød som en liflig Musik i mine Ører, efter at jeg havde gaaet den lange Tid i isnende vaad Kulde med klaprende Tænder.

Saadan var min nye Madmoder. Hun havde nok anset min Markedstur for at være sundhedsfarlig; hun gjorde altid sin forretningsmæssige Pligt. Det var ikke rentabelt for Gaard og Virksomhed at have syge Folk; men hun tog ikke paa dem med Fløjelshandsker, hun havde sit eget haarde Greb, men alligevel til Gavn for Helheden.

Næste Morgen, den første Dag i min nye Plads, havde Morten stort Besvær med at faa mig rusket op; men Konens Sygepleje og den gode Søvn havde hjulpen mig saa nogenlunde over min haarde og meningsløse Markedsfærd. Nu satte Husbond mig til at gøre rent i Stalden, jeg blev udrustet med en Møgbør og en Skovl saa svær og tung, at jeg døjede med at løfte den. Der var en høj Opkørsel til Møddingen langs et Bræt; det var et besværligt Arbejde selv for en voksen Karl at køre derop; men saadan var Morten, kunde han faa sine Folk i Knibe, var det ham en Glæde; han mente, vi skulde hærdes. Da jeg saa skal til at køre

op paa den høje Mødding, skrider Fødderne fra mig paa den fedtede, vaade Fjæl, saa jeg slaar Næsen ned i Børkanten og staar der og tuder med blodig Næse; Morten kommer, han er gal. — Hvad er du for en Skrædder, der ikke kan køre en Bør Møg. Dig kan vi sgu ikke bruge, gaa nu ind til Kællingen og faa Trynen vasket, saa har hun da noget at bestille saa længe. Trine sagde: — Men Gud, hvad er det for en Snude, du kommer med? Hun gik ind i Køkkenet, hun har allerede i den tidlige Morgen Svedperler paa sin Pande; hun tager et Fad koldt Vand og vasker Blodet og Skidtet af mit Ansigt og Næse. — Hvor har du dog haft din Tryne henne, siden den er kommen i en saadan Forfatning? — Den har været i Møgbøren. — Det lader til, der er kun Ulykker og Ulejlighed ved dig, sagde hun, du maa vist hellere se at skrubbe af herfra snarest muligt, jeg har andet at bestille end at gaa og passe dig op. Hun smurte Salve paa min Næse og følte paa den. — Det er et haardt Smæk, du har faaet, for Næsen er vist brækket. Det var den desværre ogsaa, jeg bærer Mærke deraf endnu ca. 60 Aar efter.

Trine fortsatte: — Nu kan du gaa ud i Stalden igen, for nu er Tuden ren. Gaa nu ikke der og kryb sammen, men ret dig op, ellers bløder din Næse igen. Hun følger med mig ud i Stalden, og nu faar Morten sig en Omgang: — Kan du ikke se, den Knægt, du har fæstet, har nok at gøre med at trille den tomme Møgbør, den kommer du til at spænde dig selv for. I Stedet kan Drengen komme til at malke, saa skal jeg hjælpe ham til Rette dermed. Konen blev ved med at skænde paa sin Mand: — Det var ogsaa en Knægt at komme slæbende med, nu kan jeg faa min Tid til at gaa med at være Doktor.

Jeg opdagede ret hurtigt, at alt i den Gaard var for svært, tungt og klodset for mig. Morten mente, at den tunge, store Skovl og Greb gav det bedste Arbejdsresultat. Jeg syntes næsten, det var umuligt for mig at være der, men hvor skulde man gaa hen? Det var næsten ikke til at tænke paa at rejse. Som Tiden gik, blev det dog noget bedre; man lærte at indordne sig under Forholdene, som de var. Jeg blev fast Malcker og mener, at jeg gjorde saa nogenlunde god Fyldest ved dette Arbejde. Jeg har altid haft en medfødt Ordenssans og god Arbejdslyst, naar Arbejdet ikke oversteg mine Kræfter, og jeg ejede Arbejdsglæde. Disse Egenskaber hos mig opdagede Trine og værdsatte dem.

Morten havde været særlig uheldig; han havde jo foruden mig fæstet en Pige, som havde Tæring, saa nu var der to syge Tjenestefolk i Gaarden. Trine skældte ud over hans uheldige Fæstemaal, og Morten bandede fælt og kaldte os et Par Nittere, der hverken tjente Kost eller Løn. Det var en streng Tid at være sygt Tyende paa, naar man ikke havde et Sted, hvor man kunde være frit. Man maatte snyde sig ind paa Bønderne som et daarligt Tyende, der ikke kunde gøre sin haarde Pligt; det var meget besværligt at faa Plads, dersom man saa for daarlig ud. Den syge Pige i Gaarden havde ofte et langt Sygeleje, og saa tog Trine mig i sin Besiddelse til at udføre noget af hendes Arbejde. Det var let Arbejde, som passede mig.

Til Gaarden hørte der en stor Have, der var Trines Stolthed; mange af Træerne havde hun selv plantet. Her kom min medfødte Lyst og mit Anlæg for Havebrug mig til Nytte. Konen saa straks mit gode Haandelag og gav mig mere frie Hænder. Haven var noget

forsømt; jeg fjernede straks alle døde og syge Grene, og Gangene blev sat lige af. Arbejdet gav mig en svedig Pande, og det stod højt i Kurs hos Morten og Trine; hos de to fik man ikke Ros eller Anerkendelse, her skulde man være fornøjet, om man ikke blev skældt ud.

Et forsømt Havebrug er synlig taknemmeligt for god Pleje af villige Hænder. Jeg overraskede Manden og Konen en smuk Søndag Morgen, de stod og saa med Glæde paa deres velholdte Have, men fjernede sig hurtigt og demonstrativt, da de saa mig. Glæde sig over et Tyendes Arbejde, nej, det maatte ikke ses.

Ogsaa her fiskede jeg i Lindenberg Aa, og der var mange Fisk. Det var langt mod Øst ud mod Fjord og Hav. Jeg bragte mange gode Fisk hjem til Trines Køkken, alt, hvad jeg fangede, blev leveret gratis. Dette var imod mit Forretningsprincip; for der var Fisk for mange Kroner. Selv mødte man saa lidt af Venlighed i den Gaard; det var ikke altid, jeg fik Fiskene at smage. Maaske tænkte jeg, at disse Fisk skulde være en Slags Erstatning til Morten, fordi jeg ikke kunde tilfredsstille ham i det grove Slid. Disse Mangler fik man daglig at vide, ofte paa en raa og brutal Maade. Morten glemte hurtigt, at han havde fæstet mig for en lille Drengeløn. Helst skulde jeg jo have gjort Karlearbejde. Men disse Fisk gjorde alligevel deres gode Virkning. Trine blev meget interesseret i mit Fiskeri, hun gav mig Penge til Kroge og andre Grejer, og det kunde hælde, hun sendte mig ud en Arbejdsdag for at hente Fisk. Skete det nu, at der var saa mange Fisk i Tasken, at alle Gaardens Folk kunde faa Fisk til Middag, ja, saa kunde der vanke et anerkendende Blik fra Medtjener og Bordfæller,

selv Morten kunde grynte tilfreds, naar han sad og spiste en lækker, friskfanget Ørred. Værst var det, at der snart stillede store Forventninger og Krav til mine Fangerfærdigheder. Havde jeg saa haft Uheld og ikke havde ret mange Fisk i Tasken, saa surmulede man og hviskede om solgte Fisk; naar der kun var faa Fisk, spiste Familien dem altid selv, ogsaa naar de var fanget i min Fritid. Jeg tænkte ofte: — Du faar nok Lov at smage. Men nej, Godhed var ukendt i Mortens store Gaard.

Vi var nu kommen ind i Forsommeren, jeg havde faaet flere Kræfter og saa betydelig bedre ud; vi fik en god Kost hos Trine. Jeg følte mig nu mere tryk, for jeg havde været under Trines Herredømme i længere Tid ved lettere Arbejde i Hus og Have, og her kunde mine Kræfter strække til.

Men Skæbnen kan hurtig være over os; for nu blev Trine syg, og saa kom jeg under Mortens haarde Varetagt. Der var stor Forskel mellem de to Menneskers Maade at naa et Resultat paa. Trine benyttede de Folk, hun havde med at gøre, efter Evne, Kræfter og Anlæg; mig brugte hun til Malkning, Havearbejde, i Bryggerset, som Bydreng m. m. Jeg hentede mange Fisk, man havde travlt Dagen lang, og Trine havde hver Dag forretningsmæssigt set et godt Resultat. Men nu kom jeg helt under Mortens haarde Slid og Tugt. Arbejdet oversteg altid mine Kræfter, han stillede de samme Krav til mig som til en voksen Karl. Vi flyttede et Dige af tung Lærjord. Mit Arbejdsredskab var en svær Spade, som jeg døjede med at løfte. Siden kørte vi Gødning; her stillede Morten ubønhørlige Krav om at følge Vognen, det var et haardt Slid, og jeg blev bange for at blive helt ødelagt. Da vi var

færdig med Gødningen, skulde vi til at tærskede med Plejl, der var et helt Gulv Korn utærsket, og vi var endda langt hen paa Sommeren. Morten var altid langt bag efter med Gaardens Arbejde, han skiftede ofte Folk midt i Tjenesten, og nu havde han atter jaget et Par Karle bort. Vi kom fire Mand i Laden, to i hver Ende af Loen. Jeg og Morten skulde være Makkere, det var et haardt Slid og ingenlunde Drengearbejde; men det tog Manden ikke Hensyn til og skænkede det vist aldrig en Tanke, at han havde en syg Dreng ved sin Side; han var en raa og ufølsom Brydehammer.

Det haarde Slid med Jord og Gødning havde næsten ødelagt mig, jeg kunde ikke spise og spyttede igen Blod. Morten hersede voldsomt med mig og brølede, at jeg skulde slaa igennem. Det er en Betingelse for at tærskede godt og rigtigt med Plejl, at Slagene er saa kraftige, at de trænger igennem Negene, men dette Arbejde kræver en stærk og voksen Mand, saa Husbond gav mig her en helt uretfærdig Behandling. Jeg anstrengte mig af yderste Evne for at gøre Morten tilfreds; jeg vidste godt, hvorledes Tærskearbejdet skulde udføres, men magtede det desværre ikke og var nu meget bange for Husbond.

Saa en Dag, vi var ene to i Laden, greb han mig haardt og brutalt i det ene Øre med det Resultat, at Blodet løb ned ad mit Ansigt. Manden var nu helt ubehersket og anmodede mig om at komme ud af hans Gaard, han vilde ikke se mig ved sit Bord mere. Jeg var sønderknust og døjede med at gaa. Hvad skulde en gøre? Jeg dristede mig til at spørge om at faa lidt Penge. — Nej, ikke en Øre, sagde han, du har ingen tjent. Saa gik jeg over i Karlekammeret og pakkede mine fattige Sager sam-

men, det var saa lidt, det var ligefrem slidt af Krop-
pen paa mig, en var snart helt nøgen. Jeg vilde saa til
at gaa, men da kom min Medtjener Peter, vi var saa
gode Venner, han var ofte min Beskytter. Han saa
min ynkelige Tilstand, og jeg fortalte ham, hvorledes
det var gaaet mig, og tilføjede, at nu var der vist intet
andet Raad end at rejse. — Nej, det behøver du ikke,
dersom du er ked af det, for det er ikke lovligt at
jage dig bort. Nu følger du med ind at spise, jeg skal
nok sige Husbond Besked, dersom han vil gøre dig
Fortræd. Jeg var imidlertid syg og vilde ikke ind at
spise. Men han fik mig til at gaa i Seng.

Trine var nu kommen op efter sin Sygdom og
spurgte ved Middagsbordet: — Hvor er Drengen?
Morten svarede: — Han er rejst; ham kan jeg ikke
bruge. — Nej, han er ikke rejst endnu, sagde Peter,
han ligger i Sengen og er syg; skal han rejse, faar du
vist Lov at køre ham bort. — Men Gud, hvad har
Drengen dog gjort? spurgte Trine. Efter Middagen
kom hun med Mad og saa nu min mishandlede Til-
stand, særlig mit flængede Øre undersøger hun nøje.
Der gik et Skær af Medlidenhed over Trines grove og
haarde Ansigt: — Har Morten gjort det? — Ja, og
nu skal jeg rejse med det samme. Taarerne løb ned ad
mine Kinder. Hun saa nu min Bylt og spurgte: — Har
du allerede pakket? — Ja, Morten vil ikke se mig ved
sit Bord mere. — Nu skal du først komme dig, sagde
Trine, og saa skal vi til at passè Have igen; hvorfor
har du ikke gjort noget ved Haven, mens jeg var syg,
nu er den jo helt forsømt og beskidt. Jeg svarede, at
jeg maatte jo hjælpe Manden med at flytte Jord, køre
Gødning og tærsk, saa der blev ingen Tid; jeg sagde
til ham, at Haven trængte, men han svarede: — Naa,

saa du vil til at gaa der og drive, nej, skidt med den Have. Jeg skaanede aldrig Morten, naar der var Lejlighed til det i Samtale med Trine. Han var som en krybende og logrende Hund, naar Trine mønstrede ham med sine stærke, hvasse, bebrejdende Blikke. Ved saadan en Lejlighed var han en sølle Kujon. Jeg undte ham godt de mange skrappe Overhalinge.

Jeg og den syge Pige Else var Lidelsesfæller og vidste jo begge, hvad det vilde sige at være et sølle sygt Tjenestemenneske, som der daglig stilledes store Krav til. Vi var ofte Genstand for kritisk og ringeagtende Omtale af vor Husbond og Madmoder og fandt vel fælles Trøst i at fortælle hinanden, hvad vi fik at høre af den Slags. Else kom med Mad til mig den Aften, jeg var bleven jaget bort om Dagen. Og hun fortalte med Glæde følgende: Trine havde givet sin Mand en slem Omgang, den skulde han nok huske en Tid. Hun havde kaldt ham baade Torsk og Dumrian og meget andet slemt, som ikke kan fortælles. Om mig havde hun sagt: — Nu har du jo næsten helt ødelagt Knægten, saa nu maa jeg tumle med at faa ham rask igen; og er du virkelig saa dum at tro, at en Dreng kan gøre en voksen Karls Arbejde? Jeg vil lade dig vide, at der er ingen, der tjener sin Løn bedre her i Gaarden end den Dreng; men det er vel mere, end du kan forstaa. Noget lignende gælder den syge Else, hun er en dygtig Pige i Køkkenet. Disse to kunde vi godt faa noget mere ud af, Morten, naar du kunde lade være med at krænge dem. Trine græder og klager sig: — Det er snart ikke til at holde ud, jeg skal næsten være alle Steder. Denne lille Anerkendelse til os to var næppe sluppen Trine af Munden, dersom hun havde tænkt, vi havde hørt det.

Efter nogen Tids Forløb kom jeg atter paa Benene og begyndte saa smaat mit Havearbejde igen. Haven var bleven slemt forsømt, men saa hjalp Trine mig, og vi fik den atter i fin Stand, og den blev igen saa smuk som aldrig før med Sommerens frodige, rige Blomsterflor.

Jeg fiskede meget i min Fritid, og Trine sendte mig ogsaa ud, naar det passede hende; i Midsommeren var der altid mange Fisk i den dybe, bugtede Aa. Naar jeg saa ofte maa nævne disse Fisk i mine Erindringer, er det vel, fordi de sprælske Laksørreder næsten er som indspunden i mit Liv. Naar en var langt nede, og Medegajen var det eneste Arbejdsredskab, man magtede, saa fandt jeg her min Livsens Frelse. Ogsaa hos en sur og rigtig bitter Knark til Husbond kunde en god, stegt Laks, som kom ofte og gratis, somme Tider gøre Luften mildere og Stemningen bedre, om man nu og da ikke kunde magte de tunge Byrder, som han kunde hitte paa at lægge over de svage Skuldre. Og Fiskeriet vakte min Ærgerrighed. Jeg havde faaet Ord for at være en dygtig Fanger. Og her havde jeg da heldigvis et Sted, hvor en kunde staa Maal med andre; paa disse Omraader var man jo ikke bleven forvænt i Livets haarde Skole.

Jeg kom ogsaa, som Tiden gik, til at interessere mig mer og mer for Haven og benyttede enhver Lejlighed til at give den en lille ekstra Afpudsning, og naar en var optaget i Haven, turde Morten ikke stille Krav til mig. Og Trine betragtede med tavs Glæde min Ordenssans under mit daglige Arbejde for hende, og ikke mindst i Haven; hun lod falde nogle Ord om at beholde mig til næste Aar, saa skulde jeg erstatte en Pige, dem havde hun altid Besvær med at faa fat paa;

men jeg var ikke saa glad ved at være i Pigepladsen; de andre Folk vilde drille og gøre Nar ad mig, naar jeg altid løb i Hælene paa Trine, og saa var jeg jo ogsaa meget bange for Morten. Men det var mig alligevel en Tilfredsstillelse og Glæde, at Trine vilde beholde mig, saa maatte der da være noget ved mig, som duede og var noget værd. En Dag vilde hun have mig fæstet, men jeg vilde nu først prøve at faa mig en Plads som Gartner. Trine mente, det kunde jeg jo være der hos dem. Hun blev noget fornærmet over, at jeg ikke straks fæstede mig og mente, det var at være kostbar. Hun mindede mig om al den Ulejlighed, hun havde haft med mig; men Fæstemaalet kom ikke i Stand, for jeg frygtede Morten. Ja, Tiden gik, jeg var nu under Trines stadige Kommando. Hun sørgede altid for, at jeg havde en lang og travl Arbejdsdag ved Arbejde, som passede til mine Kræfter.

Men saa kom Høsten; det var en haard, travl og slidsom Tid i Landbruget den Gang. Vi var daglig fire Mejere eller Høstkarle og lige saa mange Opbindere; men det var alt for faa til at binde Neg, særlig da vi var to Invalider, jeg og den syge Pige Else; det var saa faretruende for os to og langt mere, end vi kunde holde til. Trine havde vist tænkt, der var Fare paa Færde; for hun kom om Eftermiddagen og bandt Neg for os og gav bestemt Ordre til Morten om at hjælpe os. — Ellers ødelægger vi dem jo, og hvad skal vi saa gøre i Høstens travleste Tid, sagde hun. Ogsaa her kom min og den syge Elses Ordenssans os til Nytte. Vi bandt de bedste, fasteste og smukkeste Neg, det var Trine glad for. Her var det ogsaa hende, der kunde vurdere, om Arbejdet var udført paa den rette Maade, hun gjorde saa stille som muligt Manden opmærksom

paa vort smukke, solide Arbejde. Morten mente, det kom sig ikke saa nøje, her gjaldt det kun om at faa noget bestilt. Men saa fik Manden sig en kraftig Omgang, hun skældte ham ud for en Torsk, der ikke kunde se og forstaa, at de andres Neg var saa daarligt bundne, at de ligefrem faldt fra hinanden, naar man skulde til at sætte dem sammen; det gav jo meget ekstra Bindearbejde. Og Trine slog nu fast, at vi to syge ikke havde faaet mere Hjælp ved Høstarbejdet, end vi med Rette kunde tilkomme. Vi høstede vel ca. fjorten Dage regelmæssigt fra Duggen gik af om Morgen til Kl. ca. 10 Aften. Det var et haardt og groft Slid for os alle, men ikke mindst for os to Nittere, som Morten saa haanligt kaldte os. Og den syge Pige Else blev da ogsaa saa overkørt og elendig, at hun døjede med at slæbe sig til Høstmarken. En Morgen maatte hun blive i Sengen og fik sig saa et langt og afkræftende Sygeleje. Jeg kunde holde til mere end Else og klarede saa nogenlunde Høstarbejdet i Marken; her var Kornet ikke saa svært, og Konen kom og hjalp mig alt det, hun kunde overkomme. Hun gav bestemt Ordre til alle Høstfolkene om at binde Neg for mig og vendte sig skarpt mod sin Mand: — Nu skal du ikke ødelægge Knægten ogsaa, det vil vare længe, inden Else forvinder det, du har budt hende; at have to syge Folk i Høstens travleste Tid er jo ingen Spøg, og paa den Maade faar vi jo ingen Ting ud af dem. Trine var altid klog og beregnende, det hele skulde helst være Forretning.

Da vi var færdig med Høstarbejdet i Marken, havde vi endnu et Stykke Korn tilbage at høste. Det laa langt fra Gaarden, og Jorden der var en Blanding af Mark og Eng og blev kaldt Maden, det var Gaardens

bedste Jord; her var der et godt Stykke Byg, tung og vægtig, næsten i Mands Højde. Her var det for langt for Trine at komme ud, hun havde jo nu ogsaa den syge Piges Arbejde, saa nu kunde hun ikke faa Tid at komme og hjælpe mig at binde Neg. Nu var der da en Lejlighed for Morten til at faa mig rigtig i Klemme. En af Karlene var rejst, og vi havde faaet en Høstmand, som hed Jørgen, han tog et mægtig bredt Skaar. Morten høstede bag efter Jørgen, og jeg gik saa der i en slemme Knibe, næsten i en Fælde med Jørgens brede, kornfyldte Skaar foran mig. Her var Neg ved Neg og Mortens susende, skarpe Klinge i Hælene paa mig og saa truende nær. Jeg var frygtelig bange og troede vist, Manden kunde faa sig til hvad som helst, og saa gik han og smilte paa sin egen onde Maade, han var altid saa vel tilpas, naar han rigtig kunde krænge en, maaske havde han særlig Had til mig, fordi Konen havde givet ham mangan en skrap Omgang for min Skyld. Jeg klarede saa nogenlunde Formiddagens Høstarbejde, skønt Sveden drev ned ad mig; men jeg kunde ikke spise min Middagsmad. Om Eftermiddagen kunde jeg ikke mere. Jeg staar og binder et Neg, men segner nu ned i Skaaret med Munden fyldt af Blod. Jeg rejser mig og vil fortsætte Arbejdet, men synker atter ned i Kornet. Saa samles Høstfolkene omkring mig, som jeg laa der paa Valpladsen. — Naa, siger Morten, Knægten er nok syg. — Har du ikke opdaget det før, bemærker Peter, du mishandler jo helt Drengen. — Mener du maaske, jeg kan betale Kost og Løn til saadan en Fyr, som ligger og triller over Negene? Du kan gaa hjem, fortsatte han mere forsonligt henvendt til mig, saa faar Trine da noget at doktorere paa. Jeg gaar saa mod Hjemmet, men er

saa elendig, overkørt og træt, at da jeg kommer omkring et Dige, hvor der er Buske og Læ, maa jeg hvile mig lidt; men der faldt jeg i Søvn og sov saa helt til Aften. Der blev stor Uro og Forstyrrelse i Gaarden, da Høstfolkene kom hjem, og jeg var borte; hele Mandskabet kom ud at søge; Morten fandt mig sovende, han vækkede mig brutalt og kaldte mig doven. Han spurgte, hvorfor jeg ikke straks var gaaet hjem, nu havde de gaaet og spildt deres Tid med at lede efter mig. Jeg indsaa vist det forkerte i min Soven og gav mig til at græde. Da vi kom hjem, skulde vi spise til Aften; jeg prøvede, men kunde ikke spise. Trine ser saa min sørgelige Tilstand, særlig dette, at jeg ikke kunde spise, hæftede hun sig ved, saa vidste hun, det var daarligt fat med mig; for her plejede jeg altid saa nogenlunde at kunne gøre min Tur; min Sygdom krævede desværre rigelig Mad. Trine holdt saa Forhør over Morten og fik nu at vide, hvorledes Høstarbejdet var foregaaet, og hele Aarsagen til mit Sammenbrud. Hun skældte Manden ud for et Faarehoved: — Drengen skulde jo, som jeg havde sagt, have været den bageste Binder og haft nogen Hjælp, han er jo villig nok, saa langt hans Kræfter strækker til. Nu varer det længe, inden han kan gøre Nytte, saa medtaget han er, og vi er midt i Høstens travleste Tid; men du bliver vist desværre aldrig klogere.

Ja, saa fik jeg et længere Sygeleje, og det var under meget daarlige Forhold. Vi var 6 à 7 Mand i det samme Kammer. Morten skiftede saa ofte sine Folk, der kom daarlige Mennesker, det var særlig slemt, naar de var drikkfældige. Jeg vil ikke prøve paa at fortælle nævneværdigt om dette Hul til Karlekammer; for det vilde blive et trist Billede af en Menneskebolig. Vi var

næsten altid plaget af Utøj og Rotter, og det var særlig slemt for mig, naar jeg havde mine Sygelejer; men en Del af Karlekammerets Elendigheder var de daarlige Folk selv Skyld i. Trine gjorde sig ogsaa her Anstregelser for at faa det til at se saa godt ud som muligt. Men det var ikke let, for her mødte hun sjældent Forstaaelse; særlig det hyppige og slemme Drikeri, hvor det gik saa grimt til, var hun meget ked af. Kun een Gang i det Aar, jeg var hos Morten, fik man mig lokket med i Drikkelaget, og jeg har ikke drukket nævneværdig Spiritus siden. Jeg reagerede vel nærmest ubevidst mod dette Drikeri og det raa Karlekammerliv, det var jo mine Kammerater og Standsfæller, som var saa daarlige og ringe Karakterer. Jeg forstod det vel ikke helt den Gang, men des bedre senere hen i Livet, at det vilde komme til at gaa dem daarligt blandt Mennesker, saa ringe som de levede deres Liv. Det gjorde mig saa ondt; for de var jo af min egen Stand.

Naar der var Forberedelser til Drikkefest i Aftenimerne, listede jeg da ofte ned til den gamle Aa med min Fiskestang, og her var jo Guds Natur saa ren og skøn; eller maaske fandt en sig et Skjul med en Bog og lærte da at læse. Naar jeg saa vendte tilbage til mine Kammerater, kunde det hændes, der vistes Ondskab, da kunde de mene, jeg troede mig for god til at være i deres Selskab, eller var hellig og meget andet. Du har vel været ude at fange Fisk til Konen for at gøre dig lækker, men nu skal du drikke, ellers faar du Klø. Jeg undgik med Behændighed begge Dele og hjalp dem som Regel med at komme i Seng; værst var det, naar der var Kvinder med i Laget. I saadan en Stund følte jeg, at jeg var mine Kammerater over-

legen og mærkede, at jeg ikke hørte hjemme i Laget; men jeg var jo tvungen til at være der. Jeg kunde da føle mig saa ensom og ulykkelig, hvorfor skulde der da være noget saadant, der kunde skille vor Stand. Naar der blev holdt Drikkegilder under mine Sygelejer, tog mine Kammerater skyldigt Hensyn; var der en, som vilde friste mig eller fortrædige mig, var min Ven og Beskytter, Peter, der straks: — Han kan ikke taale det, lad ham have Fred.

Det strenge Høstarbejde havde taget haardt paa mig, jeg kom til at ligge i Sengen længe og kunde ikke spise; men den Mad, man bragte mig, blev fortæret af Rotterne. Morten saa de slikkede Fade og talte højt om min store Madlyst, naar han, hvad ofte skete, kom ind i Kammeret for at se og prøve, om en da ikke snart kunde komme op. Min Beskytter, Peter, fortalte Manden, at Rotterne havde ædt Størsteparten af Maden, som var tiltænkt mig. Saa snart som muligt hinkede jeg ud fra dette elendige Rum, saa bange var en for Rotterne; Peter havde forsynet mig med en Kæp, for at jeg kunde holde mig disse Rovdyr og Plageaander fra Livet.

Saa begyndte man at gøre Nytte igen, men var desværre ikke meget bevendt. Ved fælles Hjælp fik Trine og jeg dog Haven sat i fin Stand; hun havde heldigvis nu helt opgivet at fæste mig igen og overlod mig naadeløst til Manden, som udnyttede mig saa godt som muligt. Jeg fangede ogsaa nogle Fisk, men fik dem aldrig at smage.

Endelig oprandt den saa haardt tiltrængte Novemberdag. Morten satte mig paa lovlig Vis i Arbejde til Middag, han vidste jo godt, jeg havde de mange Mile

at gaa for at naa hjem og gruede for den lange Spadseretur.

Der var 12 Kroner tilbage af Lønnen. Manden kvittede mig en Krone af Lønnen, fordi jeg havde været saa uheldig at tabe en Ølmunk, som var gaaet i Stykker. Med de 11 Kr. paa Lommen og med min Bylt, som var bleven saa lille og tyndslidt, forlod jeg Gaarden. Lønnen, de 35 Kroner for Aaret, var gaaet med til Træsko, Strømper, lidt Vask, Lommepege m. m. Jeg var meget nøjsom. Saa nu var en snart helt nøgen, der var næsten ikke bleven til Fornyetelser af nogen Art. Mit pæne Tøj havde jeg selv maattet forsyne med mange Lapper, det saa ikke godt ud; men værst var det, at jeg vejede mindre end for et Aar siden, da jeg kom, trods det at man var i den Alder, hvor en burde vokse. Jeg tog en stille Afsked med min Lidelsesfælle, den syge Pige Else, og med min Ven og Beskytter Peter, som ogsaa skulde rejse, og jeg listede saa stille og ubemærket ud af den store Gaard en taaget og kold Novemberdag. Jeg har aldrig været der siden.

Hjemme igen.

Ja, saa vandrede jeg hin Novemberdag og -nat mod Hjemmet; langsom og slæbende var min Gang. Det var vist i Aaret 1888 eller 89. Henimod Morgenstunden bankede jeg paa mine Forældres Dør. Her mødte mig straks Slægtens Hjertevarme og Godhed, men ogsaa Frygt for den knugende Fattigdom. Moder tog min Haand: — Du har været ude for noget slemt, Marinus, det kan jeg se paa dine Øjne. Mennesker har nok gjort dig Fortræd.

De forsonede sig hurtigt med den Tanke, at nu skulde jeg blive hjemme; for det var nødvendigt, her maatte der Hvile og Pleje til. Jeg maatte ligge i Sengen i nogle Dage, men begyndte saa hurtigt som muligt at staa op og gøre mig nyttig. Hjemmet trængte haardt dertil.

Saa blev der igen fisket i Lindenberg Aa, som ved Juletid var fuld af store Fisk. For nogle Kroner af min Løn købte jeg gode Fiskegrejer, og saa gav det mange Fisk til Moders Køkken, hvad der jo kom hele Familien tilgode. Jeg blev atter Erhvervsfisker ved min Barndoms Aa, det gav en Del Penge; de største Fisk blev solgt, der var vist en Tid i de første Vintermaaneder, da Fiskeriet gav mere end Faders Fortjeneste. Han prøvede ogsaa Bestillingen, men havde ikke rigtig Haandelaget til at fiske og undsaa sig vist ogsaa for Geskæften. De gode Fisk og den rigtige Moderpleje bragte mig atter saa nogenlunde paa ret Køl igen.

I dyb Taknemmelighed til denne min Barndoms Aa, som vistnok blev mit Livs Redningsstrøm, skrev jeg senere følgende Verslinier:

Lindenberg Aa.

Naturens Dreng ved Aaens Bred,
hvor vi hinanden kendte.
Ved Fritid sprang jeg til den ned
for Mor en Fisk at hente.
Jeg skar min Stang fra Hasselkrat,
fik Snor fra Moders Tene
og satte højt min Fiskerhat,
mens Laks jeg tog blandt Stene.

Kom Laksen paa sin Vandreferd
ved Jul og Solhvervs Dage,
saa blev der Liv paa stenet Skær,
hvor Laksen fandt sin Mage,
kom sølverblank i Elskovsdragt
fra Hav og Fjordens Strømme.
Den stolte Fisk, Naturens Pragt,
er Fiskermandens Drømme.

Naar sent i Kvæld at Laksen bed,
saa kund' jeg Tiden glemme,
da kom i Hast min Moder ned
med Angst og Frygt i Stemme.
Jeg sagde: Mor, løft paa min Task',
saa strøg hun mig om Kinden:
Du er min Dreng saa kæk og rask,
men kold er Aftenvinden.

Saa sagde Mor: Vind op din Snor,
mens hun i Natten gyste.
Ved Moders Haand i Dalens Spor
gik jeg, mens Maanen lyste,
og snart jeg i min Barneseng
blev lagt af Moders Arme.
Hun bad til Gud nu for sin Dreng
med al en Moders Varme.

Jeg mindes ikke min Ungdom med Glæde; det blev til en stadig Skiften. Jeg voksede ikke ret meget i disse Aar; da jeg var 22, var min Vægt ca. 100 Pund, og jeg var mager og spinkel og til Stadighed mer eller mindre syg; det haarde Landbrugsarbejde oversteg

mine Kræfter og krogede mig paa saa mange Maader; det var strengt for den Tids syge Ungdom, som ikke kunde være hjemme, og hvis Forældre ikke havde Raad til at holde deres svage Børn i en eller anden Lære. Ja, saaledes forløb mine Ungdomsaar i en stadig Skiften, en Plads maatte opgives af Mangel paa Kræfter til at udfylde den og gøre sin Tur; det kunde være ved Gødningskørsel, ved Høslet og Høst, eller maaske ved haardt Tærskearbejde, at en kørte fast. Sygdommen tog mine Kræfter; værst var det, naar man fandt paa at forveksle det med Dovenskab. Jeg kom under alt dette til at lide under et Mindreværdskompleks, som det var meget vanskeligt for mig at blive kvit igen. Jeg havde altid paa Følelsen, naar jeg fæstede mig bort, at det var Snyderfærd, og jeg vidste jo paa Forhaand, at det vilde blive vanskeligt for mig at gøre min Tur og udfylde min Plads. Landbrugets Mænd var jo daarligt tjent med at faa den Slags Medhjælpere.

Naar jeg har nævnt enkelte særlig daarlige Pladser, jeg har haft, saa maa man ikke tro, at saaledes var Forholdene overalt i Landbruget; der var mange gode, forstaaende Mænd og Kvinder dengang, de søgte saa at lempe sig igennem Vanskelighederne, man vidste jo, hvor svært det var for det fattige og syge Tyende, hvor skulde det vel gøre af sig selv? Jeg mindes ikke, der var noget, der hed Forsorg for den Slags syge Mennesker, muligvis var der Fattighjælp, men den var meget besværlig at faa, og den havde vor Slægt ogsaa vanskelig ved at forsone sig med, saa den blev der ikke søgt om.

Jeg havde atter faaet mig en ny Plads. Moders gode Pleje havde gjort sin Virkning. Det var hos en dygtig

og forstaaende Mand, der hed Mads, jeg kom. Han havde en stor Gaard og var Hestehandler og Opdrætter af Heste; det er jo ofte saaledes i Landbruget, at den Mand, som med Dygtighed kaster sig over en bestemt Gren af Landbrugsbedriften, kan naa langt. Mads var bleven en velhavende Mand, trods det at vi havde en fattig Tid i Landbruget. Han solgte en Del Avlsdyr og almindelige Handelsheste til gode Priser.

Nu havde Mads været uheldig og faaet en Karl til at passe sine Heste, som han ikke kunde bruge, fordi han var ligegyldig og brutal mod Dyrene. Manden maatte saa sætte ham fra Bestillingen. Nu skulde jeg da midlertidig passe den ret store Hestebesætning, og her kom min Ordenssans og Punktlighed mig til Nytte. Det gjaldt om at give Dyrene den rigtige og gode Pleje og den bestemte, men rolige Behandling, saa de kunde fremstilles som velplejede og rolige Handelsdyr. Og Mads Hestehandler var mig en god og forstaaende Læremester. Jeg har aldrig hverken før eller senere truffet en Mand, der kunde behandle og beherske Heste, som han. Han tilbragte mange Timer i sin Stald og blandt sine Heste, det blev ogsaa for mig lærerige Timer. Nu havde jeg faaet Arbejde, som jeg kunde magte og havde Lyst til, og jeg gjorde mig den yderste Flid, saa Mads tjente mange Penge paa sine Heste. Nu havde jeg da for en Gangs Skyld faaet en Plads, som blev udfyldt med Tilfredshed; for min Husbond gav mig mangan en god Drikkeskilling, naar vi fik godt solgt. Det var godt og nødvendigt for Tyendeungdommen og Arbejderne at staa i et godt Forhold til deres Husbond. Man kunde omtrent behandle os efter Forgodtbefindende. Det arbejdende

Folk var jo næsten retsløst. Det var mig derfor ofte en Glæde, at jeg nu fik mange Anerkendelser for mine smukke og velpassede Heste, det gav mig Tro paa mig selv og Fremtiden.

Men alting kan saa hurtigt forandre sig. Konen i Gaarden opdagede en Dag i mit Kammer, at der var Blod i mit Spyt. Hun og hendes Mand underkastede mig saa et længere Forhør om mine Forældre og mit tidligere Liv, om jeg havde haft Blodspyt før og om, hvor jeg havde tjent. Jeg fortalte dem alt, jeg har aldrig brugt at lyve. Mine Husbondsfolk saa betænkeligt til hinanden, det var jo ingen god Meddelelse. Jeg sagde saa: — En skal vel da rejse, det er jo slemt; der er desværre ikke andet for mig at leve af end at tjene. Manden svarede: — Det er ikke nødvendigt at flytte herfra, du kan jo passe Heste, kan jeg se, og saa kan du køre, saa det kommer nok til at gaa alt-sammen, det er jo ikke Viljen, det skorter paa.

Men desværre maatte jeg alligevel ogsaa flytte fra denne gode Plads. Vi havde et Karlekammer til Gaarden, som efter min Mening var sundhedsfarligt for mit Helbred. Det var et lille, mørkt Rum. Paa den ene Side var Hestestalden og paa den anden Side Op-holdsrum for Gaardens Fjerkræ. I dette Karlekammer var der altid en skrap Lugt. Gulvet var af Ler og altid fugtigt, det sivede ind fra Stald og Høsehus. Der var kun et lille Jernvindue i Kammeret, som ikke kunde lukkes op. Det var et næsten lufttæt Rum, og her laa tre Mennesker om Natten. Jeg var syg hver Morgen, og en Dag maatte jeg blive i Sengen. Manden hentede Lægen til mig. Han undersøgte mig nøje. Jeg forklarede Lægen om mit Ungdomsliv. Han vilde saa sende mig noget Medicin. Jeg spurgte Lægen, om han

ikke vilde være saa venlig at sige mig, om dette Kammer ikke var farligt at sove i, og om Doktoren ikke kunde hjælpe mig til at faa et andet Kammer; for jeg var daarlig om Morgenens, naar jeg vaagnede. Lægen saa vist paa mig: — Nej, sundhedsfarligt tror jeg ikke, Værelset er; det er ogsaa et stærkt Udtryk, De bruger. Vil De klage paa Kammeret? Det nytter vist ikke noget; for saaledes er jo alle Karlekamre her paa Egnen.

Da jeg atter stod op efter min Sygdom, var Manden blevet saa kølig overfor mig. Saa gik der en Tid; det var strengt for mig at blive ved med at bo i dette Kammer. Jeg spurgte saa Husbond paa en høflig og ydmyg Maade, om der ikke var et andet Kammer, jeg kunde faa; han tog mig det ilde op og blev fornærmet. Doktoren havde paa en stødende Maade fortalt ham om mit Klagemaal over Kammeret, og Husbond mente, det var smukkere, om jeg var kommen til ham med Klagen. Og han tilføjede: — Men du er vel ikke ved at blive kostbar, for saa maa du gerne rejse. Der har været Karlekammer paa samme Sted hele min Faders Tid og nu ogsaa i mange Aar hos mig, vi har altid anset det for det luneste Soveværelse i hele Gaarden, og nu vil du kassere det. Jeg ansaa det vist for umuligt at faa dette Forhold rettet og mærkede, det vilde gaa for meget ud over mit i Forvejen daarlige Helbred. Jeg pakkede saa nødtvungen mit Tøj og gik. Jeg havde vist ogsaa begyndt at faa Selvstændighedstanker og opdaget, at en kunde præstere godt og smukt Arbejde og ejede et Par rappe Hænder, og der var maaske andre Muligheder for mig end at gaa og være en daarlig Tjenestekarl; man kunde nu ikke længere byde mig hvad som helst. Jeg vilde prøve paa at blive fri

for at gaa og ødelægge mig selv ved det haarde Landbrugsarbejde for andre. Jeg var vist kommen til at indse, at dette at være Tjenestekarl paa den Tid var et af vore daarligste Livserhverv, Lønnen var ca. 120 Kr. for et Aar til en voksen Karl.

Nu hjalp jeg saa mine Forældre, som havde det meget smaat; Fader var ved at blive gammel og aflægs; det var det Afsnit i den Tids Landarbejderliv, der var haardest og strengest at komme over. Fortjenesten blev lille, naar Arbejdsevnen svigtede, der kunde ikke faas Hjælp, kun Fattigforsørgelse, og mine Forældre var for stolte til at tænke derpaa. Fader var blevet slemt plaget af Gigt og sit knugende Tungsind, han saa vist ikke mere nogen Udvej frem i Tiden. En Dag døde han pludselig og uventet.

Der kom nu en trist Tid, der særlig tyngedes af Moders knugende Sorg. Nu havde hun haardt Brug for mig, saavel til Hjælp som til Trøst. Jeg tænkte vel paa at gaa i Faders Fodspor, nu havde en jo faaet Forpligtelser over for Hjemmet, men jeg kunde jo ikke holde til det haarde Landarbejderliv og fik af den Grund ikke Arbejde. Jeg var vel nok for daarlig en Grovslider, det gjorde mig saa ondt at blive vraget, og der skulde jo skaffes Indtægter.

Jeg vendte saa mit Blik og mine Tanker mod Jorden. De 3½ Td. Land, som hørte til Fæstehuset, var af en daarlig Kvalitet, som gav sparsomme Afgrøder. Jeg var altid paa Færde, naar der kunde tjenes et Par Skilling ved lettere Arbejde og ikke mindst ved at fiske.

Der var faa, der vidste, at Lindborg Aa kunde være en god Arbejdsplads for en daarlig Landarbejder, særlig naar man var en erfaren og behændig Fisker. Der var ellers ikke mange Muligheder for at skaffe sig

Indtægt paa den Tid, særlig naar ens Jord var en lille forblæst Bakkeknude paa $3\frac{1}{2}$ Td. Land, hvoraf Halvparten var Fygesand; og det Landarbejde, man kunde faa, var jo meget daarligt betalt. Jeg har ofte siden hen i Livet tænkt med Beundring paa mine nøjsomme Forældre, der klarede disse Skær med en stor Familie i saa mange Aar. De havde i Sandhed en meget lav Levefod.

Til Erstatning for Faders Landarbejde, det grove Slid, som ikke var til at faa, og som jeg ogsaa manglede Kræfter til at udføre, blev jeg Husmand og Landmand med Liv og Sjæl, men langsomt, alt for langsomt. Til det lille Landbrug blev der gennem Tiderne beskedent knyttet Havebrug, Hønseri og Biavl, alt efter Tidens Sæd og Skik. Nu blev der lavet Bihuse, som blev fyldt med Bier. Jeg havde flyvende travlt og lavede ofte Bihuse til Kl. 12 om Vinteraftenerne. Min første Vogn lavede jeg selv, kun ikke Hjulene og Jernarbejdet. Mit første Seletøj til Køerne var ogsaa Husflidsarbejde, men det var ikke altid, dette Husflidsarbejde kunde betale sig, det indser jeg nu. F. Eks. strøg man Simer om Vinteraftenerne af Rugtag, som blev lagt paa Loftet til Tærsketiden om Sommeren, saa var der Udsalg af Simer, men til meget lave Priser. Det var vist bedre, om Tiden var bleven benyttet til at læse gode Bøger og herigennem fagligt som aandeligt at dygtiggøre sig.

Da Vognen og Seletøjet var færdigt, laante jeg Penge til en Ko, mit første Kørespand var to sortbrogede Køer. Køer som Trækkraft i det mindre Landbrug var Tidens Løsen. Ja, der var mange højtstaaende og fine Raadgivere, som varmt anbefalede Køerne som Husmandens Heste. De vidste rimeligvis ikke, hvad

de talte om, men for en Gangs Skyld var de maaske rent tilfældigt kommet til at give et fornuftigt og godt Raad; for Kørne var virkelig en god og rentabel Trækraft i Husmandsbruget, selv om det kun gik med Sneglefart. Jeg ofrede megen Opmærksomhed paa mit trofaste Spand, det blev behandlet godt under Arbejdet, fik bedre Foder, et Tilskud af Mælk, et Par Stykker Brød og maaske lidt kogte Kartoffler. Jeg sørgede altid for, at der var godt Hø til Kørne, naar de var for Ploven, de gik saa rolige og tyggede Drøv under Arbejdet og blev stærke og sunde og kælvede regelmæssigt hvert Aar. Bedst var det, naar de fik Kalv om Efteraaret, aldrig har jeg haft bedre Malkere end Plovkørne. Det var en stor Tilfredsstillelse at have sit eget Køretøj; nu skulde man ikke vente, til andre blev færdige. Det kunde ogsaa snart mærkes paa det økonomiske Omraade. De to gode Køer, mine Køreheste, gav godt med Mælk og Smør, Bierne gav Honning, det blev til flere Indtægter. Moder var min trofaste Medhjælper, det var en svag Begyndelse til at drive Husmandsbrug; Aarene gik; Vejen var lang og trang.

Vi havde i Almuen eller Underklassen i den nu længst forsvundne fattige Tid en Tilbøjelighed til kun at regne med Slidet som Grundlag for Menneskers Dygtighed, næsten alt blev vurderet med Slidets Alenmaal. Ja, man gik saa vidt, at man præmierede Husmanden for det haarde Slid med Kulegravning. Senere hen opdagede man, det var til stor Skade for Jorden. Dette, at der kunde sælges nogle Lispund Honning eller nogle Pund Smør, Bær, Frugt og andre Smaating fra Haven, — det hændte vel ogsaa, der var en god Laks — alt dette kunde være godt nok, men det var

paa den Tid næsten ukendt. Var det nu noget, der kunde bygges paa, kunde man leve af dette? Folk regnede ikke den Slags Smaating for noget, særlig var Havebruget ikke i høj Kurs.

Ogsaa Moder var noget tvivlende, og maaske var jeg heller ikke helt sikker i min Sag, naar der var saa mange, der tvivlede. Der var kun en lille Produktion af den Slags Varer og næsten intet Forbrug; men Tiden har jo vist, at en havde set rigtigt, naar en mente, at Havebruget havde en stor Fremtid for sig.

Nu vilde jeg atter prøve med Slidet, det laa vel en i Blodet; jeg havde saa faaet et større Tørvearbejde; der skulde tjenes Penge ved det haarde Arbejde. Det var maaske Faders haarde, men flittige Fodspor, der skulde betrædes. Vi var tidlig færdige med Foraarsarbejdet, og Jorden var tilsaat. Vi havde nu vort eget Køretøj, saa kunde vi passe Tiden og sagtens blive færdig. Jeg vilde køre med Køerne til Tørvearbejdet, disse kunde faa Græs paa Tørvepladsen, saa sparede vi Græsset derhjemme. Nu var der da Udsigt til god Fortjeneste saavel af Køerne som af Tørvene. Det var altid Faders bedste Fortjeneste i Tørvemosen. Køreturen til Tørvepladsen tog mig en lille Time længere Morgen og Aften, naar jeg havde Køerne med, og min Arbejdsdag blev de to Timer længere, men det var meget værd at faa gratis Græs til Køerne i Forsommeren. Men Tørvearbejdet er et haardt Slid. Da der var gaaet 3 à 4 Dage, var der Blod i mit Spyt, og jeg døjede med at sidde paa Vognen hjem om Aftenen. Næste Dag maatte jeg blive i Sengen og laa der i tre Maaneder, der var stødt Lungebetændelse til. Det blev en haard Tur. Da jeg atter kom paa Benene, var jeg ikke meget værd.

Nu saa vort lille Landbrug ikke godt ud, det var jo bleven lidt mere omfattende, med Havebrug og Bier, saa Moder havde ikke kunnet overkomme at passe det. Nu vilde jeg tage fat, men kunde ingenting udrette. Saa gik Turen igen til Lindencborg Aa, denne min stille, rindende Barndomsstrøm skulde igen redde mig.

Det var nu Høsttid, de store, fede Høstaal var paa deres aarlige Vandring. Jeg var saa elendig og kunde ikke holde ud at gaa, men maatte sætte mig ved de dybe Høl og fiske; men der kom alligevel mange gode Aal og Ørreder i min Taske. Disse lækre, fede Fisk gjorde igen Underværker, saa jeg rejste atter mit Hoved. Nu havde vi lært og forstaaet, ogsaa Moder, at det var ikke det haarde Slids Veje og Stier, jeg skulde færdes ad. Ja, her begyndte saa mit Landmandsliv. Min Ungdoms skønne Drøm.

Saa meget skulde der til. Gang efter Gang var mit daarlige Helbred bleven udsat for en alt for haard og meningsløs Belastning, før jeg endelig indsaa, at det var nødvendigt for mig at være forsigtig og søge at tjene min Føde paa en lettere Maade. At være Landmand var jo ikke let, men det havde jeg heldigvis Lyst til, og man kan jo godt være Bonde uden at være Grovslider; det hændte, jeg betalte mine Daglejere med nogle Kasser Frugt, lidt Honning eller lignende. Men vor Slægt har vist, saa langt vi kan se tilbage, mest gaaet den graa og tunge Slidets Vej, det gælder i særlig Grad min Faders Slægt, saa det var ikke saa let at frigøre sig for det, som var bleven Sædvane igennem Tiderne.

Slidets Mænd bliver næsten altid tavse og tunge og mangler ofte Mod og Handlekraft til at bryde og bane

sig nye Veje, til at frigøre sig. Jeg mener at være saa heldig at have nogle naturlige Evner til den herlige og frie Bondegerning.

Aarene gaar. Jeg vil nu springe over et længere Afsnit af mit Liv, ellers vil det føre for vidt. Der kom en Grødetid for vort Landbrug; det var i Husmandsbevægelsens Morgen; der blev Liv og Røre i Husmændenes Rækker; der begyndte at danne sig Husmandsforeninger, som spredte deres faglige Oplysninger ud til Landbruget. Ogsaa de ældre og mere erfarne Landboforeninger arbejdede solidt og godt og gav deres Medlemmer kulturel som gavnlig Dygtiggørelse alt efter den Tids Krav. Men trods dette stod vi alligevel i Landbruget meget famlende og usikre paa mange Omraader. Kunstgødning var begyndt at komme i Handelen under Navn af Patentgødning, det blev dog planløst og ensidigt udnyttet; de faa og spredte Forsøgsresultater var maaske ikke helt paalidelige, og Landbruget var vist ikke paa den Tid indrettet paa at tage imod den Slags Tal og Beretninger i særlig stor Udstrækning. Vi har altid i Landbruget været langsomme i vore Bevægelser, naar det gjaldt at benytte det videnskabelige Forsøgsarbejde, som stod til vor Tjeneste.

Ogsaa vort Samarbejde i Landbruget gennem Andelsbevægelsen tog vi langsomt og nølende imod, det nye og ukendte var vi tvivlende overfor. Da Andelsmejerierne kom, var der mange, som holdt sig tilbage, Mælken kaldte man haanende for Futmælk, det gode Mejerismør kaldte man Kunstsmør. Overgangen fra Kornsalg til vor nuværende Produktion af dyriske Produkter foregik i langsomt Tempo, og Landbruget led store Tab, fordi man savnede Kend-

skab til de nye Driftstyper, særlig forvoldte Stivsygen blandt Svinene Landbruget store Tab. Ogsaa Kvæget blev angrebet af denne Sygdom. Aarsagen var vel nok forkert og ensidig Gødskning af vore Marker og maa-ske Ukendskab til den rette Fodersammensætning til Landbrugets Husdyr. Vi savnede paa den Tid den dygtige og vejledende Konsulentstand, og Landbrugets Mænd savnede i mange Tilfælde ogsaa Evner til at tage imod de Oplysninger og Vejledninger, som fandtes. Men trods disse Mangler gik det alligevel støt og roligt fremad for Landbruget.

En stor Betydning, særlig for Husmændene, fik vore Husmandsrejser. Jeg var saa heldig som ung at komme med paa en af disse Rejser, som foregik i Odder- og Gylling-Eggen og paa Samsø; det var en stor Oplevelse for mig som ung Mand. Det, jeg særlig mindes fra den indholdsrige Rejse, var Havebruget og Husmandsbrugene ved Gylling. Vi besøgte en ældre Mand, som havde fire Køer, de var alle forspændte, da vi kom. Det var et smukt Syn. Han gav os mange nyttige Vink om sine Plovheste. — Jeg kunde godt klare mig med det ene Spand til mit Markarbejde, sagde han, men de skal alle fire have Fordel og Nytte af Markarbejdet; for Plovkøerne bliver saa livssunde og giver mere Mælk og Smør end de Køer, som ligger og forkrøbler i Stalden det meste af Aaret. Sommerstaldfodring var højeste Mode i Husmandsbruget den Gang, det kunde nogenlunde gaa, hvor Køerne gik for Ploven.

Som Afslutning paa Rejsen besøgte vi Samsø. Her dyrkede man i stor Stil tidlige Kartofler ved Forspiring, man dækkede den Gang de tidlige, opløbne Kartofler mod Nattefrosten med Brædder, som var samlet som et Sparretræ med to Fjæle, der saa blev

lagt som Dække over de smaa Kartoffeltoppe om Natten. Dette Dækkemateriale kunde bruges i mange Aar. Paa en større Gaard fik vi et synligt Bevis for den flydende Gødning, Ajlens, Værdi som Gødning. Det var vist hos Holm, Madekjærgaard. En Karl havde været saa uheldig at vælte paa en Græsmarks Bakkehæld med en Tønde Ajle, og den flydende Gødning var saa strømmet ned ad Bakkesiden, og Græsset stod nu her saa frodigt og grønt. Den Gang var der vist ingen Ajlekummer her i Landet. Det lille Uheld var en god Demonstration af Ajlens Værdi. Nu findes der vel næppe en Ejendom her i Landet uden Ajlekumme. Om dette lille synlige Bevis er Aarsagen, ved jeg ikke; men denne Husmandsrejse fik stor Betydning for mig. Jeg kom hjem ladet med Energi og Lyst og tog saa fat paa Forbedringer af Landbruget.

Der blev plantet Lætræer paa de mest nøgne Sandskrænter, og alle disse Planter hentede jeg paa min Ryg fra Støvringegnen hos en Hedegartner. Vi tillagde det den Gang stor Betydning at faa Træer og Planter fra den daarlige Jord, for det var en almindelig Opfattelse, at Træer, som var groet paa god Jord, ikke kunde trives paa daarlig Jord. Det var muligvis rigtigt.

Som Aarene gik, blev vort Landbrug mere velplejet. Jeg var paa Færde tidlig og sent, det værste Slid fik jeg fremmed Hjælp til og arbejdede saa selv med andre og lettere Ting.

Vi havde et Hønseri med ca. 150 racerene Høns. I Foraarstiden blev Æggene solgt som Rugeæg til gode Priser. Og der stod 18 Bistader i vor Have, mange af disse Bihuse havde jeg selv lavet i sene Aftentimer. Det var en god Egn til Biavl, vi havde Skov, Kær og Hede samt frodige Marker. Vi høstede som Regel ca.

800 Pund Honning aarlig, det slog sjælden fejl. Vi havde et alsidigt Bitræk, først kom Skovens og Hedens Bærblomster, saa Agerkaalen, Kløveren, saa Klokkelyngen, og i August blev den golde Hede farvet rød af sit rige Blomsterflor; da duftede det saa lifligt af den mørke, brune Lynghonning, som næsten kunde flyde i Strømme. Lyngen kan være vor honningrigeste Plante. Der var et Aar, da var alle Bihusene uden Honning den første August. Det havde været en vaad og kold Sommer, og det er slemt for Bierne. Jeg tænkte, at nu gik det da rent galt, det vilde blive en dyr og besværlig Historie at fodre alle disse Bier; men i Løbet af August Maaned blev alle Bihusene fyldt med Lynghonning, saa vi fik en stor Honninghøst.

Et Bitræk kan blive saa vidunderlig rigt. Naar Jorden har faaet tilstrækkelig Regn, og der kommer Søndenvind og Varme, drypper næsten alle Biplanter af Honning, og der kan komme Dage, hvor et godt og kraftigt Bistade kan sanke mange Pund Honning ind paa en Dag. Saa maa Bimanden være paa Vagt for at udnytte den gode Tid. Dage, som spildes her af Mangel paa Plads til Honning, kommer aldrig tilbage. Saa følger den dygtige Biavler Biernes rastløse Færden med spændt Opmærksomhed. Aabner man et Bistade paa saadan en rig Trækdag, kan man ligefrem høre, at de flittige Bier gylper Honning ind i de tomme Celler, som hurtig fyldes.

Vi var ogsaa begyndt at dyrke Havesager til Salg; men det gik noget trent. Gartnerstanden var meget fattig paa den Tid. Der var kun et lille Forbrug af den Vare. Vi begynde saa at køre til Skørping Station med Havesagerne, Varerne blev gjort rene og kom i Kasser, og Køerne blev spændt for. Salget gik nogen-

lunde, og der blev altid udsolgt. Senere fik vi Hest og passende Gartnervogn, og det varede ikke længe, inden vi kunde sælge alt det, der kunde produceres. Naar Folk saa Varerne, vilde de købe, særlig naar Varerne var rene og velbehandlede. Det, vi navnlig dyrkede og bedst kunde sælge, var rigtig tidlige Kartoffler, det havde jeg lært paa min Rejse til Samsø. Desuden dyrkede vi Rosenkaal og anden Kaal, Porrer, Sellerier, Gulerødder m. m. Frugt, Jordbær og andre Bær samt Honning var ogsaa gode Salgsvarer. Jeg kørte til Skørping en Dag om Ugen og fik en god og fast Kundekreds. Det var under smaa og beskedne Forhold, men dog en lille Begyndelse til det, Havebruget er i Dag.

Det er en stor Forandring, der er sket i den sidste Menneskealder, naar vi tænker paa Dyrkning og Forbrug af Havesager i vor Folkeernæring. Alle Haveprodukter er jo livsenssunde Næringsmidler, men bruges i særlig Grad af de store Byers Befolkning. Den Dag, Befolkningen paa Landet i lige saa stor Udstrækning kommer til at bruge af disse Sundhedskilder i deres daglige Kost, bliver der Brug for endnu mange flere Havedyrkere, men allerede nu drejer det sig om Værdier for Millioner af Kroner, og mange Mennesker har ved Havebruget faaet sig en god Livsstilling.

Der begyndte nu at blive bedre Kaar i Hjemmet. Moder var min flittige Medhjælper og Typen paa en solid Bondekone. Hun fulgte interesseret med i Udviklingen.

Som Aarene gik, fik vi bedre og smukkere Orden i den fra Naturens Haand mishandlede Jord. Det lykkedes mig at faa et lille godt Husmandsbrug, og jeg blev aldrig træt af at pynte paa det. Jeg havde min medfødte Ordenssans. Paa de værste Skrænter af Jor-

den hentede jeg Furerne, saa kunde ogsaa der laves snorlige Rækker. Efter Husmandsrejsen til Samsø lavede jeg Ajlekumme og Roehus, som var indrettet efter den Tids Skik. Der var tre Lemme i Husets Tagrygning, her blev Roerne kastet ind. Disse Lemme stod aabne i milde Vintre, men blev lukket i Frost og Kulde, vi kunde paa den Maade undgaa saavel spirende som frosne Roer. Man tabte i Landbruget Interessen for disse gode Roehuse, da Roehøsten blev større; for da var det billigere og mere praktisk at have Roerum i Stalden, og herfra kunde man daglig fodre med et lunkent Roefoder. Saaledes skifter Skik og Sædvane i Landbruget gennem Aarene.

Besøg af den første Husmandsrejse.

En Dag kom der et lille Vogntog paa 8 Køretøjer, som sneglede sig ad de sandede Biveje til Skindbjerg. Selskabet kom med Sang og højt Humør, det var en Husmandsrejse, som skulde se vort Hjem og Bedrift. Det var den Gang en Ære, som blev os tildelt. Det havde været bestemt helt fra tidligt Foraar, dengang var man saa omhyggelig, naar en saadan Rejse skulde planlægges. Føreren kom lang Tid før og eftersaa Bedriften. Var den ikke seværdig nok, kom der intet Besøg; derfor blev disse første Husmandsrejser saa vellykkede, de var ikke planløse og blev ikke sjasket igennem, de var lærerige og gav praktisk Udbytte til Rejsedeltagerne. Det var ogsaa lærerigt og ansporende for os, som skulde modtage Besøget, det var en Æres-sag, at der var noget at se og lære, naar vore Standsfæller kom, det gjaldt da om at faa Bedriften i den rette Festdragt. Disse velledelede Husmandsrejser har

sikkert deres store Andel i, at vort Land har saa mange smukke, veldrevne Mønsterlandbrug. Praktisk Landbrug og Skønhedsglæde kan godt slaa Følge.

Det var en straalende smuk Julimorgen, at de rejssende Husmænd kom. Nu blev den lille Bedrift grundigt efterset, vi havde alt i den bedste Orden. Hjemmet var i Festdragt, der var snorlige Rækker overalt og Frugt paa Træerne og Buskene, de velplejede Bihuse stod i lige Rækker. De smukke, kraftige, racerene Høns gik i en Løbegaard, som var bevokset med Lætræer. Der blev bestilt Rugeæg til næste Aar og solgt Haner. Min medfødte Ordenssans var her kommet til sin Ret og satte sit Præg paa Bedriften. Der blev stillet Spørgsmaal til mig, som jeg besvarede, og Moder serverede Formiddagskaffe i Haven, hun fik anerkendende Ord baade for Kaffen og for det gode, hjemmebagte Brød. Hun gik op i denne Festbegivenhed med Liv og Sjæl og var en fortrinlig Værtinde. Saa blev der holdt Taler og sunget Sange; det blev en fin og smuk Dag. Det var i Husmandsrejsernes første Tid, der var Begejstring og Feststemning, og der blev skrevet Artikler i Bladene om vort Landbrug paa det fattige Bakkedrag.

Ja, alt dette var saare godt og velmenende; men derved blev saa mange Øjne rettet mod vort Hjem. Vi kom under de manges Søgelys og Kritik. En Journalist havde med bred Pen fremstillet vort Hjem som ret enestaaende. Men det var nu et gammelt, velholdt Bindingsværkshus med $3\frac{1}{2}$ Td. Land daarlig Jord. Et Par Dages Storm fra Vest kunde næsten udslette Sporene af vor Flid, og det tog ofte Modet fra os. Det egnede sig ikke godt til Udstillingslandbrug, og det var ikke min Skyld, det blev det. Jeg havde ingen Andel i den for rosende Omtale af vort lille Landbrug

og var ked af, at der kom Kritik. Jeg kom til at tænke paa, hvad det hele egentlig var værd. Næste Aar blev der anmeldt et nyt Rejsehold, og jeg fik gennemført, at der kom et Par af Egnens bedste Gaardmandsbrug med, man mente, der her var noget at se og lære i de store Stalde og vide Vange.

Det, Husmændene særlig interesserede sig for i denne fattige Tid, var Landbrugets Bierhverv: Havebrug, Hønseri, Biavl, Frøavl m. m. Derfor vilde man i særlig Grad besøge de Landbrug, som slog paa disse Streng. Rejserne skulde være lærerige. Heldigvis er det saaledes, at de lærerige Husmandsrejser har besøgt Husmandsbrug, Gaardmandsbrug og ogsaa det store Landbrug, det gælder kun om, der er noget at lære. Brugsstørrelsen maa være underordnet.

Naar jeg har ønsket at omtale disse Landbrugsrejser saa indgaaende, da er det, fordi jeg nu i ca. 40 Aar har taget imod Rejsehold og har fulgt med i denne Udvikling. Nu kommer der saa mange Slags Rejser, de lokale Husmandsforeninger, Kredsforeninger, Landboforeninger, Ungdomsforeninger, forskellige Klubber m. m. Der er ofte flere Hundrede i Følge, der kommer interesserede og uinteresserede, planløst mellem hinanden. Og det er ikke altid lige morsomt i et lille Landbrug at tage imod en flere hundredtallig Invasion af Rejsende, det kan godt faa Skadevirkninger, der kan være sammentrampede Kulturer langs Rækkerne, man følger nødig Gangene, og det kan hændes, der er enkelte, der ikke har den nænsomme Fod til at betræde Haven. Vi maa lade disse store Foreningers Udflugter være Lystrejser, som gaar til vore Strande, Skove og naturskønne Egne. Vore gamle, kendte 2 à 3 Dages Rejser med ca. 30 Deltagere af Kvinder og Mænd maa

igen til Ære og Værdighed, disse Rejser har haft en gennemgribende Betydning for dansk Landbrug, ikke alene for Rejsedeltagerne, men ogsaa for de mange Hjem, som Aar efter Aar tog imod dem. Vi pynter jo altid op, naar vi faar fremmede, det giver Skønheds-sans og Glæde. En dygtig Rejsefører i Spidsen for sit Rejsehold er en samfundsnyttig Mand, han kan have mange Fremskridt og Forbedringer for dansk Landbrug paa sin Samvittighed.

Jeg finder min Hustru.

Ogsaa her skulde Lindenberg Aa være gavmild og blive min Lykkebringer. Hendes Forældre havde en Hedejendom paa ca. 40 Td. Land Syd for Volsted ned mod Lindenberg Aadal. Ejendommens Sydgrænse var den gamle, smukke, bugtede Aa. Dens Bredder kunde være saa vidunderligt smykket i Vaaren og Sommeren med sit rige og afvekslende Blomsterflor; her voksede den gyldne Kabbeleje, Forglemmegejer, Engblommer, Hjertegræs m. m. Her i disse natur-skønne Omgivelser fandt vi hinanden, hun hed Christiane Gravesen. Hun havde sammen med sine Forældre og en stor Dreng drevet den ret store Ejendom, hendes Forældre var ikke særlig stærke, hendes Moder var tidlig affældig; det var Christiane, som havde taget de drøje Tag saavel i Landbruget som i Huset. Det var haardt Arbejde. Hun havde spredt al Gødningen, været med ved Tørvearbejdet, havde malket og deltaget i alt Arbejdet og var næsten hele Hjemmets bærende Kraft. Hun havde tidligt faaet sine bar-kede Hænder og var blevet præget af det haarde Slid, men hun ejede i rigt Maal Smilet og Venligheden og

havde faaet i Vuggegave Fliden og Nøjsomheden. Det var Egenskaber, som bar ind i vort nye Liv.

Hun kom listende i Aftenstunden til Aaen efter endt Dagværk for at fange en Ørred til sin svage Mor. Jeg kom til at hjælpe hende, hun havde ikke det rigtige Haandelag til at fange, her var jeg hendes Mester; først naar jeg kom til, og vi fik Grejerne i den rette Orden, kunde hun fange. Christiane var stolt, naar der kom mange Fisk i Tasken.

Men det kunde jo ikke blive ved at gaa at sidde der i disse forunderlig skønne Naturomgivelser Aften efter Aften hinanden saa fristende nær og i et inderligt morsomt Samarbejde med at fravriste den gamle Aa en lille Part af sin levende, muntre Rigdom, de lækre Fisk. Ja, og saa fandt vi hinandens Haand. Vi blev Kærester. Det var et Par, som gav hinanden en barket Haand i denne Sommerkvæld ved den gamle Aa.

Men nu mødte der os en Vanskelighed. Vi var jo begge hver for sig saa nødvendige i vort Hjem, det var jo Hensigten, vi skulde have hver sit Hjem. Der gik Aar. Hvem af os skulde forlade sin Rede, det blev det store Spørgsmaal. Vi holdt saa vidt muligt vort Forhold hemmeligt, vi var Venner og Kammerater, og vore Fisketure foregik regelmæssigt en Gang om Ugen. Vi delte ligeligt vor Fangst; men det røbede os, hendes Forældre kunde ikke forstaa, at hun saa hurtigt var blevet saa god en Fanger. Tiden gik saa rask for os, det var lykkelige Dage.

Men saa var det en Lørdag Aften. Jeg hastede til vor Fiskeplads. Det var Midsommer, og Mosekonen bryggede, Aaens Bredder var kranset af deres Blomsterflor, mens Laksen og Ørreden boltrede sig saa

lystigt i den sagte, glidende Strøm. Christiane var kommet først til Fisketur og Stævnemøde, jeg kunde se hende gennem Mosekonens Taageslør. Jeg satte mig hurtigt ved hendes Side; for nu skulde der fiskes, det var det rette Vejr. Men da ser jeg, hun græder, og tager hendes Haand, saaledes havde hun aldrig mødt mig før, hun var altid kommet med sit venlige Smil og sin kaade Glæde, et straalende Humør. Nu var det blevet til Fortvivlelse og Sorg. Og saa fortalte hun mig Aarsagen til denne triste Aften. Hendes Moder havde opdaget, at vi var Kærester, og havde saa fortalt hende, at jeg var vist Tæringspatient og skulde rimeligvis dø, og det var ogsaa farligt, jeg kunde smitte hende. Hun sagde ikke mere, men var saa utrøstelig. Christiane holdt meget af sin Moder. Vi sad stille et Øjeblik, jeg var som sønderknust. Vi rejste os uden at sige noget og gik hver sin Vej bort i Taagen.

Saa gik der en lang Tid. Mit Liv blev rastløst; det var saa trist, at jeg ogsaa her var blevet vraget. Jeg savnede min Pige, Ven og Kammerat, det venlige Smil og hendes Kærtegn og Godhed, det hele var saa meningløst, ogsaa vore skønne Fisketure og Stævnemøder i Guds herlige, frie Natur ved Lindensborg Aa, alt dette var borte. Maaske for at dølge Savnet og Længslen kastede jeg mig over vort lille Landbrug, det fik saa min Flid og Interesse, der blev plantet flere Træer, Huset blev Genstand for haandværksmæssige Forbedringer, vi fik bedre Plads til vore Husdyr, jeg fik gennemført Sommerstaldfodring og fik stort Svinehold, alt efter den Tids Krav. Der kom stadig Besøg af de rejsende Husmænd, som vilde se vort Landbrug, og det blev fordelagtigt omtalt i Bladene. Jeg blev kendt i Husmandskredse, men det gik mig ikke til

Hovedet, det var saa let i denne Tid, Husmændene var bleven Samfundets Kælebørn, det var jo i Husmandsbevægelsens Morgenrøde. Og nu var min lille, forblæste Bakkeknude bleven udset til at være Forevisningssted. Ja, saadan kan det gaa. Men jeg vidste, at Husmændene havde mange samfundsmæssige Opgaver at løse, og naar den Tid kom, saa vankede der nok ikke Skulderklap til Husmændene. Vor lille, udsatte Bid Jord havde vel trods alt aldrig faaet saa god en Pleje som nu, og der kom til at gro ret gode Afgrøder paa vor bakkede Mark.

Moder var min interesserede og trofaste Medhjælper og kunde aldrig blive træt af Forbedringer og Fremskridt; men hun var ikke saa let at narre og havde opdaget, at der ikke længere var regelmæssige Fisketure og Stævnemøder. Hun frittede og vilde vide Besked. — Det er mærkeligt, sagde hun, dine Fisketure er bleven saa uregelmæssige; men der er mange flere Fisk i Tasken, naar du kommer hjem.

Jeg var tavs, mit Nederlag skulde ikke omtales. Men en Aften, da vi sidder i en fortrolig Samtale, siger hun: — Du skulde se at finde dig en Kone, ellers bliver du for gammel; det er en Ulykke for et Menneske ikke at gifte sig, det er kun at leve Livet halvt. Jeg kan heller ikke blive ved at klare dette her, saa meget du gaar og rinker sammen, og du er jo ogsaa snart helt rask nu, saa af den Grund behøver du ikke at holde dig tilbage.

Men saa skete der en lille, god Begivenhed en Dag, som fik Betydning for mig for hele Livet. Jeg mødte tilfældigt min gamle Ven og Kammerat, Christiane Gravesen, paa en Skovsti. Hun vilde smutte forbi mig; men vi var kommet hinanden saa nær, at jeg tiltalte

hende; hun saa meget forslidt og medtaget ud. — Har du været syg, spurgte jeg, saa daarlig som du ser ud? Hun stod lidt ligesom i Tanker: — Nej, det har jeg heldigvis ikke; men mine Forældre bliver mere aflægs, saa nu er der mere Arbejde, end jeg kan overkomme, det er saa haardt, og det var saa dumt og meningsløst, det, jeg sagde til dig den Aften ved Aaen, alting har været saa trist for mig siden. Hun nikker til Farvel og gaar rask forbi med Taarer i sine Øjne.

Jeg saa efter hende som i Drømme og stod rimeligvis og tænkte paa en blødere Pigehaand og røde, buttede Kinder med viltre Krøller. En af det haarde Slid præget Pige kan faa Vanskeligheder med at finde sin Bejler. Christiane havde nu ærligt sagt, hvad hun vilde, nu stod Afgørelsen saa til mig. Skønhed forgaar, men Dyden bestaar. Havde jeg rigtig vidst, hvilken prægtig og god Kvinde, hun var, havde hun næppe faaet Lov at slippe forbi mig den Dag paa Skovstien; men det opdagede jeg heldigvis senere.

Der var imidlertid kommen Uro over mig, og jeg fik en søvnløs Nat. Jeg saa for mig hendes venlige Smil og muntre Væsen, en enkelt Gang havde jeg været med hende hjemme, naar hendes Forældre var i Byen; i Hjemmet var der straalende Hygge og blanke Ruder, hun var saa sirlig en Pige og hendes Ansigt lyste af Godhed.

Næste Søndag gik jeg til hendes Hjem, det var ikke til at tænke paa, at hun skulde gaa og lide for min Skyld. Trods hendes barkedede Haand holdt jeg lige meget af hende. Det blev en festlig Søndag Eftermiddag, hendes Forældre tog saa venligt imod mig, og der var Hjertelighed i deres Haandtryk. De havde været saa bekymret for deres eneste Datter, som tog saa

tungt paa den Sag. — Vi har savnet dig, sagde hendes Moder, det har været saa sparsomt med Fisk, siden hun slog op med dig. Vi roste hende for hendes Dygtighed til at fange. Gavtyven tog stiltiende mod Anerkendelsen. Men vi kommer vist til at takke dig for de mange gode Fisk. Nu kan I jo prøve Fiskelykken igen. Christiane mødte mig atter med sit sædvanlige Smil, hun tog min Haand: — Skal vi gaa og fiske en Times Tid, saa kan vi faa friskfangede Ørreder til Aftensmaden? Vi gik. — Jeg vidste, du kom, sagde hun, jeg har drømt det; det vilde vist være blevet svært for os to at leve Livet uden hinanden. Men alligevel var jeg bange; det var min barkedede Haand, der var Skyld i, du ventede saa længe. Jeg har ofte prøvet paa at vaske det af; men det lader sig ikke gøre, og nu lader vi saa vore barkedede Hænder være vort Adelsmærke.

Vi fik en fornøjelig og god Søndag. Der blev ikke talt om vor Fremtid, det vilde vi ikke ind paa den Dag, det kunde komme til at forvolde Bekymringer. Denne Søndag skulde være Forlovelsesdagen.

Saa fik vi da igen vore Fisketure og Stævnemøder og delte broderligt vore Fangster, men under mere frie Former; der var ikke mere noget, der kunde skille os; nu vilde vi giftes, Hjemmenes Pligter kunde ikke længere forhindre det.

Vi havde bestemt, at vi begge to vilde paa Landbrugs- og Husholdningsskole om Vinteren, og min Broder, Peter Langeland, havde lovet at blive hjemme og passe Bedriften saa længe, saa for mit Vedkommende var Sagen i Orden. Men for Christiane vilde det blive vanskeligt; hendes Forældre var af den gamle Skole og manglede Forstaaelse for denne Sag. Hun var saa begejstret for Tanken og havde talt med sine For-

ældre om Sagen, men faaet Afslag. Nu skulde jeg komme og prøve; men jeg mødte afgjort Modstand, de betragtede næsten den Skoletanke som en Ulykke eller ansaa det for Fantasterier, og hun var saa følsom og god mod sine Forældre, at hun ikke vilde rejse mod deres Vilje. Vi blev saa enige om, at jeg skulde rejse alene. Christiane havde faaet en god Skolegang og havde bedre Skolekundskaber.

Det var egentlig min første rigtige Skolegang. Jeg var som før nævnt tildels blevet snydt for min Barne-skoleundervisning. Jeg vilde særlig benytte denne Skolevinter til at lære at læse, skrive og regne, det var, mente jeg, de mest nødvendige Fag i Livets Skole. Jeg blev borte fra nogle af de Timer, som ikke interesserede mig, og som jeg ikke mente at faa Brug for. Lærerne lod det gaa, de vidste, jeg drev ikke Tiden bort eller skulkede. Og Vinteren gik hurtigt. Jeg tog med Liv og Lyst Del i Skolens muntre Ungdomsliv og krasse Diskussionsaftener og naaede at blive Dumpe-kandidat ved Skolens Folketingsvalg. Det var en lærerig Tid, der fik stor Betydning for mig senere hen i Livet.

Da jeg kom tilbage fra Skolen om Foraaret, vilde jeg gerne have Christiane over paa et 11 Dages Kursus for Kvinder, inden vi skulde giftes. Hun havde selv tænkt derpaa og var saa glad for Tanken. Hun sagde spøgefuldt: — Jeg kan se paa dig, at du har været paa Skole og har forandret dig, værst er det, at du er bleven saa nysgerrig. Hun viste mig det første Brev til hende fra Skolen — og saa det sidste, jeg skrev. Jeg kan da se, du har benyttet Tiden. Vi gennemsaa med Interesse Brevene. Hun gik nu og listede ved sine Forældre for at komme afsted paa Skole; men hun

maatte have mig til Hjælp, og atter mødte jeg Modstand; men nu var jeg ikke saa let at feje til Side, og jeg mente vist at have Ret og Pligt til at hjælpe hende, naar hun nu selv ønskede det. Vi tog det hele paa en gemytlig Maade; men de mærkede, det var vor Alvor med dette Kursus. Det har altid været min Styrke, at havde jeg sat mig et Maal, skulde det saa vidt muligt naas.

Saa kom Dagen, Christiane skulde rejse. Hun var klar over, det vilde blive en trist Afsked. Hendes Forældre havde ikke aabenlyst givet deres Samtykke. Jeg havde lovet at komme over at hjælpe hende af Sted; hendes Broder skulde køre hende til Toget. En halv Time før hun skulde køre, gik hendes Forældre demonstrativt ud i det yderste af deres Mark for at luge; det plejede Moderen aldrig at gøre. De havde muligvis tænkt, at saa blev Rejsen ikke til noget, de kendte jo deres føjelige Pige; men de havde glemt at regne med mig. Christiane græd og havde tabt Lysten til Turen. Jeg fik Taaren visket af hendes Kinder, og saa kørte de. Derpaa gik jeg ned til mine Svigerforældre, men var ikke særlig glad for Sejren. Jeg vidste, at det, de kæmpede for, var deres ærlige Overbevisning; og det, der var sket nu, var et helt Overgreb. Det tegnede jo ikke saa godt for Fremtiden. — Tror du, I kan leve af at ligge og flyve Landet rundt, sagde Svigerfader, det koster jo mange Penge. Nu maa vor Mor luge, det kan hun døje med at holde til, det Arbejde kan ikke vente, til I har jer Rejselyst overstaaet. Svigermoder sagde stille: — Jeg synes, du driver det Landbrug godt nok, Marinus, er det da saa nødvendigt med den Rejse? — Nej, sagde jeg, det har I Ret i, vi kan ikke leve af at rejse paa Kursus, og det er ogsaa Slut nu, og der er

Min Moder.
Mette Johanne Langeland, f. Paulsen.

Min Hustru.
Christiane Langeland, f. Gravesen.

Mit Barndomshjem og mit første Køretøj.

vist ikke Fare for Overdrivelser i den Retning, dertil har Christiane og jeg vist for travlt og er for bjergsomme Naturer. Jeg hjalp Svigermor paa Benene: — Skal vi saa ikke gaa hjem og faa vor Formiddagskaffe, husk paa, I har fremmede. Jeg kan faa Tid at luge et Par Dage, saa kan Svigermor blive fri. Vi gik, og Humøret blev godt. — Jeg ser godt, det vil blive slemt for jer at komme af med eders eneste, gode Pige, sagde jeg, og jeg ved jo, det er min Skyld; men som det har gaaet den sidste Tid, kan det ikke blive ved med at gaa for Christiane, saa daarlig som hun ser ud, og for mit Vedkommende er der heller ikke noget at prale af, vi to kan jo ikke undvære hinanden. Svigermoder kom nu glad ind med Kaffen og sagde: — Ja, Gudskelov den Sag er gaaet i Orden, nu har vi da atter faaet Sol ind i Huset; lad os saa ikke gaa og lave Fortrædeligheder for hinanden og være sure; det var ogsaa dit Paahit, Far, at vi endelig skulde ned at luge; hun havde ærlig fortjent, vi var blevet hjemme og havde taget en ordentlig Afsked med hende.

Vi bliver gift.

Kursuset varede ca. 12 Dage. Mine Svigerforældre nævnede ikke til deres Venner, hvor deres Datter var henne; disse Kursus blev i mange Bondekredse betragtet som Finhed eller Narrestreger, saa det vilde de ikke være bekendt. Jeg hjalp hendes Forældre til Rette, mens hun var borte. Der var godt Humør og Feststemning, da hun kom tilbage. Christiane kom med et straalende Humør fra Turen, hun havde jo et modtageligt Sind, og havde faaet meget ud af sit Kursus.

Og saa fik hendes Forældre, særlig Moderen, et noget andet Syn paa disse Kursus og Skolers Betydning, og der kom forskellige Forbedringer i Hjemmet. Kosten blev bedre og mere alsidig, men ikke dyrere, og ogsaa paa Havebrugets Omraade havde hun Planer om Forandringer, hun var en af dem, der tog imod og praktiserede det, hun havde lært. Hun havde ogsaa faaet personlige Værdier med sig hjem.

Vi blev saa gift en solfyldt Sommerdag. Hendes Forældre holdt et beskedent, men fornøjeligt Bryllup for os efter den Tids Skik. Og det blev til en Guds Velsignelse. Vi fik tyve af de lykkeligste Aar i mit Liv, og jeg erfarede straks, hvilken herlig og god Kammerat min Hustru var. Vort Liv blev rigt paa Arbejde og festlige Glæder, men det kan ikke beskrives, det fik vi Lov til at gennemleve. Der blev ikke truffet nogen Ordning med Hensyn til vore Hjem. Min Hustru flyttede til vort Hjem i Skindbjerg. Det var ingen let Opgave for hende, Moder tog ikke særlig venligt mod sin Afløser og sagde bebrejdende til mig: — Hun ser saa forslidt ud, tror du, hun er rask? Jeg var ikke glad for Bemærkningen og svarede: — Det er nu hendes Adelsmærke, maaske kan vi skaane hende noget. Christiane græd, naar vi var alene, hun havde mærket den kølige Modtagelse og længtes hjem til sine Forældre. Ja, det er ofte vanskeligt for unge og gamle at komme til Rette om Tingene, vi gamle kan være aparte og irriterende for Ungdommen. Min Hustru var kommet som en fremmed i vort Hjem, hvor Moder havde været i ca. 50 Aar, saa Begyndelsen var svær. Jeg var paa Færde for at jævne og rette ud paa en god Maade; et Hjem, hvor der ikke er Fred og Forstaaelse, er en Ulykke. Det var to dygtige Kvinder,

en Hustru og en Moder, som vi jo er knyttet til med Livets stærkeste Baand. Det var min Opgave at faa dem i et godt Samarbejde, og det lykkedes, da Skæb-
nen kom os til Hjælp. Moder blev syg i ca. 14 Dage. Christiane var af Naturen Sygeplejerske og tog sig af Moder med rørende Omhu, og Hjemmet kom nu helt under hendes unge, stærke Varetægt; det blev hurtigt kendt overalt i Hjemmet. Christiane tilhørte et nyt Slægtled, mere moderne i al Husholdnings-
gerning; hun havde levet under bedre Kaar end vi og havde en Moder, der var foran sin Tid i Dygtig-
hed. Moder havde været dygtig efter sin Tid, men havde levet under saa fortvivlede, fattige Kaar, at det havde sat sit Præg paa hende, og nu var hun snart 70 Aar og tidlig affældig. Min Hustru var hende selv-
følgelig langt overlegen paa alle Omraader. Men hun spurgte altid Moder om Raad og Vejledning, hun havde en egen Evne til at omgaas Mennesker og var saa hensynsfuld. Vort lille Hjem kom hurtigt til at straa-
le af Christianes Properhed og Hygge. Jeg fryg-
tede dog, at Moder vilde overtage Styret, naar hun kom sig. Det varede imidlertid ikke længe, inden min Hustru og Moder blev saa hjertensgode Venner, og Christiane blev Moders Stolthed og Glæde. Ja, vi Men-
nesker naar altid længst med det gode. Da Moder kom sig af sin Sygdom, havde hun set, at min Hustru var hende overlegen, men paa sin egen gode Maade, og Hjemmets Styre gled stille og ubemærket over paa min Hustrus Haand. Moder kom aldrig paa Aftægt, men var vor gode og trofaste Medhjælper. De to Kvinder kappedes om at give Hjemmet den rette Hygge; den Tid og disse Dage hører med til de bedste og smukkeste Minder i mit Liv.

For mine Svigerforældre blev det næsten en Katastrofe, at de var kommen af med deres Pige. Hun havde været Hjemmets gode Aand og bærende Kraft. Det var vist først, da hun var borte, at de rigtig skønnede derpaa. De havde fæstet sig en Pige og vilde saa fortsætte med deres Landbrug; men det kunde ikke gaa. At være Christianes Efterfølger var ingen let Opgave; at øve den Indsats, som Christiane havde gjort overalt i Hjemmet, var der ingen fremmed Pige, der hverken vilde eller kunde. Mine Svigerforældre savnede ogsaa Evne til at samarbejde med fremmede Mennesker. Svigermoder var plaget af Gigt og havde daarlige Øjne, den nye Pige egnede sig ikke til Pladsen, og Hjemmet led under dette og var ved at gaa i Forfald, saa det saa nu trist ud for dem. Min Hustru sagde en Dag til mig: — Kan det være Synd, at jeg har giftet mig og er rejst fra de to gamle? De har det saa strengt nu. Tænk, de græd begge i Gaar, da jeg var hjemme. Køerne har kun det halve Mælk nu, det var jo mig, der malkede. Jeg er bange for, Pigen ligefrem sidder og goldmalker dem. Fader gaar og gruer for Fremtiden, selv er han ikke god til at malke.

Vi var enige om, at vi havde kun gjort det rette, vi havde Livet foran os og Krav paa at leve det og kunde jo heller ikke undvære hinanden; men alligevel var det slemt at tænke paa, at den Hjemmets Lykke, vi havde faaet, havde de to gamle mistet, selv om vi hjalp dem alt det, vi kunde. Christiane var meget hjemme. Men det kunde alligevel ikke blive ved at gaa for dem. En Dag kom mine Svigerforældre; nu skulde vi have Ejendommen, dersom vi vilde. Der blev saa truffet de nødvendige Aftaler, vi skulde komme, naar vi fik vor Ejendom i Skindbjerg solgt. Der skulde

saa bygges et Hus til mine Svigerforældre. Moder skulde være hos os. Jeg var betænkelig ved Handelen, de skyldte omtrent lige saa meget paa Ejendommen, som den var værd, og det blev nok ikke saa let at have tre gamle; men min Hustru saa lyst paa Sagen. Vi laver et lille godt Alderdomshjem, sagde hun. Min Moder var betænkelig ved Handelen. Det gaar ikke for dig, Marinus, sagde hun, at have tre gamle og en stor Gæld paa en Hedeejendom. Hun frygtede med god Grund Heden.

Men atter kom Skæbnen til at spille en Rolle for os. Det var gammel Bondeskik i min Hustrus Hjem at fejre to Fødselsdage om Aaret. Naar Svigermoder fyldte Aar, kom Konerne. Nu var det Svigerfaders Fødselsdag, og saa kom Mændene. De fik en god Aftensmad og Dramme til. Som Snapsenes Tal øgedes, steg Humøret. Efter Aftensmaden fik de Kaffepunche, det var en halv Kop Kaffe med to Dramme i og rigeligt med Sukker, det var næsten bleven Nationaldrik paa den Tid og en kraftig Skænk. Det blev dog ikke overdrevet i min Hustrus Hjem. Svigermoder vilde ikke have for meget Drikkeri. Man skaalede saa med disse Kaffepunche, stødte Kopperne sammen, klinkede Bordet rundt og maatte saa passe paa, der blev klinket med dem alle. Jeg var med i Laget, men det var ikke et Selskab, der passede mig rigtig. Jeg var ikke rigtig Bonde, havde jo været Hyrdedreng, Tjenestekarl og Daglejer og var som en fremmed Fugl i Laget. Dette var Bønder af flere Generationer, de sad saa selvbevidst paa Bænken, spiste og drak godt og morede sig kosteligt, de havde Lune og Humør. Jeg drak hverken Dramme eller senere Kaffepunch, men var kun Tilskuere; det var mærkeligt for dem at tænke sig at

være til Fødselsdag og ikke drikke Dramme, det var næsten en Udfordring.

De mønstrede mig med kritiske Blikke. Jeg kunde mærke, de havde Lyst til at faa mig under Behandling, de var vant til, der skulde være Sjøv og Morskab ved en Fødselsdag. Jeg forsøgte at faa en Samtale igang med dem om andre Ting, men det vilde ikke lykkes. Vi havde vist ingen fælles Interesser. Svigerfader spurgte lidt forlegen, om jeg ikke vilde have en Punch. — Nej Tak. En af Familien spurgte saa: — Hvad er du for en Kaa'l, kan du ikke drikke dine Dramme, saa duer du sgu ikke til at være Bonde, er du ligefrem Total, saa bliver der sgu ikke meget ved at komme her ned mere; de havde siddet og drillet ham, som angreb mig, med, at han var bleven slemt snydt ved sidste Marked i en Hestehandel. Han indrømmede, at han var bleven snydt Hesten fra, fordi han var blevet fuld. Han pressede nu paa for at faa mig til at drikke en Punch. — Nej, jeg vil ikke sidde og fylde mig med den Slags Gift, som jo kan gøre dig saa taabelig, at du lader dig snyde en Hest fra. Det er ikke godt Familieskab, naar du vil narre mig til den Slags Ting. Saa er der en gammel, velnæret Gaardmand, der sender en Spytklad midt ud paa Gulvet og raaber: — Gift, Gift, det er Løgn, det er en god, dansk Dram, lavet af vort eget gode Korn. Det er sundt at drikke sig en rigtig Perial en Gang imellem, det renser sgu hele Kallunet, det skulde du prøve. Det var en yndet Sport, man brugte. Kunde man faa en til at drikke, som ikke var vant til Spiritus, blev han naadeløst drukket under Bordet; for der blev holdt nøje Kontrol med, at alle Gæster fik lige mange Dramme, og de, som ikke var vant til at drikke, kunde ikke taale det. Jeg har altid

anset det for en Skam og en Brist i Karakteren at vise sig beruset, saa den Fornøjelse skulde de ikke faa.

Jeg havde været dum og aabenmundet og fortalt til en god Ven, at naar vi fik Ejendommen, skulde der anlægges Fiskedamme i Tørvegravene ved Lindencborg Aa og plantes Frugthaver paa Toften. Og Vennen havde fortalt det videre. Det var ikke klogt af mig at gaa og tale om eller prale med Ting, som ikke var praktiseret; men Ungdom og Visdom følges sjælden ad. Saa var der en falleret Gaardmand, som havde sat sin Gaard og alle Ting til ved Drik og Dovenskab, og nu sad til Leje i et Hus og til Dels levede af Naadegaver og Dagleje ved Gaardmændene. Det var for hans landmandsmæssige Fortids Skyld, han blev budt til Fødselsdage og blev taalt i Laget. Han havde hørt om mine højtflyvende Planer, og nu vilde han gøre sig bemærket. Han vender sig til mig paa en grov og spydig Maade: — Naa, du vil jo til at avle Æbler paa Heden og Fisk i Tørvegravene. Ja, siger han saa henvendt til Svigerfader: — Saa kan du jo komme til at gaa og fiske paa dine gamle Dage. Naar du nu snart kommer paa Aftægt, kan vi vel faa stegte Karusser, naar vi kommer ned til din Fødselsdag. Saa ser han sig selvglad og næsvist rundt i Kredsen; men de andre Gæster mente vist, at hans Bemærkning var for flabet over for deres gode Vært. Svigerfader svarede stille: — Det er ikke sikkert, stegte Karusser smager saa daarligt; men den Besværlighed skal jeg huske at fritage dig for til næste Fødselsdag. Jeg saa vist paa Manden, han havde saaret mig med sine haanende Bemærkninger. Og saa sagde jeg: — Det, du har præsteret landbrugsmæssigt, kan enhver jo gøre; men det vilde blive slemt for vort Land; du er jo ikke den

rette til at tale til Ungdommen og kritisere, naar vi tænker paa at tage nye Opgaver op, selv om de maaske synes taabelige i dine Øjne; de nævnte Fiskerianlæg gælder selvfølgelig ikke Karusser, men Ørreder, og kan godt give gode Indtægter, naar de bliver dreven paa rette Maade; og Danmark savner Æbler. Det kunde være fristende at gøre Gengæld og bruge Personligheder, men det vil jeg nu overlade til dig. Lad os hellere tale om noget mere fornuftigt. Efter dette lille Opgør var der kommen en trykket Stemning over Selskabet. Jeg kunde mærke paa mine Svigerforældre, at de var forlegne, de undte saa gerne deres Gæster det bedste.

Saa er der en ældre Gaardmand, som tager sine Tjenestefolk under kritisk Behandling. Han var saa ualmindelig tyk, man paastod, han maatte bære sin Mave i et Bind. Naar han satte sig paa en Stol, havde han Besvær med at faa sin Mave i det rette Leje. Han var kendt som en Grovæder i stor Stil. Han gav nu sine to fraværende Tjenestefolk det glatte Lag; her var han en Sprogmeister. I hans Velmagtsdage kunde det sagtens gaa, da fik de Prygl, det var et godt og sikkert Middel, saa blev de saa føjelige. Nu havde han da igen faaet et Par slemme Fyre, i Gaar havde han fundet dem sovende i Marken. Han blev saa rivende gal, men turde alligevel ikke slaa dem. — En er jo desværre bleven for gammel, sagde han, og spurgte derefter mig: — Hvad skal jeg gøre ved saadan et Par Fyre; for dem holder du da vel ikke med? — Nej, det gør jeg ikke; men jeg vilde lade dem blive hjemme, naar jeg selv gaar i Byen. Bagtalelser gør altid ondt. Nu skal jeg fortælle dig en lille, sandfærdig Historie: Kresten og Per var Naboer og gode Venner. Deres

Marker laa ved Siden af hinanden. Per var en hidsig Natur og havde altid Besvær med sine Folk. Kresten var godmodig og havde sine Folk længe. En Dag ringer Per heftigt: — Du maa ned til dine Folk, Kresten, de sover i Marken hele Formiddagen. — Tak, fordi du ringede, sagde Kresten. Han blev imidlertid hjemme og passede sit; Folkene kom hjem og fik deres Middagsmad, Middagssøvn og Kaffe. Da de skal gaa i Marken, siger Kresten stilfærdigt: — Dersom I nu vil sove i Eftermiddag, Karle, saa maa I ikke lægge jer, saa Per kan se jer; for han kan ikke vel taale det. Kresten fik altid mest ud af sine Folk. Man naar altid langt med det gode.

— Det var en lang Forklaring, du gav, om næsten ingen Ting, afbrød Manden mig og saa ondt efter mig. Saa spurgte jeg ham: — Sig mig, hvad vilde du have gjort, om du ikke hele Livet havde haft de to Karle til at tjene Føden til dig og dine; jeg har aldrig kendt dig som andet end Tilskuer ved Arbejdet i din Gaard. Det er jo ved Arbejdet, Føden skal tjenes i Landbruget; at være Tilskuer og Udbytter er lovligt, men saa bør du ogsaa lade dine Medhjælpere og Velgørere være i Fred.

Manden var nu helt fornærmet, han kunde jo nok tænke, at den Sag skulde der ogsaa vendes op og ned paa. — Mine Karle har nu altid faaet Føden ved mit Bord i al min Tid, saa det maa vel være mig, der har givet dem Føden og ikke omvendt; men du burde ikke tale med om Tjenestefolk, naar du aldrig har haft en Karl i dit Brød, og du faar det vel heller aldrig. Han vender sig til Svigerfader: — Det er en skrap Svigersøn, du har faaet dig, ham er du vel ikke enig med? Manden fik Medhold af alle Gæsterne.

Saa drøftede vi Tyendeforhold, og der faldt skarpe Bemærkninger fra begge Sider, og ikke alle vel overvejede. Der gik i denne Tid en Tyendebevægelse hen over Landet, man dannede Tyendeforeninger, som havde et Medlemsblad, der hed Tyendebladet, og som jeg var Holder af. Jeg havde fulgt nøje med i dette Foreningsarbejde og havde jo Ungdommens Erfaringer for de elendige Forhold, der herskede rundt omkring i mange af Landbrugets Karlekamre, ligesom om Tyendets Kaar i Almindelighed. Denne Tyendebevægelse var som en frisk Blæst over Landet og kunde muligvis have faaet Betydning saavel for Tyendeungdommen som for hele vor Bondestand; for her var meget at rette for Landbruget. Men de ungdommelige Ledere af denne Tyendebevægelse magtede vel ikke Opgaven og prækede mest Bitterhed og Klassehad blandt deres Medlemmer og forsvandt stille ud i Ubemærketheden. Jeg brugte nu en Del af Bevægelsens Kraftudtryk mod mine Modstandere og citerede blandt andet efter Hukommelsen nogle Verslinier af Jeppe Aakjær, skreven til det første Tyendeblad:

Her kommer fra Dybet den mørke Armé,
og fordrer af Verden et Svar,
skønt Dagingens Glimt i vor dryppende Le
er al den Fane, vi har;

— — — —

Vi ejer paa Jorden knap Trævl eller Traad,
kun denne vor skorpede Haand.
Til Menneskekaar fik vi kummerligt Raad,
i Ørkner vandred vor Aand.

— — — —

Vi harved din Ager, vi skar dine Neg,
vi strigled din blommede Hest,
vi lytted bag Stalden til Rotternes Leg,
naar selv du gik pyntet til Fest. . . .

— — — —

Vi havde nu saaret hinanden paa almindelig Skændis, det var meningsløst. Jeg havde fornærmet Fødselsdagsgæsterne, det var ikke helt rigtigt af mig, da jeg nu hørte til i Hjemmet. Det er gammel Sædvane, næsten Lov, i Bondens Hjem, at Gæsterne skal man sørge for paa bedste Maade, de skal helst gaa fra Hjemmet med Glæde og Taknemmelighed, det er en god gammel Bondedyd. Den havde jeg nu gjort Brud paa, det hele var kommen saa uventet, og en var ikke øvet i Festdage. Fødselsdagen var bleven afsluttet alt for tidlig, det var ellers en Æressag for Værtsfolkene, at det blev sent med Opbrudet.

Nu vandrede saa det lille Selskab ad de mange Hedestier og Veje til deres forskellige Hjem. Fødselsdagen var overstaaet; men der var bleven et Skaar i Glæden, mine Svigerforældre var blevet tavse og faamælte.

Vi tog Afsked, jeg tog min Hustrus Arm, vi skulde over Lindenberg smukke Aadal. Da vi naaede Aa-broen, sagde jeg: — Der er mine Fiskegrejer, kan vi faa Tid, saa tager vi et Par Ørreder til vor Middag i Morgen. — Ja, gør du det, sagde min Hustru glad, men jeg vil ikke hjælpe dig i Aften, for jeg er noget fornærmet. Vi satte os ved en Busk ved hinandens Side, og jeg gjorde min Snøre i Stand for at fiske; vi sad ganske stille; da kom der et Andepar med sit Kuld. Alt var stille i Naturen, det var over Midnat. Mose-

konens Taageslør laa over Aaen. Det vilde Andepar med de spæde Unger roede saa stille og lydløst, det var et stolt og smukt Syn. Andefatter var langt forude som Vagt og Værn for sine Kære. Saa lød der et svagt Skrig, et Plask i Aaspejlet, og den bageste Ælling forsvandt i Dybet, trukket ned af et blodtørstigt Rovdyr. Andefader kommer lynsnart tilbage med hæse Skræp og hidsige Gebærder, han er paa nytteløs Redningsfærd, og snart daler han modløs mod Aaspejlet og dukker ned i Dybet til sit Kuld, som forlængst har dukket sig i Aaens Vande. Saa gaar der en Tid i Stillehed, endelig hører vi den vilde Andemors lokkende Kald langt nede ad Aaen, og atter samler det smukke Andepar sit unge, rappe Kuld og ror lydløst videre paa deres natlige, farefulde Vandrefærd, maaske til fjerne, store, mere beskyttende Vande.

Det var Midnatstimen. Naturen sover. Fiskene var vist gaaet til Ro. Jeg kunde ingen fange. Vi begav os paa Hjemvejen og frydede os rigtig over den skønne, stille, varme Midsommernat. Jeg kunde mærke paa min Hustru, at der var noget, der trykkede hende. — Du er ikke rigtig oplagt, Mor; sig mig, hvad der er i Vejen. — Jeg havde ikke tænkt at ville sige det, sagde hun, for det skulde nødvendig blive Aarsag til Strid mellem os; men nu skal du alligevel vide det. Jeg mener jo, vi kan tale sammen om, hvad der ligger os paa Hjerte. Du var for haard ved Fødselsdagsgæsterne og saarede mine to gamle, det gik ud over deres Festlighed. Du tog helt forkert paa disse Mennesker. Det er prægtige Folk, som vi alle i vor Familie holder meget af; men de har deres eget frie Sprog, som ikke altid er saa smukt, og de kan ogsaa være saarende, dersom

de kan mærke, de kan drille en; men de mener ikke noget ondt med det. Saaledes er nu deres Væsen, de sidder altid og driller hinanden ved festlige Lejligheder. Der er gerne en, som der skal gøres Nar ad, og som maa være Skive for deres Morskab, maaske er det en daarlig Handel, som de har til Behandling, eller en, der driver sit Landbrug for daarligt og har for meget Ukrudt paa sine Marker, der kan ogsaa være anden landbrugsmæssig Daarlighed, som behandles; paa den Maade opdrager og revser de hinanden, men en Ting kan vi være sikker paa, de holder sammen, det fik du vel at mærke. Det kan ikke nytte, du vil tale Politik eller andre Samfundsspørgsmaal med dem, for det interesserer dem ikke. Du maa synges med samme Næb som de. Det er en Flok, der ikke altid er enig; men de vil alligevel altid hinanden det bedste. I Fjor var der en af Byens Husmænd, som havde det Uheld at miste sin eneste Ko; de skillingede straks sammen og gav ham Penge til en ny. De er saa hjertengode; de syntes, det var slemt for Manden, det var jo hele hans Besætning, der var gaaet tabt.

Min Hustru talte med Varme sit Hjemms Gæsters Sag: — Jeg ved, at naar du først faar dem rigtig lært at kende, vil du komme til at holde af dem; for de er trods alt af din egen Slags, I har saa meget tilfælles. Ja, Christiane havde set rigtigt; flere af disse Mænd blev mine gode Venner, naar vi senere mødtes som Gæster. Hun siger, at mange af disse Gæster er næsten som de Typer, vi har læst om i Digteren Skjoldborgs Bøger, vi glemmer jo aldrig Søren Brande i Bogen »En Stridsmand« eller Anders i »Kragehuset«. Der var ogsaa en i Selskabet, ham med den kraftige

Manke, ham kan vi godt ligne ved Isak fra Norges Fjelde, Hovedfiguren i Bogen »Markens Grøde«. Ja, der kunde nævnes flere.

Nogle Dage efter Fødselsdagen fik vi Besøg af Christianes Forældre, de var i daarlig Sindsstemning. Endelig fik de deres Ærinde sagt; de var bleven betænkelig ved at lade os faa Ejendommen. Deres gode Venner havde raadet dem fra det. Han er en Spekulant, det er farligt, havde de sagt. — Er det virkelig din Mening at grave noget af Engen op til Fisk og plante Abild paa hele Toften? spurgte Svigerfar. Der hvor du vil have Fisk i Engen, har vi altid Græs, naar Tørken svinder Marken om Sommeren, og fra Lodden har vi hentet Sommerfoder til hele Besætningen, det er den bedste Jord paa hele Ejendommen, og der vil jo gaa mange Aar, inden der bliver Æbler, og er de saa noget værd, naar de kommer? Vi er bleven bange, det skal gaa os galt paa vore gamle Dage, vi tror ikke paa de Fisk og Æbler, og det kan jo ogsaa gaa galt for jer selv.

Det har siden glædet mig, at jeg i min Ungdom saa rigtigt, for alle de, som begyndte at lave Fiskeparker og dyrke Frugtavl den Gang, har jo tjent godt paa de to Foretagender. Jeg havde sat mig godt ind i Sagen og tænkt at begynde smaat med et Par Td. Land med Æbler og et Par Fiskedamme. Jeg svarede nu de to gamle, at jeg mente, at Ørreddamme og Æble dyrkning havde en Fremtid for sig, og at jeg havde faaet Lyst til at prøve det, og tilføjede, at det godt kunde gøres nødig, at vi i Landbruget var mere alsidige og fik Indtægter fra flere Sider. — Men naar I er bange for mig, er det en anden Sag, jeg mente ganske vist, at Handelen var i Orden; men for min Skyld kan vi

godt lade det være. Det er jo ikke mig, som svigter. Og det er ikke godt for mig at overtage en Ejendom med Forskrifter om, hvad jeg maa udrette. Mit ærlige Svar gav Anledning til en trist Stemning, og mine Svigerforældre gik straks hjem. Jeg havde Besvær med bagefter at faa Christiane i godt Humør igen. Hun holdt saa meget af sine Forældre og vilde gerne have Fædrehjemmet.

Vi arbejdede saa videre med den lille Ejendom, og Frugttræerne begyndte at give godt med Frugt. Christiane benyttede enhver Lejlighed til at tage noget af den bedste Frugt med hjem til de to gamle. Jeg mener, hun gjorde det særlig for at vise sine Forældre, at Frugtavl ikke var en daarlig Forretning; hun var altid paa mit Parti, hun troede paa mig. Den lille meningsløse Familiestrid gjorde intet Skaar i vort gode Familieliv; vi gjorde de to gamle alt det gode, vi kunde.

Vi havde ved vort Hjem i Skindbjerg en Høj, som hed Stevnhøj, med en aaben Stenaldergrav. Denne Høj havde vi tilplantet med Bjergfyr og Hvidgran. Jeg følte Glæde og Stolthed over at have klædt dette Fædreminde i den stedsegrønne Dragt. I Dag vilde jeg næppe have gjort det. Fra Stevnhøj var der en vidunderlig Udsigt over det jyske Landskab omkring Lindborg Aa. En Søndag var vi mange samlet paa Stevnhøj; vi havde Familiebesøg.

Det havde været en pinende tør Forsommer, og nu var næsten Halvparten af vore Afgrøder paa den lille Bid bakkede Mark helt solsveden. Ja, selv Kartoflerne laa slatne og sovende henad Jorden. Det var et trist Syn for en Landmand. — Det kan ikke betale sig for os, Marinus, at gaa og ofre vor Flid paa denne utaknem-

lige Bakke, sagde Christiane, vi maa nu søge os andre og bedre Græsgange. Det her vil kun give os fattige Kaar. Forresten tror jeg nu, mine Forældre vil lade os faa deres Ejendom, dersom du har Mod til det. De tror ikke længere, du er en vidtløftig Spekulant. Der er noget at tumle med, ca. 50 Tdr. Land, det er en bedre Jord end den, vi har her, særlig er de 10 Td. Land Kær jo god Jord. Min Hustru var nu helt ivrig for Sagen. — Tror du nu, Mor, vi kan være gode ved tre gamle, vi maa tænke nøje over denne Sag, sagde jeg, det skulde jo nødigt gaa saaledes, at vi ikke var gode ved dem, som staar os nær. Unge og gamle ser saa forskelligt paa de samme Ting, og det kan jo give Anledning til Misforstaaelser fra begge Sider. Vi ser jo saa forskelligt paa Tingene, selv naar der kun er Tale om at plante Æbletrær. Jeg kan heller ikke godt gaa til dine Forældre i den Sag efter den Mistillid, de har vist mig, det vilde se ud, som om vi vilde trænge os paa, og det kan jeg ikke være med til. Det maa være dem, som skal komme til os, dersom det er deres Mening, vi skal have Hjemmet. Men vi kan vel nok faa en anden og større Ejendom. Jeg har forresten tænkt paa St. Restrup, der er endnu enkelte Parceller tilbage, ganske vist ikke af de bedste. Christiane svarede: — Jeg vil ikke friste dig til at tage mit Hjem, men gerne følge dig til Restrup.

Handelen med min Hustrus Barndomshjem kom ikke mere paa Tale, der var mange Ting til Forhindring, der var jo blandt andet næsten lige saa stor Gæld paa Ejendommen, som den var værd i Handel, og den laa meget afsides og var af den Grund ikke let at sælge, dersom vi skulde blive ked af den. Vore Venner og Familie raadete os fra det med de tre

Vort Hjem paa St. Restrup.

Lindborg Aa.

gamle, det kan let gaa jer galt, sagde de. Vi kan i Ungdomstiden let tabe Lysten og Modet, naar vi hos de ældre møder bestemt Modstand mod de Fremskridt og Forbedringer, vi tror paa og tænker paa at gennemføre. Værst var det, at jeg var ikke saa glad ved at forlade min Barndoms Lindensborg Aa, jeg kendte jo dens gavmilde Spil og tænkte vel, at naar jeg kunde være den nær, betød det meget for Hjemmet, den havde hjulpet mig saa mangen en Gang.

Min Hustru kunde nu mærke, jeg havde tabt Lysten og Modet til at faa hendes Hjem, og vilde ikke gaa til sine Forældre mere i denne Sag. Men hun var lige ivrig for at faa mere Jord at arbejde med, hun var Landmand til Liv og Sjæl. En Dag spændte vi saa vor lille Hest for og kørte til St. Restrup og købte Jord. Moder var med, saa jeg havde begge mine to Kvinder som Raadgivere. Den Parcel, vi havde tænkt paa, var desværre allerede solgt. I Stedet for købte vi saa 30 Td. Land, men det var af Gaardens daarligste Jord. Først Aaret efter fik vi bygget paa den købte Jord og solgte saa det lille Landbrug i Skindbjerg.

Vi gik ind til et haardt Slid. Paa de ca. 10 Td. Land af den købte Jord var der Krat, Virer, Enebær eller Lyng og ogsaa mange store Træer, Birk og El. Disse blev gravet op med Rod og solgt som Brænde, det var næsten vor eneste Indtægt det første Aar. Den tilgroede Jord var heldigvis, da vi fik den ryddet, ikke saa daarlig Jord, en Del af den var Eng, ca. 10 Td. Land med dyb Tørvejord, men der var ogsaa tørre Sandbanker imellem. Her paa den nu ryddede Jord havde der før min Tid aldrig været trukken en Plov eller svungen en Le, Jorden havde fra Tidernes Morgen ligget ubenyttet hen, vel til Tumleplads og Skjul

for Godsets store Vildtbestand. Det store Landbrug kunde ikke dyrke den Slags Jord, hvorpaa der skulde ofres saa meget Arbejde og Besvær; det blev nu Husmændenes Opgave. De ca. 20 Td. Land af Jorden, som var i dyrkbar Stand, var meget tør Sandjord og ringere, end vi havde tænkt os. Det første Aar saede vi ved Udstrykningsforeningens Hjælp ca. 8 Td. Land med Havre og Byg, men avlede aldrig en Kærne. Kornet var sygt og sank i Jorden igen. Aarsagen var vist, at Gaardens Ejer i sin Tid havde givet Jorden Mergel, men den daarlige Jord havde ikke udnyttet Mergelen, og saa blev Kornet ødelagt af Lyspletsyge. Vi lagde Kartoffler i 6 Skæpper Land det første Aar og avlede 2 smaa Læs. Det var ganske vist en meget tør Sommer. Vi avlede, efterhaanden som Aarene gik, over 150 Td. Kartoffler pr. Td. Land, det var god Jord til Kartoffler.

En Dag var der kommen en gammel Restrup-Forvalter ind for at besøge os. Han havde ledet Godsets Landbrug i en Aarrække og interesserede sig for vi Nybyggeres Landbrugsfærd. Jeg var ikke hjemme ved dette Besøg, men til min Hustru og Moder havde han sagt: — Paa den Jord, I her har købt, har der aldrig villet gro noget, saa I gør vist klogest i at pakke sammen igen. Dersom I skal leve af at dyrke den Jord, bliver det kun til Sulteføde. Da jeg kom hjem, sad mine to Kvinder og trofaste Medhjælpere grædende med hinanden i Haanden. De gav mig med Taarer den triste Historie. Saa fik de et lille venligt Klap paa Kinden med Bemærkning om, at det nytter ikke at græde, det gør ikke Jorden bedre. Jeg tog Sagen fra den gemytlige Side, og hurtigt spredtes de mørke Skyer, som var kommen over Hjemmets Himmel. De to Kvinder stolede blindt paa mine Evner til at klare

Tidernes vanskelige Skær. Det er ikke sikkert, den Forvalter har set rigtigt, sagde jeg, eller at han har Forstand paa det, han taler om. Han ser noget tung og ugidelig ud, og Jorden kommer ikke til at give, ved at man gaar og svinger med en Stok. Nu prøver vi tre at tage en Dyst med den saa ilde omtalte Jord. En af vore Naboer sagde, da vi høstede Havre det første Aar, at han mente ikke, det var Guds Mening, der skulde gro Havre paa den Jord. Maaske var det den Dom, man fældede over vort nyerhvervede Hjem, der gjorde, at vi nu for Alvor begyndte vort Landmandsliv. Her har ikke kunnet leve Mennesker før os, det er desværre rigtigt; men saa har vi heller ikke taget Jorden fra andre. Lykkes det for os at skabe et Landbrug her, da kan vi sige, som der staar saa smukt i Sangen: Vi lægger vor Vinding til Landet.

Vi flyttede til St. Restrup i Sommeren 1914. Restrup blev som bekendt købt af Husmændenes Udstykningsforening for Aalborg Amt i Efteraaret 1912; det vakte stor Opmærksomhed overalt i Landet. Kunde Husmændene nu magte den Opgave, som de her havde taget paa sig? Det maatte vel gaa galt, man havde vist gabet for højt. Men Husmændene gennemførte det store Jordfordelingsarbejde paa en god og retfærdig Maade. Det viser sig altid, at Bønderne udmærket kan ordne deres egne Sager. Bedre og mere vellykket Udstykning end Restrups er vist ikke gennemført af andre nogen Steder i vort Land.

Da vi kom til St. Restrup, lærte vi ret hurtigt at stikke Fingeren i Jorden, som man siger, og lugte, hvor man er. Vi maatte tage de daarligste Kulturer i vor Tjeneste, der blev saaet meget Rug, graa Hvedehavre blandet med Vaarrug, vi maatte klare os med at dyrke

Turnips, disse stillede jo ikke store Krav til Jorden og kunde give et godt Læsudbytte, men lidt af Tørstof. Det tænkte vi dog ikke saa meget paa i Landbruget dengang. Min Husmandsrejse til Samsø kom mig nu rigtig til Nytte. Vi forspirede mange af Læggekartoflerne, det var den Gang mest Rosenkartofler; den lette, tørre Sandjord her var tidlig foraarsbekvem, saa vi var blandt de første, som kunde levere tidlige, nye Kartoffler til Aalborg. Det blev hurtig en stor og efterspurgt Handelsvare. Senere forspirede vi alle Læggekartoflerne. Sandjordskartofflen var saa efterspurgt til Spisebrug, at Salg af Spisekartofler blev vor bedste Indtægt.

Vi opdagede snart, at der var mange Muligheder ogsaa paa den daarlige Jord, og vi boede ikke langt fra den store By Aalborg. Vi tog fat med Ungdommens Lyst og Mod, særlig Christiane var utrættelig. Den lette Jord har sine Fordele, vi kan faa vor Avl i Jorden i de tidligste Foraarsmaaneder, da faar vi som Regel rigelig Regn, som kan udnyttes af de tidlige Afgrøder, den tidlige Sæd er næsten altid den bedste. Aldrig har jeg set en Jord saa fyldt med Ukrudt som den, vi havde købt, det taler ikke til Gunst for Storlandbrug. Jorden var fyldt med Senegræs, al Slags Sandjordsukrudt, og den var ligefrem fyldt med Ukrudtsfrø. Det var et haardt Arbejde at pløje. Plovens Skær blev skærpet for hvert Bed, for her skulde Ploven skære. Det, som vore fine, adelige Slægter gennem Aarhundreder havde forsømt, fik Husmændene Lov at rette, og de har gjort det.

Men en daarlig Jord, der er forsømt gennem lange Tider, er taknemmelig for en god Pleje og Omhu, særlig var jeg paapasselig med Staldgødningens og

Ajlens Opbevaring, vi benyttede en Del Tørvejord til Strøelse og gør det endnu. Jeg mener, den har betydelige grundforbedrende Egenskaber, særlig paa den daarlige Jord. Da vi begyndte vort Landmandsliv her i 1914, indrettede vi en god Møddingplads med solid Mur omkring og med Betonbund. I Møddingpladsens Midte er der en Samlebrønd for Ajlen fra Møddingen. Til denne Samlebrønd blev der lagt Dræn af Trærender under Møddingen for paa den Maade at lede Møddingens Vand i Ajlebeholderen. Vi kunde herved opsamle hver Draabe af den værdifulde, flydende Gødning.

Der er sket store Forandringer med Jorden her i de nu svundne 30 Aar, der er gaaet, siden St. Restrups Jorder blev delt ud til Bondejord. Nu kan vi dyrke vore gode Kornstammer, som kan blive saa nogenlunde gode. Vi dyrker alle Landbrugets bedste Kulturplanter som Sukkerroer, Fodersukkerroer, Runkelroer samt vore bedste Kartoffelsorter, som trives godt. Vi dyrker som før nævnt en Del Havebrug. Disse Kulturer skal gødes godt, mange af dem har et stort Rodnet, som udvikles under den stærke Gødskning, det er f. Eks. Sellerier, Kaal, Jordbær, Kartoffler, Kløver m. m. De store Rodnet har Aar efter Aar haft stor mulddannende og grundforbedrende Virkning, saaledes at den løse og aabne Sandjord er bleven tættere og mere muldrig og holder bedre paa Fugtigheden. I de sidste Aar har vi faaet det saaledes, at vi kan vande; det giver jo særlig kraftige Afgrøder. Vi har i en Aarrække brugt at saa Serradeller og Sneglebælg i Kornet. I fugtige og frugtbare Aar har disse kvælstofsamlende Planter givet bedre Halm og samlet Kvælstof til den næste Afgrøde.

Ja, saadan er Aarene gaaet. Det glæder mig meget, og det er bleven min Stolthed, at det er lykkedes os at faa den fattige og karrige Jord i god Kultur. Det har kostet os Slid og Taalmodighed, men har ogsaa bragt os mange Glæder. Skulde jeg begynde forfra, vilde jeg prøve paa at komme lettere fra det, men alligevel naa det samme Resultat. Til Ungdommen vil jeg dog sige: Vælg den gode Jord.

Moder flyttede som allerede nævnt med os hen til St. Restrup, men at flytte gamle Mennesker til nye og ukendte Egne er vist ligesom at flytte gamle Træer til ny Grund, det er vanskeligt at faa Fodfæste. Moder blev saa ordknap og ensom og noget besværlig at omgaas, hun blev hurtig affældig og stavrede omkring. Men min Hustrus gode Humør og venlige Sind hjalp Moder over mangen en trist og bitter Stund. Her mødte hun jo kun fremmede og ukendte Mennesker, og hun havde svært ved at komme i Samtale og Forbindelse med dem. Paa Skørpingegnen havde hun sin Bekendtskabskreds og sine jævnaldrende Venner, som hun kom sammen med ved Lejlighed, hun kendte alle denne Egns Slægter og deres Skæbner og Historie og vilde gerne tale derom. Nu fulgte hun med Interesse vor og Peter Langelands Landbrugsvirksomhed, ogsaa vor Søster og Svoger i Fræer besøgte hun, men det var vist ikke nok for hende, at der var Føde. Jeg mener, hun savnede sin egen spændende Ungdoms Kamp, selv nu i hendes graanende Dage.

En Dag var hun listet ud i det yderste af vor Mark, og her fandt hun Lyngagre, det havde hun vist ikke ventet. Om Aftenen satte hun sig ved min Side, tog min Haand og sagde: — Har jeg ikke fortalt dig om

din Faders og min haabløse Kamp med Lyngen. Det gør mig saa ængstelig, hvis du nu vil prøve den samme Kamp. Jeg svarede: — Nej, Moder, det vil jeg ikke; den Lyng, her er, skal jeg snart faa Bugt med, nu har vi andre Hjælpemidler. — Gudskelov, sagde hun, saa er jeg mere rolig, for jeg mindes altid disse Hedeaar som de værste i mit Liv. Hun fulgte altid vi Børns Virke med Opmærksomhed. Hendes sidste Stund blev let og kort og smuk. En solklar Vintermorgen segnede hun stille om med et Suk, hun hviskede med svag Stemme: — Nu dør jeg, Farvel. Kun et Øjeblik, og vor kloge, flittige, nøjsomme Moder var ikke mere. Det var Julen 1915, vor stridende, gode Moder nedlagde sin Vandringsstav.

Paa St. Restrup.

Der blev ved Udstykningen i Aaret 1912 en helt ny, stor Landsby med over 50 Hjem, men noget forskellig fra de bestaaende gamle Landsbyer. Nybyggerne paa St. Restrup var unge Folk fra Husmands- og Arbejderhjem, ogsaa en Del fra Gaardmandshjem, ligesom der var Folk fra Byer som Aalborg, der nu vilde forsøge sig ved Landbruget.

Det kneb for os at blive optaget i Bondelaget i de omliggende Landsbyer. Vi havde ikke noget godt Ord paa os, vi var vel for rebelske i vor Opfattelse. Vi tilbød vor Nabolandsby Sønderholm Andelsfællesskab i et Mejeri, som skulde bygges i deres By; men de turde ikke give os lige og almindelig Andelsret. Det var jo mærkeligt. Vi var en By med 50 Hjem og nærmeste Nabo til Mejeribyen, noget lignende har vist aldrig før fundet Sted i vort Lands Mejerivæsens Historie.

Vi var for frisindede til at lade os binde ved Indskrænkninger i vor andelsmæssige Ret, og Resultatet blev, at der blev bygget to Mejerier til Skade for hele Egnen.

Vi var altsaa kommen her til St. Restrup fra de forskellige Egne i vort Land, vi kendte saa lidt til hinanden. Vi levede til at begynde med stille og ubemærket hver for sig, og vi havde vist alle nok i at føre vor egen økonomiske Kamp. Men det varede ikke længe, inden vi blev rystet godt sammen paa Restrup og fik dannet vor egen solide Bondeby med de gode, gamle Bondedyder: Flid, Nøjsomhed og Arbejde, i Højsædet.

Og vi fik Husmandsskolen i vor Midte. Bedst var det vist for dansk Bondefællesskab, om den i sin Tid var bleven kaldt ret og slet Landbrugsskole. Der udviklede sig hurtig et godt samarbejdende Bondeliv paa St. Restrup, og hertil bidrog i høj Grad Husmandsskolen. Her samledes vi ofte i en ledig Stund, naar Skolen kaldte. Den blev næsten vor Kirke. Her lærte vi hinanden at kende og fik Lejlighed til at høre Landets betydeligste Mænd. Her kom ofte Johan Skjoldborg, Jeppe Aakjær, Åge Meyer Benedictsen med mange, mange flere. Højskolens førende Mænd fra andre Egne stod ogsaa paa Husmandsskolens Talerstol. Ogsaa paa det praktiske Livs Omraader kunde vi hente Viden og Værdier paa Skolen, her kom med passende Mellemrum praktiske, dygtige Landmænd, og her blev der talt om alt vedrørende Land- og Havebrug. Her kom i sin Tid Anton Sørensen, Havbro, Hendriksen, Beder, og mange andre, og ogsaa vore dygtige Konsulenter saavel fra Husmandsforeningen som fra Landboforeningen kom paa Skolen, ligesom Husmandsskolens

egne dygtige, alsidige Lærerkræfter stadig stod til vor Raadighed.

Det var ikke til at undres over, at der efterhaanden blev en levende interesseret Befolkning paa St. Restrup. Ja, vi fik ogsaa straks oprettet et Bibliotek, og Litteraturen holdt sit Indtog paa St. Restrup, vist mere her end i nogen anden Bondeby. Dersom man en sen Aftentime kommer gennem St. Restrup, kan der ses enkelte Lys her og der, og vi kan være sikker paa, at det er læsende Mennesker, Mænd eller Kvinder, som benytter en sen Aftentime til at fordybe sig i Bogens rige, forunderlige Verden. Vi har i vort Bibliotek de bedste Forfatteres Værker. Og det har vist sat sit eget Præg paa mange af de Restrup Bønder. Mange af dem har rationeret deres travle Liv i Aandens som i Haandens Verden.

Ungdomsaarene gik hurtigt paa St. Restrup, der var Travlhed og Arbejdsglæde, der blev plantet Læ og Haver. Det skabte Lunhed og Hygge mellem de skærmende Læhegn, vi kom ind i en sund og praktisk landbrugsmæssig Kappelstrid. Vi lærte af hinanden.

Den Sandflugt, der før i Tiden havde hærget Restrups vide, lette Sandmarker, blev nu standset og brudt af de vindstærke Læbælter, og mellem disse lunende Hegn blev der et godt Grosted for Mennesker saavel som for Landbrugets fineste Kulturer. Ogsaa i vort Hjem skete der gode Forbedringer og Fremskridt, der blev plantet Træer hvert Aar, der blev plantet Roser og Blomster, og Hjemmets Omgivelser blev krydret af de liflige Blomsterdufte. Hvor var det forfriskende efter endt, travlt Dagværk at hvile en Stund blandt Blomsterne. Christiane passede Blomsterhaven, hun var en Mester ved Rosenbedet.

Vi var tidlig paa Færde i vort Hjem om Morgenen, min Hustru var altid først. Naar det gjaldt at passe paa Tiden, var hun den drivende Kraft. Den første Sag paa vor Dagsorden i Hjemmet var et Koldtvandsbrusebad og lidt Morgengymnastik, og her var hun først; naar hun var færdig i Badeværelset, kom hun og sagde: Saa er det din Tur, Marinus. Jeg forsøgte somme Tider at faa fem Minutters Udsættelse, men hun afslog det altid med sit friske Morgensmil: — Saa er vi jo bag efter hele Dagen. I hele vort Samliv begyndte vi altid Dagen med det forfriskende kolde Morgenbad, selv om det var 20 Graders Frost. Naar jeg har faaet Lov til at leve mit Liv saa langt ind i de graanende Dage trods mit fra Barndommen ødelagte og vaklende Helbred, mener jeg, det livsenssunde Morgenbad var en medvirkende Aarsag. Og dernæst Christianes Mesterværk som Husmoder. Hver Dag hele Aaret var der Grønsager af forskellig Art paa vort Bord, skiftende efter Aarstiderne. Havde jeg travlt, eller glemte jeg at saa disse Ting, saaede hun det selv. Jeg ved af egen Erfaring, hvilken billig Sundhedskilde disse Grønsager er for Mennesker i deres daglige Ernæring. Det glæder mig, at der nu gøres et stort Arbejde af vore Husholdningsraad for at sprede mere Kendskab og Oplysning blandt Mennesker om denne vigtige Sag. Og hvor pyntede disse lækre, friske Ting altid paa vor Mors Bord.

Der udfoldede sig snart et godt, jævnt og muntert Folkeliv paa St. Restrup, vi var unge og samledes ofte, der blev efterhaanden Omgangskredse. Det var en nyskabt Landsby uden Fortid, der var opstaaet paa de gamle Herregaardsmarker.

Vi benyttede disse Hjemmets Sammenkomster til en

grundig Gennemgang af Mark, Stald og Have, her studerede vi indgaaende hinandens Arbejde og Bedrift. Fejl og Mangler saa vi tavse paa, dem gjaldt det for os at undgaa. Vi lærte af hinanden. Det blev til smaa, lærerige Vandrekursus. Kommer vi gennem St. Restrup en Foraarsdag og ser de mange smukke, blomstrende Frugttræer, kan vi vist godt gaa ud fra, det skyldes vort Samarbejde. Eksemplet har smittet fra Hjem til Hjem, og nu giver Haverne i mange Restruphjem en god aarlig Indtægt samt Frugt til Hjemmets Behov. Det gode Frugttræ, vi planter i vor Ungdom, kan hjælpe os og give Indtægt i vor Alderdom. Det er en Slags god og billig Livsforsikring.

Og efterhaanden tog vi alle Landbrugets faglige, lokale Erhvervsorganisationer i vor Tjeneste her paa Restrup, som f. Eks. Foderstofforening, Gødningsforening, Ægssalgskreds, Kvægavls- og Kontrolforening, Hesteavlsforening m. m. Vi fik som nævnt ogsaa vort eget Mejeri. I de senere Aar har vi i stor Udstrækning benyttet Gartnernes Salgsforening i Aalborg, her sælger vi Kartofler og Frugt og Havesager. Det er blevet en stor Virksomhed for Restrup. Der gaar i Sommerens travleste Tid 3 à 4 Lastbiler daglig afsted med store Læs af disse Varer.

De nævnte forskelligartede Organisationer har gavnnet os meget hver efter sin Bestemmelse, og de virker trygt beskyttende for Landbrugets Handel og hele Omsætning.

De i vor Tid saa frodige Damenge har vel før i Tiden været Sumpe eller Fjordarme eller Vige fra Limfjorden. Her i en Dalsænkning i dette Engdrag ligger Restrup gamle Borg og Gaard, nu Skole. Stedet er klogt og rigtigt valgt til sit Formaal. De solide,

alentykke Mure staar her som Minde om en stærk Fortidsfæstning. Og her har vel de gamle Adelslægter kendt til Krigens Kummer og Ve med mørke og tunge Dage.

Hvor er det smukt her ved Restrup en Midsommer-aften, naar Mosekonen brygger over de brede Damenge og breder sit Trylleslør omkring den gamle, ærværdige Restrup Borgs Sokkel og Syld. Mod Nord har vi det vide Udsyn over Limfjordens brusende Vande. Den bugtede, smukke Fjord kan være en barsk Nabo i Stormvejrsgage.

I Fortiden gik dens hærgende Storme hen over St. Restrups vide og ubeskyttede Vang, men nu brydes dens Vinde som før nævnt af Restrup-Bøndernes stærke Læbælter. Ja, Menneskers Arbejde og Flid har ogsaa her sejret over den barske Natur.

Min Deltagelse i det offentlige Liv.

Jeg tog ivrig Del i Husmandsforeningens forskellige Virksomheder, mine Standsfæller havde valgt mig ind i dette Arbejde, og senere blev jeg ogsaa valgt ind i andet Foreningsarbejde; men her opdagede mine Kolleger ret hurtigt min fuldstændige Mangel paa de almindelige Skolekundskaber, som jo er en Betingelse for at udføre et godt, solidt Arbejde i det offentlige Livs Tjeneste. Det er store Værdier, vor Bondestand har omsat i den vidtspændende Andelsbevægelse. Her gælder det at have regnskabsmæssige Kundskaber og Evner og Overblik. Alt dette har vor Bondestand klaret i den sidste Menneskealder, og sjælden blev den snydt. I mit offentlige Livs Virksomhed savnede jeg i høj Grad mine Børneskolekundskaber, særlig paa det

regnskabsmæssige Omraade, og jeg maatte lide paa mine Medarbejdere, som gjorde dette Arbejde; men det pinte mig, naar jeg ikke kunde gøre min Pligt i vor fælles Gerning.

Saa hændte det, at mit Sind blev fyldt med Bitterhed mod det Samfund, som havde fostret mig, her syntes jeg ikke, der var noget at takke for. Ja, saa var det, jeg tog den Beslutning at rejse paa Landbrugsskole i fem Maaneder for om muligt at raade Bod paa mine i høj Grad mangelfulde Skolekundskaaber. Mine fattige og slidsomme Barneaar havde næsten gjort mig til en uvidende Hedning. Min Broder, Peter Langeland, overtog min Plads i Hjemmet. Jeg har før i Bogen bemærket dette, det var jeg ikke saa glad for, det blev et stort Offer, han maatte bringe for min Skoletrang, han havde været saa heldig at faa en god Plads hos en Købmand som Staldforpagter, det kunde give en god Løn, og en saadan Plads var ikke saa let at faa. Peter gik og sparede for at faa Midler til eget Hjem. I den fattige Tid var det saa vanskeligt at faa Foden under eget Bord, men vi Søskende holdt sammen og havde vanskeligt ved at sige nej til hinanden. Ja, han passede saa vort Hjem uden Løn, mens jeg var paa Skole. Jeg mener, at denne Søskendegodhed er en Følge af, at vi Børn var kommet fra den yderste fattige Pynt. Ja, tilsyndeladende smaa Ting og Aarsager kan ofte give store Virkninger, særlig fra Barneaarene. Min Broder Peter var ca. 10 Aar yngre end jeg og den sidste af Børnekuldet, og alle vi andre var fløjet fra Reden. Det var vist svært for vore Forældre at undvære ham, nu han var den sidste, saa han kom vist ikke saa tidlig ud at tjene. Levevilkaarene var bleven noget bedre i Hjemmet, der var jo ikke saa mange

Munde nu. Moder fik bedre Tid og tog sig af ham, og han blev holdt til sine Skolebøger. Han var lærenem og blev vore Forældres Glæde og Stolthed. Peter havde da faaet ret gode Skolekundskaber efter den Tids Forhold.

Han var saa heldig i en ung Alder at komme paa Ballum Højskole hos den kendte, dygtige Skolemand Villumsen, og senere et halvt Aar paa Husmandsskole. Hans Ungdomsaar var gode med Skiften fra Skoler til Pladser i Landbruget hos dygtige Landmænd. Han var ofte i samme Plads i flere Aar. Ja, Vilkaarene for Søkende fra samme Hjem kan blive saa forskellige, naar Skæbnen er over os. Jeg maatte, som før nævnt, friste den tunge Skæbne at vagabondere fra Plads til Plads som syg Havarist, det hører med til mit Livs tristeste Minder. Og jeg maatte nøjes med de daarligste Pladser. Broder Peter blev den stærke Gren paa Slægtens Stamme, ham søger vi alle til. Jeg mener ikke, han kan sige nej, naar han kan hjælpe, han er ogsaa vor Raadgiver, naar der er Spørgsmaal, som vi ikke selv kan klare.

De fem Maaneder paa Landbrugsskolen fik imidlertid ikke for mig den tilsigtede Virkning; thi det gamle Ord har altid Gyldighed: Det, man i Barndommen nemmer, vi ej i Alderdommen glemmer. Kundskabsmæssigt bliver det alt for lidt, man faar ud af et saadant Skoleophold. Naar en er bleven 30 Aar og mangler alle sine Barneskolekundskaber, saa kan man vanskeligt følge med i den Undervisning, en saadan Skole byder paa. Alligevel fik denne Skolevinter stor Betydning for mig. Jeg benyttede al den Tid, der kunde blive, til at lære at skrive, regne og læse.

Ogsaa hele det gode Samvær med den dygtige Lærer-

stab og de mange Elever var en rig Oplevelse for mig. Forstander K. Balle, St. Restrup, var ung Lærer paa Kærehave Husmandsskole dengang. Det er vel nok det, som har givet Forstander Balle hans store Styrke som Højskolemand nu gennem ca. 45 Aar i Husmandsskolens Tjeneste. Alle de Tusinder af Elever og Kursister, som gennem de mange Aar har været under Forstander Balles gode menneskelige Paavirkning, kom jo til at holde af ham for Livet. Han blev da ogsaa min gode Ven, og nu har vi været Naboer her paa St. Restrup i ca. 30 Aar, og Balle er den samme flinke, friske, muntre Skolemand som før med sine mange lyttende Elever og Kursister omkring sig.

Ja, om K. Balle kan man med Ret og Sandhed sige, at han har sat sit gode og dybe Spor i den danske Husmandsbevægelse og i de mange Hjem trindt omkring i vort Land. Jeg ønsker derfor her i min Mindebog, og medens Tiden er, at sige K. Balle hjertelig Tak for hans Livs store Virksomhed.

Da jeg kom hjem fra Skolen og arbejdede videre i Husmandsforening og anden offentlig Virksomhed, mødte jeg Husmandsbevægelsens ledende Mænd paa den Tid her i Aalborg Amt og videre ud. Jeg nævner enkelte Navne som Jens Jensen, Alsbrohuse, Anton Dalum, Mejlby, Viggo Madsen, Hasseris, Carl Bauman, St. Brønderup, C. Visse, Frejlev, Carl Sørensen, Vaarst, med mange flere. De blev mine gode Venner og Medarbejdere og fik stor Betydning for mig frem i Tiden. De var kundskabsrige, og vi drøftede med Lyst Tidernes mange samfundsmæssige Spørgsmaal, naar vi mødtes. Det var jo særlig disse Mænd, som bar Husmandsbevægelsen frem her i Aalborg Amt i deres Tid. Selvfølgelig var der mange andre ude i det

store Foreningsliv, som drog deres Plovfure dybt i den hurtigt voksende Bondekultur, som vor Husmandsbevægelse nu er blevet. Et Par andre betydelige Mænd, som jeg mødte paa min Vej blandt Husmændene, maa endnu nævnes, nemlig den første Formand for De samvirkende jyske Husmandsforeninger, Jørgen Nielsen, Viby, og Husmændenes egen Digter, Johan Skjoldborg. Det blev ogsaa til Venskab med disse to Mænd, vi aflagde hinanden Besøg ved Lejlighed, det var saa herlige og berigende Stunder, dette Samvær, for mit let modtagelige Sind. Jeg mindes det altid med Ærbødighed. Under Jørgen Niensens gode, solide Førerskab voksede den jyske Husmandsbevægelse hurtigt frem, men Jørgen sled sig op i den Sag, han tjente. Om ham kan man med rette sige: Han segned', men Standen sig hæved'.

Johan Skjoldborgs Digtergave til det danske Folk skal ikke nærmere omtales ved denne Lejlighed, det er gjort af andre paa den smukkeste Maade. Uden Skjoldborg vilde Husmændenes Vej frem gennem Tiden vel være blevet træls at vandre; han sang paa sin egen friske Maade Livsglæden ind i Husmændenes Liv, og hans Bøger gav Sol over Hverdagens haarde Slid.

Som Aarene gik, kom jeg rigtig til at forstaa, hvor nødvendigt det er for det offentlige Livs Mænd at have gode Skolekundskaber og Forstaaelse for at klare de mange Skær paa dygtig og rigtig Maade. De forsømte og mishandlede Børnear kan man aldrig i Livet løbe fra.

En Morgen fandt min Hustru mig ved et Regnskab fra min offentlige Virksomhed, her havde jeg siddet hele Natten. Hun tog paa myndig Maade Regnskabsbogen og lagde den til Side med de Ord: — Gaa nu

og læg dig, saa skal jeg gøre Morgenarbejdet, og senere vil jeg hjælpe dig med de genstridige Tal. Hun havde heldigvis faaet gode Skolekundskaber. Regnskabet fik vi i Orden. — Kan du ikke se, Marinus, sagde hun, at du har alt for meget Arbejde og Besvær med alt det, du gaar og roder dig ind i, her maa du være forsigtig. Dine haarde Barne- og Ungdomsaar har alligevel krogen dig mere, end vi rigtig har forstaaet, men det gør jo ikke saa meget, nu vi har det saa godt herhjemme, men du maa ikke mere tage dig noget Arbejde paa, som du ikke kan magte. Saa blev jeg borte fra Møder, hvor der var Valg, og søgte paa den Maade at blive fri for det Arbejde, som voldte mig Besvær, særlig det regnskabsmæssige; men alligevel mener jeg at have taget min Part af Arbejdet i Fællesskabet, hvad der jo er vor Pligt.

Jeg blev atter mere en Hjemmets Mand, og ved fælles Hjælp fik vi Ukrudtet bort fra vore Agre.

Som Aarene gaar.

Lykkelige Aar kommer og gaar. Vort Landbrug blev stadig mere alsidigt, det gav os travle og rastløse Tider, vi lavede smaa Forandringer og Forbedringer i Hjem og Bedrift, vi havde begge to Skønhedssans og Arbejdsglæde. Ogsaa vore Bygninger pyntede vi paa. Vinduer og Døre blev ofte malet, her skiftede vi med Farverne, Forandring fryder jo. Et Aar prøvede vi at kalke vort Hus rødt, men det blev hurtig lavet om, og Huset fik igen sin rene, venlige, lysegule Farve; vi var ikke indstillet paa rødt.

En Gang imellem skiftedes vi til at tage paa Kursus eller paa Husmandsrejse. Naar den ene var hjemme,

gik jo Virksomheden saa nogenlunde uforstyrret alligevel. Vi havde begge Lyst og Trang til at komme ud og se os om, det var som en Fornyelse for os, vi hentedede derved nye Impulser. Og vore Udflugter havde ogsaa stor praktisk Betydning for os og gav os et videre Udsyn. Vi overdrev ikke disse Rejser, men betragtede dem som et nødvendigt Led i vor Udvikling og vort praktiske Arbejde. Der kunde være flere Aar imellem, at vi rejste ud; det, vi saa og lærte paa disse Ture, skulde praktiseres paa Hjemmets Grund.

Man har sagt om disse Kursus og Rejser, at de ofte blev til Ferie- eller Lystrejser. Dette maa nødvendig ske, for de har stor Betydning for en stor Part af dansk Landbrug paa det praktiske Omraade. Til disse Rejser og Kursus gives der jo Statsunderstøttelse, derfor bør de kun benyttes som rent praktiske Studierejser for praktiske Landmænd og -koner.

Vort Liv var altid saa travlt, maaske havde vi ogsaa taget for mange Opgaver op og var kommen ind i for meget i alle Landbrugets Bierhverv, Kontrol, Fremavl m. m. Paa vor daarlige, tørre Sandjord kunde Avlen jo let mislykkes. Det var maaske derfor, vi havde gjort vor Virksomhed saa alsidig, saa kunde vi lettere ride Stormen af, om det skulde blive tørre Misvækstaar.

Vi forsømte aldrig at følge med i Tidens Udvikling, vi havde vor Læsetime hver Aften, Aviser og Ugeblade, alt det, som havde vor Interesse, skulde jo studeres. Vi fordybede os ogsaa i de gode Bøger, her skulde vi gerne have en lille Tid hver Vinteraften; men vi slugte aldrig en Bog, vi tog den i smaa Rationer, der var ogsaa andet, som skulde passes i vor Fritid. De Bøger, vi aldrig kunde glemme, kaldte vi

gode, der var f. Eks. Johan Skjoldborgs Kragehuset, En Stridsmand, Sara, Gyldholm med flere, det var vort eget Liv, der her var fortalt om. Og mange andre Bøger læste vi, f. Eks. Markens Grøde og Borgslægtens Historie. Jeppe Aakjærs Rugens Sange blev sunget meget i vort Hjem. Blandt Bøgerne var vi i godt Selskab. Vi drøftede altid det, vi havde læst, ret indgaaende; men aldrig fik Bøgerne Lov til at stjæle vore nyttige Arbejdstimer.

En Gang imellem havde vi Lyst til at komme i Teatret og se vor gode Kunst, dette i Forening med den gode Læsning følte vi var ligesom at bygge op paa os selv og faa en bedre Forstaaelse af Livet og derved gøre vort Hjemliv smukkere og bedre. Det interesserede os ikke at deltage i Samtaler, hvor Sprog og Tone ikke var god. Paa Husmandsskolen har vi tilbragt mange fornøjelige og lærerige Timer. Her var vi Stamgæster. Ogsaa vort Samvær med de mange interesserede Naboer og Venner paa Restrup gjorde Livet her festligt og fornøjeligt. Vi drøftede da Tidens mange praktiske og samfundsmæssige Spørgsmaal. Disse Besøg sluttede altid med nogle Sange.

Først og sidst havde vi dog Hjemmet, som stillede sine store Krav til os, men som ogsaa gav os vor Arbejdsglæde. Søndag Morgen var min Hustru altid tidlig færdig med sin Morgengerning; den Dag skulde Hjemmet helst saa tidlig som muligt være i sin Søndagsdragt. Naar hun var færdig, kom hun: — Skal vi saa gaa vor Morgentur, Marinus. Saa gik vi altid langs Vestenden af vor Mark, her kunde vi se de forskellige Afgrøder i Morgensolens dugblinkende Skær. Hvor kunde det være smukt, naar Duggen funkede paa Straa og Blade, der var jo de stadig skiftende Billeder

fra Vaar og Sommer. Et frydefuldt Syn er det at se Havren, naar den en solfyldt, mild Foraarsmorgen bryder frem fra Moder Jord med de klare Dugperler paa de spæde Spirer, eller naar vi for første Gang kan skimte Roerne i deres snorlige Rækker. Ogsaa Rugens vaargrønne Fald fryder vort Øje, naar vi ser den mod den gryende Dag, inden den sender sine Støvskyer eller Drætaager ud i den friske Sommervind. Saa sker Guds Under, saa fødes Danmarks Brød. Naar vi i Landbruget har Ordenssans, kan Marken næsten være lig en Have, det kan ikke nævnes for ofte, det smukke Syn, naar Havren bliver Moder og ringler sine Kærner ud af sit sprængte Hylster eller Bug. En saadan stille, varm Sommermorgen, naar Havren skrider, er Marken et myldrende Liv, saa frigør sig eller fødes de Tusinder af Kærner; det er for mig en Højtidsstund at se dette Ringle-Spil.

En blomstrende Kartoffelmark er et Skønhedsbillede. Hver Sort har sin Farvepragt. Ogsaa et Besøg i Haven gav os Anledning til Glæde, maaske en blomstrende Jordbærager, som stod i sin rene, snehvide Pragt, eller den blomstrende Abild, naar dens kuplede Krone havde iklædt sig sin fine, duftende Dragt. Om Aftenen gik vi os ofte en Tur for at studere vore Afgrøders Trivsel og Vækst. Saa tog vi Maal af, hvad Høsten og Aaret vilde bringe os, vi glædede os, naar der var Udsigt til en god Høst, thi saa kunde vi gøre det godt og bedre for Folk og Fæ.

Paa disse smaa Udflugter blandt vore Husdyr og Afgrøder opdagede vi Mangler og Fejlgreb i Bedriften, som vi studerede nøje. Plantesygdomme og Mangelsyge stod ofte i Forbindelse med hinanden og kunde som

Regel afhjælpes ved Gødningstilskud eller andre plantehelbredende Midler. Landbrug er en omfattende og alsidig Virksomhed, der stiller store Krav til dets Mænd og Kvinder. Vi kan vist godt sige, at vi i Landbruget kun er undervejs, og at der altid fremefter ligger uløste Opgaver og venter. Vi fulgte altid med i de udsendte Forsøgsberetninger, vi fik fat paa, vi lavede ogsaa vore egne smaa private Forsøg, f. Eks. kunde vi ved at give Roerne Kvælstofgødning 3 à 4 Gange i Løbet af Sommeren sikre os en stor Roehøst, ligesom et lille Tilskud af Kvælstof, naar Kornet var ved at skride, særlig i gode Aar gav os mere Kærne. Og naar vi saaede vore Roer den sidste Kvart af Dagen, altsaa mod Aften, fik vi en bedre og hurtigere Spiring, selv om det var i en tør Tid. Vi grundforbedrede vor daarligste Jord ved Brug af Tørvejord som Strøelse; de mange forskellige Forsøg gav os mere Sikkerhed i Driften. Vi kunde ikke undvære vore Søndagmorgen- og Aftenture, da studerede vi Naturen i sin Mangfoldighed.

Et Aar havde vi en Ager med Kaal; her havde vi faaet et stærkt Angreb af Kaalorm, som truede med at ødelægge Afgrøden for os. — Lad os sætte os stille her ved Enden af Kaalageren, sagde Christiane en Dag, saa skal du se, hvad jeg har opdaget. Det var lige mod Solnedgang. Fuglene fløj travle og rastløse fra den nære Skov til vort Kaalstykke, her furagerede de og fandt Føden til deres Unger. Efter et kort Besøg i Kaalen fløj de igen til Skovs med Næbbet fuldt af de fede Kaalorme, det var kun en enkelt Art af Fuglene, som tog disse Kaalorme. Christiane var i godt Humør ved den Opdagelse. — Nu redder Skovens

Fugle nok Kaalen for os. I Landbruget er der saa mange Farer, der truer os; men her saa det ud til, at Naturen i Form af Fugle var kommen os til Hjælp.

Vi havde saa meget at glæde os over; for næsten alting lykkedes for os, der var sjælden Uheld. Først var der jo Høsten med dens Neg og Traver. Trods vor daarlige Jord blev Avlen bedre fra Aar til Aar, og i Haven hang Frugttræernes Grene tyngt af deres Frugt, ogsaa Biernes Huse kunde være fyldt med Honning. Hvert lille Fremskridt glædede vi os over. Det var dog ikke alene disse materielle Livsgoder, der glædede os, men mest vor trofaste Kærlighed og Samliv, vi var saa gode Venner og Arbejdskammerater og søgte saa vidt muligt at være i hinandens Selskab ved Arbejdet. Men et saadant Menneskeliv skal leves, det kan man ikke beskrive eller fortælle om, det er en Menneskelykke og et godt Grundlag for et Hjem. Min Hustru var saa helt frigjort for alt, hvad der var forlorent, hendes Maal var at være og ikke at synes. Faldt jeg for Fristelsen i den modsatte Retning, saa hun fast paa mig med sine blide, vemodige Øjne. Ja, saaledes hjalp vi hinanden, hun lærte mig saa vidt muligt at være, og naar jeg nu senere hen i Livet uden hende har været i Fare for at komme til at synes, saa savnede jeg Christianes milde, faste Blik og hendes smukke Livs Eksempel.

Hendes Billede staar paa mit Skrivebord, det synes mig saa ofte, som hendes Øjne advarende følger min Pens Færd, nu jeg skriver om hende.

— — —

Saa fik jeg grundig lært, hvad det vil sige at miste sin Hustru, en god Kammerat, en klog og ligevægtig Medarbejder. Jeg kom en Tid lang næsten til at være

som en Baad uden Ror og Rat. Der kom til at gro Ukrudt i Haven og paa vore Agre. Hjemmets milde og gode Aand var borte. Der gik en tung, graa, trist Luftning over vort Hjem. Mine unge Medarbejdere havde det ikke godt, i deres Fritid listede de stille bort fra Hjemmet, her var der bleven saa knugende trist, de unge her var bleven saa godt vant. Christiane havde jo strøet om sig med Godhed og Hjertevarme, hun var Ungdommens gode og muntre Ven og Raadgiver. Slemst var det for vor 12-aarige Dreng, Leo, han gik saa hjælpeløs omkring. Ja, hvor han dog savnede sin Mor; saa søgte han mit tavse og triste Selskab, han listede sin Haand ind i min og saa vist paa mig med Taarer i sine gode Barneøjne: — Det er da bleven saa kedsomt i vort Hjem, Far, det kan jo ikke hjælpe os noget at tage vor Ulykke paa den Maade, var det ikke bedre, om vi begge to prøvede paa at være ligesom vor Mor, det vilde jo glæde hende, dersom hun kunde se os. Jeg lyttede til Leos kloge og forstandige Ord, det var jo saa rigtigt og sandt, men ikke saa let at praktisere.

Der var vel gaaet et Par Aar eller mere siden min Hustrus Død, et tungt og trist Afsnit af mit Liv. Hjem og Bedrift var noget i Forfald, de mange søvnløse Nætter tog min Energi, mine Tanker kredsede stadig om de tyve lykkelige Aar sammen med Christiane. Naar man har haft et saadant godt og trofast Følgeskab, da bliver det saa trist at være ene. Jeg lærte, at et Hjem uden Hustru var kun halvt. Jeg tænkte somme Tider paa at finde mig en anden Hustru for derved at faa Hjemmets Lykke til at vende tilbage; men jeg havde vel nok været for godt vant, og Tanken maatte opgives. Mit Liv har altid været rast-

løst, Ledighed har jeg aldrig kendt til. Selv de søvnløse Nætter blev udnyttet til Læsning af Landbrugets faglige Litteratur og anden god Læsning.

Det, jeg har skrevet gennem Aarene, er bleven til i søvnløse Stunder. Naar jeg derimod har prøvet paa at sætte mig til Skrivebordet i Arbejdsdagens Timer, var mine Tanker ved Arbejdet i Mark eller Have. Saa blev Pennen lagt til Side, den kunde intet frembringe, naar Arbejdspligten kaldte derude i Landbruget.

Som de gamle sjunge, saa pippe de unge, siger det gamle Ordsprog. Vor Dreng Leo begyndte at tænke paa Hjem og Bedrift. Det var særlig Havebruget, som havde hans Interesse. Vi lagde saa vore Planer for Fremtiden, han havde som vor Mor et lyst og venligt Sind, det er jo en Guds Velsignelse for dem, som ejer denne Vuggegave. Vi kom snart ind i et forstaaende og godt Samarbejde, men han skulde jo helst ud og se andre Skikke og lære noget. Han var saa et Aar hos en dygtig Landmand, derefter paa Landbrugsskole om Vinteren og om Sommeren hos en dygtig Gartner ved Odense. Senere aftjente han sin Værnepligt et Aar.

Der gik tre Aar paa denne Maade. Jeg var ene sammen med mine unge Medhjælpere. Jeg tog nu igen fat overalt i Bedriften, vist bedre end nogensinde før, og opdagede saa rigtig, at Arbejde er en god Læge for Længsler og Hjertesorg. Naar jeg havde arbejdet mig træt, kunde jeg sove mig morgenfrisk. Den travle Virksomhed tog mig helt i sin velsignede Favn. Der skete igen Fremskridt og Forbedringer. Fortidens Sorg og Saar kom paa Frastand, Tiden er god, den læger alle Saar.

Og nu maa jeg vist hellere springe over nogle Aar af mit Liv, ellers vilde det føre for vidt og blive Gen-

tagelser. Jeg tænkte altid, naar et Aar var gaaet: Til næste Aar skal det blive bedre. Ja, vi er heldigvis stadig kun paa Vej i Landbruget, her bliver der vist aldrig nogen Grænse, det bedste kan altid gøres bedre. Og vi bliver forhaabentlig aldrig færdige. Men vi maa dog ikke glemme, at der er en Himmel over vor Jord. Bliver Kroner og andre Værdier vor Gud, saa faar vi et koldt og fattigt Liv.

I de gode Bondehjem paa den danske Jord er der et godt Grosted for et smukt og sundt Menneskeliv, og det kan vist ikke siges for ofte, at herude fra maa vore Storbyer hente deres Fornylse og Kraft. Selve de store lysende Skikkelser i vort Lands Historie har som Regel deres Rod i den danske Muld.

Jeg har nu forsøgt at fortælle spredte Træk fra et langt Livs Arbejde; hurtigt og rastløst svandt Aarene og Tiden. Det at være Landmand og Bonde er jo en saa interessant og afvekslende Livsgerning, at det ikke fyldestgørende kan beskrives. Jeg synes ikke, det kan sidestilles med nogen anden Virksomhed. Det kan ikke siges for ofte, at vor daglige Færd i en rig, skiftende Natur beriger vort Liv og giver det Indhold. Jeg er nu snart gammel, det er ved den Tid i Livet, da man almindeligvis forlængst har spændt fra i det praktiske Liv, men jeg har nøje fulgt mine Standsfæller, Landmændenes, Aldersfærd, hvad enten de gik i Aftægtsstuen, eller de var lidt bedre stillet og fik Raad til et jordløst Hjem, maaske kun et Rum inde i Storbyens Larm og Stenørk. Her var Livet og Menneskene med de ukendte Omgivelser fremmede for de to maaske af Flid og Slid prægede Bondeskikkelser. Kanske de følte sig forlegne i Laget blandt de saakaldt fine.

Ja, saa har jeg set dem saa hurtigt ældes, og deres Haar blev hvidt om den furede Pande. Nej, de kunde som Regel ikke taale at blive omplantet paa stenet Grund, og meget ofte længtes Bybonden Dagen lang, og i travle Foraarsdage lister han maaske uden for Byporten og ser til, naar Avlen bringes i Jorden, men han er nu kun Tilskuere. Det tilfredsstillende ham vel at se sin Ungdoms og Manddoms Gerning saa ufortrødent fortsættes derude, hvor det gror og grønnes i den unge Bondes Spor, og her hilser han saa paa sin lille Ven og Sanger, den graa og muntre Bondelærke, som hænger saa foraarsfrisk deroppe i den klare, blaa Sommerluft. Saa haaber vi, han gaar hjem og har sit Sind fyldt med Vaarens Glæder.

Bedre gaar det som Regel dem, som blev derude i Aftægtsstuen. Ja, det er ikke noget godt og moderne Navn, det maa vi ikke bruge, nu kaldes det Villa; men Resultatet bliver vel det samme. De gamle har som Regel paa forskellig Maade sikret deres Alderdom hos de unge fra det Hjem, de forlod. Hvor der er flere Børn, maa disse økonomiske Forhold nødvendigvis ordnes, før det er for sent, mange Steder er det blevet til et smukt Forhold, hvor unge og gamle hjælper hinanden, og Bondegerningen fortsætter paa bedste Maade, men det kan desværre ogsaa blive det modsatte mellem unge og gamle, og saa er det jo umuligt for begge Parter. Aarsagen maa vel nærmest være Dumhed.

Nu stod jeg saa selv over for Valget mellem at trække mig tilbage fra Virksomheden her eller fortsætte i Samarbejde med de to unge, for Leo var bleven gift. Vi valgte Samarbejdets Vej, og jeg staa fremdeles som Ejer. Det kan have sine Vanskeligheder, og

ofte maa vi sande de gamle Ord: Til Raad er Gubben en herlig Gæst, men unge Øjne de se dog bedst. Med Forstaaelse og god Vilje fra begge Sider gaar det godt, og kommer der alligevel en lille Kurre paa Traaden, da er det som Regel min Skyld, vi gamle har ofte saa travlt med at faa de unge gjort fuldkomne efter vort eget Hoved, men Ungdommen skal have Lov til at løbe sine Kalvehorn af, som man siger, og gøre sine Fejlgreb som vi andre. Landbrugets Mænd og Kvinder skal dygtiggøres i Livets praktiske Skole og helst uden Formynderskab.

Saa staar jeg da endnu midt i min Virksomhed, som stadig vokser og bliver mere omfattende, som Aarene gaar, og jeg har tilsyneladende lige travlt og er lige saa optaget nu som før i Tiden, det mener jeg da selv; men Sandheden er, at Styret stille og ubemærket Tid efter anden er gaaet mig ud af Hænderne, heldigvis til begge Parters fulde Tilfredshed. Naar jeg gaar til Ro om Aftenen, er det med gode Forsætter om at staa tidlig op og gøre Nytte i den kommende ny Dag; men jeg er som Regel morgentræt, og naar man endelig kommer op, saa er Ungdommen i travl Virksomhed og er saa morgenfrisk. Da kan det knibe for mig at være Tilskuer, naar Ungdommen arbejder omkring mig med fuld Kraft. Vi, der har kendt og set Fattigdommen ved sin yderste Grænse, vi har svært ved at blive aandelig frigjort. Fattigdommens Spøgelse bliver ved at ride os som en Mare og giver os ofte et tungt Sind. Nu er jeg til daglig omgivet af en Del unge Medhjælpere, 4 à 5, foruden Leo og hans Hustru. Havebruget giver jo meget Arbejde, en saadan stor Flok Ungdom er som Regel et lystigt Kor; det kan virke saa opmuntrende at gaa blandt en frisk og glad Ungdom.

Jeg har altid holdt meget af de unge. Men desværre er der saa meget, der kan skelsætte mellem vi gamle og Ungdommen. Det kan være de sure Miner, Mistænksomhed eller Mangel paa god Tro til de unge, eller saarende Bemærkninger og lignende. Ja, vel har de unge deres Fejl og Mangler, men det har vi gamle jo ogsaa. Det gælder om at forstaa hinanden og bygge op i Stedet for at bryde ned, det sidste gaar jo altid saa let.

Saa kan det jo nu og da hænde, at de unge ved Lejlighed slaar Gækken løs og tumler sig i lystig Leg. Kommer jeg saa og overrasker dem i Munterheden og selv er humørsyg og maaske misbilliger Tummelen og Støjen og bruger det gamle Udtryk om at »sætte Stuen paa Loftet«, saa kan der jo hurtig blive stille, og Legen standser. Godt er det da at tænke paa sin egen Ungdomstid og Livsglæde.

Eller lad mig tage et andet Eksempel: Leo og hans unge Hustru meddelte mig en Dag, at de havde faaet Lyst til et Par Dages Udflugt til Familie og Venner. Jeg blev misfornøjet og spurgte, om de havde Raad til det i denne travle Tid, og jeg gik saa og surmulede, da de rejste, og berøvede dem maaske en Del af Glæden ved Turen. Jeg kom til at tænke paa mig selv og Christiane, da vi var unge, vi tog os ofte en lignende fornøjelig Udflugt. Og ved de unges næste Bytur fulgte jeg dem maaske paa Vej med godt Humør og med Ønsket om en fornøjelig Tur og Løfte om at se efter Sagerne, til de kom tilbage. Saa rejste de med Glæde og gav mig et fast Haandtryk til Afsked.

Ja, saadan gaar Tiden og Aarene. Det er ikke godt at blive gammel og aflægs, saa melder der sig saa mange Ting af svækkende Karakter. Naar jeg somme

Tider bestemmer mig til en Tur Marken rundt, bliver jeg ofte træt allerede ved det første Markskifte og maa vende om og gaa hjem igen. At opgive noget, som er bestemt, har altid været mig en Plage.

En tidlig Foraarsdag giver jeg mig til at beskære Frugttræer. Det kan godt gøres nødig, for der er efterhaanden bleven mange Træer. Det er et interessant Arbejde, som jeg har faaet god Færdighed i; men saa kommer Blæsten og Foraarskulden og gaar mig igennem Marv og Ben. Man har saa lidt Modstandskraft og er bleven saa kuldkær. Saa maa dette Arbejde ogsaa opgives. Jeg maa gaa ind til Kakkellovnen eller Uvirksomheden, maaske til Pen og Bog; men det er ikke godt for mig at læse og skrive i travle Foraarsdage, det har jeg jo altid følt som Driverfærd. Jeg beklager saa min Uvirksomhed over for Leo, men han siger: — Jeg vilde være glad, om jeg kunde være lige saa stærk som du, naar jeg bliver mellem 70 og 80 Aar gammel, og det burde du ogsaa være; du har taget din Tørn i Livet, og nu maa vi unge fortsætte, det er ikke noget for dig at klippe Frugttræer i saadan en Hundekulde, vi unge gaar jo og fryser ved dette Arbejde; bliv du nu inde i Varmen, til vi faar bedre Vejr. Saadan trøster han altid paa sin bestemte, overbevisende Maade. Sagen var vel ogsaa den, at jeg var for gammeldags i min Frugttræbeskæring; men det talte han ikke noget om. Heldigvis har jeg dog endnu mange tilsyneladende travle Sommerdage, hvor der kan gøres lidt Nytte. Der er saa mange Ting, man kan gaa og rette paa i en Bedrift, man kan f. Eks. klippe Roser og give dem lidt ekstra Gødning, saa kan Rosenbedet komme til at blusse i sin skønne, farverige, duftende Pragt og krydre Hjemmet med sin Rosenduft.

Og jeg gaar mangan en fornøjelig Tur langs Frugthavens Rækker; saa har man Seglassene paa, for her skal Øjnene bruges. Jeg studerer nøje Overgangen fra Frugtblomst til den lille, laadne, spæde Frugt, om den nu vil hænge ved eller falde. Her tager vi da det første Bestik af Aarets Frugthøst. Er der Træer, som har mange Frugter, kan et lille Tilskud af Gødning gavne, og saa maa der jo vogtes nøje paa, om Træerne har Lus eller andre Fjender, i saa Fald maa vi sprøjte. Jeg benytter mange Timer til at være Vagtværn for den kommende Frugthøst. Bierne trænger ofte til en hjælpende Haand, ogsaa her gælder det at være tilstede. Naar nu Bedriften ser godt ud, og der kommer fremmede, kan jeg af gammel Vane komme til at gaa og bryste mig og halvt mene, det er mig, som har Æren. Men heldigvis er der vist ikke mange, der vil tro mig. Det er saa forunderligt med vi Mennesker i Alderdommen. Vi kan have saa travlt uden at bestille ret meget, jeg mener, Travlheden bestaar mest i at tænke paa, hvad man burde udrette.

Som Tiden gaar, er jeg kommen ind i et godt Samarbejde med mine to unge Medarbejdere, vi drøfter Tidens mange praktiske Spørgsmaal. Leo har et sikkert Blik for Fejlgreb i Bedriften; det forbavser mig ofte, hvad han opdager under sit Arbejde. Havebruget har hans største Interesse, han har vist Mulighed for at blive en dygtig Frugtavler, og han har vist Ret, naar han mener, det er bedst at samle sine Interesser om en enkelt Kultur, saa naar man det bedste. Vi har ofte her i Hjemmet haft for mange Jern i Ilden, saa nogle af dem er bleven brændt. Vi gaar derfor over til enkelte Havekulturer sammen med Landbruget; gode Haveprodukter er en letsælgelig Handelsvare.

Hvor kan dog et Æbletræ være smukt og give en god og stor Høst, naar Træets Krone faar den rette kyndige Pleje, og Roden faar den Gødning og Føde samt det Vand, den har behov. Saaledes gælder det jo overalt, hvor vi Bønder færdes i Naturen blandt vore Planter og Dyr. Det gaar bedst, naar alting faar efter Behov. Det er en Fornøjelse at se, hvor Ungdommen kan gro ved det praktiske Arbejde fra Aar til Aar. Naar jeg nu og da kan faa Bekymring og næsten komme ud af Ligevægt, og jeg saa møder de unge med deres lyse Tro, Haab og Mod, saa falder der atter Tryghed og Ro over mit noget urolige Sind. Det onde, som sker i Verden nu, kan virke saa forstemmende og nedbrydende paa vi gamles Liv og Sind. Ogsaa her kommer de unge mig til Hjælp med deres friske Mod, som kan se Lys og Vej forude.

Aarstiderne skifter, Vinter og Sommer, og Dagene haster saa rastløse afsted. Der skulde ske en glædelig Begivenhed her i vort Hjem. Høsten er bjerget og kommet godt i Hus, saa ventedes der paa Dagen og Timen, da det skulde ske; det var jo den førstefødte, der skulde komme. Der var Glæde og længselsfuld Forventning, men ogsaa Bekymring og Uro i Hjemmet. Bare det nu vilde gaa godt, var vel Omkvædet, og endelig kom Dagen, den unge vordende Moder fik saa myretravlt, alt skulde lægges tilrette i Hjemmet. Der var saa mange Forberedelser. Det var snart som til en stor Rejsefærd. Vi Menneskebørn har det næsten ligesom Fuglene, der sanker til Rede. Den unge Moder standsede pludselig sin travle Arbejdsdag mod Aften og gik i Seng, og saa kom Sagkundskaben paa dette Omraade. Natten gik med listende Trin og sagte hviskende Stemmer og med Blus paa Gruen m. m. Jeg gik

til Ro ved min sædvanlige Tid. Ved saadan en Lejlighed var man jo nytteløs, men naar vi gamle skal sove, maa der være Stilhed og Ro. Nu blev det til en hel lang, søvnløs Nat, kun afbrudt med passende Mellemrum for at spørge til Begivenhedernes Gang. Jeg taaler nødvendig at have en ledig Stund, selv de søvnløse Natte-timer bliver benyttet. Ved Siden af min Seng er der et Bord, her ligger Bøger og Blade samt Blyant og Notebog, saa hver Vaagetime kan tages i Brug. Ligge og se virkeløst ud i Natten gør jeg nødvendig.

Jeg er nu ved at være gammel og staar med Haanden træt paa Ploven og kan snart ikke mere, maaske det lakker mod Livets Aften, det ved vi jo heldigvis ikke; men saa meget minder os derom, man er bleven saa forunderlig tung, træt og hjælpeløs. Jeg er glad for min Landmandsfærd og ser tilbage paa den med Tilfredshed og Arbejdsglæde. Jeg er taknemlig for det lille Spor, der blev ladet tilbage i Hjem og Virke. Ja, Markens og Havens Træer vil staa som et synligt, beskedent Minde efter en. Naar man ikke er mere, vil Aarstidernes skiftende Stemninger og Skønhed leve videre, og Blæstens Sus og Vaarens blide Vinde vil regelmæssigt gaa gennem Havens Løv og Træernes Kroner. Og her vil saa mine Efterkommere, unge, stærke Slægter, leve videre, søge og finde Læ og Skygge og høste Havens Frugter, og i en lille Hvilestund maaske mindes mig. At gaa helt spørløs gennem Livet synes mig saa fattigt og ringe, det bør vi i Menneskeslægten aldrig glemme. Og de gode Bondedyder maa vogtes og værnes. Jeg takker trods alt min Barndoms- og Ungdomsbonde for, hvad han lærte mig, han kunde godt være unødigt haard og misbruge sin Magt; for

den ejede han jo i saa rigt Maal; men heldigvis var der ogsaa mange forstaaende og hjertensgode Mennesker blandt den svundne Tids Bønder. De lærte os at drage den snorlige Plovfure, ogsaa Harven skulde der køres smukt med, der maatte ikke være tids-spildende Siksak. Harvens lige Spor skulde gerne pynte paa den nysaaede Vang, ogsaa Tromlen som Slutning paa Kornets Saaning, her maatte Ringenes Spor eller Slagene være lige og tegne sig smukt i den nyspirede Sæd. Sluskeri taaltes ikke. Vi lærte at være agtpaa-givende ved vort daglige Arbejde, det gav os Skøn-hedssans. Overalt i sin Bedrift var den dygtige Ar-bejdsbonde paa Færde, hans vagtsomme Øjne saa alt, næsten uden man vidste det. Hestene var min Ung-doms Bondes Stolthed, her maatte vi være vaagne, dersom vi skulde gøre ham tilfreds. Vort Spand skulde ved god Pleje holdes fyrigt og blankt, en dygtig Karl skulde helst stjæle lidt Havre til sine Heste; men bedst var det, naar Husbond ikke vidste det. Den Karl, som var brutal eller brugte dumme Skældsord eller Forban-delser mod sine Heste, han blev sjældent gammel i Gaar-den, den gamle Bonde betragtede sine Heste som sine gode Arbejdsfæller, ja, næsten som gode Kammerater. Han talte altid til sine Heste paa rolig og venlig Maade og gav dem Klap og Godhed. Var Dyrene bleven sky, blev de straks rolige, naar Husbond fik Tømmen i sin Haand. De lystrede ham paa det mind-ste Vink. Kørselsuheld kunde næppe tænkes, naar han var Kusk. Det var ham en Glæde, naar de stærke, stolte Heste travede livligt og fyrigt for hans Karm.

Alle Gaardens Folk kunde malke, men det var sær-lig Manden og Kvinderne, som havde dette Arbejde, Karlene skulde kun malke ved enkelte Lejligheder.

Det var ikke heldigt for den sølle Synder, som glemte en Pot Mælk i et Koyver. Det kunde næsten aldrig tilgives. Om en saadan Forseelse kunde Husbond bruge mange og stærke Ord som Luskepeter og Slapsvans. Under Malkearbejdet var der ingen Skaansel, her skulde enhver gøre sin Pligt.

Der var stor Forskel paa mine forskellige Ungdomsbønders Dygtighed, særlig mindes jeg en, som var en god Læremester for sine unge Medhjælpere paa alle Omraader, f. Eks. skulde Vognene straks sættes i Hus, naar der blev spændt fra, og de skulde staa lige paa Loen eller i Vognporten, at sætte dem skævt og henslængt taaltes ikke, det saa grimt ud, og Vognene tog for meget Plads; alle Gaardens Redskaber skulde efter Brugen gøres rene og sættes paa Plads. Vi maatte ikke spille Tiden med at gaa og søge efter det, vi skulde bruge. Herved lærte vi Ordenssans. Roderi og Uorden taaltes ikke i denne dygtige Bondes Gaard, her var til daglig saa festligt, og Arbejdet gik som en Leg, her lærte de unge rigtig at kende Lykken og Tilfredsheden ved en Bondes Gerning. Og her blev der lagt saa mangen en Spire i de unges Sind til at faa Foden under eget Landbrugs Bord.

Slutning.

Nu har jeg prøvet paa at skrive nogle af mine Erindringer og Minder gennem ca. 65 Aar i Landbrugets Tjeneste om, hvad Livet har givet mig af godt og ondt, og om de mange Mennesker, en har mødt paa sin Vej. Men det kan falde besværligt; for naar man et langt Liv har tumlet med det haarde og travle Landbrugsarbejde, saa falder Pennen lidt tungt i

Haanden, og det gør det jo ikke lettere, naar man er bleven snydt for det meste af sin Barnelærdom, saa man mangler den rette Færdighed ved Pennen. Den travle Bondegerning kan gøre os jordbundne. Og bliver vort eneste Maal her i Livet kun Arbejde og Penge, saa vil vi faa et trist og fattigt Menneskeliv.

Nu har Alderdommen og de graa Haar delvis tvungen mig til Ledighed, men alligevel føler jeg det som Driverfærd, naar jeg i Arbejdsdagens Timer sætter mig til Skrivebordet for at fortælle mine Erindringer og Minder. Saa smider jeg Pennen og gaar til mine gamle kendte Arbejdspladser i Mark eller Have, men opdager jo ret hurtigt min Hjælpeløshed ved Arbejdets kendte Dont og gaar da saa stille og ubemærket som muligt tilbage til mit Skrivebord. Men saa stor er Vanens Magt mod Arbejdets Pligter, at jeg skriver og læser bedst i min Fritid, om Søndagen og i Aften-timerne. Mit Arbejde ved Pen og Bog har altid været Fritidssyssel og givet mig mange fornøjelige Stunder.

Til Slutning vil jeg sige til mine Standsfæller, til Husmandsbonden: I kan træde fast i Jorden, I har været beskedne og klaret jer med en lille Firkant af Landet, meget ofte af den daarligste Jord, og I har i mange Tilfælde forvandlet golde Heder til dyrkbar Jord. Om en føje Stund er vi de mange, lad os da ikke bruge Klassehadet, men kun Sandhed, Godhed og Retfærdighed. Og paa den Maade være med til at skaffe gode Kaar for enhver, som vil gøre sin Pligt i vort fælles Samfund.

Kun dette giver den rette Arbejdsglæde.

Indhold:

<i>Fra min tidligste Barndom</i>	5
<i>Markvandring</i>	21
<i>Bærplukning</i>	32
<i>En Høstdag paa Heden</i>	36
<i>Fader bliver Jæger</i>	37
<i>Grevelige Kløjagter</i>	42
<i>Da mine Forældre maatte sælge vort Hjem</i>	44
<i>Vort nye Hjem</i>	64
<i>Klaus i Sousgaarden</i>	80
<i>Pers Landmandsliv</i>	82
<i>Vort Hjem i Skindbjerg</i>	95
<i>En lille Oprensning</i>	117
<i>Tiderne skifter</i>	120
<i>Et Par Ord om Faders Doktor</i>	130
<i>Jeg faar mig en ny Plads</i>	132
<i>Paa Folkemarkedet i Aalborg</i>	156
<i>Hjemme igen</i>	181
<i>Besøg af den første Husmandsrejse</i>	198
<i>Jeg finder min Hustru</i>	201
<i>Vi bliver gift</i>	209
<i>Paa St. Restrup</i>	231
<i>Min Deltagelse i det offentlige Liv</i>	236
<i>Som Aarene gaar</i>	241
<i>Slutning</i>	258

MARINUS LANGELAND

AD SANDEDE VEJE

Ad sandede Veje er en Erindringsbog, hvori en af Husmandsbrugets gamle Veteraner, den 78aarige Marinus Langeland, St. Restrup, ser tilbage over et langt og stræbsomt Liv, der ad trælse og sandede Veje har formet sig som en idelig og ubønhørlig Kamp for at fra-riste den karrige Hedejord det daglige Brød.

Stilfærdigt og fordringsløst — uden anden Disposition end den, hvormed Minderne af sig selv dukker frem og kæder sig sammen — er det nedskrevet af en Haand, som et livslangt Slid har gjort stiv og barket, men netop ved denne Oprindelighed griber det som et menneskeligt Dokument og tegner et stærkt og levende Billede af Landalmuens Kaar, som de formede sig i Slutningen af forrige Aarhundrede.

Det er en Bog, der fortæller om en Barndom i knugende Fattigdom paa en sandsveden Hedelod, om den Tids næsten retsløse Landarbejders hensynsløse Udnyttelse og hans Slid og Savn og Forsagelse som Husmand paa sin ringe og knapt tilmaalte Jord. Men det er fortalt uden Bitterhed og gennemvarmes af en umiddelbar Kærlighed til Forældrene, Hjemmet og Naturen, der trods alt har gjort den graa Fa